Научни скуп
НАУКА И СЛОБОДА

КЊИГА
РЕЗИМЕА

Почасни одбор:

Проф. др Јасмин Комић, министар науке и технологије Републике Српске
Доц. др Горан Мутабџија, министар просвјете и културе Републике Српске
Проф. др Митар Новаковић, ректор УИС
Проф. др Миланка Бабић, декан Филозофског факултета Пале
Ненад Самарџија, градоначелник Града Источно Сарајево
Миодраг Ковачевић, начелник општине Пале
Љубиша Ћосић, начелник општине Источно Ново Сарајево
Предраг Ковач, начелник општине Источна Илиџа
Раде Ристовић, директор Завода за уџбенике и наставна средства Источно Сарајево

Организациони одбор:

Проф. др Миланка Бабић, декан, ФФ УИС
Проф. др Стеван Трбојевић, проректор за истраживање, науку и развој УИС
Доц. др Дарко Ђого, проректор за духовне науке, умјетничке дисциплине и спорт, УИС
Проф. др Биљана Сладоје Бошњак, продекан за наставу, ФФ УИС
Доц. др Вера Вујевић, продекан за научноистраживачки рад, ФФ УИС
Проф. др Милош Ковачевић, уредник филолошке свеске, ФФ УИС
Проф. др Владимир Милисављевић, уредник филозофске свеске, ФФ УИС
Проф. др Миленко Пикула, уредник природно-математичке свеске, ФФ УИС
Проф. др Златко Павловић, ванредни професор, ФФ УИС
Проф. др Бранка Ковачевић, ванредни професор, ФФ УИС
Проф. др Саша Кнежевић, ванредни професор, ФФ УИС
Доц. др Сања Куљанин, доцент, ФФ УИС
Доц. др Бисерка Кошарац, доцент, ФФ УИС
Доц. др Љубомир Зубер, доцент, ФФ УИС
Доц. др Бранислав Драшковић, доцент, ФФ УИС
Доц. др Маја Кујунџић, доцент, ФФ УИС
Доц. др Марија Летић, доцент, ФФ УИС
Доц. др Шуајб Солаковић, доцент, ФФ УИС

Мр Драга Мастиловић, виши асистент, ФФ УИС
Мр Данијела Богдановић, виши асистент, ФФ УИС
Мр Дарко Дракулић, виши асистент, ФФ УИС
Мр Јелена Голијанин, виши асистент, ФФ УИС
Мр Мирјана Лукић, виши асистент, ФФ УИС
Вук Вучетић, виши асистент, ФФ УИС
Бојан Ћорлука, виши асистент, ФФ УИС

Научни одбор:

Проф. др Миланка Бабић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Драган Барић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Снежана Билбија Универзитет у Сарајеву, БиХ
Проф. др Драган Бошковић, Унивезитет у Крагујевцу, Србија
Проф. др Саша Кнежевић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Милош Ковачевић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Бранко Летић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Предраг Матејић, Ohio State University, САД
Проф. др Димка Савова, Универзитет „Св. Климент Охридски“ Софија, Бугарска
Проф. др Јелица Стојановић, Универзитет Црне Горе
Проф. др Ала Татаренко, Универзитет у Љвову, Украјина
Проф. др Тијана Ашић, Универзитет у Крагујевцу, Србија
Проф. др Бранко Брђанин, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Бранка Брчкало, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Мирољуб Јоковић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Војо Ковачевић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Весна Лопичић, Универзитет у Нишу, Србија
Проф. др Ранко Поповић, Универзитет у Бањој Луци, БиХ
Проф. др Тиодор Росић, Универзитет у Крагујевцу, Србија
Проф. др Милан Стакић, Универзитет у Београду, Србија
Доц. др Михаило Шћепановић, Универзитет у Београду, Србија
Проф. др Александар Антонов, Универзитет „Свети Климент Охридски“, Софија
Проф. др Виолета Димова, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Македонија

Доц. др Махмут Челик, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Македонија
Проф. др Мишо Кулић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Милимир Мучибабић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ

Доц. др Љубомир Зубер, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Владимир Кадум, Свеучилиште Јурја Добриле у Пули, Хрватска
Проф. др Драгољуб Крнета, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Рајко Куљић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Саво Лаушевић, Универзитет Црне Горе
Проф. др Владимир Милисављевић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Божо Милошевић, Универзитет у Новом Саду, Србија
Проф. др Миленко Пикула, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Милорад Бањанин, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Драгомир Кићовић, Универзитет у Приштини, Р. Србија
Проф. др Горан Јовић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Доц. др Горан Мутабџија, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Златко Павловић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Академик проф. др Ђуро Тошић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Ана Филомонова, Славистички институт Руске академије наука, Москва
Prof. dr Arnaud François, Université Toulouse II - Le Mirail, Francuska

Проф. др Зоран Аврамовић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Слободан Антонић, Универзитет у Београду, Србија
Проф. др Желимир Вукашиновић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Драгица Живковић, Универзитет у Београду, Србија
Проф. др Зоран Јефтовић, Универзитет у Нишу, Србија
Проф. др Бранка Ковачевић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Иван Коларић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Доц. др Горјана Коледин, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Милица Костић Станковић, Универзитет у Београду, Србија
Доц. др Бисерка Кошарац, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Доц. др Јелена Максимовић, Универзитет у Нишу, Србија

Проф. др Снежана Ставрева Веселиновска, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Македонија
Доц. др Биљана Милошевић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Драгана Павловић, Универзитет у Нишу, Србија
Проф. др Ратко Пејић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Лазо Ристић, Универзитет у Бањој Луци, БиХ
Проф. др Биљана Сладоје Бошњак, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Александар Стаматовић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф. др Ненад Сузић Универзитет у Бањој Луци, БиХ
Проф. др Радован Чокорило, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ

Издавач:
Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву

За издавача:
Проф. др Миланка Бабић

Техничка припрема:
Оља Мрда

Пале 2014.

Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет Пале

НАУЧНИ СКУП
ПОВОДОМ СТОГОДИШЊИЦЕ САРАЈЕВСКОГ АТЕНТАТА И ДВАДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ РАДА ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА НА ПАЛАМА

НАУКА И СЛОБОДА

16 - 18. мај 2014.

КЊИГА
РЕЗИМЕА

Пале
2014

ПЛЕНАРНО ПРЕДАВАЊЕ.....11

СЕКЦИЈА ЗА ЛИНГВИСТИКУ
Подтема: Језик и слобода.....15
Подтема: Језик српских писаца из БиХ.....25
Подтема: Структурне интерференције српског и других језика.....33
Подтема: Српски језик.....41
Подтема: Страни језици.....51
Подтема: Структурне интерференције српског и других језика.....59

СЕКЦИЈА ЗА КЊИЖЕВНОСТ
Подтема: Књижевност и слобода.....66
Подтема: Књижевност српских писаца из БиХ.....93
Подтема: Међуоднос српске и других књижевности.....107

СЕКЦИЈА ЗА БИБЛИОТЕКАРСТВО
Подтема: Писмо, књига и слобода.....131
Подтема: Библиотека и слобода.....137

СЕКЦИЈА ЗА ТЕАТРОЛОГИЈУ
Подтема: Позориште и слобода.....144

СЕКЦИЈА ЗА ИСТОРИЈУ
Подтема: Идеја слободе кроз историју.....151

СЕКЦИЈА ЗА ФИЛОЗОФИЈУ
Подтема: Филозофија и слобода.....165
Подтема: Наука, слобода и одговорност филозофије.174

СЕКЦИЈА ЗА СОЦИОЛОГИЈУ
Подтеме: Идеја слободе у социолошкој науци и
Проблем слободе у савременом друштву 186

СЕКЦИЈА ЗА НОВИНАРСТВО
Подтема: Медији и слобода 204
Подтема: Смисао истине и природа комуникације 217

СЕКЦИЈА ЗА ПЕДАГОГИЈУ
Подтема: Педагогија и слобода..... 233
Подтема: Васпитање и слобода..... 253

СЕКЦИЈА ЗА ПСИХОЛОГИЈУ
Подтема: Даровитост и слобода 273

СЕКЦИЈА ЗА МАТЕМАТИКУ,
РАЧУНАРСТВО И ФИЗИКУ
Подтема: Слобода у контексту наставе
математике, физике и информатике 309

СЕКЦИЈА ЗА ГЕОГРАФИЈУ
Подтеме: Географија и слобода и
Природни ресурси и слобода 328

СЕКЦИЈА ЗА МЕТОДИКУ..... 339

ПЛЕНАРНО ПРЕДАВАЊЕ

Жељко Вујадиновић
Филозофски факултет Бања Лука

САРАЈЕВСКИ АТЕНТАТ И СРПСКА СЛОБОДАРСКА ИДЕЈА

У средњем вијеку српски народ створио је моћну државу, уздигавши је у 14. вијеку на ранг универзалног царства, а своју цркву на ранг патријаршије. Обнова царства Немањића била је идеја српских устаника у времену турске превласти. Средином 17. вијека почело је „херојско доба“ српске историје. У духу „атлантских“ револуционарних покрета, почетком 19. вијека и српски народ револуцијом је почео стварање своје националне државе. У Србији и Црној Гори стварала су се два центра српске државности. У њима, првенствено у Србији, Срби из неослобођених крајева видјели су своју матицу. У Великој источној кризи (1875–1878) Срби из Босне и Херцеговине четири пута су прогласили уједињење тих покрајина са Србијом и Црном Гором. Процес стварања јединствене српске државе у тадашњем европском духу стварања националне државе на основи јединственог стандардизованог језика, онемогућен је вољом појединих великих сила и унутрашњом вјерском нетолеранцијом. Аустроугарска окупација (1878) и каснија анексија (1908) Босне и Херцеговине, представљали су историјски пораз српског националног покрета, а и руске спољне политике.

Под аустроугарском влашћу стање у Босни и Херцеговини стално је усложњавано. Задржавањем одређених феудалних односа и нерјешавањем аграрног

питања, Босна и Херцеговина су у социјалном и економском развоју заостајале читав вијек иза Србије. За аустроугарску привреду Босна и Херцеговина представљале су богату сировинску базу. Власти су настојале да демографску већину православних Срба релативизују усељавањем десетина хиљада католичких и унијатских колониста из других крајева Монархије. Пројект политичке „босанске“ нације у првом реду усмјерен је био на сузбијање српског националног покрета и могућности да се око Србије формира једна јужнословенска држава. Настојале су да га сузбију и онемогуће опробаним методом – продубљивањем вјерских разлика, удруживањем муслиманског и католичког становништва против православног. Тадашња јавност, лаичка и стручна, Босну и Херцеговину сматрала је српским земљама, чега су аустроугарске власти биле веома свјесне.

Аустроугарска монархија почетком 20. вијека представљала је европски анахронизам. Њена окупациона управа није успјела да у Босни и Херцеговини онемогући српски национални покрет, који се развијао у демократском духу израстања нације као природне тековине. Млада Босна поникла је из те основе, према начелима сличних европских покрета нешто ранијег времена. Идеју националног ослобођења од колонијалне власти прихватили су припадници свих вјера, и православне и муслиманске и католичке. Млада Босна израстала је у југословенски покрет. Потпуно у складу са европским искуством, револуционарна борба – и раније изражен вид борбе српског народа против туђинске, турске и аустроугарске власти – легитиман је начин оживотворења идеја тог покрета. Атентати на

„тиране“ и свјесна жртва њихових починилаца само су један, сматрало се – узвишени – вид те борбе.

Тако су се на Видовдан, 28. јуна 1914. у Сарајеву „сусрели“ аустроугарски надвојвода Франц Фердинанд и српски и југословенски револуционар Гаврило Принцип...

СЕКЦИЈА ЗА ЛИНГВИСТИКУ
ПОДТЕМА: ЈЕЗИК И СЛОБОДА

Милена Маројевић
Филозофски факултет Пале

КОНЦЕПТ "СВОБОДА" У РОМАНУ В.М. ШУКШИНА „Я ПРИШЕЛ ДАТЬ ВАМ ВОЛЮ“

У раду се даје лингвокултуролошка анализа концепата "свобода" и "воља" у руској језичкој слици света.

Најпре се анализира експликација поменутих концепата у лексикографским изворима на руском језику, и то у дескриптивним, етимолошким, енциклопедијским и специјализованим речницима. Показује се корелација ових двају концепата у руском језику.

У оба концепта је доминантна позитивна оцена. Негативна оцена у семантици лексеме "воља" повезана је са стихијским манифестацијама слободе, које имају властити ментални сценарио. В. Шукшина је посебно интересовала тема "воли" и руског бунта.

Валентина Будинчић
Универзитет Синергија Бијељина

О СЛОБОДИ ЈЕЗИЧКОГ ИЗРАЗА У СПОРТСКОМ НОВИНАРСТВУ

У овоме се раду под слободом језичке употребе подразумијева постојање могућности разноврсне

употребе језичких елемената у спортском новинском жанру.

Са циљем да утврдимо у којој мјери у оквиру спортског новинског жанра постоји слобода употребе језика и на који се начин она испољава у овоме раду смо дефинисали и анализирали нека од најчешћих језичких средстава у овоме жанру, а то су изрази из општег језика, метафоре, жаргони, антономазије, перифразе.

Анализама које смо извршили дошли смо до низа закључака.

Наиме, установили смо да је слобода језичке употребе у оквиру спортског новинског жанра веома изражена, на шта, у највећој мјери, указује постојање великог броја различитих језичких елемената које смо издвојили анализирајући бројне примјере. Установили смо да у оквиру овога жанра у значајној мјери, посебно на лексичком нивоу, постоје утицаји из готово свих области живота, што потврђују бројни примјери терминологије из других области у оквиру спортских новинских текстова. Поред наведеног, закључили смо и то да само неки језички облици који се јављају у анализираним примјерима могу да допринесу стилској обојености спортског новинског текста, као и да и поред постојања великог степена слободе језичке употребе у спортском новинском жанру нису угрожене главне карактеристике поменутог жанра, а то су тачност и јасноћа.

Gordana Dragin
Filozofski fakultet Novi Sad
Tanja Antić
Filološki fakultet Beograd

JEZIČKI POSTUPCI U KREIRANJU LIKOVA U ROMANU "DOŽIVLJAJI NIKOLETINE BURSAĆA"

Na primerima iz romana "Doživljaji Nikoletine Bursaća" analiziraju se jezički postupci koje Ćopić koristi da bi fizički opisao, okarakterisao i plastično predstavio glavne likove romana. Ćopićeva sklonost ka upotrebi dijalektizma, te vešto baratanje stilskim sredstvima doprinosi prijemčivosti štiva romana od osnovnoškolskog uzrasta. Iako pripoveda o tragičnim danima predratne Jugoslavije, svojim veštim, umetničkim jezičkim vezom sa nizom komično-satiričnih detalja, Ćopić obogaćuje, gotovo, razgaljuje čitaoca. Čestim i primerenim augmentativima i deminutivima, te lokalnim izrekama i krilaticama pisac nas vodi u svoju Bosnu među istinoljubive, prostodušne i blage gorštake. Semantičkom analizom konkretnih jezičkih sredstava iz romana ("manje poznatih reči", frazeologizama, poštapalica i sl.) približava se kolorit Ćopićevog jezika.

Tijana Vasiljević Stokić
Slobomir P Univerzitet, Doboj

SLOBODA IZRAŽAVANJA U PISANJU U SREDNJOŠKOLSKOJ NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA

Pisanje je produktivna jezička vještina za čije ovladavanje i unaprijeđenje je potrebno vrijeme, sloboda izražavanja i pravilna instrukcija od strane nastavnika.

Osnovna svrha pisanja kao načina učenja u nastavi engleskog jezika jeste da se učenici uključe u misaonu kreativnost koja aktivira i podržava složenije vještine mišljenja potrebne za učenje.

Cilj istraživanja je bio da se ispita da li nastava pisanja razvija učenikovu kreativnost, individualnost i njegovu slobodu izražavanja podstičući tako metakognitivnu svijest u vezi sa ranije stečenim znanjem i da se se utvrdi stepen slobode izražavanja u nastavi pisanju engleskog jezika kao stranog na nivo B2 koji je predviđen nastavnim planom i programom kod učenika trećeg razreda srednje škole. Bilo je potrebno da se ispita efikasnost šematskog prikaza određenog tipa sastava (narativan i deskriptivan) uz adekvatnu povratnu informaciju od strane predmetog nastavnika.

Rezultati pokazuju da učenici na nematernjem jeziku mogu da pišu jasno, precizno i tačno, primjereno njihovom jezičkom znanju i uzrastu. Najčešće greške učenika su bile gramatičke i leksičke greške, a ponekad i greške u vezi sa pravopisom i upotrebom interpunkcijskih znakova. Ukupan uspjeh iz engleskog jezika je u skladu sa uspjehom učenika na pismenom zadatku.

Биљана Бранић Латиновић
Студент докторских студија
Филолошки факултет Београд

ВЕРБАЛНЕАСОЦИЈАЦИЈЕУЧЕНИКАФИЛОЛОШКЕГИМНАЗИЈЕ НАСТИМУЛУС "СЛОБОДА"

У раду се полази од становишта да су речи асоцијативно повезане у менталном лексикону говорника и да се помоћу вербалних асоцијација може утврдити место које једна реч има у систему одређеним не само лингвистичким већ и етичким, културолошким и историјским односима.

Асоцијација је психолошки појам који представља везу између два или неколико психолошких процеса. У последње време добио је је значајно место у психолингвистичкој теорији. То је вербална реакција коју испитаник треба да понуди за најкраће време на задати стимулус, обично реч или синтагма која испитанику прво падне на памет.

У раду се анализирају вербалне асоцијације на стимулус „слобода“ ученика Филолошке гимназије из Београда, специјализоване школе „за надарене ученике“. У истраживању је учествовало 74 матуранта и 50 ученика другог разреда. Они представљају популацију која ће у блиској будућности имати водеће место у друштву.

Утврђено је асоцијативно поље тј, мрежа свих вербалних асоцијација на задати стимулус „слобода“, најфреквентније асоцијације, семантичка структура асоцијативног поља и његово уже семантичко језгро.

Закључено је да упркос нашој бурној историји у последњих двадесет година већи део асоцијативног поља средњошколаца на реч „слобода“ чине речи које имају позитивну конотацију.

Марина Кебара
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

ЈЕЗИЧКА ИГРА КАО СРЕДСТВО ИЗРАЖАВАЊА МЕТАЈЕЗИЧКЕ РЕФЛЕКСИЈЕ

У раду се, на корпусу фолколорних и књижевних текстова са српског и руског говорног подручја (лингвистичке анегдоте, загонетке, изреке, текстови дечјег фолклора, интернет фолкор исл.) путем психолингвистичке, језичке и лингвостилистичке анализе различитих видова језичке игре (ЈИ), као средства изражавања метајезичке рефлексије, истражују, контрастирају и издвајају специфичне особености колективне метајезичке свести српске и руске језичке личности (ЈЛ). Детаљно се анализирају језичке јединице у функцији рефлексива (метајезичког контекста), и то на различитим нивоима: од гласова до синтаксичких конструкција. Дела усменог народног стваралаштва у процесу функционисања подвргнута су мноштву редиговања, при чему су те промене претежно оријентисане на смисао, који се у свести ЈЛ поима као најзначајнији елемент за колектив носилаца језика. Осмишљавање је изражено различитим формама одступања од стандарда, а заједничко и константно обележје свих анализираних текстова је критика туђег као средство идентификације својег. Из тог разлога,

подаци из фолколора могу се сматрати поузданим показатељем метајезичке свести етноса. Наведено обележје представља константу свакидашње (обичне) метајезичке свести (српске и руске) ЈЛ, а као главни показатељи метајезичке рефлексије у фолклорним текстовима испољавају се управо различити видови ЈИ. Опозиција своје/туђе у језику изражена је опозицијама у говорном понашању типа правилно/неправилно, стандардно/маркирано, обично/смешно.

Јелена Шајиновић Новаковић
Филолошки факултет Бања Лука

СЛОБОДЕ И ОГРАНИЧЕЊА У УПОТРЕБИ ДЕМОНСТРАТИВА КАО СРЕДСТВА РЕФЕРЕНЦИЈАЦИЈЕ

Осим личним замјеницама које су најчешће кориштено средство за свако наредно упућивање на неки већ поменути ентитет дискурса и у енглеском и српском језику, референцијација се још може остварити и показним замјеницама које упућују на локацију неке особе или објекта. Циљ овога рада је да испита како тече упућивање на неки ентитет користећи демонстративе као једно од средстава референцијације.Оно што нас посебно интересује су слобода и ограничења везана за дистрибуцију демонстратива у два језика.Текст који нам је послужио за овакву врсту анализе је наративна приповијетка писана на поменутим језицима.

Маријана Продановић
Универзитет Синергија Бијељина

СЛОБОДА СРПСКОГ ЈЕЗИКА У ДОБА АНГЛИСТИЧКЕ ДОМИНАЦИЈЕ

Овај рад анализира утицај енглеског језика, као lingua franca(e) феномена савременог доба, на српски језик, на лексичком и морфолошком нивоу, са посебним освртом на неокласичне сложене формације са препозитивним елементом промо- у српском језику, где је циљ утврдити статус наведеног препозитивног елемента, односно, установити је ли исти, из енглеског језика у српски језик ушао као већ скраћен облик придева promotional; је ли он, заправо, префиксоид или је, са циљем језичке економије, српски језик скратио придев промотиван, те добио нови облик придева нулте деклинације. На корпусу публицистичког, као и језика савремене интернет културе, рад утврђује учесталост формација са наведеним препозитивним елементом, те његову природу, продуктивност у творбеним процесима, као и ортографске појавне облике. Након анализе, спроведене на наведеним нивоима, у раду се износе закључци у вези са статусом препозитивног елемента промо- у савременом српском језику.

Сандријела Касагић
Студент докторских студија
Филолошки факултет Београд

ЈЕЗИК (НЕ)СЛОБОДЕТОМАСАМАНА

Тему овог рада анализирамо из различитих аспеката. Први аспект је анализа језика последњег поглавља романа „Чаробни брег“ Томаса Мана под именом „Удар грома“ изабраног због најјасније везе са Првим светским ратом. У оквиру првог аспекта, на одабраним речима, синтагмама и/или предлошко-падежних конструкција, показујемо колико Томас Ман (ни)је био слободан да изрази сопствене ставове о догађајима у Европи пре, током и после Првог светског рата. Други аспект јесте семантичко-стилистичка анализа одабраног корпуса са доминатном симболиком и метафориком која се посебно остварује у контексту целог романа. У оквиру прва два аспекта бавимо се и ономастичким подаспектом (антропонимијом, етнонимијом, топонимијом изабраног дела текста), затим посебно значајним симболично-метафоричним речима доминатним у поглављу али и роману у целини (време, слобода, хуманост, политика, човечанство и др.), те семантиком „мановских“ синтагми и предлошко-падежних конструкција (удар грома, извесна филозофска равнодушност, оргијски облик слободе, убиство једног надвојводе, живци Европе, безазлено сироче живота, авантуре крви и духа и др.). Трећи аспект јесте питање актуелности романа „Чаробни брег“ у контексту историјских догађаја који се понављају, али и ревидирају, или еуфемистично речено – поново тумаче након једног века. Последњи аспект

јесте истицање неопходности понов(н)ог читања овог романа у оквиру тумачења свакодневних дешавања и актуелне политичке ситуације у свету.

Aleksandra Blatešić
Filozofski fakultet Novi Sad

ПОЈАМСЛОБОДЕУИТАЛИЈАНСКИМПОСЛОВИЦАМА

Poslovica kao oblik posebnih jezičko-stilskih odlika od pamtiveka predstavlja svu mudrost i životno iskustvo jednog naroda, koje se u kontinuitetu gradilo i dalje prenosilo sa generacije na generaciju. Još je čuveni italijanski filozof Viko iz XVIII veka zapazio da je priroda ljudi takva da podrazumeva postojanje određenog mentalnog jezika, zajedničkog svim nacijama, koji ukazuje na suštinu pojava u ljudskom društvu i koji se uočava u poslovicama, maksimama vrhunske narodne mudrosti. Upravo zahvaljujući viševekovnoj trajnosti i proverenosti od strane brojnih generacija ovaj jezički izraz nudi definicije i opise najrazličitijih oblasti u životu čoveka kao pojedinca i kao člana kolektiva, a u ovom radu smo u centar istraživanja postavili pojam slobode. Na primeru italijanskih poslovica predstavićemo različite tipove slobode, koji se nameću kao elementarni oblici ljudskog postojanja i zadovoljenja osnovnih ljudskih prava u raznim segmentima čovekovog života. Obratićemo pažnju na univerzalnost ideje o slobodi, prisutne u italijanskim poslovicama, ali isto tako i na specifičnosti italijanske kulture u kojoj se ovaj pojam razvio.

ПОДТЕМА: ЈЕЗИК СРПСКИХ ПИСАЦА ИЗ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Миланка Бабић
Филозофски факултет Пале

ГАВРИЛОПРИНЦИПУПОЕЗИЈИ СРПСКИХПЈЕСНИКА

У раду се структурним и семантичко-стилистичким поступком анализира уопштавање референцијалног значења имена појединца у књижевноумјетничком и социолингвистичком контексту. Властито име замјењује се апелативом када се његова индивидуалност уопштава и везује за себе пренесено значење. Тај антономазијски отклон остварује се и у обрнутом односу трансфера значења, тј. преносом значења властитог имена на апелатив. То се дешава када се појединци у историји истакну по својим особинама до те мјере да њихово име постаје синоним за опште особине. Тада властито име преноси своје значење на значење апелатива па се асоцијативно успоставља мрежа семантичких односа у семантичком микропољу апелатива. У раду се посматра однос имена Гаврила Принципа и семантичког поља апелатива слобода.

Милош Ковачевић
Филозофски факултет Пале

ЛИНГВОСТИЛИСТИЧКААНАЛИЗАЈЕДИНЕПРИ НЦИПОВЕПЈЕСМЕ

Познато је да је Гаврило Принцип током тамновања у затвору 1914. године написао пјесму «Умирање». Она је први пут објављена послије Првог свјетског рата, 1919. године у «Звону». На њу је често скретана пажња као на културно-историјску чињеницу, док сама пјесма са стилско-језичке стране није представљала изазов. У овом реферату управо ће дата Принципова пјесма бити анализирана примјеном лингвостилистичке методе, с тим да ће као саприсустни критеријум анализе бити и социолошко-књижевни.

Илијана Чутура
Јелена Спасић
Педагошки факултет Јагодина

ФИГУРЕПОНАВЉАЊАУЗБИРЦИ „СТОЈАДА“ЕМИРАКУСТУРИЦЕ

Предмет проучавања овог реферата је улога понављања у наративној структури збирке прича Сто јада Емира Кустурице. Анализа ће бити лингвостилистичка, а њен основни циљ ће бити разоткривање стилског учинка који је постигнут употребом оних типова понављања који су стилска доминанта анализираног дела.Секундарно ћемо указати и на везу фигура понављања са филмичношћу

ових неснимљених прича, како је збирку прича окарактерисала књижевна критика.

Јелена Стевановић
Институт за педагошка истраживањаБеоград

БЕЗЛИЧНЕ РЕЧЕНИЦЕ У РОМАНИМА БРАНКА ЋОПИЋА

У науци о књижевности често је истицана лепота језика којим су писана дела Бранка Ћопића који се сматра једним од најзначајнијих српских писаца друге половине 20. века. Предмет анализе у овом раду представљају безличне реченице у његовим романима. Циљ рада јесте да се утврди која је функција овог типа реченице и које су подврсте безличне реченице најзаступљеније у Ћопићевој прози. Истраживачки корпус чине романи Бранка Ћопића: Не тугуј бронзана стражо, Пролом и Глуви барут. Основни критеријум који је у анализи грађе примењен јесте функционалностилски, а поткритеријум је синтаксички. Анализа показује да Ћопић најчешће употребљава безличне реченице у управном говору када тежи функционалностилској транспозицији административног дискурса. Такође, показало се да се у поменутим романима јављају различити типови безличних реченица међу којима су најфреквентније обезличене и бесубјекатске реченице са конструкцијом до + генитив у саставу предиката. Сви типови безличне реченице уочени у анализираним Ћопићевим делима карактеристични су и за савремени српски језик.

Ана Јањушевић Оливери
Филозофски факултет Косовска Митровица

АУТОРСКИ И ТУЂИ ГОВОР У КЊИЗИ ПРИПОВЈЕДАКА „БАШТА СЉЕЗОВЕ БОЈЕ“ БРАНКА ЋОПИЋА

Предмет овог рада јесте анализа ауторског и туђег говора у приповјеткама Б. Ћопића сабраним у књизи "Башта сљезове боје". С обзиром на то да и једна и друга врста говора имају своје морфосинтаксичке, фонетске, па и ортографске особености и да се туђи говор може окарактерисати као такав једино у односу на ауторски говор, као конкретни задаци истраживања наметнули су се: описивање одлика ауторског говора, утврђивање типова туђег говора и испитивање међуодноса ауторског и туђег говора. У анализу ће, свакако, бити укључени и стилистички критеријуми, будући да је ријеч о тексту из књижевноумјетничког функционалног стила, у коме је избор језичких јединица условљен самим начином грађења текста.

Михаило Шћепановић
Филолошки факултет Београд
Божица Кнежевић
Филозофски факултет Пале

ДОГАЂАЈНА И ДОЖИВЉАЈНА УПОТРЕБА ВРЕМЕНА У КЊИЖЕВНОМ ТЕКСТУ ЂУРА ДАМЈАНОВИЋА

Рођен на простору западнобосанских ијекавских говора херцеговачког типа, са врло разуђеном и богатом

употребом времена, Ђуро Дамјановић је у својим књижевним остварењима показао способност граматичког система српског језика, нарочито за изражавање прошлости, не само преко примарно прошлих глаголских облика, већ нарочито, што нас интересује, и помоћу примарно непретеритарних глаголских облика у приповједачкој употреби. Циљ нашег рада је да се покаже наративност, односно приповједачки поступак у књижевном тексту Ђура Дамјановића, с обзиром на критеријуме приповједачке и неприповједачке употребе времена и нарочито догађајне и доживљајне њихове употребе, узимајући у обзир и њихову референцијалну и нереференцијалну употребу. Проведене анализе имају за циљ да покажу улогу временских глаголских облика у умјетничком обликовању књижевног текста нашег писца.

Вера Ћевриз Нишић
Филозофски факултет Пале

ЕКСПРЕСИВНОСТ СИНТАКСИЧКИХ НИЗОВА У НОГОВОЈ ГЛОСИ „ЈЕЧАМ И КАЛОПЕР“

У раду ће бити анализиране стилистичко-синтаксике особине конструкција насталих операцијом понављања хомофункционалних чланова, а које у Ноговом лирско-приповиједном тексту "Јечам и калопер", имају статус експресивне варијанте. Циљ рада је да се издвоје и опишу типови експресовних синтаксичких јединице у форми кумулативног низа и уједно укаже на њихову поетичку вриједност.

Тања Танасковић
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

РЕГИОНАЛНА ЛЕКСИКА У КРАТКОЈ ПРОЗИ „МОЈИ ЗЕМЉАЦИ“ ЂУРА ДАМЈАНОВИЋА

Књижевна дела базирана, у већој или мањој мери, на дијалекатској лексици постају актуелан предмет савремене лингвистике због појачаног интересовања за проблеме узајамних утицаја дијалекатских и стандарднојезичких средстава у саставу књижевноуметничког текста. Ту се неминовно намећу сложена питања односа дијалекатско ~ стандарднојезичко, народни говор ~ индивидуализована верзија народног говора, индивидуална реализација ~ колективно прихватање, и сл. У раду се у књижевноуметничком тексту – краткој прози "Моји земљаци" Ђура Дамјановића разматрају принципи кретања лексичких јединица у дијасистему, који омогућавају богаћење општег лексичког фонда регионалном лексиком.

Бојана Вељовић
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

УПОТРЕБА АОРИСТА И ИМПЕРФЕКТА У РОМАНУ „ПРЕОБРАЖЕЊЕ“ ВОЈИСЛАВА ЛУБАРДЕ

У раду се издвајају и анализирају примери употребе аориста и имперфекта у роману Преображење Војислава Лубарде. На синтаксичко-семантичком плану

рад има за циљ дефинисање типова прошлих радњи које се у роману саопштавају овим претериталним временима. Биће утврђена њихова френквентност и однос према другим глаголским облицима којима се у роману казују прошле радње. Анализом су обухваћени и примери употребе аориста и имперфекта у ауторским дидаскалијама. Издвојени примери, даље, треба да покажу да ли се аорист и имперфекат подједнако често и са истим функцијама јављају и у нараторском дискурсу и у говору ликова или је њихова функција у том погледу диференцијална. Имајући у виду да је уочено да имперфекат у роману има пре свега вредност стилског поступка, разматрају се и стилистички аспекти његове употребе.

Биљана Мишић
Филозофски факултет Пале

СИНОНИМСКЕ ЈЕДИНИЦЕ У КЊИЖЕВНОМ ТЕКСТУ БРАНКА ЋОПИЋА

У нашем раду бавићемо се анализом синонимских јединица. С обзиром на њихову широку заступљеност, анализираћемо оне јединице, које су најфреквентније, а то су синонимске јединице лексичког нивоа. Корпус за истраживање чиниће прозна остварења Бранка Ћопића. Циљ рада је да се издвоје и опишу лексичке синонимске јединице, као и да се укаже на њихову стилску вриједност.

Саша Ђукић
Педагошки факултет Бијељина

ИНТЕРТЕКСТУАЛНОСТ КАО УМЈЕТНИЧКИ ПОСТУПАК У ПУБЛИЦИСТИЧКОЈ ПРОЗИ „КРСТОНОШЕ И СИЗИФОВЦИ“ ЖЕЉКА ГРУЈИЋА

У реферату се опсервира естетска функција интертекстуалности коју постиже Жељко Грујић у својој збирци публицистичке прозе Крстоноше и сизифовци. Користећи прототекст у ову сврху Грујић ствара стилски потенцијал (исказивање ироније, парадокса, алузије и сл.) за стилизацију метатекста. Збирку Крстоноше и сизифовци чине појединачни новински текстови које је Грујић објавио у периоду од 1992. до 1996. године радећи као новинар Српске новинске агенције. Текстови по својој природи примарно припадају публицистичком функционалном стилу. Међутим, појава „текста у тексту“, разних цитата, реплика, алузија и сл. је поступак стилизовања и обликовања новог типа дискурса – пререгистрованог и жанровски тешко одредивог. Анализа ће, дакле, указати на Грујићеву употребу интертекстуалности у стилизовању манифестованих текстова, као и на поступак њихове пререгистрације из примарнопублицистичког стила у прозу са постмодернистичким одликама.

ПОДТЕМА: СТРУКТУРНЕ ИНТЕРФЕРЕНЦИЈЕ СРПСКОГ И ДРУГИХ ЈЕЗИКА

Ljiljana Marković
Marko Božović
Filološki fakultet Beograd

FUKUZAVA JUKIĆI – ULOGA OBRAZOVANJA U MODERNOJ DRŽAVI

Obrazovanje predstavlja osnov modernizacije jedne države. Na primeru japanskog procesa modernizacije možemo videti na koji način dobar sistem obrazovanja može uticati na razvoj jedne države. Fukazava Jukići u svom delu "Gakumon no susume" ističe potrebu pojedinca da se obrazuje, ali i to da, poštujući princip jednakosti po društvenom položaju, svako mora imati priliku da se obrazuje i da napreduje. Čvrsto je verovao da je obrazovanje osnov društva i da svako treba samostalno da napreduje, ne oslanjajući se na druge. Analizom japanskog principa i modela uloge obrazovanja u modernoj državi, može se istaći uloga edukovanog društva u ovom procesu.

Јелена Марковић
Филозофски факултет Пале

МОДИФИКАЦИЈЕ ДИРЕКТНОГ ГОВОРА У АКАДЕМСКОМ ДИСКУРСУ

Тема овог рада јесте реализација неауторског говора као директног говора у академском дискурсу, тачније - на тексту универзитетског уџбеника граматике

савременог енглеског језика (Хадлстон и Пулам 2005). Прилично иновативан и по свом садржају и по неформалном стилу, овај уџбеник занимљив је и по модификацијама директног говора у тексту. Наиме, осим очекиваног типичног директног говора у тексту се користе и његове ортографски необележене модификације. Оне су укључене у ауторски текст у коментарима након навођења примера за језичке јединице које се анализирају, а у циљу њиховог потпуног разјашњавања. Циљ рада јесте управо издвајање и описивање поменутих модификација директног говора.

Закључујемо да се у дискурсу универзитетског уџбеника, осим основног облика директног говора, користе и његове модификације. Овај закључак говори у прилог ставовима да се и схватање академског дискурса као првенствено „традиционалног“ данас полако мења.

Вера Вујевић
Филозофски факултет Пале

ВЕРБАЛНА ЕЛИПСА У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ

Сажетак: Рад представља контрастивну анализу вербалне елипсе у енглеском и српском језику на новинском, односно књижевно-умјетничком корпусу. Настоји се описати и упоредити природа изостављања оних дијелова глаголске синтагме који се могу реконструисати из сусједног дијела текста. Овакав облик брисања се анализира на материјалу издвојеном из књижевних дјела и савремене штампе као вјерног

приказа језика савремене комуникације и економије у језику. Посебна пажња поклања се елипси лексичког глагола унутар глаголске синтагме, као најфреквентнијег облика изостављања код овог типа елипси.

Сандра Чаушевић
Студент докторских студија
Филолошко-уметничи факултет Крагујевац
Маријана Вучковић
Студент докторских студија
Филолошки факултет Београд

ЕФИКАСНОСТ ОБЛИКА ПИСАНОГ ФИДБЕКА У ПИСАЊУ САСТАВА

Ефекат корекције у писаној продукцији није непосредно видљив као у усменој а и начини провере те ефикасности се разликују. Полазећи од позитивног утицаја корекције на ученикове међујезик уопште, овај рад истражује који облик писаног фидбека је најефикаснији у писању састава на енглеском језику и прави паралелу између резултата добијених у једном одељењу осмог разреда основне школе и одељењу другог разреда средње школе. Ученици оба одељења су подељени у три групе од којих је по једна контролна а две су експерименталне. Контролној групи је само подвлачењем указано на постојање грешке без икакве корекције док су друге две групе добијале или директно исправљање грешака или индиректно, металингвистичком назнаком. Као показатеље ефикасности узели смо другу, исправљену верзију

(драфт) првог састава а затим, након две недеље, нови састав. Кроз писање ових састава проверавали смо усвојеност и примену два времена у енглеском језику: Present Perfect Tense и Past Simple Tense. Ова два времена представљала су и фокус нашег исправљања док су остале грешке у саставу овом приликом занемарене.

Dragica Žugić
Univerzitet Mediteran Podgorica

ANGLICIZMI U NOVINSKOM REKLAMNOM OGLAŠAVANJU

Engleski jezik vrši ogroman uticaj na maternje jezike koji sa njim dolaze u kontakt, na njihove govornike i na njihovu kulturu, a kao jedan od najaktuelnijih problema kojima se bavi kontaktna lingvistika jesu upravo rezultati kontakata engleskog, kao jezika-davaoca i širom svijeta rasprostranjenih jezika-primalaca. Budući da je engleski postao glavni leksički donator svim evropskim jezicima, mnogi lingvisti se bave ovim fenomenom ukazujući na njegovu ozbiljnost zato što većina jezika gubi svoju sposobnost tvorbe novih riječi i izraza jer pozajmljenice iz engleskog preplavljuju leksički fond ovih jezika i istiskuju već postojeće termine. Upravo se to dešava i sa srpskim jezikom. Tema ovog rada su anglicizmi kojih ima u skoro svim oblastima čovjekovog djelovanja. Za potrebe ovog rada korpus je ograničen na one engleske elemente koji se u velikom broju koriste u popularnim novinskim reklamnim oglasima budući da je reklamiranje kao domen pod velikim uticajem angloameričkih trendova. U ovom radu

analiziraćemo zastupljenost anglicizama u reklamama u licenciranim izdanjima stranih časopisa za srpsko tržište i ustanoviti u kojim djelovima reklamnih poruka najčešće srećemo anglicizme, podijeliti ih prema vrsti obličke realizacije, načinu preuzimanja, opravdanosti njihove upotrebe, statusu odomaćenosti i odrediti kojim semantičkim poljima pripadaju. Takođe ćemo pokušati da ukažemo na razloge upotrebe engleskog u reklamama kao i moguće učinke koje ta upotreba ima.

Аница Глођовић
Природно-математички факултет Крагујевац

НЕКА ЗАПАЖАЊА О ПРЕФИКСИМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ: КОРЕЛАЦИЈА СА ЕНГЛЕСКОМ ПАРТИКУЛОМ „OUT“

Ова студија представља анализу префикса у српским глаголима који чине преводне еквиваленте енглеских фразних глагола са партикулом out са циљем дефинисања јасних релација између ових глаголских форми и категорија глаголског вида и типа глаголске ситуације. Проучавајући утицај адвербијалних партикула на глаголе у енглеском језику запажено је да оне маркирају теличност (својство типа глаголске ситуације) док, с друге стране, префиксација у српском језику има и лексичку и граматичку функцију, односно утиче и на глаголску семантику и на глаголски вид. Овај рад проучава утицај префиксације (као већинског морфолошког процеса у српским преводним еквивалентима) на промену глаголског вида и типа глаголске ситуације. Непосредан задатак овог рада је

одређивање могућих језичких сличности између партикуле out у енглеском језику и одговарајућих префикса у српском језику са циљем да се утврди да ли и под којим условима они маркирају теличност и/или перфективни глаголски вид. Квалитативна и квантитативна анализа утицаја енглеске партикуле out и српских префикса-аналога је спроведена на корпусу (састављеном од 165 реченичних примера) ексцерпираном из савремених британских романа и њиховим преводима на српски језик.

Жана Кнежевић
Универзитет Медитеран Подгорица

АНГЛИЦИЗМИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ У ОБЛАСТИ ИНФОРМАЦИОНО-КОМУНИКАЦИОНИХ ТЕХНОЛОГИЈА

Политичка, економска и културна надмоћ Велике Британије и Сједињених Америчких Држава учиниле су да енглески језик постане свјетска lingua franca. Убрзан развој информационо-комуникационих технологија (ИКТ) додатно је допринио ширењу и утицају енглеског на друге језике, па и на српски у Црној Гори. У овом раду ће се испитати да ли су студенти информационих технологија свјесни употребе англицизама при преводу стручног текста и да ли могу увијек да их замијене српским ријечима. Резултати показују да су студенти у грубом преводу текста увијек користили англицизме, а у обрађеној верзији превода их мијењали само ако је то било дозвољено у оквиру регистра ИКТ-а. Студенти су били свјесни англицизама

у својим преводима, али није било увијек могуће замијенити их одговарајућим српским изразима из два разлога: 1) не постоји одговарајући превод на српски језик, и 2) превод постоји, али не одговара контексту. Тиме ће се утврдити да ли је употреба англицизама у српском језику оправдана или није.

Даница Јеротијевић Тишма
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

СЛОБОДНЕ СТРУКТУРЕ ТУЂЕГ ГОВОРА У СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ НОВИНСКОМ ДИСКУРСУ

Имајући за циљ објективност при преношењу информација, публицистички стил се свакако разилази са књижевним стилом нарочито када је у питању преношење туђих исказа, пре свега јер се у случају новина ради о реално постојећим изговореним речима и реченицама. Стога је логично што је директно цитирање најчешћи вид преношења туђих речи у новинама како би дати чланак добио на легитимитету. Међутим, ми ћемо се осврнути на структуре туђег говора нетипичне за дискурс штампаних медија, односно, у раду ћемо покушати да анализирамо сличности и разлике слободних структура туђег говора у енглеским и српским дневним новинама. Кроз пажљиво одабране примере из корпуса упоредићемо њихов формални аспект као и функције које различите форме туђег говора могу имати у поменута два језика. Превасходно ћемо се концентрисати на четири типа слободних структура и то: слободни индиректни говор,

слободни директни говор, тематски пренети туђи говор и сложене и комбиноване структуре (Smirnova 2009). Када су у питању функције туђег говора, фокусираћемо се на сличности и разлике код ненаративних функција, и то нарочито аргументативне, ауторитативне, функције захвалности и функције подршке (Vincent, Perrin 1999).

Маријана Матић
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

НЕКА РЕШЕЊА ПРЕВОДА ЕНГЛЕСКОГ ИЗДАЊА БИОГРАФИЈЕ ФЛОРЕ СЕНДС „ВЕЛИКИ БРАТ“ НА СРПСКИ ЈЕЗИК

Рад приказује и дискутује решења у преводу са српског на енглески биографије о капетану из Првог светског рата, Флори Сендс,у оригиналу на енглеском језику, а у прводу на српски језик у издању издавачке куће Лагуна и даје приказ сличних могућих решења. У раду се разматрају међуодноси српске и енглеске реченичне структуре, синтагми и реда речи.

ПОДТЕМА: СРПСКИ ЈЕЗИК

Јелица Стојановић
Филозофски факултет Никшић

СРПСКИ ЈЕЗИК И ЋИРИЛИЦА ПОД АУСТРОУГАРСКОМ ВЛАШЋУ

У раду ћемо представити однос Аустроугарске према српском језику и српској ћирилици, као српском националном писму. Аусторугарске власти су забрањивале српски језик, а нарочито ћирилицу, на различитим просторима и у различитим временима, на различите начине и не увијек истим интензитетом. Забране су везане и за период прије Првог свјетског рата, што је нарочито добило на интензитету за вријеме Првог свјетског рата. Како је о овом проблемму доста писано, нарочито везано за простор Хрватске и Босне и Херцеговине, то ћемо посебну пажњу посветити простору Црне Горе и односу Аустоугарске према српском језику и ћирилици на простору Црне Горе.

Видан Николић
Учитељски факултет Ужице

ВОЈНИ ОБЈЕКТИ У МИКРОТОПОНИМИЈИ НА СУВОЈ ГРАНИЦИ ИЗМЕЂУ БОСНЕ И СРБИЈЕ КАО ТРАГОВИ РАЗЛИЧИТИХ КУЛТУРА

У овом раду се говори о именима војних објеката као базама у микротопонимији на "сувој граници" између данашње Србије и Босне, у прошлости између

Србије и Турске или Србије и Аустроугарске. На местима где река Дрина, "вечита међа", није била природна граница између различитих држава, култура и цивилизација Истока и Запада за дужи период, тј. на сувој граници, у некадашњем пределу Стари Влах, војни објекти се јављају као базе у микротопонимији. Војни објекти типа касарна и караула представљају трагове различитих култура: или су сачувани као објекти (Касарна)и микротопоними или су сачувани само у микротопонимији (Караула). Од војних објеката са различитом етимологијом, јављају се и следећи микротопоними: стража, варда, вардиште, шанац, шарампов, топови и слично.

Срето Танасић
Институт за српски језик САНУ Београд

ЈЕДАН ТИП РЕЧЕНИЦА У ПРОЗИ БРАНКА ЋОПИЋА: ОД ВРЕМЕНА ДО УЗРОКА

У раду се говори о једном типу временских реченица у прозним дјелима Бранка Ћопића. Језик Ћопићевих књижевних дјела је занимљив за изучавање и по томе што нуди богатство форми које припадају стандардном српском језику и по томе што се овај писац стваралачки користи српским језиком. У савременом српском језику јављају зависносложене узрочне реченице с везницима копји примарно припадају временским реченицама: кад, пошто, чим и док (= чим). У прози Бранка Ћопића јављају се реченице с узрочном употребом тих везника. У раду ће се анализирати примјери таквих реченица и покушати одговорити

зашто се ти, примарно временски, везници користе у тим случајевима.

Биљана Самарџић
Филозофски факултет Пале

ОДНОС СРПСКОГ НАРОДА И ЊЕГОВОГ ЈЕЗИКА ДО ПРЕДСТАНДАРДНИХ ИДИОМА

У овом раду пратићемо однос српског народа и његовог језика до предстандардних идиома. Развој српског језика неодвојиво је везан за историју српског народа, те ћемо у раду, кроз српску језичку и културну баштину, показати не само карактеристике српског језика одређенога периода, већ и историјске чињенице које су утицале на даљу судбину српског језика и српског народа. Општи став је да се култура, као народ, одређује према језику, а не према вјери и то становиште није својствено само Вуковом времену, већ је то становиште кога се и данас придржавају сви европски народи. Другим ријечима, нераздвојиви дио српске књижевности су и славонска, приморска, дубровачка (далматинска) књижевност, као и књижевност фрањеваца у Босни и Славонији; који су, дакле, писали српским језиком. Тај се језик називао не само српски, већ и словински, славеносрпски, дубровачки, босански, хрватски, наш језик ....

Сања Кољанин
Филозофски факултет Пале

УМАЊЕНОСТ КАО ЛЕКСИЧКО-МОРФОЛОШКА КАТЕГОРИЈА

У раду ће се разматрати међуоднос лексичке и морфолошке категорије умањености на основу примјера из дјела Бранка Ћопића. Циљ рада је да покаже у каквом су међуодносу изражавање појмовне (предметне) и квалитативне категорије умањености. Друкчије речено, циљ рада је да се покаже када се категорија умањености изражава лексикализованим јединицама (претпоставка је да је то примарно када је у питању глаголска и именичка умањеност), а када аналитичким конструкцијама (претпоставка је да је то примарно када је у питању придјевска и прилошка умањеност, односно умањеност квалитативног типа). У раду ћемо показати које су варијанте, а које инваријанте категорије умањености при изражавању синтетичким и аналитичким језичким јединицама у датом корпусу.

Нина Ћеклић
Педагошки факултет Бијељина

ТИПОВИ СИНТАКСОСТИЛЕМА РЕДА РИЈЕЧИ ОФОРМЉЕНИ УПОТРЕБОМ ЦРТЕ КАО ПОСТИНИЦИЈАЛНЕ ПАУЗЕ У РОМАНУ „ТОП ЈЕ БИО ВРЕО“ ВЛАДИМИРА КЕЦМАНОВИЋА

У раду сеанализирају типови синтаксостилемских структура оформљени

лингвостилистичким поступком осамостаљивања постиницијалном употребом црте као експресивне паузе којом се информативно и стилистички наглашавају постпоновани реченични чланови. Сви анализирани типови ових синтаксостилема утемељени су на иницијалном распоређивању везника или везничко-интензификаторских конструкција који су одвојени цртом од остатка реченице. Стилематичном анализом најприје су класификовани типови примјера у зависности од њиховог структурног ткања, а потом су тумачене њихове експресивне и емфатичке вриједности у роману Топ је био врео Владимира Кецмановића, дакле, освијетљени су и са аспекта стилогености. Синтаксостилеме настале употребом црте као постиницијалне паузе проучаване су са становишта реда ријечи, а уједно и актуелног реченичног рашчлањивања, претпостављајући да оваква стилистичка употреба црте директно утиче на распоређивање информативног тежишта.

Драга Бојовић
Филозофски факултет Никшић

ОБИЉЕЖЈА РОДА И ‘ПОЛА‘ КОД ИМЕНИЦА КАО МОРФОЛОШКЕ И СЕМАНТИЧКЕ КАТЕГОРИЈЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Настанак мовираних femininuma у српском језику разјашњен је са становишта његове историје и на нивоу граматике и на нивоу семантике, што никако не значи да се од свих именица мушког рода могу извести

именице женског рода,а да се тиме не наруши језички систем.

У циљу „ро ̈дне равноправности“ (треба ро ̂дне, ако је уопште ријеч о њој) заборавља се да мушка форма, системски гледано, не постоји, јер у сфери именовања звања, занимања и титула, итд.(чиме ћемо се углавном бавили у другом дијелу реферата),постоји велики број именица које су граматички гледано, мушког рода, али нијесу полно маркиране. Оне су просто име неког звања и занимања, и мушког и женског.Управо употреба именица граматичког женског рода указује на дискриминацију

Зорица Прњат
Географски факултет Београд

ЈЕЗИК КОРИСНИКА ДРУШТВЕНИХ МРЕЖА НА СРПСКОМ ГОВОРНОМ ПОДРУЧЈУ

У раду износимо анализу англицизама који се јављају у језику корисника друштвених мрежа чији је матерњи језик српски. Појава великог броја англицизама попут твит, твитовати, твитераш, твитерашица, твитерашки, лајк, лајковати, нелајковати, лајкер, лајкерка, френдовати, анфрендовати и сл. указује на веома изражен утицај енглеског језика на српски, који је настао са развојем интернета и друштвених мрежа. Овакав утицај енглеског језика, као доминантног језика међународне комуникације, на остале језике, па тако и српски, условио је потребу његовог новог одређења као „одомаћеног страног језика“ (English as the nativized foreign language - ENFL)

тј. језика који допуњава комуникативне потребе одређене језичке заједнице и попуњава појмовне и лексичке празнине у матерњем језику њених припадника. Ова нова, социолингвистички условљена одлика енглеског језика указује на чињеницу да је он објективно и субјективно постао саставни део многих других језика и култура широм света. Употреба англицизама представља статусни симбол, посебно код омладине у чијем је језику изразито присутно мешање српског и енглеског, што доводи до стварања једне нове, хибридне форме српског коју лингвисти називају „англосрпским“ језиком. Припадници млађе генерације, који одрастају уз електронске медије и који своју језичку културу стичу управо путем ових медија, испољавају висок степен језичке креативности и у непрестаној су потрази за новим видовима изражавања.

Стефан Тодоровић
Нина Манојловић
Студенти докторских студија
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

У ПОТРАЗИ ЗА ВРШИОЦЕМ РАДЊЕ - ЈЕЗИК ЈАВНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ (АДМИНИСТРАЦИЈА И МЕДИЈИ)

Језик је једно од најмоћнијих оруђа које омогућава контролу човекове слободе кроз контролисање његових права и обавеза. Онај ко производи текст може манипулисати информацијама, па и утицати на читаоца, избором речи и њихових односа у тексту; може манипулисати процесима и

њиховим учесницима и тако бирати које информације ставља у први план, а које склања у сенку (Ферклаф 1996). У овом раду фокус је на језику јавне комуникације, и то у оквиру административног и публицистичког стила. Одређене синтаксичке конструкције које карактеришу дате стилове, омогућавају манипулацију информацијама, као што је избегавање навођења вршиоца радње, и ограничавање права прималаца текста (Кликовац 2008). Циљ је да се испитају разлози и оправданост употребе номинализованих и декомпонованих конструкција, пасива, експлицитне категоризације (Радовановић 1990, 2004, 2006; Кликовац 2008; Ивић 1988) у текстовима правне и новинарске струке, као и које су последице на права и слободе које имају читаоци као примаоци текстова јавне комуникације. Посебан ће задатак бити испитивање трансфера („замена кода“ – Радовановић 1986; „монолингвално пребацивање“ – Тошовић 2002) ових конструкција администрације у медије, пошто се административни стил јавља на новинским страницама у два вида: као преузети текстови или као саопштења о којима новине пишу као о предмету извештавања шире јавности (Јовановић 2010).

Маја Вукић
Филозофски факултет Ниш

СЕМАНТИЧКИ КОНКРЕТИЗАТОРИ СА ЕКСПЛАНАТИВНИМ ЗНАЧЕЊЕМ

Експланативно, одн. објаснидбено значењење обухвата више семантичких подтипова

(преформулација, прецизирање, корекције итд.) и богат инвентар средстава за исказивање, који припадају различитим нивоима (синтагматском, реченичном, текстуалном).
На корпусу које чине дела Бранка Ћопића и Радослава Братића анализирали смо исказивање експланативног значења на нивоу сложене реченице изузимајући експланативне координиране сложене реченице. Анализиране конструкције представљају спојеве координираних везника и семантичких конкретизатора са експланативним значењем и асиндетске координиране реченице са истим семантичким конкретизаторима.

Вера Чолаковић
Филолошки факултет Бања Лука

НЕКЕ ОРТОГРАФСКЕ И ЈЕЗИЧКЕ ОСОБИНЕ У ДЈЕЛИМА МИТРОПОЛИТА ГЕОРГИЈА НИКОЛАЈЕВИЋА

Предмет овог рада су ортографске и неке језичке особине у изабраним оригиналним текстовима Георгија (свјетовно име Ђорђе) Николајевића (1807-1896), митрополита дабробосанског, добротвора и једног од уредника Српско-далматинског магазина.
Језички израз у текстовима Георгија Николајевића у основи је народни језик обојен дијалекатским особеностима, с једне стране, а са друге није без различитих утицаја других књижевнојезичких израза, актуелних још од почетка 18. вијека, па до доба у коме Георгије Николајевић пише. Може се уочити утицаји

рускословенског језика, а елементи тог језика нису подједнако присутни у различитим временским раздобљима у стваралаштву Георгија Николајевића. Полазећи од дескрипције графема, циљ овог рада је да освијетли однос Георгија Николајевића према Вуковој правописној и језичкој реформи, потом да се направи увид у карактеристике његовог језика.

ПОДТЕМА: СТРАНИ ЈЕЗИЦИ

Бојана Павловић
Филозофски факултет Пале

СЕМАНТИКА ПРИЈЕДЛОГА У КИНЕСКОМ ЈЕЗИКУ

Кинеска лингвистика се традиционално није на систематски начин бавила истраживањем и анализом приједлога, као ни успостављањем граматике кинеског језика као система уопште. У кинеској лингвистици то почиње тек у двадесетом вијеку, са граматиком Ма Ш Вен Тонг Ма Ђиен Џонга, која је заправо граматичку науку западних језика покушала примјенити на кинески. Од тада се кинески лингвисти први пута баве приједлозима као врстом ријечи, јер они традиционално у кинеској лингвистици нису ни били издвојени, већ су заједно са осталим неправим врстама ријечи били сврставани у једну категорију. Са Ма Ш Вен Тонг граматиком, започиње и процес давања дефиниције приједлозима као врсти ријечи, те одређивање обима ове врсте ријечи. Међу различитим моделима усвојеним из западноеврпоских језика, као посебно интересантан кинеским лингвистима у примјени издваја се одређивање приједлога и њихових функција на основу њихове семантичке улоге у реченици, и ту се издваја више различитих лингвиста, њихових дефиниција приједлога, као и студија о приједлозима која су помогла да се приједлози кроз овај процес одреде и дефинишу, те као врста ријечи одвоје од осталих неправих ријечи, али и глагола, од којих су настали.

Маја Жарковић
Филозофски факултет Пале

ОДНОС ФОРМЕ АТРИБУТИВНИХ ИМЕНИЦА И ЗНАЧЕЊА ИМЕНИЧКЕ ФРАЗЕ - ПРИМЈЕР ПРОСТИХ И СЛОЖЕНИХ ИМЕНИЦА

Именичке фразе са атрибутивним именицама понекад остварују и више од једног значења, чиме именице осликавају сву језичку раскош, али то уједно намеће тежак задатак за оне који треба да схвате поруку фразе. Понекад та порука може да буде условљена и формом, тј. морфолошком структуром атрибутивних именица. Основни циљ морфолошке класификације коју ћемо примјенити у анализи јесте да покаже колико је труда потребно приликом разумијевања поруке са простим и сложеним атрибутивним именицама, као и да ли постоји веза између форме атрибутивних именица и значења фразе. Истраживање смо извршили на примјерима из новинског регистра и дошли до закључка да не постоји чврста веза између форме атрибутивних именица и значења фразе. Атрибутивне именице, без обзира да ли се ради о истим или различитим морфолошким структурама, остварују различите семантичке односе. Интерпретирање односа је лакше у фразама у којима морфолошки просте именице врше функцију атрибута, јер тада атриубут није потребно додатно рашчланити да би се отркило значење фразе. Такво нешто је код сложених именица од пресудног значаја у великом броју случајева.

Жана Гавриловић
Филозофски факултет Пале

ТЕМПОРАЛНА АНТЕРИОРНОСТ ИЗРАЖЕНА КЛАУЗАМА УВЕДЕНИМ ВЕЗНИКОМ „AFTER“

Рад се бави анализом изражавања релационог темпоралног односа антериорности субординираном клаузом уведеном везником after, са посебним освртом на облик глагола у предикату главне и субординиране клаузе у таквом односу. Захваљујући стабилном лексичком језгру наведени везник недвосмислено назначава релациони однос антериорности, при чему за изражавање ове темпоралне везе није неопходно саучествовање других функционалних реченичних елемената. Ипак, појава перфекатских облика у темпоралној клаузи уведеној овим везником није ријетка и сматра се регуларном. Рад се бави испитивањем функције тих додатних елемената у контексту и закључује се да је њихово присуство регуларно а употреба емфатична и стилски маркирана.

Кључне ријечи: темпорална релација, антериорност, везник, клауза, реченични контекст.

Станка Радојичић
Природно-математички факултет Нови Сад

ЕНГЛЕСКИ ЗА ОПТОМЕТРИСТЕ - РЕТРОСПЕКТИВА И ПЕРСПЕКТИВА

У раду је приказан развој наставе из предмета Енглески језик за оптометристе на Природно-

математичком факултету, Универзитета у Новом Саду. Почетна забринутост због захтевног дискурса нове дисциплине, превазиђена је усмеравањем ка посебним захтевима пословног окружења оптометриста.

Укратко је анализиран и тренутни статус курса Енглски језик за оптометисте те се погледу профила студената примећује разлика између студената који су већ стекли одређено искуство у поменутој дисциплини (прва генерација студената) и студената који се на студијама припремају за занимање оптометристе. Наиме, студенти са искуством су истовремено били добрим делом извор информација и сарадници при избору материјала и наставног приступа, а за студенте наредних генрација (без претходног искуства у струци) ауторка рада је креирала посебан курс на основу стечених знања и њихове практичне приемене.

Данас, постоји јаснија слика о перспективама развоја предмета Енглески језик за оптометристе као једног сегмента у оквиру енглеског језика за потреба струке. Наставни материјали су претрпели измене у погледу језичких потреба студената који ће своју каријеру даље градити у области оптометрије ослонивши се при томе на сегменте пословног, медицинског и техничког енглеског језика, уз додатак вештина писања и усмених презентација које су студентима потребне не само током студија (предавања гостујућих професора) него и касније у њиховом будућем пословном окружењу.

Весна Коцева
Филолошки факултет Штип

АНАЛИЗА НА МОДЕЛОТ INPUT PROCESSING ВО ПРОЦЕСОТ НА УСВОЈУВАЊЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИК

Усвојувањето на еден странски јазик е комплексен процес и се состои од низа на процеси кои взаемно дејствуваат во текот на различните фази на усвојувањето на еден странски јазик.

Во овој труд се дискутира за еден од овие процеси наречен input processing. Станува збор за почетната фаза во процесот на усвојување на странскиот јазик кога ученикот ги открива врските кои се создаваат помеѓу граматичките форми и нивното значење во инпутот на кој е изложен. Во трудот се анализираат принципите на моделот input processing и се објаснува што се процесира, зошто и кои услови и фактори влијаат на обработувањето на инпутот во насока на развивање на имплицитниот јазичен систем.

Марија Тодорова
Филолошки факултет Штип

ЧУВСТВОТО НА АНКСИОЗНОСТ КАЈ СТУДЕНТИТЕ НА ЧАСОТ ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК

Истражувањето е спроведено со цел да се утврди дали се јавува анксиозност кај студентите при изучувањето на странски јазик, кои се причините за

појавата, и дали има негативно влијание врз достигнувањата на студентите т.е. врз нивниот успех.

Истражувањето е спроведено преку анонимно анкетирање на 50 студенти во присуство на анкетар т.е. на наставникот. Анкетирани се студенти коишто го изучуваат шпанскиот јазик како втор странски јазик на студиските програми за Англиски јазик и книжевност и Германски јазик и книжевност. Добиените резултати покажуваат дека поради присуството на неспокојство и вознемиреност кај студентите се јавува несигурност, расеаност, мала самодоверба, немање желба да се посетуваат часовите и уште поважно немање желба да се учи јазикот. Од овде, можеме да заклучиме дека неспокојството влијае негативно на достигнувањата на студентите т.е. го намалува или запира нивниот успех.

Татјана Уланска
Универзитет Гоце Делчев Штип

ДИЈАЛОГОТ КАКО ТЕХНИКА НА УЧЕЊЕ

Условеноста на студентите да станат пасивни најчесто се должи на очекувањето да седат мирни додека наствниците предаваат, пришто не користат повисоки мисловни способности, како што е, на пример, решавањето проблеми. Во овој труд ќе се претстават недостатоците на традиционалната настава, каде очекуваниот резултат најчесто е меморирања на фактички информации, а не нивна обработка од повисок ред и нивна примена во реалните животни ситуации. Во методите кои потикнуваат активна настава, наставниците се олеснувачи на процесот на

учење, наместо традиционално како главен извор на информации. Овој труд се фокусира на дијалогот како извор на информации и идеи, како модел на јазик и појдовна точка за дискусија.

Jelena Simunović Poluga
Univerzitet Mediteran Podgorica

JEZIČKE PROMJENE POD UTICAJEM PREVODA I IDEOLOGIJE POPULARNIH PSIHOLOŠKIH KNJIGA - JEZIČKA SLOBODA ILI KOLONIZACIJA

Ovaj rad opisuje jezičke promjene u kontaktu engleskog i srpskog jezika prilikom prevođenja. Problematika ovakvih promjena je u tome što često dolozi do nametanja stranih jezičkih struktura i ideologija u jeziku prevoda, dok se njegove kulturne i jezičke norme zanemaruju. Jedan od očiglednih pokazatelja jezičke promjene često se nalazi prilikom analize prevoda popularnih psiholoških knjiga, bogatih elementima strane kulture i stranim ideologijama. Ovi tekstovi su obično prevedeni tako da je sociolingvistički stil upečatljiv, a ideologija autora prodire u jezičke strukture jezika cilja. Sa sociolingvističkog stanovišta, ovo pitanje se mora odnositi na politiku prevođenja i jezičke ideologije. Smatramo da prevod koji će biti analiziran u okviru korpusa odiše stranom kulturom vidnom kroz dominaciju stranih jezičkih struktura. Ipak, ovo nijesu samo lingvističke promjene već pojave stimulisane vanjezičkim faktorima. Služeći se prevodom jedne popularne psihološke "pomozi sebi" knjige "Kako razmišljaju milioneri" autora T.Harva Ekera, analiziraćemo primjere jezičke promjene u prevodu i

razmatrati njegove uticaje na jezik i društvo. Kroz pristup u kome se koncentrišemo na jezik u upotrebi jezičke promjene, sociolingvistički stil kao i registar biće analizirani kako bi se pronašli različiti uticaji ovakvog prevoda. Stoga, ova studija teži da pokaže kako prevod utiče na lingvističke, kognitivne i društvene procese u jeziku.

ПОДТЕМА: СТРУКТУРНЕ ИНТЕРФЕРЕНЦИЈЕ СРПСКОГ И ДРУГИХ ЈЕЗИКА

Веран Станојевић
Филолошки факултет Београд

НЕОРАЈХЕНБАХОВСКИ ПРИСТУП ГЛАГОЛСКИМ ОБЛИЦИМА И ЊЕГОВЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ У КОНТРАСТИРАЊУ ФРАНЦУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА

У раду указујемо на предности неорајхенбаховских приступа у анализи значења глаголских облика у француском и у српском, са циљем да прецизно дефинишемо минималне критеријуме за контрастирање два темпорална система. Под неорајхенбаховским приступима се у савременој темпоралистици подразумева својеврсна реинтерпретација рајхенбаховских темпоралних координата које су у изворној верзији Рајхенбахове теорије (Reichenbach 1947) имале статус тачака, а то су: моменат говора (S), моменат догађања (E) и референцијални моменат (R). Сваки приступ у којем се ове координате третирају као интервали, а не као тачке, може се окарактерисати као неорајхенбаховски. Увођење појма интервала омогућава, наиме, да се експлицитно дефинише и аспектуална димензија значења која је у природним језицима неодвојива од темпоралне. Приступ за који се ми залажемо, и у којем се дефинишу прецизни критеријуми у анализи глаголских облика, подразумева увођење момента перспективе (P), који омогућава да се раздвоје глаголски облици којима се временска локализација остварује у

односу на моменат говора, од оних код којих се локализација врши у односу на неки моменат прошлости. Како је у француском однос између Е и Р комплетно морфологизован, а у српском само делимично, систем за који се залажемо даје предикције и у погледу тзв. релативних употреба глаголских облика.

Наташа Миливојевић
Филозофски факултет Нови Сад

КОНТРАСТИРАЊЕ ГЛАГОЛА СКАЛИРАНЕ ПРОМЕНЕ У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Рад креће од формалног становишта у лингвистичкој теорији према ком лексичка својства корена глаголске лексеме суштински одређују правилну интерпретацију лингвистичког догађаја који садржи ту лексему. Креће се од претпоставке да присуство скале у корену глаголског значења условљава теличност или ателичност глаголске фразе, тј. ограничава „слободу“ њене интерпретације. Посебно се анализира лексичка класа глагола кретања у енглеском и српском језику. Ова класа глагола одабрана је као прототипска лексичка класа која најбоље илуструје глаголе скалиране промене у оба посматрана језика. Осим глагола, анализирају се и други елементи глаголске фразе те њихов допринос укупној интерпретацији глаголског догађаја спрам својства +/- теличност, као што су предлози, префикси и падежни суфикси, при чему су предлози посебно значајни на нивоу глаголске фразе у енглеском језику, док су у српском подједнако релевантни и остали наведени елементи класе П.

Добрила Бегенишић
Филозофски факултет Пале

ОЗНАЧАВАЊЕ ГРАМАТИЧКЕ КАТЕГОРИЈЕ РОДА У НЕМАЧКО-СРПСКИМ РЕЧНИЦИМА ЗА ШКОЛСКУ УПОТРЕБУ

Граматичка категорија рода уз именице на немачком језику веома је битан податак у преводним речницима, посебно речницима за школску употребу. У раду се разматра на који начин је и да ли је обележаван род уз именице у немачком језику у преводним немачко-српским речницима за школску употребу. Анализом ће бити обухваћени и други подаци који су битни за именице у немачком језику (облик за генитив једнине и облик за номинатив множине). Анализом ће бити обухваћене и именице на српском језику и граматички подаци који се наводе уз њих, а у зависности да ли је реч о активном или пасивном речнику. Корпус за анализу представљају немачко српски речници објављени у периоду од 2000. до 2010. године.

Ивана Палибрк
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

ГРАФОСТИЛЕМИ У ПОЕЗИЈИ Е.Е. КАМИНГЗА: СЛОБОДА ИЗРАЗА

У раду се анализира графостилистички аспект одабраних песама америчког песника Е.Е. Камингза. Један од најпрепознатљивијих песничких израза постао

је симбол отпора према традиционалном схватању песме као (устаљене) форме који се огледа, пре свега, у графичким иновацијама и специфичној интерпункцији, нимало налик уобичајеној нити очекиваној. Камингзова поезија „за око, а не ухо“ наизглед је хаотична, апсолутно нелинеарна и слободна, тј. отворена за вишеслојну интерпретацију. С друге стране, песниково рушење поетских конвенција, његова деконструкција синтаксе и језика песме која је уздрмала поимање саме природе знака, поезије и читалачке перцепције није наишло на симпатије савременика нити разумевање критике. Циљ је утврдити књижевноуметничку вредност самих поступака, као и представити графичке специфичности које Камингза чине јединственим, а његов стил радикалним одступањем од норме. Такође ћемо размотрити питање да ли је и колико оваква слобода прокрчила пут новом песничком изразу.

Марија Јовић
Студент докторских студија
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

ТЕКСТУАЛНИ КОНЕКТОРИ ЗА НАБРАЈАЊЕ У НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКИМ РАДОВИМА ИЗ ОБЛАСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ НА ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У најновијим лингвистичким испитивањима језика научноистраживачких публикација истраживачка пажња је усредсређена на идентификацију и анализу особености дискурсних

целина релевантних за утврђивање реторичке праксе аутора који припадају различитим говорним и културним заједницама. Циљ овог рада је откривање, анализирање и извођење закључака о сличностима и разликама у употреби текстуалних конектора за набрајање у научноистраживачким радовима аутора из англо-америчке и српске говорне заједнице. Главни методолошки приступ јесте дескриптивни: након што се текстуални конектори издвоје из корпуса, описују се у квалитативном и квантитативном смислу, а затим се врши њихово поређење. Теоријски допринос овог рада би се испољио у компаративној лингвистици, и састојао би се у предлагању и примени модела помоћу кога се може описати и упоредити један језички сегмент присутан у писаним дискурсима двају језика. На практичном плану допринос би се испољио у педагошкој пракси на нивоу високог школства.

Mladen Papaz
Filozofski fakultet Pale

GLAGOLSKE ALOLEKSE U SLUŽBI MODALNIH PARTIKULA I NJIHOVI EKVIVALENTI U NJEMAČKOM JEZIKU

Novija istraživanja u savremenoj srbističkoj naučnoj literaturu otkrivaju da se i neki paradigmatski oblici glagola, tzv. glagolske alolekse, mogu javiti u službi modalnih partikula sa značenjem govornikovog stava o sadržaju iskaza. Ovaj rad ima za cilj da kontrastiranjem prikaže sličnosti i razlike između modalnih partikula nastalih od glagolskih oblika u srpskom jeziku i njihovih

ekvivalenata u njemačkom jeziku. Posebna pažnja se posvećuje opisu morfoloških osobina, morfosintaksičkih odlika, kao i semantičkim podtipovima modalnosti.

Милица Чамур
Филозофски факултет Пале

ГОВОР СОЦИЈАЛНИХ ГРУПА У КОМПАРАТИВНОЈ АНАЛИЗИ ПОЈЕДИНИХ ДЈЕЛА МОМА КАПОРА И ЊИХОВОГ ПРЕВОДА НА РУСКИ

Компаративна анализа социолеката или социјалних дијалеката на материјалу дјела Мома Капора и одговарајућих руских превода отворила је дијапазон многих лингвистичких питања, међу којима посебно мјесто припада преводилачким проблемима. Они свједоче о специфичним особинама свих језика, па и оних сродних попут српског и руског. Социјално раслојавање језика само по себи, ако пратимо шароликост његове манифестације, изражену у лексици најразличитијих професија, групација, полова, у лексици младих и томе слично, плодно је тле за многа компаративистичка питања руског и српског језика. Бројни су примјери изналажења преводилачких рјешења у случајевима када треба "попунити" празна мјеста у језику (лакуне). Ријеч је о специфичној лингвистичкој ситуацији када одређена појава језичке културе једног народа не постоји у језичкој култури другог народа. У таквим случајевима је потребно пренијети бар минимум информације представницима језика преводиоца о датој појави језика оригинала.

Сходно структури рада користићемо се и различитим критеријумима, синтаксичким, стилистичким, семантичким и сл.

Весна Мићић
Филозофски факултет Пале

ПРЕФИКСАЛНИ ГЛАГОЛИ КРЕТАЊА СА ПРОСТОРНИМ ЗНАЧЕЊЕМ У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У овом раду ћемо се бавити компаративном анализом префиксалних глагола кретања са просторним значењем у ова два словенска језика. Биће ријечи о облицима и значењу префикса, као и њиховом утицају на глаголски вид. Дата тема ће бити разматрана на примјерима из дјела Ф. М. Достојевског "Униженные и оскорбленные" и његовог превода на српски језик. Посебну пажњу посветићемо утицају глагола кретања у руском језику на преводне еквиваленте у српском са нагласком на компоненту кретања у једном или више праваца.

СЕКЦИЈА ЗА КЊИЖЕВНОСТ
ПОДТЕМА: КЊИЖЕВНОСТ И СЛОБОДА

Никола Бубања
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

СЕЋАЊЕ, ТРАУМА И (НЕ)СЛОБОДА: „ПОМРАЧЕЊЕ У ПЕТ СЛИКА“ АНДРИЈЕ МАТИЋА

На далекој позадини паноптицизма на нивоу између симболичког и замишљеног поретка романа Шахт, аутор се романом Помрачење у пет слика окреће трауми, овај пут, у психичком животу неколико међусобно повезаних субјеката, као и сећању, схваћеном и као пост-меморија, односно другостепено или индиректно сећање. Можда и нарочито с обзиром на време у ком је објављена, ова историографија позива на читање се аспекта лакановског поимања односа писања према Реалном (с обзиром на његов асимболички карактер), те са аспекта литературе и писања као покушаног маскирања трауме.

Даница Андрејевић
Филозофски факултет Косовска Митровица

НАДРЕАЛИЗАМ, ИДЕОЛОГИЈА, СЛОБОДА (НА ПРИМЕРУ РОМАНА „ПЕСМА“ ОСКАРА ДАВИЧА)

Рад разматра стваралачке релације културолошких, антрополошких и онтолошких

категорија надреализма, идеологије и слободе на примеру романа „Песма“ Оскара Давича. Међуратна српска књижевна авангарда имала је јединствени креативни отпор према владајућим друштвено-политичким, историјским и естетичким структурама и конвенцијама. Истовремено и контроверзно, залажући се за највећу могућу стваралачку слободу, надрелаисти су полазили и од идеолошких претпоставки и неговали левичарске идеје. Давичов роман „Песма“ представља сјајну наративну целину исписану у оквиру тријаде-идеологија, слобода, надреализам. Семантичко-аксиолошки резултати овог романа проблематизују и превазилазе његов идеолошки карактер и тему о комунистичкој партији, постајући креативна романескна сага о слободи мишљења и слободи љубави. Тих 50-тих година претходног века, Оскар Давичо, међу првима у српској књижевности, својим надреалистичким аутоматским писмом, укида схеме тадашњег соцреализма и постаје родоначелник нашег савременог романа.

Мирјана Бојанић Ћирковић
Студент докторских студија
Филозофски факултет Ниш

ДОМЕТИ ЧИТАЛАЧКЕ СЛОБОДЕ У ПАВИЋЕВОЈ ПОЕТИЦИ НА ПРИМЕРУ РОМАНА „УНИКАТ“

Позивајући се на експлицитну и имплицитну поетику Милорада Павића, као и на књижевнотеоријске текстове који дела наведеног писца посматрају кроз постмодернистички кључ, на почетку рада истичемо да

је ослобођени читалац фигура коју Павић промовише у свом романескном стваралаштву. У средишњем делу рада, преко типова читалаца које имплицира роман Уникат, испитују се могућности за слободно, иновативно и стваралачко читање овог романа. Анализирајући могућности субјективног критичара који је поникао из теорије Дејвида Блича, читаоца детективског романа из теорије Џорџа Дава, као и, бајаровски речено, нечитаоца, долази се до закључка да су домети слободе Павићевих читалаца различити, те да се идеал ослобођеног читаоца у Павићевој поетици остварује једино у виртуелној равни књижевног текста, тзв. нечитањем, док се простор за субјективну истину коју промовише Павић сужава читањем из угла читаоца-детектива и субјективног критичара. У закључку рада се анализира оствареност претензија аутора назначених у наслову романа и у „Упутству читаоцима“, а потом се истиче значај Униката са аспекта критике читалачког одговора и у домену Павићеве поетике.

Јелена Младеновић
Студент докторских студија
Филозофски факултет Ниш

КАРНЕВАЛСКА СЛОБОДА И РАТ У РОМАНУ „КРИЛА“ СТАНИСЛАВА КРАКОВА

Рад настоји да авангардни роман Крила Станислава Кракова посматра кроз призму карневализације. Уводећи Бахтинов појам карневализције као транспоновања карневала на језик

литературе, уочава се доминација карневалског духа у овом ратном роману, а са коначним циљем да се покаже на који начин се све појављују елементи карневалског ослобађања. Почевши од изједначавања јунака и укидања доминације као и хијерархизације вредности и система, карневалских опозиција, инверзија и релативизације, преко уочавања елемената карневалског простора (који представљају чест авангардни топос, до прихватања смрти као начина обнављања(„умирање у веселости“, указаће се на главна места која упућују на карневалски доживљај рата. Посебна пажња је у том смислу посвећена месту еротизма и култу телесног, као и ослобађајућем гротескном и галгенхумору. Биће приказано и на који начин се врши ослобађање на нивоу самог текста, његовом фрагментаризацијом и увођењем посебне монтажне технике. Управо карневалским мешањем узвишеног и приземног, неба и земље, ероса и танатоса, скреће се пажња на могућност фамилијаризације и укидања дистанце као потенцијалног ослобађања. Весела релативност као и амбивалентност карневалског смеха у овом роману доприносе успостављању закона карневалске слободе.

Марина Канић
Студент докторских студија
Филолошки факултет Београд

ОБНОВА ВИЗАНТИЈСКЕ ДУХОВНОСТИ КАО ПОТРАГА ЗА ИДЕНТИТЕТОМ И СЛОБОДОМ - ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ПРОЗЕ МИЛОРАДА ПАВИЋА

У другој половини двадесетог века, у српској књижевности се појављује својеврсно интересовање за Византију, прво у поезији (Попа, Павловић, Симовић, В. Лалић, Павић), а затим и у прози (Павић, Пекић, Г. Петровић, Петковић). Неспорно је да то интересовање постоји и код старијих аутора. Ово интензивно увођење византијских мотива у литературу друге половине прошлог века, тематизација одређених сегмената историје Византије, несумњиво је тежња да се српсковизантијско наслеђе ревалоризује и да се успостави континуитет са средњовековном Србијом, која је била важан део византијског комонвелта.

Најбоља дела Милорада Павића реактуализују православну традицију средњег века – почевши од збирки песама (Палимпсести и Месечев камен), преко збирки приповедака (Гвоздена завеса, Коњи светога Марка, Изврнута рукавица, Руски хрт), до романа (Хазарски речник, Мали ноћни роман, Последња љубав у Цариграду, Унутрашња страна ветра). Показаћемо како се у прозним делима Милорада Павића успоставља континуитет савремене српске културе са српсковизантијским културним наслеђем са циљем да се маркира, прихвати и учврсти идентитет српског народа

као легитимног настављача византијске традиције, захваљујући којој данас имамо писмо и хришћанство.

Повратак временима када смо били моћни и слободни, у културном и књижевном смислу, јесте Павићев примарни циљ. Настојао је да обнови древну византијску духовност у својим делима, са интенцијом да нас приближи сопственим коренима у потрази за идентитетом и слободом.

Јелена Тодоровић
Студент докторских студија
Филолошки факултет Београд

КЊИЖЕВНОСТ, ФИКЦИЈА И СЛОБОДА

Рад је посвећен проблему односа књижевности и слободе у односу на виђење истине у књижевности у различитим теоријским приступима. Претпоставка је да је питање слободе у књижевности условљено виђењем књижевности у односу на категорију истине, односно њене везе са стварношћу. Посебна пажње ће бити посвећена теоријама фикције, попут теорије о могућим свјетовима Л. Долежела, у којима се књижевност сасвим одваја од свијета стварности. Утисак је да би овакви теоријски приступи могли обезбиједити књижевности аутономију и висок степен слободе, јер је смијештају изван домета стварности из које долазе различити ограничавајући и репресивни захтјеви. Међутим, изричито раздвајање књижевности и стварности и непризнавање везе између истине и књижевности, доводи у питање и значај на тај начин освојене слободе. Овакво виђење слободе у књижевности

проблематизоваће се теоријски, али ће бити суочено и са књижевним дјелима, и то оним у којима се већ унапријед претендује на освајање слободе у стварности, попут Гробнице за Бориса Давидовича Д. Киша. Настојаће се показати како дјела попут овог освајањем простора истине, истине књижевности, у исти мах освајају и простор слободе, одбијајући при том да буду схваћена у оквирима књижевности као мимезе.

Јелена Ристовић
Студент докторских студија
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

ОНИРИЧКИ СВЕТОВИ СЛОБОДЕ

У овом раду анализираће се онирички светови као простори слободе на корпусу два српска романа XX века "Дневника о Чарнојевићу" М. Црњанског и "Опсаде цркве Св. Спаса" Г. Петровића. Иако је критика до сада анализирала повлашћене просторе у Црњансковом делу као просторе среће, онирички свет младог Рајића може се посматрати као простор слободе. У Петровићевом роману анализираће се и сопствени снови ликова, али и туђи снови као могући простори слободе. Рад анализирајући један роман са почетка и други с краја XX века има за циљ и да опише однос према појму слободе, али и проблематизује исти.

Петра Пешић
Студент докторских студија
Филолошки факултет Београд

СЛИКА О ДРУГОМ И СЛИКА О СЕБИ У РОМАНУ „ОЧЕВИ И ОЦИ“ СЛОБОДАНА СЕЛЕНИЋА

Предмет рада јесте проучавање конструисања слике о другом и слике о себи код главних ликова романа Очеви и оци. Роман прати животну причу Елизабете и Стевана Медаковића у којој се сусрећу два национална идентитета, енглески и српски. У раду указујемо да се значење појма друго мења у зависности од угла гледања. За Стевана који је Србин, Енглези су друго, док су за Елизабету Енглескињу друго Срби и Србија. Оба лика у одређеном тренутку доживљавају себе као странце, било у различитом простору, било у времену које је за њих донело нешто ново. Поред језичких баријера и великих културних разлика ликови се суочавају и са различитим идеологијама и политичким системима. Причу пратимо кроз прилагођавање Елизабете и Стевана једног на друго, и кроз заједничко прилагођавање новонасталим околностима после Другог светског рата. Оба лика износе своје ставове и свој угао гледања непосредно, или кроз нарацију у првом лицу или у епистоларној форми, без посредовања екстерног приповедача. Уочавамо да су исти догађаји представљени кроз различите тачке гледишта што је опет условљено различитим пореклом ликова. Главни предмети интересовања у раду јесу односи између различитих националних идентитета, осећај припадности одређеној средини или времену, могућност критичног сагледавања сопственог народа, и

сагледавање истих догађаја из углова различитих ликова.

Мирослав Ћурчић
Студент докторских студија
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

ПРОСТОРИ СЛОБОДЕ У РОМАНУ АНДРИЈЕ МАТИЋА „ПОМРАЧЕЊЕ У ПЕТ СЛИКА“

Циљ овог рада је да сагледа идеолошко кодирање стварности у роману, да пронађе ко производи човека и одређује маркере културе, јер упркос томе што говоримо да желимо слободу, наилазимо на идеолошки детерминисане просторе слободе. Матићев роман је историографска визија Крагујевца, подељена на пет периода: стрељање хиљада цивила у Шумарицама октобра 1941, период комунистичке владавине раних педесетих, рађање рокенрола и групе Смак, Милошевићева владавина и поткултурне групације дизелаша и панкера и последња деценија дигиталне културе. Сви ови периоди маркирани су сукобом са системом неслободе у различитим идеолошким контекстима, док субверзивни простор слободе и револуције, такође представља центре моћи. Намера рада је да се открије на који начин се слобода производи у роману као дискурс и где се она, напослетку, налази. Да би смо одредили ове просторе, позваћемо се на теоретичаре попут Џефрија Хартмана, Харолда Блума, Жана Бодријара, Жака Дериду, Фредрика Џејмсона, Терија Иглтона, Жан Франсоа Лиотара и Линду Хачн,

како би се одредило ко су силе мрака у Матићевом роману и где се налази светлост слободе.

Марија Карацић
Магистар књижевности

СЛОБОДАН ИЗБОР КАО БИТНА КАРАКТЕРИСТИКА У ДЈЕЛИМА МИЛОРАДА ПАВИЋА

Милорад Павић обиљежен као први писац 21. вијека, док је још дјеловао у 20. в., ишао је као визионар испред свога времена и предвидио један свијет који ће тек доћи. У овом раду ћемо говорити о неколико путоказа о настанку Павићеве мисли и о њеном обухватању и разумијевању савременог, па чак и будућег времена. Павић као да жели да од књижевности направи неку врсту игре између писца, дјела и читаоца. Предочићемо период постмодерне и писца као представника постмодернизма српске књижевности. Самим тим издвојићемо одређене технике које Павић користи у својим дјелима, као што су нелинеарност, отворено дјело и жанровско преплитање. Затим, биће ријечи о хронотопу, о времену и мјесту и њиховом раскораку. Покушаћемо објаснити и супротност између мушког и женског принципа, који имају сасвим другчији приступ стварности и прошлости, а чије је јединство могуће у животу послије смрти. Наведене сегменте настојаћемо да предочимо на примјерима Павићевих дијела: Хазарски речник, Унутрашња страна ветра, Предео сликан чајем и Последња љубав у цариграду.

Бранко Летић
Филозофски факултет Пале

(АУТО)ПОЕТИЧКИ СТАВОВИ О СЛОБОДИ ПЕВАЊА

О поетичкој слободи расправљали су писци у свим епохама.У раду ће бити речи о (ауто)поетичким ставовима у књижевности старијих периода,посебно у ренесансним и барокним делима, о слободама које су подразумевали (и ограничавали)књижевни жанрови, а друштвена и културна клима условљавала њихово естетско и етичко деловање.

Данијел Дојчиновић
Филолошки факултет Бања Лука

МИСТИКА И МОНАРХИЈА: УЧЕЊЕ ДИОНИСИЈА АРЕОПАГИТА У СПИСИМА ИЗ ВРЕМЕНА НЕМАЊИЋА

Дјела Дионисија Ареопагита преведени су на српскословенски језик у другој половини 14. вијека. Међутим, и прије превођења могуће је врло јасно уочити њихове трагове у српским списима тога доба. У раду ћемо размотрити питање присутности и значаја Ареопагитовог учења у дјелима немањићке епохе.

Владан Бартула
Филозофски факултет Пале

СЛОБОДА И ЊЕН СМИСАО У СТАРОЈ СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

У раду се расвјетљава смисао појма слободе у старој српској књижевности. Код средњовјековних српских писаца појам слободе везује се за божанско откривење и долазак Сина Божијег у свијет. Својим оваплоћењем Христос се открива свијету, ослобађајући човјека од гријеха и смрти. У тој слободи од гријеха, човјеку се нуди нови, преображени начин постојања, по "мјери раста пуноће Христове". Христов принцим слободе од времена и пропадљивости, који постаје узвишени образац живота на земљи, изобилно је потврђен у дјелима старе српске књижевности.

Драгана Литричин Дунић
Едуконс Београд

ХОМО БАЛКАНИКУС

У раду ће се анализирати књижевни текстови као својеврсна огледала културе и културног обрасца у којима се може сагледати менталитетска структура и цивилизацијски ниво једног народа. Кроз интерпретације усмене и писане књижевности указаћемо на културни контекст и процес који формира пишчеву перцепцију и имагинацију, тј. на књижевне артикулације Другог.

Полазећи од књижевних извора, анализираћемо балкански менталитет кроз призму српског етноса у антрополошком, етнопсихолошком и имаголошком контексту.

Sabahudin Hadžialić
Sarajevo

TOTALITET KREACIJE UNUTAR ODNOSA KNJIŽEVNOSTI PREMA SLOBODI

Angažirana književnost je sublimacija društvenog uticaja, sopstvene pojavnosti, ali i inner soul pretpostavki egzistencijalnog uskrsnuća humanosti kada govorimo o odnosu književnosti i slobode. Društveni uticaj proizvodi višestruke refleksije unutar angažirane umjetnosti. Individualnost književnosti postoji nauštrb konformizma slobode. Ta interakcija identiteta (ljudska, istorijska, duhovna) je stvorila preduslove za stvaranje književnosti koja je pomjerala granice ljudske svijesti, ali i realiteta. Angažirani književnik nije nacionalni umjetnik već umjetnik nacija. Sveobuhvatnost usmjerenja književnosti ka osvajanju umjetničkih sloboda nije anarhija, već naprotiv, preduslov slobode, u književnosti i time, eo ipso, i društvene. Isprepletenost otvorenog, ogoljenog do srži, književnog manifesta koji se ogleda u razgolićivanju sopstvenih mana je pretpostavka slobode i u književnosti. Konsensualnost u slobodi je alternativa i za književnost. Angažirana književnost je usmjerena opštem dobru slobodi usmjerenom. Ali ne kao angažirani umjetnik za opšte dobro nauštrb pojedinačnih sloboda. Individualna sloboda je pretpostavka slobodnog društva. Kolektivitet, bez obzira zvali ga mi nacionalnim, liberalnim, vjerskim ili bilo kojim

drugim, negira individualnost sa ciljem kontrole od strane otuđenih centara moći unutar samog društva. Multi-identitet književnog poslanja je nadgradnja mono-identiteta pojedinačne slobode. Usmjereno slobodi interakcije u sebi, po sebi i, nadasve oko sebe.

Ненад Кебара
Крагујевац

ОД КОСОВСКОГ ДО ВИТЕЗА СВЕТЛОСТИ - ЈУНАК И СЛОБОДА У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

На корпусу дела народне и ауторске књижевности, насталих на основама косовског мита, у раму слике књижевно идеализованог света разматрамо установљење јунака или песничког субјекта према категорији слободе као једино могућег и једино стварног, онтолошког, темеља личности – индивидуалне у колективној и остварења колективне у индивидуалној. Истинитост и тварност слободе духовне лествице сучељавамо апстракцији и лажности схоластике "слободне воље". У првом случају слобода је усмерена из бића према свету, а у случају нормативне слободе од света ка бићу, иако су јој увек надређене категорије добра и зла. Те две категорије проистичу из савести која је једном принцип (етички механизам) личности а други пут је екстериоризована принуда, тако да се може посматрати, у оквирима аутохтоне српске књижевне свести, као стваралачки преображај универзалног у појединачном и, код преузете парадигме рационално-апстрактне свести, као принуда,

тј. неслобода. Та два различита пута књижевног сазнања дубином и површином структуре књижевног дела поларизују се у стилском, у обликотворном и у сваком другом опредељењу.

Саша Кнежевић
Филозофски факултет Пале

ТОПОС СЛОБОДЕ У СРПСКОЈ НАРОДНОЈ ЕПИЦИ

Мада се српске народне пјесме неријетко и називају и сматрају слободарским топос слободе скоро је непознаница у овом корпусу, нарочито у пјесмама из Вукових збирки. Схватање и прихватање поретка у свијету у којем је носилац хармоније "честити цар" из Стамбола овај је топос свео на мјеру својеврсне "архетипске назнаке".

Марија Емилија Кукубајска
Маријана Димитрова Кротева
Универзитет Гоце Делчев Штип

БИО-ЕТИКА И КОНТЕКСТИ НА ЕКОЛОГИЈА НА ДУШАТА: НАРОДНАТА ЛИТЕРАТУРА, РЕВИДИРАНА И РЕВИТАЛИЗИРАНА

Овој труд придонесува кон концептот на една нова дисциплина: когнитивна усна поезија со примероци од Балканската усна традиција на нарација во Македонија. Авторите на оваа презентација се

одлучија за македонскиот собирач на народни умотворби од 19 век, Марко Цепенков, и неговата народна приказна Бабината мома Злата Позлатена. Оваа приказна е соодветна заради неколку компаративни интер-дисциплинарни истражувачки студии; наука (и научна фантастика), простор -време и трансформација материја -енергија, како и митолошка транспозиција. Аналитичкиот, компаративниот и описниот метод се интегрирани во когнитивната интерпретација на приказната, проширувајќи ги контекстите во психологија, био -етика и културолошка историја, бидејќи темата на приказната се појавува во секоја национална усна литература: битката помеѓу доброто и злото. Моралната порака преку победоносната добрина на Злата е витален елемент за поучно пренесување на позитивните вредности кои треба да бидат промовирани помеѓу студентите од 21 век и нивните превртени морали. Трудот ги потенцира 1.значењето на разликите во дијалектот во македонските народни приказни, 2. светските погледи кон христијанските морални вредности измешани со пагански концепти од 19 век, и 3. ја истражува слободата во толкувањето на народните приказни, кои во рамки на релативистичката и ревизионистичката етика, го де-традиционализира и оттргнува народното наследство од нараторството.

Махмут Челик
Универзитет Гоце Делчев Штип

ТРАГИТЕ НА ТУРСКАТА КУЛТУРА ВО ДЕЛ ОД КУЛТУРНАТА ТРАДИЦИЈА НА МАКЕДОНИЈА

По паѓањето на Македонија под турското владеење во 1392 година, во неа започнало ширењето на турската култура и на Исламската вера. Новата култура имала силно влијание во јавниот, општествениот, економскиот и социјалноиот живот, заради политичката, социјалната и религиозната поддршка кои ги обезбедувале Турците како нејзини главни носители и приврзаници. Еден број од домородното население со различно етничко потекло со текот на времето доброволно а дел од нив и поради различни социјални и политички причини ќе се сплотат во општата турската култура.

Со своето доаѓање Турците покрај својата општа култура донеле и поинаква здраствена култура и навики кои се манифестирале во два правци:

А) Преку многубројните хигиенски верски прописи и традиции со кои се обезбедувало позитивно влијание врз хигиенскиот начин на живеење на нејзините приврзаници.

Б) Со својата медицинска наука и традиција наследена од Асирците, Вавилонците, Арапите и од другите источни народи и култури, која носела нови научни и практични методи на лекување. Носители на таа "нова медицина'', покрај малобројните лекари, биле многубројните народни лекари, исцелители-емпиричари, наречени "екими'' а со тоа се надополнувала и се збогатувала веќе постојната

словенската емпириска медицина, која пак, во себе ги носела традициите на практичната и научна медицина на Грците, Римјаните и на Византијците.

Македонија како дел од Румелиската област, се наоѓала на списокот како место за пополнување со учен медицински кадар. Во тој период и Македонија се здобила со многу јавни чешми, фонтани, нушници и амами. Започнале да се изградуваат улиците, да се изведуваат канализациони како и кратки но забележителни водоводни мрежи. Исто така почнале да никнуваат и многубројни паркови и јавни згради.

Андреја Марић
Филолошки факултет Бања Лука

ЧАСОПИС ЗА ДУХОВНУ КУЛТУРУ „НОВИ ВИДИЦИ“ (1928) И СЛОБОДА

У издању Видовићевог просветно-етичког покрета, а под уредништвом Владимира Велмар-Јанковића, часопис "Нови видици" изашао је у свега четири броја, од јануара до априла 1928. године. У раду ће бити анализиране идеје водиље уредника и најужег круга његових сарадника, изложене превасходно у програмским текстовима који отварају сва четири броја. Позабавићемо се и свим осталим рубрикама и припадајућим им текстовима, а ради се о поезији, прози, филозофским чланцима, преводима и књижевним приказима, које потписује велики број сарадника. Основне идејне поставке овог часописа односе се на неопходност стварања "наше слободне народне културе", јер је послије Првог свјетског рата Балкан

превазишао дотадашњу искључиву оријентацију на европске вриједности, које су често слијепо преношене у нашу средину и које су неријетко служиле духовној колонизацији у сврху Запада. Часопис заговара припрему новог, унутрашњег, духовног ослобођења.

Љубомир Зуковић
Филозофски факултет Пале

ВЕЛИКИ РАТ У ГУСЛАРСКОЈ ЕПИЦИ

Велики рат је од Сарајевског атентата до свог завршетка био тема епски пјесама које се пјевају уз гусле. У раду ће бити дат приказ најзнаменитијих пјесама и њихових пјевача. Ове пјесме неизоставни су дио репертора савременених српских гуслара и спадају међу омиљене код свих поштовалаца епске пјесме и гусала.

Тиодор Росић
Педагошки факултет Јагодина

МОТИВ СЛОБОДЕ У САВРЕМЕНОЈ СРПСКОЈ ПОЕЗИЈИ О ГАВРИЛУ ПРИНЦИПУ

Резиме: Рад је посвећен истраживању мотива слободе у савременој српској поезији о Гаврилу Принципу. Примењени су компаративни метод и метод текста. Након општетеоријског одређења слободе као једне од неоспорних универзалних вредности и њених далекосежних домета у националној књижевности, прешло се на тумачење мотива слободе у текстовима

значајних савремених српских песника тематски везаних за Гаврила Принципа. Изнет је став да је Принципова судбина доминантан мотив датог корпуса, а разматрана су и питања видова слободе, смисла метафизичке слободе, слободе и жртве, смисла националног жртвовања, националних идеала, историјског положаја народа. Закључено је да мотиви слободе нису важни само на тематском већ и на стилистичком нивоу, да је велика естетска, али и етичка вредност песама посвећених Гавгилу Принципу.

Драгана Вукићевић
Филолошки факултет Београд

ДРАГА ИЛИ ОТАЏБИНА - ЈЕДНА РОМАНТИЧАРСКА ДИЛЕМА У ПРИПОВЕТКАМА ЂУРЕ ЈАКШИЋА

На примеру ратне прозе Ђуре Јакшића анализирају се тематски комплекси љубав-родољубље, индивидуа-колектив, лично(приватно): друштвено (јавно). Сижејне варијације се доводе у везу са типовима заплета: драга и отаџбина, драга или отаџбина, драга и издаја, слобода (не)избора...Посебна пажња се посвећује хиперболичном стилском комплексу, начинима на које романтичарска проза Ђуре Јакшић постиже одређене ефекте у рецепцији текста - функција елипси, емфазе, контраста... У поредбеном кључу се ишчитавају и други, особито документарни текстови у којима се тематизују српско-турски ратови са циљем да се препознају одређени реторички поступци у обликовању романтичарских националних идеологема.

Мара Кнежевић
Педагошки факултет Сомбор

СРПСКИ ПЕСНИЦИ РОМАНТИЗМА О СЛОБОДИ

Слобода је један од централних мотива у књижевности. Песници су „пробуђени делови народа“ истакао је Светозар Марковић. „Песма нас је одржала њојзи хвала“ певао је Јован Јовановић Змај указујући на значај песме у борби за национални опстанак народа. „Тешко лали кад листови жуте/и народу кад песници ћуте“, упозоравао је песник Мита Поповић, који је подржавао Србе који су живели на територији Аустроугарске монархије у жељи да се прикључе матици Србији. Значај песме у борби за слободу показују песници који су будили национални дух народа, величали јуначка дела, који су пером снажили свој народ. Српски песници 19. века имали су дужност да песмом ојачају народ да не клоне и не посустане у борби за своја национална права. Слобода се изједначава са животом. Песма о слободи одржава живот, храбри, лечи, даје наду, јача веру у победу осветљавајући пут до слободе.

Саша Шмуља
Филолошки факултет Бања Лука

МАТОШЕВА СЛОБОДА

Циљ овога рада је да освијетли оне аспекте Матошевога књижевног дјела у којима долази до изражаја његов експлицитан однос према слободи.

Слобода као поетички темељ у Матошевом опусу заузима суштинско мјесто и њој писац посвећује своје најбоље литерарне и животне енергије. Настојаћемо на плану цјелокупног његовога дјела показати каква је Матошева књижевна философија слободе, колико се слобода често јавља као лајтмотив и у којој функцији, те и колико слободарског идеализма суштински има у литерарном дјелу и интерлитерарном дјеловању Антуна Густава Матоша. На темељу чињенице да је у његовом опусу управо слобода она идеја водиља помоћу које је, као писац, довео у везу суштинске елементе свога животног и стваралачког искуства, говорићемо о Матошевим људским и умјетничким идеалима, вриједносним мјерилима, рефлексијама итд. Слободарска мисао као идеја колективног ослобођења, јасно је истицао Матош, била је темељна одлика идентитета и хрватске и српске књиге: „Откако је Гундулић опјевао слободну Дубраву, слобода је, у различитим нијансама, заједничка тема свих српских и хрватских књижевних продукција.“ Најзад, у овим, прије свега литерарним координатама, настојаћемо показати да је у Матошевом дјелу слобода, уз толеранцију и космополитизам, представљала најважнију тековину и најважнију смјерницу при сагледавању важних аспеката јужнословенске и европске модерне културе.

Слађана Миленковић
Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре Сремска Митровица

ДИМИТРИЈЕ МИТРИНОВИЋ И МЛАДА БОСНА - ПЕСНИЧКА АВАНГАРДА

Резиме: Димитрије Митриновић (1887-1953) био је српски песник, преводилац, философ, бавио се књижевном критиком и теоријом, али и естетичким студијама. Највећи део свог књижевног стваралаштва заокружио је пре Другог светског рата, чији почетак се одиграо пре 100 година. Стање у друштву у периоду између два светска рата извршило је велик утицај на песнике, па и на Митриновића, код кога се друштвени моменат огледао и у осећању савремености света. Димитрије Митриновић је као идеолог и члан Младе Босне у почетку био ватрени заступник југословенског јединства. Објавио је манифест српског футуризма у Босанској вили 1913. године. Критички текстови које је објављивао у сарајевској, загребачкој и београдској штампи дуго су били занемаривани од стране проучавалаца књижевности. Међутим, свеобухватно сагледавање модерне српске књижевности као и утврђивање стварних почетака књижевне авангарде код нас мора да обухвати и песништво Димитрија Митриновића.

Сања Голијанин Елез
Педагошки факултет Сомбор

ИДЕЈНОСТ СЛОБОДЕ КАО ДИЈАЛОГИЧНОСТ И ДУХОВНОСТ ПРОЦЕСУАЛНЕ ФОРМЕ

У раду се истражују поетички обрасци савременог српског песништва у контекстуализацији доминантног историјског, језичког и духовног идентитета двадесетог века. Рефлекс историје се актуелизује у дијалогичности и духовности процесуалне форме „византијског канона“ и косовског „предања“ и „опредељења“ као почетног простора послератног модернизма у илуминативности и варијантности поетске матрице модерне и авангардног српског песништва.

Илуминативно обнављање изазовне духовности међуратног надреализма анализира се и као посезање за поетичким моделима са елиотовским осећањем историје, „трагајући за другом традицијом“, где у послератној поезији педесетих и Византија представља везу не само са једним делом националне традиције, већ и везу са традицијом свих традиција, Грчком.

Актуелизовањем могућности компаративних, интертекстуалних, мотивско-тематских, хронолошких и морфолошких гледишта (поетичке парадигме и интерпретативне херменеутике) на духовност процесуалне форме српског песништва, песничка остварења друге половине двадесетог века (М. Павловића, В. Попе, Б. Миљковића, С. Раичковића, Д. Максимовић, И. В. Лалића, Љ. Симовић) отварају се у комплексној задатости другог модернизма и илуминативној дијалогичности песничке речи у

европском и националном контексту традиције и културе.

Јелица Живановић
Студент докторских студија
Филолошки факултет Београд

ТРАГОВИ ИСТОРИЈЕ У ПОЕЗИЈИ ИВАНА В. ЛАЛИЋА

Поезију Ивана В. Лалића обележава и дијалог лирског субјекта са временом, историјом, културом. Настала на споју равни видљивог и невидљивог, у сплету садашњег и прошлог тренутка, ова поезија једним својим делом настоји да осветли и разуме прошлост, законитости настанка, трајања и нестајања народа, држава и култура, питање човекове судбине у времену. У предложеном раду биће тумачене конкретне песничке слике, почев од песама тзв. византијског тематског круга, са посебним освртом на песме које упућују на збивања у српској историји. Њихова анализа показаће како се у песништву Ивана В. Лалића поима историја, укључујући и слободу као несумњиво „дело љубави".

Ана Ћосић
Студент докторских студија
Филолошки факултет Београд

ПРЕПЛИТАЊЕ ЕВРОПСКИХ „ИЗАМА“ НА ПРИМЕРУ ДАДАИЗМА И ЗЕНИТИЗМА

Авангарда представља правац који је обележио почетак двадесетог века. Постоји више дефиниција авангарде и њених тенденција, као и подсистема, такозваних „изама“. Овај покрет је од свог настанка представљао нежељену појаву на простору Европе, јер је стално био у сукобу са националним интересима и није у свој центар постављао владајуће личности, било да се говори о западу или о истоку. Један од првих и највећих подсистема авангарде јесте дадаизам који је изронио на простору западне Европе. За настанак дадаизма од великог је значаја румунски уметник Тристан Цара. Како је после Првог светског рата напустио отаџбину, Цара је деловао на простору Париза и Цириха. Упоредо са дадом, на тлу Европе настао је још један од авангардних „изама“. У питању је зенитизам, уметнички покрет на простору Краљевине СХС, који је имао амбивалентне тежње интернационалности са примесама национализма. Оснивач зенитизма је Љубомир Мицић, који покреће зенитистички часопис „Зенит“, око кога су се окупили водећи европски уметници. Оба покрета имају снажну социолошку позадину и стоје као оправдани одговор на време и простор у ком су настали. Они се преплићу и интензивно делују један на други и теже ка сличном циљу са два супротна краја Европе.

Љиљана Костић
Учитељски факултет Ужице

ВЕЛИКИ РАТ У МЕМОАРИМА ВЛАДАНА ЂОРЂЕВИЋА

Мемоари Владана Ђорђевића (1844-1930), лекара, политичара, књижевника и историчара, важна су грађа за проучавање културних и политичких прилика у Србији у другој половини 19. и у првим деценијама 20. века. У шест књига, већином сачуваних у рукопису, оставио је податке о свом животу, али и о свим проблемима са којима се суочавао српски народ у поменутом периоду. Последња књига "Моја старост - министар у ропству" слика је Првог светског рата и националне и породичне трагедије. У раду ће бити осветљене оне странице мемоара на којима Ђорђевић ратна дешавања посматра у контексту приче о трагедији своје породице.

ПОДТЕМА: КЊИЖЕВНОСТ СРПСКИХ ПИСАЦА ИЗ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Снежана Башчаревић
Учитељски факултет Лепосавић

ПРОСТОР АНДРИЋЕВЕ СЛОБОДЕ И НЕСЛОБОДЕ

Литерарни опус Иве Андрића испуњен је ненаметљивим, али јасно формулисаним рефлексијама прикладним за разноврсна испитивања. У својој сложености, и по садржају и по облику књижевно дело овог писца истиче се, у својим заједничким и општим линијама, изузетном двојношћу. Циљ овог реферата је да се у свом садржају бави двојношћу слободе и неслободе кроз топику симбола моста и тамнице, а на примеру романа „На Дрини ћуприја“ и „Проклета авлија“. Романи Иве Андрића говоре о људима из разних средина и епоха који се преко имагинарних мостова повезују и стварају слободу преко провалија што деле времена, просторе, државе, религије. Једна од Андрићевих лајтмотивских нити је и тамница. Тема тамнице схваћена је у смислу дубоких медитација о људском робовању неслободи, о угрожености људског достојанства. Постављеном проблему приступићемо из перспективе архетипа, стога ће истраживање применом плурализма метода бити нужно.

Стојан Ђорђић
Филозофски факултет Ниш

СЛОБОДА И ПРИЧА О ЊОЈ У "ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ" И. АНДРИЋА

У "Проклетој авлији" Андрић развија нарацију до високе апстрахованости уметничког значења претварајући фра Петрово сведочење о цариградском затвору у универзалну и трансвременску причу о смислу и вредности слободе.

Драгомир Костић
Филозофски факултет Косовска Митровица

ТРАВНИК И ТРАВНИЧАНИ У ДЕЛИМА ИВЕ АНДРИЋА

У оквиру Босне и босанског миљеа као најприсутнијег простора у Андрићевом књижевном свету, Травник заузима посебно место, готово исто као и Вишеград. Међутим, по том инсистирању на посебности, особености, изузетности, екслузивности Травничана, истицаних од самих Травничана; иако писац ту подвојеност Травничана најчешће наглашава иронично, Травник се од реалног одредишта вароши изгубљене у планинама централне Босне, претвара у митско станиште. Истицањем тога посебног, Андрић и започиње приповедање у роману Травничка хроника. Травник па Травник!

Пишчев психо-физички опис Травничана је, опет, више него ироничан: „слабуњави и бледолики, али отпорни и свему дорасли;“ […] „горди, танковијасти, гиздави, пробирачи и мудрице;“ […] „послују и стичу или седе докони и сиротују, сви уздржљиви и опрезни“. За овим, одмах, и опис њихових карактериних особина: „не знају за гласан смех, али умеју да се подсмехну, мало говоре, али воле да шапатом оговарају;“ […]. Писац наглашава (из перспективе Травничана) њину „урођену способност за познавање света и људи уопште,“ а онда истиче да се они истичу више од свега гордошћу. „Гордост, то им је друга природа, жива сила која их кроз цео живот прати и покреће и удара им видан знак по коме се разликују од осталог света.“

Нина Марковић
Факултет педагошких наука Јагодина

ГДЕ ПРОНАЋИ ИЗЛАЗ? - ГРАНИЦЕ СЛОБОДЕ ИНДИВИДУАЛНОГ ПОСТОЈАЊА У РОМАНУ „ОМЕРПАША ЛАТАС“ ИВЕ АНДРИЋА

У раду ће бити анализиран семантички опсег мотива слободе, односно питања индивидуалне егзистенцијалне слободе ликова у роману Омерпаша Латас Иве Андрића. Уочено је да се поменути мотив у овом роману обликује и значењски разгранава у вези са мотивима маске, сенке, привида, као и спутаности, бега и трагања за излазом, и да, у исто време, представља основу идејног јединства Андрићевог недовршеног романа. Питање слободе биће анализирано и са

становишта повезаности са проблемом конвертитства великог броја ликова, јер претпоставља укорењеност у колективном (етничком и конфесионалном) идентитету и особену самодовољност, тј. оствареност идентитета коју репрезентује лик Богдана Зимоњића. Уочено је да покушај досезања слободе за све ликове у роману Омерпаша Латас представља покушај досезања смисла у различитим сферама јавног, приватног и уметничког постојања обремењеног мрачним несмислом и безумним неспоразумом.

Тамара Пилетић
Доктр наука
ОШ „21.мај" Подгорица

СЛОБОДА И СУКОБИ У АНДРИЋЕВОМ ДЈЕЛУ

Рад открива гдје су границе слободе у дјелу Иве Андрића. Уочава која је мјера људског насиља, чему води, како се завршава, а колико је далеко од слободе. Сукоби се у Травничкој хроници посматрају кроз три перспективе, а указује се на вјечити безизлаз у коме су се јунаци нашли, а открива како из њега траже излаз. Ово је роман-хроника збивања, времена, предрасуда, али и вјечног страха који је неизоставни дио људске природе да би се указало колико је слобода ограничена.

Сузана Лаловић
Педагошки факултет Бијељина

ХУМОР И СЛОБОДА У АНДРИЋЕВОЈ „ПРИЧИ О ВЕЗИРОВОМ СЛОНУ“

У раду се анализира Андрићева концепција слободе у контексту историографске неофицијелности и текстуалне конкретности у приповијеци Прича о везировом слону. Приповијетка слиједи дух и опонаша логику фолклорних причања пружајући дубљи облик истинитости о начину опстанка народа и његовој борби за тренутак слободе. Као основни облик сижејног обликовања приче јавља се бинарна опозиција свој – туђи, конкретизована кроз однос хронотопа травничке касабе наспрам Стамбола као изворишта зла које угрожава слободу домаћег човјека. Хумор се објављује као трагичка ведрина, посљедња тачка отпора тиранији историје и времена, израз народног витализма, али и као сатирично-иронична интерпретација једног великог страха условљеног предрасудама и неразумијевањем свега што је другачије.

Посебна пажња је посвећена анегдоти о Аљу Казазу и филу, чијим је развијањем и настала читава приповијетка. Андрић управо Аљу обезбјеђује позицију погледа с висине, чиме он добија све одлике слободног, хумористичког, увиђајућег духа, а травничка чаршија се објављује у коначној истини.

Милена Ивановић
Педагошки факултет Бијељина

ДЈЕТИЊСТВО КАО ПРОСТОР (НЕ)СЛОБОДЕ У АНДРИЋЕВИМ ПРИПОВИЈЕТКАМА ЗА ДЈЕЦУ

Иво Андрић је у своме дјелу полазио од става да се у дјечијим годинама крије извориште сваке боли, стрепње и страха човјека и да се он цијелог живота лијечи од дјетињства. Али, Андрић је велики критичар васпитања по коме се дјеца уче како се дочекује и прима живот, како се човек одржава у том животу, како се подносе болест и зло. Овоме систему Андрић жели да супротстави нови, који би младо биће учио како се животу иде у сусрет, како се хватају, обуздавају и користе његове снаге да се открију могућности које постоје најприје у самом дјетету.

У раду се бавимо дјетињством као простором слободе, односно неслободе у Андрићевим приповијеткама Кула, Прозор, Књига и На обали које су у саставу збирке приповиједака за дјецу Деца.

Дјетињство као простор неслободе у овим приповијеткама најчешће одређују одрасли, али и прерано сазрели вршњаци, који су преузели узусе понашања одраслих. Осјетљиво дјечије биће се тешко носи са стварношћу свијета, који доживљава као туђ и непријатељски. Оно је усамљено, одбачено, окружено неразумијевањем и у оквиру породице и у оквиру школе. Простор слободе се најчешће отвара у вријеме игре, осмишљава кроз њене различите видове и траје док траје игра. Живот као слобода је мисао која се јавља код оних јунака чије је трпљење највеће, а дјелање је у

правцу суочавања са животом и црпљења снаге из сопственог бића.

Снежана Милојевић
Студент докторских студија
Филозофски факултет Ниш

ФЕНОМЕН ЖЕНЕ У СВЕТЛУ ДИХОТОМИЈА МОЋ И НЕМОЋ, МЛАДОСТ И СТАРОСТ

О насловом наметнутим корелативима промишљано је кроз три Андрићеве приче: „Жена на камену“, „На стадиону“ и „Игра“. У наведеним приповестима женски ликови су тако конципирани да о њима није нужно говорити у уобичајеним „андрићевским“ констелацијама – жена Истока и жена Запада, већ је могуће бавити се овом темом уз апстраховање времена и простора. За разлику од наведених условљености које се могу пренебрегнути као ирелевантни за ову тему, постаје упитно колико је жена (у крајњој инстанци, било које људско биће) имуна на митске матрице које временом мењају само своју форму, али не и своју моћ, наизглед невидљивог, али снажног утицаја.

Ранко Поповић
Филолошки факултет Бања Лука

МОСТАРСКИ ЉЕТОПИСАЦ И ПРИПОВЈЕДАЧ ЈОВАН РАДУЛОВИЋ

У српској култури неоправдано скрајнути српи писац Јован Радуловић припада генерацији великих мостарских књижевника и књижевних критичара из прве половине прошлог вијека. У овом раду акценат је стављен на његов приповједачки опус везан за Мостар и Мостарце.

Бранко Илић
Факултет педагошских наука Јагодина

МОТИВ ДВОЈНИКА У СРПСКОМ ХОМОДИЈЕГЕТИЧКОМ РОМАНУ - „ДЕРВИШ И СМРТ“ МЕШЕ СЕЛИМОВИЋА

У раду се дефинише специфичност наративног поступка хомодијегетичког приповедања (познатог и под називима: персонализовано приповедање или character narration) у односу на друге наративне технике и поступке, и уводи се појам хомодијегетичког романа као жанровске категорије засноване на коришћењу поменуте приповедне стратегије у дужим прозним текстовима. Укратко се указује на историју српске романескне прозе хомодијегетичког типа, као и на позицију романа Дервиш и смрт у дијахронијском низу одговарајућих текстова, почев од романа Јакова Игњатовића, преко Милоша Црњанског, до Владана

Деснице и Меше Селимовића. Анализа открива занимљиву појаву да, осим заједничког наративног поступка, све ове текстове, настале у различитим књижевним епохама у периоду од читавог једног столећа, повезује присуство истог централног мотива – мотива двојника. У раду се истиче изузетан положај романа Дервиш и смрт у теоријском истраживању овог типа, пошто се може одредити као највиша тачка једног субжанровског низа у српској књижевности и, у исто време, тексту који је најснажније утицао на потоње стваралаштво сличне врсте.

Војо Ковачевић
Филозофски факултет Пале

КЊИЖЕВНОКРИТИЧКА РЕЦЕПЦИЈА ПРОЗНОГ ДЕЛА Р. БРАТИЋА

Прозно дело Радослава Братића књижевнокритички је вредновано са више аспеката и на основу разноврсних методолошких поступака. Плурализам методолошких учења сагласан је комплесности Братићевог прозног дјела на нивоу жанровске разноврсности, композиционе организације, језика и стила као и свих других особености књижевноуметничког израза.

Сања Мацура
Филолошки факултет Бања Лука

БАЊАЛУЧКА ТРИЛОГИЈА РАНКА РИСОЈЕВИЋА

У раду „Бањалучка трилогија Ранка Рисојевића“, комбинацијом наратолошког и имаголошког приступа књижевном дјелу, анализирају се до сада објављена два њена дијела – Симана и Господсак улица. Иако их повезује заједнички поднаслов („бањалучка трилогија“), ова два романа су по много чему различита, како структурно, тако и поетички. Инсистира се на немалом броју кохезивних поетичких елемената који их повезују у исту цјелину и дају наслутити оно што слиједи. Хронотоп је исти, али су микролокалитети различити и међусобно се употпуњују. Ликови су различити, како бројем (у Симани их је мало, а Господска улица је као каталог имена) и типовима њиховог формирања, тако и друштвеном ситуираношћу. Везивање за конкретан локалитет у епониму није обавезало аутора на то да инсистира на хроничарском излиставању догађаја и њихових актера, него је догађајност нит пређе од које се тка прекривач који треба да под собом скрије дуговјекост јунака и њиховог града. Један од кохезивних чинилаца оба романа је имплицитна другост која је противтежа експлицитној другости, а обје се примарно рефлектују кроз наративну ситуацију.

Јован Пејчић
Филозофски факултет Ниш

ПРЕЦИ – ВЕЛИКА ПОДЗЕМНА НАСЛАГА

Не само у путописима, историјској публицистици, научним расправама – српски народ, његова повест, култура, уметност… тема су књижевноуметничких творевина немалога броја великих светских писаца. Маргерит Јурсенар (Marguerite Yourcenar, 1903–1987) припада том кругу стваралаца. У њеној збирци *Источњачке приче* (*Nouvelles orientales,* коначно издање 1979) три од десет приповедака најнепосредније су инспирисане српском народном епиком и предањима: „Млеко смрти“ („Le Lait de la Mort“, 1936/7), „Осмех Краљевића Марка“ („Le Sourire de Marko“, 1936/7) и „Крај Марка Краљевића“ („La Fin de Marko Kralievitch“, 1978).

У раду се аналитички и компаративно осветљавају тематска подлога, уметничка структура и поетичко-значењско простирање сваке од поменутих прича, при чему се као незаобилазан ослонац користе с једне стране аутобиографски искази списатељице, с друге тумачења њених извора у списима српских проучавалаца, а с треће стране рецепција приповедака Маргерите Јурсенар у српској науци о књижевности.

Бранка Брчкало
Филозофски факултет Пале

ОСОБЕНОСТИ ЗБИРКЕ ПРИПОВИЈЕДАКА „ЖУТА БЈЕЛИНА“ РАНКА ПАВЛОВИЋА

У раду се методама унутрашње и спољашње анализе покушавају расвијетлити структурне и суштинске особености збирке приповиједака „Жута бјелина“ Ранка Павловића. Истичу се главне одреднице које, с једне стране, ове приповијетке чине традиционалним и ослоњеним на насљеђе српских писаца у Босни и Херцеговини, а, с друге стране,одреднице које их чине потпуно новим и савременим. Специфични менталитети и нарави приказани у овој Павловићевој збирци приповиједака одражавају културни идентитет српског народа. Писац ствара слику типичне крајишке вароши у којој људи, иако стијешњени и ограничени, живе достојанствено. Стилистичком анализом покушавају се истаћи важније естетске вриједности збирке.

Весна Мићић
Филозофски факултет Пале

МЕТОДОЛОШКИ ПОСТУПАК У КОМПАРАТИВНОЈ СТУДИЈИ “ШИЛЕР У ЈУГОСЛАВИЈИ“ ПЕРА СЛИЈЕПЧЕВИЋА

Перо Слијепчевић (1888, Самобор код Гацка – 1964, Београд) заузима значајно мјесто у историји српског народа, (нарочито оног са подручја БиХ,

односно, Р. Српске). По образовању германиста и филозоф, Слијепчевић се доказао као вриједан просвјетни радник, универзитетски професор, књижевни критичар, есејиста, публициста и преводилац. Ерудита какав је био Перо Слијепчевић, свакако заслужује да се његова свестрана дјелатност на пољу науке и културе свеобухватно освијетли и популарише, тип прије, што је ова година у знаку обиљежавања стогодишњице Сарајевског атентата и почетка Првог свјетског рата, а Слијепчевићево име помиње се међу именима најистакнутијих активиста политичко-револуционрног покрета Млада Босна. С тим у вези, у овом раду говори се и једном сегменту Слијепчевићеве научне дјелатности, односно, проблематизује се методолошки поступак у његовој обимној компаративној студији из 1937. године – Шилер у Југославији (студија о примању немачке класике код Срба и Хрвата с освртима на Словенце). То је једна једна је од првих научно конципираних компаративних студија код нас. Састоји се од четири веће цјелине ("Шилер и његова средина", "Њемачки таласи доносе Шилера у Југославију", "Поглед на прве наше преводе с немачког и сазревање за класику" и "Шилер у Југославији из године у годину") у којима аутор тему обрађује са становишта традиционалне компаратистике, бавећи се претежно питањима утицаја и наводећи доста фактографских детаља.

Раде Лаловић
Републички педагошки завод Фоча

КАКО ЧИТАТИ СОНЕТ КРСТОНОСАЦ РАЈКА ПЕТРОВА НОГА

Опште је позната чињеница да је сонет као пјесничка форма (и у строгој сонетној и у несонетној форми) у значаајној мјери присутан у поезији Рајка Петровог Нога. О Ноговим сонетима су посебно писали Милош Ковачевић, Драган Лакићевић и Никола Грдинић свако се на свој начин осврћући на њихове формалноструктурне, стилистичке и књижевнотеоријске карактеристике, али су само кратко и успут помињали једну веома специфичну и једино код Нога присутну на први поглед несонетну врсту сонета, а то је крстолики сонет, односно Сонет крстоносац како му је пјесник дао наслов.

У овом раду се ми бавимо могућношћу читања Сонета крстоносца тако што ће се он за потребе анализе, наравно и за потребе читања, условно речено превести у класични сонет са два катрена и двије терцине.

ПОДТЕМА: МЕЂУОДНОС СРПСКЕ И ДРУГИХ КЊИЖЕВНОСТИ

Снежана Милосављевић Милић
Филозофски факултет Ниш

У МРЕЖИ ИСПРЕПЛЕТЕНИХ ВРЕМЕНА - ХОФМАН, ФРОЈД И ЛАЗА ЛАЗАРЕВИЋ

У раду се разматра приповетка Ветар Лазе Лазаревића кроз интерпретативни контекст Фројдовог концепта језовитости (Das Unheimliche). Три основна својства овог феномена (повратак потиснутог, присила понављања и двојник) у приповеци се могу пратити на различитим равнима: ланац поновљених «причања», који је активиран оквирном формом, паралелизам наративних сегмената (микроприча), виртуелни наративи (снови), концепција ликова. Друге значењске импликације Фројдовог концепта, које је активирало његово постструктуралистичко читање, такође су компатибилне са Лазаревићевом приповетком: симболика бездомности, мотив смрти, атмосфера страве и појава духова, немогућност рационализације стварности/текста, немогућност вербализације субјективног доживљаја, неодређеност и металитерарни карактер феномена језовитости као неодлучивости. Како је генеза Фројдовог концепта повезана са тумачењем Хофманове приповетке Пешчани човек, у раду се отвара питање компаративних читања текстова двојице писаца, уз претпоставку о могућем утицају Хофмана на Лазаревића. Трећи и најзначајнији вид контекстуализације односи се на психоаналитички

дискурс који је у време Лазаревићевих студија у Берлину био као научни приступ у зачетку, у радовима Жана Мартена Шаркоа и касније, Ернеста Јенча. Настала три деценије пре Фројдове елаборације естетског феномена, приповетка Ветар покреће сложено питање обрнутих утицаја и антиципација у ретроспективним или вишеструким књижевноисторијским хронологијама.

Бранко Ристић
Учитељски факултет Лепосавић

ЧЕМУ СЕ СМЕЈЕ HOMO BALCANICUS У КОМЕДИЈАМА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА И ДОБРИ ВОЈНИКОВА

У раду је, применом компаративног и аналитичко - синтетичког поступка, разматран план смеха и хумора у књижевности и значај дела Јована Стерије Поповића и родоначелника бугарске драме Добри Војникова. Анализирано је схватање у односу на филозофско у комедији ова два аутора. Поново се тумачи свеобухватно начело Стерије и Војникова у значајним делима у балканским књижевностима, које третирају проблем погрешно схваћене цивилизације и судар две културе. Циљ је да се истакне судар патријахалног балканског начела и новог буржоаског поретка Западне Европе. У њиховом делу непосматра се само комично, већ и трагична оштрина, касније се капитализам обрушује са огромном рушилачком снагом на патријахалну душевност балканских народа. Задатак: Дефинисати сазнавање и непријемљивост околног света

који порађа оваква и слична дела великих аутора ова два народа (Коста Трифковић, Бранислав Нушић, Алеко Константинов, Стефан Лазаров Костов) и многих других балканских писаца.

Кључне речи: драма, комично, социјални апсурд, хомо балканикус, патријархално

Љиљана Аћимовић
Филолошки факултет Бања Лука

ВЕЛИМИР ЖИВОЈИНОВИЋ MASSUKA И ЊЕМАЧКА КЊИЖЕВНОСТ

Циљ рада је да сагледа однос Велимира Живојиновића Massuke и њемачке књижевности. Велимир Живојиновић је био пјесник, прозни писац, драматург, есејиста, критичар у часопису "Мисао" и значајан преводилац са енглеског и њемачког језика. И док су његови преводи Шекспира означени као "врсни" (Палавестра), потпуно је занемарена чињеница да је Massuka по образовању био германиста. Стога би ваљало освијетлити овај дио његове дјелатности, анализирати шта је преводио са њемачког језика, те покушати одговорити на питање како се његов преводилачки рад уклапа у процесе репепције њемачке књижевности у српској, што је један од циљева рада. Други би био да се анализира да ли се Massuka у свом критичком раду у "Мисли" освртао и на њемачку књижевност и ако јесте, шта су била његова интересовања.

Марија Летић
Филозофски факултет Пале

КАД ЈЕ КОНСТАНТИН БИО ВЕЛИКИ: РЕБЕКА ВЕСТ О СТАНИСЛАВУ ВИНАВЕРУ

У овом раду биће ријечи југословенским интелектуалцима у чувеном дјелу Ребеке Вест Црно јагње, сиви соко из 1937. године. Посебна пажња биће посвећена Константину, њеном водичу, на пропутовању кроз наше крајеве. Константин је путописни лик иза кога се крије чувени српски пјесник Станислав Винавер. Преко њега она је стекла најбољи увид у нашу патријархалну културу.

Дејан Милутиновић
Филозофски факултет Ниш

СРПСКА АГАТА КРИСТИ

У овом раду посматра се збирка прича Полексије Хаџи-Видановић УБИСТВА РЕД-ПО-РЕД, Доживљаји професора Богдана Поповића (из рукописа мог рођака Владислава). Централни део посвећен је анализи прича у оквиру тзв. класиче школе детективике и, посебно, блискости са Агатом Кристи. Нарочито се истичу поступци истриографске метафикционализације посредством којих се Богдан Поповић нашао у улози главног јунака збирке, тј. великог детектива. Последњи део рада бави се проблемом саме ауторке, њене историјске и фиктивне заснованости.

Лена Тица
Лидија Палуровић
Факултет техничких наука Чачак

НА ДРУМУ КА СЛОБОДИ И (РЕ)КОНСТРУКЦИЈА ИДЕНТИТЕТА: „НА ОТВОРЕНОМ ДРУМУ“ СТИВА ТЕШИЋА И „БУСМАН И ЛИЕНА“ АТОЛА ФУГАРДА

Резиме: Рад представља компаративну анализу драма "На Отвореном Друму" Стива Тешића и "Бусман и Лиена" Атола Фугарда. И Тешић и Фугард припадају групи књижевних стваралаца који у својим делима преиспитују западну културу која почива на контроли и репресији над човеком, материјалном богаћењу и милитантном глобализму, а у којој, истовремено, појам слободе остаје неухватљив. Ова два аутора, обојица донекле "егзиланти у егзилу", код својих ликова трагају за поимањем слободе и смисла људске егзистенције онда када се она суочи са енигмом неудомљености. Фугардови Бусман и Лиена и Тешићеви Ал и Анђео смештени су на друмове који пресецају опустошене пејзаже, у тмину која сваког часа прети да их прогута. На свом, наизглед бесконачном, путовању ка слободи и истинском дому, Тешићеви и Фугардови изгнаници постављени су пред морални избор који дефинише њихов даљи пут и потрагу за сопственим идентитетом која подразумева обрачунавање са биолошким и културним детерминизмом. У меркантилистичком друштву, у коме се, услед незаустављивог прогреса, неминовно изгубило оно што је незамењиво, хуманост и љубав, ликови ових драма неизбежно се суочавају са истим питањем: која је цена слободе?

Елвира Црнишанин
Магистар наука
Нови Пазар

НЕКЕ НАПОМЕНЕ О ПРОБЛЕМУ ЈУНАКА У РОМАНИМА „ОДЕЉЕЊЕ ЗА РАК“ И „РЕКА БЕЗ УШЋА“

У овоме раду аутор настоји да укаже на проблем двојице јунака: Костоглотова, човека суоченог с влашћу и Русанова, просечног бирократу, мистериозну личност, и још једанпут истакне њихову антиподност.

Тијана Матовић
Милица Кочовић
Студент докторских студија
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

ОСЛОБАЂАЊЕ ОД ЗВАНИЧНЕ ИСТОРИЈЕ ПУТЕМ РЕАПРОПРИЈАЦИЈЕ СЕЋАЊА У РОМАНИМА „ВОЉЕНА“ ТОНИ МОРИСОН И „О ЉУБАВИ И СЕНЦИ“ ИЗАБЕЛ АЉЕНДЕ

Овај рад бавиће се компаративном анализом романâ "Вољена" Тони Морисон и "О љубави и сенци" Изабеле Аљенде, као наративних захтева за реинтерпретацијом прихваћене верзије историје и реапропријацијом сећања, која се у доминантним матрицама субалтерним индивидуама и колективима оспоравају. Тумачећи ове романе и њихову историјску позадину у оквирима теоријâ о историјској метафикцији Линде Хачн и интраисторије Мигела де

Унамуна, као и теорије трауме Шошане Фелман, Кети Карут и Доминик ЛаКапре, овај рад ће повезати наведене списатељице и њихова наративна уобличења, која полажу право на остваривање слободе кроз алтернативна сведочанства. Обе списатељице баве се другошћу као категоријом оваплоћеном у екс-центричним појединцима; проблемима валидности званичне историје, која се намеће само као још једна прича; и трауматичним искуствима која њихове протагонисте транспонују у позиције из којих делују субверзивно претендујући на сопствени подијум за говор, право на лични дискурс (као индивидуе и као припадници обесправљеног колектива), и слободу да се чују као валидни чланови друштава у којима живе. Морисон из позиције становника Северне, а Аљенде Јужне Америке, говоре о постколонијалним ситуацијама и човеку који је у таквој идеолошкој клими приморан да и câмог себе уобличава као нечовека, нешто ниско и недостатно, као и о превредновању те позиције. Њихове теме су и даље актуелне, а наративне технике провокативне, па тако чине одлично подручје за савремену критичку анализу.

Александра Михајловић
Студент докторских студија
Филолошки факултет Београд

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА АХМЕДА НУРУДИНА И ФАУСТА ИЛИ ДА ЛИ ЈЕ ЧОВЈЕК УВИЈЕК НА ГУБИТКУ?

Рад полази од Књиге о Јову, где се уочава да човек треба достићи одређени ниво свести да би био искушаван, преко Кјеркегорове филозофије и анализира, компаративно, Ахмеда Нурудина и Фауста, питајући се постоји ли, заиста, слобода.

Кјеркегор говори о три нивоа људске егзистенције: естетски, који има узор у Дон Жуану, етички, чији је узор Сократ и, највиши, религиозни, оличен у Христу. У проматрању и анализирању Ахмеда Нурудина и доктора Фауста, уочиће да су у једном тренутку били близу остварења религиозног. Можда чак и у њему. Али, да ли животне околности, да ли сопствена заточеност и некомотност спознајом колико се круг незнања шири стицањем знања, лутају и спуштају се до најнижег - естетског.

И Нурудина, и Фауста обележавају снажна воља, жеља за дубинском спознајом и готово потпуна одвојеност од спољашњег света. У обојици тињају „две душе“ и распињу их. С почетка живе своју другу, бољу „душу“, али потом, подлежу искушењима.

Може ли се живот усмерити и осмислити када је егзистенцијалистички сужен и сведен на апсурд? Позива ли се, тада, мастионица и перо, и све што се пером пише, да би се потврдило да је сваки човек увек

на губитку? Да ли је човек одређен својим животом или живот одређује човека?

Двојство (или тројство-како каже Кјеркегор) људске природе у сталном су настојању да ужљеби у јединство оно божанско и оно што подрива појам слободне воље. Рад ће се, кроз анализу ликова, бавити и мотивом нечастивог, архетипом кривице, као и проблематизовањем борбе добра и зла.

Весна Трипковић Самарџић
Универзитет Медитеран Подгорица

ВИШЕЗНАЧНОСТ СЛОБОДЕ У ДЈЕЛУ ТЕНЕСИЈА ВИЛИЈАМСА

У раду се испитује Вилијамсова заокупљеност идејом слободе у животу умјетника. Истраживање показује да Вилијамс доживљава слободу двојако: као највеће постигнуће једног писца и извор његове највеће патње. Романтичар у неромантичном свијету обиљежен трауматичним личним искуствима и породичним проблемима, Тенеси Вилијамс је био „заточен“ у свијету усамљених. Опсесивном предајом писању добија неизмјерну слободу којом се немилосрдно суочава са окрутном стварношћу, упућујући жесток протест на њен рачун. Вилијамсови протагонисти су, као и он сам, „бјегунци“ и маргиналци које из друштва (због осјетљивости, умјетничког дара или сексуалне склоности) изопштавају деструктивни представници прихваћеног поретка. Они су носиоци новог свијета који, разобличени у својим илузијама, остају и даље везани за стари. Анализа драма Стаклена менажерија,

Орфеј силази и Camino Real потврђује Вилијамсову мисао: слобода стваралаштва, упркос егзалтираности коју пружа, постаје узрок највећег пишчевог бола: она рађа ужасну бол, усамљеност и потребу за другим бићем из које је једини излаз враћање управо оном свијету од којег се бјежи. Истраживање показује још један парадокс у Вилијамсовом стваралаштву: иако је највећа тежња умјетника светост слободног стваралачког чина у којем умјетник може бити оно што јесте, он мора, у овоземаљској потреби за опстанком, прихватањем, популарношћу и материјалном сигурношћу, ту исту слободу, у мањој или већој мјери гушити (ауто)цензуром.

Јованка Денкова
Универзитет Гоце Делчев Штип

ТЕОРИСКО ПРОМИСЛУВАЊЕ НА ЕПИСТОЛАРНИОТ ЖАНР

Во овој труд се разгледува прашањето за епистоларниот жанр во литературата. Најпрвин, се прави обид да се дефинира жанрот, потоа се укажува на неговите карактеристики кои го одделуваат/разликуваат од останатите видови нефикционална проза (автобиографии, мемоари, дневници и сл.), при што се потенцира најважната особина на писмото како книжевен жанр, а тоа е неговата дијалошка природа. Во трудот се презентираат и различните класификации на овој жанр.

Мирјана Лончар Вујновић
Филозофски факултет Косовска Митровица

БУНТ ПРОТИВ РАТА И ИЛУЗИЈА У ПРОЗИ НОРМАНА МАЈЛЕРА

Враћајући се у двадесети век, примећујемо да 60-те године века представљају врло немиран,али креативан период у америчком књижевном стварању. Дело Нормана Мајлера је контроверзно, отворено, недовршено, револуционарно и то у више смерова. Тематика у његовим романима је, пре свега,показатељ антирасистичког виђења света, бунт против рата и илузије назване "амерички сан".

Татјана Думитрашковић
Педагошки факултет Бијељина

КОНЦЕПТ СЛОБОДЕ У МОРОВОЈ „УТОПИЈИ“

Рад анализира концепцију слободе у Моровом делу Утопија, покушавајући да покаже да слобода може заиста да допринесе бољем животу једино када се она, у смислу аутономије, посматра као нешто што је од суштинског значаја за бољи живот, у смислу рационалности и хуманости. У том контексту значајно је и питање верских слобода, и како оне утичу на религију, политику и живот уопште у Моровој идеалној држави Утопији.
У Утопији се више се наглашава ред него слобода. Моров концепт слободе се базира на веровању у задовољаство као "унутрашње добро" које је последично

повезано са религиозним појмом среће. Такав концепт је подложан критици јер, између осталог, у великој мери ограничава могућност личног одлучивања.
Мор је сматрао да се идеално друштво најпре мора суочити са проблемима које намеће насиље на верској основи. Његово решење проблема подразумева такав облик верске слободе који је забрањивао власти да наметне исувише сложена традиционална веровања и учења или да прекрши оно што је он сматрао легитимним правом савести. Истовремено је дозволио власти да прогласи легитимним извесна верска уверења која је Мор сматрао битним за развијање врлине и да забрани политички опасне верске обреде.
На тај начин он је направио план за регулисање односа између државе и цркве који је претеча либералних приступа у овој области У Утопији, овај план је зауставио секташке конфликте и помогао да се успостави грађански мир, научни развој и економски просперитет.

Младен Јаковљевић
Филозофски факултет Косовска Митровица

ТЕХНОЛОГИЈА И СИМУЛАЦИЈА СЛОБОДЕ У НАУЧНОФАНТАСТИЧНОЈ ПРОЗИ ФИЛИПА К. ДИКА

Технологија је променила однос према животу, простору, индивидуализму, сећањима, истини и слободи могућношћу да се конструисаним и реконструисаним стварностима, симулацијама и симулакрумима утиче на способност уочавања разлика

између аутентичног и неаутентичног. Технолошки конструисане реплике и симулације у научнофантастичној прози Филипа К. Дика указују на тенденције ка мултипликацији, механизацији, конверзији у информацију у уопште кретању ка постиндустријском и постхуманистичком друштву у којем потрага за истином разоткрива технолошке механизме контроле којима корпоративни и државни апарати манипулишу перцепцијом и доживљајем стварности креирањем илузије у којој постаје немогуће разликовати слободу и аутентичност од контролисаног и конструисаног. Указујући на опасности технолошког развоја Дик упозорава на могући губитак индивидуалности у друштву у којем не доминира аутентичност и људскост већ технолошке обмане и вишеслојне илузије стварности.

Маја Луковић
Економски факултет Крагујевац
Јелена Андрејић
Студент докторских студија
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

ОСЛОБАЂАЊЕ АРЛЕКИНА У РОМАНУ ВЛАДИМИРА НАБОКОВА „ПОГЛЕДАЈ АРЛЕКИНЕ“

У раду ће бити разматран покушај ослобађања сопства Набоковљевог приповедача у роману „Погледај арлекине!“ од реалног, стварног, седиментираног света и улазак у свет арлекина.Набоковљев јунак пишући фиктивну аутобиографију наилази на проблеме и

недоумице онда када иначе сасвим недвосмислене чињенице властите биографије преведе у уметничко дело јер управо тада оне почињу да живе властитим животом рађајући нова питања на која ни он сам који им је подарио тај нови живот, не уме да одговори. У контексту Деридине филозофије, свако бележење представља есенцијалну намеру и смртоносну опасност еманципирања значења у односу на свако актуелно подручје перцепције. Писање, чак и као покушај бекства од Стварности, ствара значење поверавајући га урезу, бразди, рељефу, површини. Писање у/о Стварности је управо то које ипсеитет Набоковљевог јунака доводи у опасност интер-рогације, сумрака херметизованог означеног. Привидно ослобађање битка изван бивствујућег, он проналази једино у заваравању коначности, у Имагинацији која својом бесконачном двосмисленошћу, лудилом, означеном значењу не допушта никакав предах терајући га да се даље ослобађа, да диферира.

Дарко Ковачевић
Електротехнички факултет Источно Сарајево

ОТКРИВАЊЕ СЛОБОДЕ У РОМАНИМА ПОЛА ОСТЕРА

Слобода, у различитим манифестацијама, представља један од битних мотива у романима америчког писца Пола Остера. Смјештајући ликове романа у различита животна окружења и различите ситуационе контексте, Остер испитује на који начин присуство или одсуство неког од аспеката слободе утиче

на њихове животне путеве, поступке и одлуке, и то је управо оно чиме ће се овај рад бавити. При томе ће у корпус истраживања бити укључен комплетан опус Остерових романа, настао у периоду од 1985. до 2010. године.

Ana Mandić Ivković
Beogradska poslovna škola

POPULARNA KULTURA KAO ČIN OTPORA CENZURI LIČNIH SLOBODA U POSTMODERNISTIČKOM SVETU ROMANA „BELA BUKA“ DONA DELILA I „OBJAVA BROJA 49“ TOMASA PINČONA

U društvu u kome je moć neravnomerno raspoređena u odnosu na klasu, rasu ili pol, popularna kultura postaje kontradiktorna vrednost jer se ogleda u odnosima snaga, u dominaciji i podređenosti, u moći i otporu. Ukoliko čovek, radi ličnog konformizma ili interesa, pristaje na stalno potčinjavanje i kontrolisanu egzistenciju, on neminovno ostaje u zamci vladajuće ideologije i time priznaje nadmoć društvenog poretka koji dominira nad njegovom ličnošću. Nekritičko prihvatanje vladajućih vrednosti dovodi do stvaranja cenzurisane svesti, koja svojim suženim pogledima na svet onemogućuje razvoj lične slobode i kreativnosti. Takva vrsta podređenosti u kapitalizmu ne može iznedriti nove kulturne vrednosti, jer popularna kultura nije kultura pokornih. Uprkos silama dominacije, popularna kultura nastaje iz osećanja različitosti, bunta i otpora ekonomskoj ili društvenoj uskraćenosti. Don DeLilo kao i Tomas Pinčon, zalažu se za slobodu pojedinca unutar stega savremenog društva;

njihova dela predstavljaju neprekidnu borbu protiv vrlo perfidnih oblika represije, kako individualnih tako i javnih sloboda, u drugoj polovini 20. veka. Stoga su ova dva autora začetnici svojevrsne pop kulture koja poziva na bunt, buđenje iz učmalosti masovne kulture, jednoličnosti i osrednjosti svakodnevnog života, kao i suprostavljanje potrošačkom kapitalističkom sistemu koji otupljuje pojedinca pretvarajući sve vrednosti i zadovoljstva u još jedan potrošački proizvod.

Свјетлана Огњеновић
Филозофски факултет Пале

ЗНАЧАЈ МИТА У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ

Тема овог рада је значај митова и потреба за повратком митолошким обрасцима као рецептима и смјерницама за живот. Осим уобичајне дефиниције мита, као приче о боговима, у раду ћемо се упознати са дефиницијом Ролана Барта који мит сматра политичким средством за манипулисање масама, наметање ауторитета и ширење пропаганде. Наспрам мита као деполитизованог говора, како га назива Барт, он истиче примарни језик умјетности као регулацију мита и његову демистификацију. Осим Бартових, значајна тумачења мита даје Нортроп Фрај у опозицији мита друштвеног интереса и мита слободе. Према Фрају, сваки мит почиње као мит о слободи, али онда постаје интернализован, репресиван и угњетавачки, као што је Бартов мит пропаганде. Кроз примјер драмског стваралаштва Сема Шепарда, модерног америчког писца, упознаћемо се и са митовима као умјетничким

архетиповима који подразумијевају предлошке из Библије, грчке и индијанске митологије и модерне књижевности. Најчешћи митолошки обрасци у Шепардовим драмама су митске слике потраге за домом и потраге за идентитетом као властитим светим гралом. Први корак ка постизању хармоније са собом и свијетом око себе је демистификација лажних митова, која укључује пропаганду и представља један вид контроле. Други корак је откривање изворних митова синхронизације и усаглашавање са њиховим принципима, који су у стању да нам понуде изгубљени осјећај стабилности и припадности, толико потребан у савременој клими релативизације и дисоцијације.

Љиљана Јовичић Кацаров
Студент докторских студија
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

СЛИКА НОВЕ ЖЕНЕ У НЕМАЧКОЈ ПОСЛЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА КРОЗ ПРИЗМУ КАБАРЕТСКЕ ПОЕЗИЈЕ ВАЈМАРСКЕ РЕПУБЛИКЕ

Стогодишњица од почетка Првог светског рата прилика је да се резимирају последице које је он изазвао у модерном европском друштву. Осим војне и дипломатске историје, у проучавању Првог светског рата у последње време све су више заступљене нове теме, као што су питања о цивилима, животу под окупацијом, третману рањеника и инвалида, емоцијама и психологији ратника, положају и улози мањинских и осетљивих група. Промене које је Први светски рат донео европском друштву у свим сферама живота

(политичкој, економској, социјалној), одразиле су се и на борбу за родну равноправност, тј. еманципацију жена. Без претензија да анализира покрете за слободу и равноправност жена овај рад пре свега има за циљ да прикаже слику нове жене која се појавила за време Вајмарске републике настале на развалинама пораженог Немачког царства. У тежишту истраживања је рецепција модерне жене у лирској поезији, тачније у песмама које су се изводиле на позорницама бројних немачких кабареа у Вајмарској републици. Циљ и значај овог истраживања је показати да се феномен "нове жене" који се развија у немачком друштву после Првог светског рата, с једне стране, суштински разликује од традиционалне слике жене 19. века, а с друге стране, да је ова слика нове самосвесне жене амбивалентна, тј. прожета и позитивним и негативним аспектима. Овим радом један важан културно-историјски аспект књижевности постао би јаснији, нарочито у светлу чињенице да на српском језику нема адекватне литературе на ову тему.

Огњен Куртеш
Филозофски факултет Пале

СЛОБОДА У „СЛИЦИ ДОРИЈАНА ГРЕЈА"

Јединствена комбинација мита о Нарцису и фаустовксих мотива, Слика Доријана Греја, изњедрила је причу о ствараоцу лијепог, умјетности, љепоти и слободи. Темељ приче чини човјекова вјечна тежња да заувијек остане млад, уз веома присутну ноту артизма, преиспитивање релације добра и зла, као и хедонизма.

Посебну пажњеу обратићемо на феномен слободе – како оне умјетничке тако и индивидуалне, духовне и тјелесне.

Бранислава Личен
Факултет техничких наука Нови Сад

ПОЛИТИЧКЕ ИДЕОЛОГИЈЕ И КЊИЖЕВНОКРИТИЧКИ ПРИСТУПИ ТУМАЧЕЊУ РОМАНА НЕЈДИН ГОРДИМЕР

Предмет истраживања овог рада јесу политичке идеологије и књижевно-критички приступи тумачењу опуса од четрнаест до данас објављених романа Нејдин Гордимер, јужно-афричке списатељице, добитнице Нобелове награде за књижевност 1991. године, као и добитнице многих других књижевних награда и признања. Нејдин Гордимер (1923), представница постколонијалне књижевности и романтичног реализма, један је од водећих гласова јужно-афричке и светске књижевности. Овај рад бави се утицајем политичких идеологија, како на живот књижевнице која је била активна учесница у важним историјским догађајима у Јужној Африци и чланица Афричког националног конгреса, тако и на њено књижевно дело. Рад разматра начин на који су поменуте идеологије обликовале личне истоије јунака романа ове књижевнице, такође износећи и разматрајући различите приступе у њиховом читању, разумевању и тумачењу. Рад, стога, појмове историје и политике посматра двојако, дефинишући их, са једне стране, као догађаје који су се одиграли у стварном, објективном

свету и имали утицаја на стварне људе, и са друге стране, као догађаје који су фиктивни конструкт историјских и политичких околности у Јужној Африци и као такви представљају узрок моралних и психолошких тензија јунака преломљених кроз књижевну призму Нејдин Гордимер.

Томислав Павловић
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

ИСТОРИЈА И СЛОБОДА У ДЕЛУ Т. С. ЕЛИОТА

Томас Стернз Елиот, један од утемељивача модернизма у поезији, се континуитету бавио односом историје и слободе које се отуда могу убројати у базичне категорије његове поетске филозофије. Већ у својим раним делима, као што је поема Геронтион, Елиот проблематизује однос поменута два појма разматрајући га у смислу Ничеанског виђења историзма као апсолутно ограничавајућег у односу на снагу живота и његов потенцијал за остварење слободе. Пример Елиотове поезије сведочи на најбољи могући начин о противречју модерне уметности оличеном у чињеници да модерна дислоцираност узрокује фрагментисање искуства што води у отуђење, хетерономију а не у слободу. Једини који у такозваним „пустињама историје“ суморног Елиотовог света слободно дише јесте песник коме је одређена улога чији је модел управо Елиот установио на примеру Џејмса Џојса „који даје значење и облик гигантском обзорју јаловости и хаоса које представља савремену историју.“ Само Елиотово осећање традиције је, међутим,у основи управо

историјско. Од историје која је у неким Елиотовим поемама приказана као све друго само не као добронамерна „учитељица историје“, она, у делу Четири квартета, еволуира у властиту антитезу јер почиње да представља шему „безвремених тренутака“ чијим се болним рекреирањем постиже апсолутна слобода. Наш циљ је да овај парадокс Елиотовог дела, који још увек инспирише многе критичаре, испитамо у низу његових поетских и прозних радова.

Milena Nikolić
Bijeljina

PROSTORI SLOBODE U ROMANU MARGARET ETVUD „SLUŠKINjINA PRIČA“

Ovaj rad se bavi problemom koncepta slobode koja se ostvaruje kroz jezik, odnosno kroz pripovedanje glavne junakinje distopijskog romana Sluškinjina priča kanadske spisateljce Margaret Etvud. Sloboda izbora reči i njihovog slaganja u rečenice, zatim njihovog kombinovanja u priču ispričanu u prvom licu, obojenu ženskim senzibilitetom, čine junakinju vrsnom naratorkom, dajući joj pristup intimnom prostoru slobode u jednom strogom, represivnom sistemu imaginarne Republike Galad u kojoj je smeštena radnja ovog romana. Cilj rada je ispitivanje mogućnosti individualnog samoostvarenja kao vida slobode kroz subjektivno pripovedanje glavne junakinje. Takođe, jedan od ciljeva rada je da se, na konkretnim primerima iz romana, pokaže da je sužavanje slobode stanovnika Galada, konkretnije, žena, direktno srazmerno njihovom ograničavanju jezika. Dati su brojni primeri iz romana koji

govore o slobodi koja se može, uslovno rečeno, povratiti ako se uoči moć jezika, konkretno kroz brojne jezičke igre, ali i samo pripovedanje koje čini okvir romana i sugeriše postojanje alternativnih stvarnosti. S teorijske strane, težiće se predstavljanju i boljem razumevanju teorije „mogućih svetova" i razvijanju pojmovnog aparata, koji bi nam omogućili da bliže razumemo očuvanje identiteta kroz priču, i samim tim, ustanovimo stepen slobode koji se postiže kreiranjem alternativne stvarnosti.

Ирена Суботић
Филозофски факултет Нови Сад

СЛОБОДА КАО КОНСТАНТА У ПОЕЗИЈИ ЈУРИЈА ЖИВАГО

Лирски циклус „Пјесме Јурија Живаго" и прозни текст романа „Доктор Живаго" Бориса Пастернака чине јединствену тематску и симболичку цјелину. Издвојена у засебну, посљедњу главу, лирика је у роману посебна микроструктура од суштинског значаја за интерпретацију читавог дјела. Пјесме проширују поједине прозне епизоде, продубљују психологију главног јунака и дају нову димензију проблематици романа, повезујући дилеме лирског субјекта са универзалним ликовима свјетске културе, какви су Хамлет и Христос. Једна од централних тема романа је тема слободе. Она је у ширем контексту дјела присутна као друштвена категорија, као питање стваралачке самореализације у неслободном дрштву, а у лирском циклусу присутна је и као питање слободе избора на личном, интимном плану, као доминантан мотив пјесме

или као сапутник љубавних, рефлексивних и религиозних мотива. У овом раду на материјалу поетског циклуса „Пјесме Јурија Живаго“ анализирамо тему личне слободе, која се манифестује као синтеза двају опречних схватања: слободе као прилагођавања спознатој нужности и слободе као својства воље да врши аутономан избор.

Милица Карић
Студент докторских студија
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

ЈЕЗИК ЕГЗИЛА КАО УТОЧИШТЕ: ЈЕРЖИ КОСИНСКИ

У овом раду покушаћемо да проучимо како је писац Јержи Косински, који је јеврејског порекла и жртва холокауста, своје искуство из Другог светског рата преточио у књижевност и кроз нематерњи језик, тј. захваљујући томе што није одабрао матерњи, већ језик државе у коју је емигрирао, дошао до слободе. У репресивним земљама, уметници не могу да искажу сав свој стваралачки потенцијал, јер се налазе заробљени, у кавезу, из кога не могу далеко да досегну. Такав осећај је имао и Косински. Његова домовина, комунистичка Пољска и матерњи пољски су били тај кавез, а он сам се осећао као обојена птица која се издваја по својој лепоти и различитости. Једини начин да се ослободи тог кавеза и досегне до жељене слободе био је да емигрира и да се одрекне матерњег језика. Случај је хтео да то буду Америка и енглески. Косински је изабрао аутофикцију

као жанр који комбинује стварне и фиктивне догађаје како би пренео своја искуства.

СЕКЦИЈА ЗА БИБЛИОТЕКАРСТВО
ПОДТЕМА: ПИСМО, КЊИГА И СЛОБОДА

Војислав Максимовић
Филозофски факултет Пале

ВЈЕЧНО СТРАДАЊЕ КЊИГА И БИБЛИОТЕКА

Ако се у помислима осврнемо на прошлост, онда уочавамо да од памтивјека траје неумитно страдање и уништавање појединих књига, а и читавих библиотека. Неке од великих страдања запамтила је и историја (уништавање старогрчке библиотеке у Александрији) и знатно је више оних који нису упамћне, па су сасвим заборављене. Тако није могуће ни приближно утврдити ни број уништених библиотека, а поготову колико су били велики њихови књижни фондови, па се укупна штета не може ни наслутити. То ће бити тема овога саопштења.

Драган Барић
Филозофски факултет Пале

СРПСКА ЋИРИЛИЦА И КАТЕГОРИЈЕ КУЛТУРЕ

У раду се аналитички разматра положај српске ћирилице у односу на различите категорије културе, од њеног настанка до данашњег времена. Даје се осврт на забране, прогоне и својатање ћирилице као основе националне писмености неких касније насталих култура и значаја ћирилице као културног обрасца.

Аутор покушава да да одговор на питање да ли "својатање" српске ћирилице представља крађу основних културних вредности или то треба прихватити као ширење српских националних изворишта изван српског националног корпуса и допринос српске културе развоју култура других народа. Управо на разини тако опречних мишљења аутор, у овом раду, сагледава међуоднос српске ћирилице и категорија културе у контексту, често, контрадикторних интерпретација.

Бранкица Чигоја
Филолошки факултет Београд

ПИСМО, КЊИГА И СЛОБОДА, КРАТАК ОСВРТ

Друштвено-историјски услови су кроз читаву историју одређивали судбину писма и књиге,и то још од судбине Александријске библиотеке до данас како у свету тако и на просторима бивше Југославије.Данашња једна од најтежих препрека доброј међусуседскоој комуникацији јесте различита представа,различит ниво свести и знања о појму националног писма ћирилице,што се одражава на погрешно перципирање ћириличне културне баштине на српскохрватским народним говорима свуда где су Срби у прошлости живели.Аутор наводи "несрећне"околности потврђене историјским чињеницама и покушај да се такво стање превазиђе.

Вања Станишић
Филолошки факултет Београд

РАЗВОЈ ПИСМА ИЗМЕЂУ МИТА И СТВАРНОСТИ

Традиционална типолошка подела писмених система заснована је на еволуционистичком схватању о поступном усавршавању писма, које се налази у тесној вези с европоцентричким алфабетским графичким моделом. У другој половини XX столећа та еволутивна концепција почела је да губи свој владајући положај, иако алтернативно гледиште у виду заокружене научне парадигме још увек није формулисано. У науци о писму временом је разјашњено постојање сложених међузависних односа између писма и језика и она се ослободила схва-тања о подређеном статусу писма у односу на говорни феномен.

Драгана Новаков
Државни универзитет Нови Пазар

ГЛАГОЉИЦА И НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ

У овоме раду аутор се бави питањем глагољице од најстаријих времена до данас и њеним пореклом. Средиште проучавања јесу различите у науци прихваћене теорије и уверења о њеном постанку (егзогено-ендогене, предћирилометодијевске и ћирилометодијевске), које су често биле условљене нелингвистичким факторима.

Борјанка Трајковић
Педагошки факултет Сомбор
Светлана Мирчов
Правни факултет Београд - библиотека

СРПСКО ШТАМПАРСТВО И ИЗДАВАШТВО У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ - КРФ, СОЛУН, БИЗЕРТА (ПРИЛОГ ЗА КЊИЖЕВНУ ИСТОРИЈУ)

Највећи збег у историји српског народа било је повлачења српске војске преко Албаније у Првом српском рату. У избеглиштво је отишла цела Србија; краљ, влада, Народна скупштина, трезор, мошти владара, Мирослављево јеванђеље и Државна штампарија. Иако на туђем тлу, успоставља се ратом прекинут културни развој, у новим средиштима. Жива литерарна и издавачка делатност српских изгнаника била је најизразитија у три културна средишта, на Крфу, у Солуну и Бизерти. Између 1916. и 1918. године печата се српска књига и периодика у Крфу, на истоименом острву, где је била незванична престоница Краљевине Србије у Државној штампарији Краљевине Србије, у Бизерти у Штампарији Сен-Пола, Штампарији српских инвалида, у Солуну у штампаријама „Аквароне“, "Ангира", „Млада Србија“ Владимира М. Анђелковића, „Велика Србија“, у Штампарији Министарства војног. У новинама и листовима се објављују информације о активностима краља и владе, прогласи, укази и наредбе, ратни извештаји с фронтова, али и литерарни прилози и књижевне критике. Штампају се и књиге, за просвећивање и образовање: буквари, читанке, речници, уџбеници језика, правила, правилници, упутства, војне публикације, закони,

законици, преводи, али и белетристика, поезија и проза. Ова жива издавачка и штампарска делатност, која је окупила српску духовност на туђем тлу, најбоље је сведочанство виталности једног народа.

Радославка Сударушић
Филозофски факултет Пале

РАЗВОЈ ШТАМПАРСКЕ И ИЗДАВАЧКЕ ДЈЕЛАТНОСТИ КОД СРБА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ (1878−1918)

У другој половини 19. вијека, тј. пред сами крај турске владавине у Босни и Херцеговини, начињени су први кораци у погледу развоја српског штампарства и издаваштва. У Сарајеву је покренута штампарија (1866) из које су изашле прве српске књиге и периодичне публикације, штампане Вуковом реформисаном ћирилицом. Домаћа српска штампарска и издавачка дјелатност се наставља и развија и за вријеме аустроугарске окупације, када је радило чак 40 штампарија.

У раду ћемо говорити о српским штампаријама и издавачима српске књиге у периоду од 1878. године до 1918. године. Биће ријечи и о српским књигама и њиховим ауторима који припадају назначеном временском оквиру. Од посебног су значаја књиге из области књижевности, науке и публицистике. Оне нам пружају увид у обим и квалитет књижевног и научног стваралаштва у Босни и Херцеговини.

У раду ћемо покушати да на основу доступних извора и литературе утврдимо каква је била издавачка

политика тадашњих издавача и штампара. Стога, ће бити неопходно да се осврнемо на културне, вјерске и политичке прилике за вријеме аустроугарске окупације, а нарочито на однос власти према српским писцима, издавачима и штампарима. Познато је да су власти строго контролисале штампану ријеч у Босни и Херцеговини ометајући слободан развој националног стваралаштва.

ПОДТЕМА: БИБЛИОТЕКА И СЛОБОДА

Милена Максимовић
Филозофски факултет Пале

СЛОБОДАН ПРИСТУП ИНФОРМАЦИЈАМА КАО ЈЕДАН ОД ОСНОВНИХ ПРИНЦИПА ЕТИЧКОГ КОДЕКСА БИБЛИОТЕКАРА

Библиотеке, као институције које прате друштвене промјене, прокламовале су и различите принципе у своме развоју. У двадесетом вијеку се највише инсистира на слободмом протоку информација, као и на одсуству цензуре, која је онемогућавала право сваком појединцу на слободу информисања. Улога савременог библиотекарства јесте да допринесе стварању слободног друштва без дискриминације. Заштита интелектуалних слобода, општа доступност знања и информација, борба против свих видова цензуре, представљају основне вриједности савременог библиотекарства. Универзална декларација о људским правима UN прокламује слободу, као основно људско право. Како библиотеке чине саствни дио друштвеног развоја, уградиле су у своје кодексе и основне принципе развоја слободног информисања. У раду ћемо дати свој поглед на ту проблематику као и начин рефлектовања тих принципа у нашем друштву.

Раде Вучићевић
Општинска управа Пожега
Мирјана Стакић
Учитељски факултет Лепосавић

БИБЛИОТЕКАРСТВО И СЛОБОДА НА ПРОСТОРИМА ЗАПАДНЕ СРБИЈЕ У ДЕВЕТНАЕСТОМ И ДВАДЕСЕТОМ ВЕКУ

У раду истражујемо утицај друштвених, политичких и економских околности на развој библиотекарства у Западној Србији у периоду деветнаестог и двадесетог века.

Испитивање је географски одређено новом регионалном поделом и обухвата једанаест општина некадашњег Златиборског округа (Ужице, Пожегу, Чајетину, Ариље, Косјерић, Бајину Башту, Пријепоље, Прибој, Нову Варош, Сјеницу и Иваницу) у временском распону од 165 година, од првог законског прописа, Сретењског устава из 1835. године, који се директно односио на библиотеке и библиотекарство у Србији, па све до краја XX века.

Простор Западне Србије је одабран због својих географских, историјских, социолошких и културолошких посебности које су пресудно утицале на развој библиотекарства. Истраживањем архивске и историјске грађе показујемо да су друштвенополитичке особености Западне Србије (чести ратни сукоби због специфичног географског положаја, националне и верске разлике становништва, преплитање и мешање цивилизацијских и културних потреба) показатељи да је настанак, опстанак и развој библиотекарства директно

условљен слободом и политичком стабилношћу државе, као и степеном њеног економског развоја.

Милица Вучуровић
Институт за јавно здравље Србије

УЛОГА БИБЛИОТЕКА(РА) У ЗАШТИТИ ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ И СЛОБОДЕ

По наукометријским истраживањима се не смањују ни степен раста годишњег броја научних публикација, ни време удвостручавања укупног људског знања, а пораст је већи у случају публикација на конференцијама и отвореним архивама (Larsen et al., 2010). Ако се узме у обзир и незанемарљив број комерцијалних издавача, долазимо до о хипотезе да одабир најрелевантнијег извора, али и ризик од случајног плагијатизма постају изражен проблем без обзира на нове информационе технологије, те опсег слободе научне мисли постаје у функцији од доступности засићених, заштићених и неопажених информација, како би истраживач могао да коригује своје и испоштује туђе закључке. Саме библиотеке нуде решење тако што трансормишу свој значај од локалне базе података до кључа претраге и управо библиотекари и библиотечке методе могу да посредно помогну минимизирању поменутог проблема можда и више него куповином лиценци или заступањем отвореног приступа (што је такође корисно), тако да је циљ овог рада да се кроз упоредни приступ прикаже на који начин и у ком односу корисниково ослањање на концепте попут библиотеке 2.0 и библотекарево на

познавање валидације података и управљања знањем доприносе у односу на библиометријске претраге, без да уносе додатну конфузију и има ли простора за нове или позајмљене концепте који би повећали научну сигурност и права, а самим тим и слободу.

Златко Јурић
Студент докторских студија
Филолошки факултет Београд

КУЛТУРНИ И ОБРАЗОВНИ ЗНАЧАЈ СРПСКЕ ЧИТАОНИЦЕ СА БИБЛИОТЕКОМ У БАЊОЈ ЛУЦИ (1868-1941)

Српска читаоница са библиотеком у Бањој Луци (1868–1941) прва је установа у Босанској Крајини која се бавила библиотечком дјелатношћу. Основана је на иницијативу Васе Пелагића. Рад Српске читаонице повремено су забрањивали, турска и аустријска власт, а 1941, уништиле су је усташе. Циљ рада је указивање на културни и образовни значај Српске читаонице, која је дала несумњив допринос јачању грађанског друштва и српске нациналне свијести у 19. вијеку, на подручју које је било под туђинском влашћу. Након Другог свјетског рата, није се посебно писало о Српској читаоници у Бањој Луци. Прећутно занемаривање значаја ове културне установе нема других објашњења осим оних идеолошке природе. Баштинећи традицију Српске читаонице, данас постоји Народна и универзитетска библиотека Републике Српске.

Славица Гостимировић
Народна библиотека Добој

БИБЛИОТЕКАРСТВО И СЛОБОДА

Рад има за циљ да прикаже на који начин се примјеном етичких кодекса и високих моралних начела библиотекарства у његовој професији и теорији остварује слобода. Гдје се она огледа у овој дјелатности и колико је и на који начин примјењива.

Кадапокушавамо да посматрамо библиотекарство као професију и научну дисциплиниу, најбоље га је посатрати кроз призму етике. Иако наизглед етика и библиотекарство изгледају као двије потпуно различите научне дисциплине, оне су итекако блиске и непрестано се прожимају. Кроз појам слободе такође се уско преплићу у овој додирној тачки.

Библиотекарство је научна дисциплина која је своју експанзију доживјела у другој половини 20. вијека. Нагло се развија упоредо с технолошким развојем и користи сва технолошка достигнућа која су везана за проток информације. У том протоку информације библиотекарство има веома велику улогу, а начело о слободи приступа информација, постаје његова водиља у даљем развоју и као професије, и као науке.

Како сам претходно споменула, слобода у библиотекарству посматрана је кроз призму етике.

Етика се у овој научној дисциплини и професији огледа у успостављању високих моралних начела.

Етичким кодексом се дефинишу вриједности и на њима заснована понашања, те се успоставља виши морални ниво.

Vojka Milovanović
Student doktorskih studija
Filološki fakultet Beograd

ŠKOLSKI ŽIVOT U DRŽAVNOJ REALNOJ GIMNAZIJI VELIKO GRADIŠTE TOKOM OKUPACIJE 1941-1945.

Cilj ovog istraživanja jeste da se predstavi istorijat tvorca fonda i prikaže život učenika, nastavnog osoblja i funkcionisanje škole tokom okupacionog perioda u Drugom svetskom ratu. Koršćene metode su opis fonda i analiza zapisnika sa sednica Nastavničkog veća Državne realne gimnazije u Velikom Gradištu tokom okupacije u periodu od 1941. do 1945.

Život učenika,nastavnog osoblja i Gimnazije uopšte prikazan je hronološki od školske 1940/41. do 1944/45. Posebno smo se bavili odnosom učenika, nastavnika i lokalne uprave tokom školske 1943/44. Zapisnici sa sednica održanih početkom rata znatno se razlikuju od onih pisanih u jeku ratnih zbivanja i krajem rata. Iako se u zapisnicima sa sednica početkom rata ratno stanje ne pominje (događaji se opisuju kao da rat ne postoji),prepoznajemo cenzuru kroz promene pečata, dekrete, raspise i ukidanje države. Sloboda je prividna, ograničena, lažna.

Uvidom u ove zapisnike prikazan je školski život tokom ratnog perioda, postupci i život običnih ljudi tokom velikih istorijskih događaja.

Бојана Ласица
Филозофски факултет Пале

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ЦЕНЗУРУ И СЛОБОДУ У СРПСКОЈ ПЕРИОДИЦИ У БИХ ДО 1914. ГОДИНЕ

Појава првих српских периодичних публикација у БиХ поклапа се са првом деценијом аустроугарске окупационе власти. У то вријеме није постојао Закон о штампи па је за покретање било ког листа или часописа била потребна дозвола (концесија) од власти. Нису постојали ни прописи за издавање концесије, а она се није лако добијала без обзира на то што су издавачи испуњавали објективне услове за рад. Добијена концесија је условљавала превентивну цензуру и могла је бити лако одузета без навођења икаквих разлога за то. Доношењем Закона о штампи 1907. године проглашена је слобода штампе, а озакоњена је цензура. Међутим, ствари се ни тада нису битно промијениле. Многи уредници и власници су хапшени и осуђивани због политичких неподобних чланака.

У раду ћемо указати на потешкоће у том смислу у периоду од 1881. до 1914. године. Споменућемо и један број српских интелектуалаца, међу којима се налазе и наши истакнути писци, који су успјели су да покрену и одрже неколико српских листова и часописа који су својим садржајем подстицали националну дјелатност српског народа.

СЕКЦИЈА ЗА ТЕАТРОЛОГИЈУ
ПОДТЕМА: ПОЗОРИШТЕ И СЛОБОДА

Бранко Брђанин
Филозофски факултет Пале

"СЛУЧАЈ 66": СЛОБОДУ ЗА СТРИЈЕЉАНОГ!

Ближи се пуних седамдесет година од када се "сазнало" за коначну судбину великог српског интелектуалца др Светислава Стефановића: љекар и научник, умјетник, превасходно пјесник, есејиста, прозаиста и драмски писац, Св. Стефановић је био и најприљежнији српски преводилац Шекспира, али ти преводи (чак четрнаест комада највећег свјетског драматичара) не прештампавају се нити изводе на српским позорницама, као да се за њих и не зна; под лажном-злонамјерном оптужбом да је "сарађивао са окупатором", стријељан је у Београду (26. 11. 1944), а већ 27. новембра 1944, у београдским новинама Политика и Борба, на првој и другој страници, објављено је Саопштење Војног суда Првог корпуса НОВЈ о суђењу "ратним злочинцима", уз списак од 105 имена, међу којима и Стефановићево (под редним бројем 66). У години разноразних "историјских ревизија" – посебно 1914, на стогодишњицу Сарајевског атентата и почетка Великог рата – подсјећамо на Стефановићев животопис и опус, постављајући питање "рехабилитације" барем литерарног дјела аутора који се – јогунасто и истрајно не прежући ни од сукобљавања са неприкосновеним ауторитетима (В. Недић, Ј. Скерлић) – нарочито залагао за СЛОБОДУ стваралаштва.

Биљана Влашковић
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

СЛОБОДА И БРАК У ЏОЈСОВИМ „ИЗГНАНИЦИМА“

Једина драма Џејмса Џојса, Изгнаници, сматра се његовим најмање успешним делом, нарочито када се упореди са богатством уметничког израза које налазимо у Уликсу, Портрету уметника у младости или Финегановом бдењу. Ипак, Изгнаници се могу тумачити као драма која документује две значајне ствари: она својим аутобиографским елементима пружа увид у Џојсову компликовану везу са Нором Барнакл, док истовремено открива утицај Хенрика Ибзена на Џојсову уметност. Пратећи ова два аспекта драме, у раду ћемо испитати на који начин је Џојс уметнички приказао проблематичан однос између брака и слободе, који даље упућује на блиску везу између слободе и егзила, слободе и достојанства, слободе и лепоте живљења.

Сретко Дивљан
Факултет педагошких наука

ДРАМАТИЗАЦИЈА БАСНЕ "СТРАШНИ ЛАВ РОЛЕ"

У раду је, применом методе трансфорнације текста, приступљено драматизацији басне, при чему долазе до изражја слобода маште, имагинације и креативност, с циљем да се свет маште и слободе

преображја уведу у драмски књижевни жанр. Задатак је слободно стварање и прекомпоновање прозног у драмски текст, али и редитељска поставка тога дела. Драматизација је условљена драмском радњом и њеном уметничком евалуацијом. Драматизована басна "Страшни лав Роле" омогућује креативну редитељску поставку.

Радмила Настић
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

МИТ И ИСТОРИЈА У ДВЕМА НОВИМ ДРАМАМА О ГАВРИЛУ ПРИНЦИПУ

Како се приближавала стогодишњица атентата у Сарајеву и почетка Првог светског рата, почеле су да се објављују нове књиге о овим кључним историјским догадајима од посебног значаја за наше окружење. Тако су на српским сценама обновљене неке раније представе попут Свети Георгије убива аждаху Душана Ковачевића, и Српска трилогија Стевана Јаковљевића, а појавиле су се и две нове драме, две српске ауторке. Змајеубице – јуначки кабаре, Милене Марковић, и Принцип - Мали ми је овај гроб, Биљане Србљановић. Две драме приступају лику Гаврила Принципа са потпуно супротних позиција: за Марковићку је он изданак универзалне митско-херојске традиције а посебно српске, потомак ничанског бунтовника "змајоубице," весника новог доба; за Србљановићку је Принцип беспотребна жртва туђих мегаломнских замисли. Рад ће се бавити компаративном анализом двеју драма и

различитих психолошких, социјалних и политичких контекста у којима су настале.

Александар Радовановић
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

ВАЖНО ЈЕ ЗВАТИ СЕ ИРЦЕМ: ИРСКЕ КУЛТУРНЕ ПАРАДИГМЕ У ПОСЛЕДЊОЈ ДРАМИ ОСКАРА ВАЈЛДА

„Ја сам Ирац по сојy, али Енглези су ме осудили да говорим Шекспировим језиком“, изјавио је Оскар Вајлд по питању дефинишуће дихотомије свог националног идентитета. Испитујући Вајлдово књижевно стваралаштво у оквирима постколонијалне теорије, Деклан Кајберд је Вајлдову каријеру у Лондону сагледао као иронични коментар на рачун склоности викторијанаца да потисну нежељене аспекте свог националног бића и пројектују их на Ирце.

Препорођена слика Вајда као јогунастог колонијалног субјекта подстиче постколонијално читање драме Важно је звати се Ернест, у ком се тривијална комедија за озбиљне људе преобличава у алегоричну пародију енглеско-ирских односа. Вајлд користи фарсичну поставку своје комедије како би се упустио у разиграну дисрупцију бинаритета у корену викторијанске хијерархије. Вајлдови ликови стварају двојнике као пројекције својих потиснутих личности, али двојник осмишљен да буде потчињен прераста у доминантни фактор, што кулминира обртом улога који копију издиже изнад оригинала, жену изнад мушкарца, слугу изнад господара, ђака изнад учитеља. Ернестова

наизглед безазлена родна инверзија тиме се помаља као подривање викторијанске хегемоније својим призивањем женске еманципације и националног ослобођења. Задатак овог рада јесте да покаже да иза збуњујућег одсуства моралних једначина и експлицитног дидактичног садражаја у Ернесту ипак вреба политичка нота, а то је Вајлдова злурада намера да империјалну елиту позоришта Сент Џејмс суочи са ирском другошћу доличног Енглеза.

Раде Симовић
Филозофски факултет Пале

ТЕРОРИЗАМ У ДРАМАМА АЛБЕРТА КАМИЈА И ЖАН ПОЛ САРТРА

Намјера је да кроз феномен односа слободе и тероризма, који је посебно присутан у драмама А. Камија и Ж. П. Сартра, размотримо драматуршке оквире и драмске принципе ових аутора. Ками се бави индивидуалним тероризмом, од Вере Засулић (1876.) до Ивана Каљајева (1906.), док Ж. П. Сартра посебно занима државни (идеолошки) тероризам. И један и други завршавају у нихилизму и апсурдној катарзи друге половине двадесетог вијека. Први се реализује у трагичкој а други у мелодрамској драмској конструкцији, а рад ће показати колико су, и у којој мјери, ови аутори утицали на савремену драмску продукцију посвећену Сарајевском атентату.

Љубинка Стојановић
Академија уметности Београд

ЗГАЖЕНА ТРАВА ДОМА МОГ

Текст претендује да покрене кључне проблеме везане за перцепцију појма слободе у избору теме али и самом процесу настанка предтаве на студији случаја пројекта "Балада о лососу и згаженој трави", Мостарског театра младих МТМ, 2010. Кроз лично искуство ауторке текста и учеснице у реализацији пројекта проматрам проблематику самог појма слободе у позоришту и то на више нивоа.

Први ниво је сам текст који се бави трагичном судбином младе активисткиње Рејчел Кори, чија је судбина постала симбол борбе за слободу у савременом друштву. Проблематизација односа Палестине и Израела, Рејчелини биографски тренуци, оквир су за проблематизацију појма слободе, угрожавања исте од стране било које репресивне силе али и онај суптилнији сегмент, а то је питање слободне воље. Са друге стране у процесу настанка представе проблематизовао се појам слободе и питања која се тичу нашег локалног контекста, које је управо иницирао текст,ауторски тим састављен од различитих националности нашег региона и премијера изведена у Сребреници на дан погибје Рејчел Кори.

Без интенције за театролошком (ауто)анализом текста и преставе, већ као повод на промишљање која је мера наше слободе везане за теме које на овим просторима представљају осетљиво, трауматизовано поље у којем је страх, нелагодност и "другост" још увек присутна, представљајући тако озбиљан баласт за слободу у

њеном изворном облику. Данас, у неолибералном капитализму проблематизација појма слободе појединца да дела и да мисли повод је овом раду.

СЕКЦИЈА ЗА ИСТОРИЈУ
ПОДТЕМА: ИДЕЈА СЛОБОДЕ КРОЗ ИСТОРИЈУ

Ђорђе Ђекић
Филозофски факултет Ниш

СВЕТОРОДНОСТ И ДРЖАВНИ СУВЕРЕНИТЕТ У ДУКЉИ У XI ВЕКУ

У односу на данас, када се о слободној држави говори као сувереној, у средњем веку се појам суверенитета другачије схватао. Византија је развила учење по којем је византијски цар Христов наместник и она имала је суверенитет, коме су све остале државе биле потчињене. Степен њихове потчињености није био исти.

Након што је Василије II потчинио све српске државе, избио је устанак у Дукљи, дотле периферној и држави без већег значаја. За последицу је имао њено територијално проширење на Травунију и Захумље и признање њене династије од стране Византије. Поставља питање шта се то догодило са Дукљом, да преузме примат међу српским државама. Узрок треба потражити у дубини христијанизације њеног становништва оличене у постојању богате и разноврсне српске библиотеке, у приликама које су довеле до тога да Дукља да првог српског светитеља, владара Св. Јована Владимира. Светородност ће касније преузети и династије Немањића, Лазаревића, Бранковића, Петровића.

Владан Станковић, мастер
Ниш

ИДЕЈА "СЛОБОДЕ" У СРПСКОМ СРЕДЊОВЕКОВНОМ ДРУШТВУ

Аутор је у раду настојао да кроз неколико примера из српске средњовековне књижевности покаже како је идеја "слободе" у српским средњовековним земљама од XII до XV века повезана са хришћанским-православним схватањем историје. Историја по којој је у метаисторијском или метафизичком смислу кретање ка есхатону, односно крају историје и на индивидуалном плану (ниво појединца) и на колективном (друштвеном) плану што доводи до апсолутне слободе у стапању са Христом.

Ема Миљковић
Филозофски факултет Ниш
Ionut Cojocaru
Lumina University - Bucharest, Romania

СЛОБОДА КАО КОНЦЕПТ У ОСМАНСКОМ ЦАРСТВУ И РЕПУБЛИЦИ ТУРСКОЈ: ПОТПУНИ РАСКИД СА ПРОШЛОШЋУ

Концепт слободе у Османском царству могуће је проучавати само из једног аспекта: то је аспект права раје на верско самоопредељење, тј. могућност да уз одређене услове (постављене шеријатским законом) задрже своју веру у замену за пасивну улогу у османском друштву. Овај концепт који је, у мање или

више сличном облику, био на снази у свим исламским државама које су претходиле Османском царству је у историографији брањен и оспораван. Док су поједини аутори тај концепт тумачили као велики цивилизацијски искорак и давање права и слободе мањинском становништву (у времену када концепт мањине у западноевропској цивилизацији још увек није познат), други сматрају да су сви немуслимани били грађани другог реда и као такви тлачени и угњетавани. Други облици грађанских слобода код Османлија нису постојале, те је остало забележено да су у Истанбулу веома тешко (ако икако) схваћени основни постулати Француске револуције: слобода, братство, једнакост.

Са укидањем Османском царства и стварањем Републике Туркске, ситуације се, макар номинално драматично мење. Кемал Ататурк инсистира на атеизму, секуларизацији друштва и увођењу демократије као основним постулатима своје владавине. „Мој народ ће научити принципе демократије, постулате истине и научна сазнања.Нека верују у шта год хоће, све док се то не коси са здравим разумом или га тера да делује против права на слободу својих сународника“, говорио је он.

Мирослав Пешић
Божица Младеновић
Филозофски факултет Ниш

РАЗВОЈ ЛИБЕРАЛНИХ ИДЕЈА У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ ОД 1858. ДО 1869. ГОДИНЕ

Либерално демократска превирања у Европи током револуције из 1848. године снажно су одјекнула међу српском интелигенцијом, која је почела све отвореније да се залаже за увођење слободоумних идеја у Кнежевини Србији. Прве знаке либерализма у Србији налазимо у оснивању и раду Дружине младежи српске (1848-1851).У Дружини младежи српске све више су се чули гласови за либерално.демократским преображајем државе. Јеврем Грујић је у издању Дружине Невен Слоге издао свој чланак за који се може рећи да је прва декларација либерализма у Србији, тј. први корак у стварању будуће Либералне странке, клица програма Уједињене омладине српске. Идеологију политичког либерализма донели су у Србију млади образовани људи који су студирали на западу- Милован Јанковић, Јеврем Грујић, Владимир Јовановић, Стојан Бошковић, Филип Христић, Ђорђе Ценић и још неки који су је објавили и захтевали увођење либерално-демократских идеја још за време Петровске скупштине 1848. године. Посебно су указали на потребу да се за време заседања Народне скупштине у Крагујевцу 1848. године већа пажња обрати на слободу штампе, слободу наставе, повећању плате наставницима и да се Скупштина што чешће сазива, а не као до тада да се расправља само о локалним и пореским питањима. Доношењем устава из 1869. године најважније тачке из прогррама либерала

биле су испуњене. Проглашени су слобода штампе, те личне и грађанске слободе.

Велибор Џомић
Митрополија Црногорско-приморска

ВЕРСКА СЛОБОДА У ИСТОРИЈИ СРПСКЕ УСТАВНОСТИ XIX ВЕКА

Верска слобода представља неодвојиви део људске слободе. Човечанство је прошло дуг и трновит пут у процесу обезбеђења гарантија људских слобода и права, а међу њима и верске слободе. Уставност је омеђила модерну државност европских држава.

Идеја слободе код Срба под османском владавином на почетку 19. века је, поред осталог, нашла свој израз и у захтевима за уставним гарантијама свих слобода, а посебно верске слободе коју су Срби сматрали делом свог националног идентитета.

Кнежевина и Краљевина Србија је у 19. веку самостално донела три устава и то 1835, 1869. и 1888. године. У свим уставима Србије 19. века су се, сходно њиховим европским правним узорима, налазиле одредбе о људским слободама и правима. У раду се анализира историјат уставних гарантија људских слобода и права, а посебно верске слободе, у Кнежевини и Краљевини Србији у 19. веку са посебним освртом на значај тих слобода за идентитет српског народа. Идеја уставних гарантија слобода је кроз три српска устава прошла пут од гарантија "општенародних права Србина" до гарантија "уставних права српских грађана".

Марта Вукотић Лазар
Филозофски факултет Косовска Митровица

СЛОБОДА У ДЕЛУ МИРКА КУЈАЧИЋА - ТЕОРЕТИЧАРА, СЛИКАРА И ВЕСНИКА СОЦИЈАЛНЕ УМЕТНОСТИ У СРБИЈИ

Феномен социјалне уметности (од краја двадестих до краја четврте деценија XX века), настао као реакција на нестабилну политичку ситацију након Првог светског рата у целој Европи, па и у Краљевини Југославији, подразумевао је ангажовану уметничку праксу у циљу критичког преиспитивања друштвене стварности. Идеја социланог покрета и у тадашњој књижевности, која је била пресудна за формирање идеолошких ставова и сликара тога доба, био је концепт у коме уметничка пракса добија важну улогу у обликовању новог, слободног и хуманог друштва. Социјлана уметност у Србији између два светска рата почиње „Манифестом“ Мирка Кујачића, објављеним 1932. године и изложбом његових надреалистичких колажа, урамљене цокуле под називом „Зимски мотив“ и њеног пандана, слике под називом „Корен београдске отмености“, које су надјачале ставове, које је као ликовни критичар и теоретичар тога доба, износио у листовима Време, Политика, НИН итд. Важан догађај за наставак оваквих уметничких тенденција је и формирање групе „Живот“ 1934. године у Београду, чији је Кујачић био једна од оснивача и главних протагониста. Група је настала по моделу идеолошког концепта програмско декларисане групе „Земља“ (1929-1935) из Загреба, која се залагале за ангажовани облик уметничког деловања. Рад се бавити делом Мирка

Кујачића и овим покретом у Србији, а који је ишао је у корак са Европом у којој су уметници постали носиоци идеја борбе за слободу, правду и ново хумано друштво.

Александар Стаматовић
Филозофски факултет Пале

ШТА ТРЕБА ДА ПОДРАЗУМИЈЕВАЈУ ПОЈМОВИ СЛОБОДЕ И ПАТРИОТИЗМА У САВРЕМЕНОЈ НАСТАВИ ИСТОРИЈЕ КОД СРБА?

Развијање слободарске и патриотске свијести су једни од основних васпитних циљева наставе историје. Међутим, ови појмови су у настави историје били током претходних деценија на југословенским просторима шаблонизирани и стереотипни, без конкретних одређења. Свакако да сваки друштвено економски систем, као и његове вјерске и националне одлике, те интерес владајуће елите обликују појам, значај и смисао ових одредница у настави историје. На почетку трећег миленијума, и послије ових догађаја што су задесила српски народ у XX вијеку, он кроз наставу историје мора имати врло прецизне одреднице и смисао ових категорија у настави историје, тј. слобода и патриотизам за шта, за кога, ради чега и од кога? Несумњиво развијање ових одредница у настави историје, представља формирање националног и одбрамбеног механизма код широких слојева становништва, у обликовању најприје слободне и самосталне друштвене јединке у савременом друштву у домену грађанског концепта, али и национално свјесне јединке, која ће

бити спремна да брани своју націју, државу, идентитет и традицију.

Глигор Самарџић
Маријана Млађеновић
Филозофски факултет Пале

СЛОБОДА ИСПОВИЈЕДАЊА ХРИШЋАНСКЕ ВЈЕРЕ НА ЈУГУ ПРОВИНЦИЈЕ ДАЛМАЦИЈЕ (ЈЕДАН ПРИМЈЕР ИЗ III ВИЈЕКА)

У раду се презентују подаци о слободи исповиједања хришћанске вјере на југу провинције Далмације. Вођени потребом да расправљамо о истини, слободи, о овоземаљским стварима, неминовно тражимо доказ од вечних Божијих исказа као предодређење развоја ума, духа и на том принципу слободе. У раду се наводи да се између бројних религија, у којима су људи тражили спасење и ослобађање из својих овосвјетовних невоља, као изразита религија спаса појављује хришћанство. У другој половини XX вијека приликом истраживања у долини Требишњице на локлалитету Црквини на Панику (Leusinium)откривена је луксузна вила која се састоји од неколико грађевинских комплекса. Њој је припадало и аграрно насеље у непосредној близини на Драчевој страни. У њима је пронађен значајан број фресака и мозаика на којима су се очувале симболичне представе под којима се крију симболи до тада још непризнатог хришћанства. Откривени мозаици и фреске датирају у другу половину III вијека, временски прије званичног признавања хришћанства (Милански едикт 313. године).

Истраживања из долине Требишњице указују да се хришћанство учвршћује што указује на јак утицај Истока и слободу његовог исповиједања на овом подручју.

Nada Zečević
Filozofski fakultet Pale

SLOBODA UPRAVE ILI UPRAVNA PRAEPOTENZA? PRIMERI ZLOUPOTREBE MLETAČKE VLASTI U ISTOČNOJ SEKCIJI ISTOČNOG JADRANA (XIV-XV VEK)

Vlast koju je Mletačka Republika uspostavila u istočnoj sekciji istočnog Jadrana (potez Boka Kotorska-Valona) od 1392. godine, bila je karakterisana statutarnim uredjenjem, hijerarhijskim institucionalnim sistemom i jakom centralnom kontrolom. Uprkos tome, venecijanska dokumentacija s kraja XIV i tokom XV veka beleži česte i intenzivne slučajeve lokalne samovolje i nasilja, kako one koje je činilo potčinjeno stanovništvo, tako i one koje su činili predstavnici Sinjorije. Ispitujući uzroke ove nestabilnosti, u izlaganju se fokusiram na moć neposrednih upravnika u oblasti (rektori, vice-rektori, gubernatori, providuri, knezovi). Rađena na bazi istaknutih pojedinačnih slučajeva (case studies), moja analiza upotrebe ingerencija i prerogativa vlasti, faktičke moći koju su pojedini upravnici primenjivali vršeći vlast, te odnosa koje su gradili sa podanicima i susedima, ukazuje na postojanje specifičnih motiva, procedura i sredstava zloupotrebe. Ova zloupotreba nije slabila mletačku upravu samo unutar date oblasti, već je predstavljala i značajnu opasnost za pozicioniranje

Republike u širem regionu, izloženom jakom sukobu interesa lokalnih oblasnih gospodara i vladarskih dinastija iz zaleđa (Balšići, Lazarevići-Brankovići, Kosače, Topije, Spate, Toko), kao i osmanskoj ekspanziji.

Ђуро Тошић
Филозофски факултет Пале

ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ СУЖАЊСТВА У ЗАТВОРИМА БОСАНСКИХ ВЕЛИКАША

На основу литературе, објављене и необјављене дубровачке, которске, млетачке, мађарске, и ватиканске архивске грађе, у раду ћемо приказати сужањство на дворовима по много чему значајних босанских великаша – Павловића, Косача, Влатковића и других. Широк је, заиста, круг оних који су располагали „сопственим тамницама“, а још и шири круг узрока због којих се могло доспјети тамнице: од невјере према владару па до дуговања грамзивом и захтјевном кредитору. Веома тешки услови живота у владарским и племићким „casamatima“ – од стављања у „челичне окове“ – зване „негве“, па до глади која је пријетила смрћу – још више „помућују“ – саму по себи – мрачну и туробну свакодневницу средњовјековне Босне. Црква је, како нам се чини, била једина званична и од многих прихваћена институција, која је – руковођена начелима хришћанске побожности – тражила и проналазила један хуманији пут који ју је водио с друге стране затворских зидина гдје је, у границама своје духовне „компетентности“, помагала несрећним и сваком злу изложеним заточеницима.

Силвана Милошевић
Филозофски факултет Ниш

ЈЕДАН ОСВРТ НА ИЗВОЗНУ ТРГОВИНУ ЗЕТЕ БАЛШИЋА

Балканско полуострво са својим пољопривредним и сточарским производима, са својим рудним благом, било је током читавог средњег века веома значајно, како у трговини Млетачке републике, тако и Дубровачке. За зетске и албанске крајеве ове две трговачке републике биле су живо заинтересоване. Ова подручја су за њих значајна била не само ради директне трговине обеју Република са њима, она су значајна исто тако и стога што се преко њих вршио велики део транзита робе из унутрашњости Балкана Млетачкој и Дубровачкој републици и обрнуто, што је преко Зете и Албаније ношена млетачка и дубровачка роба дубље на Балкан, па и даље на исток.

Да би обезбедили трговину на овом подручју, а у исто време омогућили безбедност и сигурност своје транзитне трговине и Млечани и Дубровчани су се трудили да са господарима ових области буду у добрим и пријатељским односима. Борили су се и једни и други да им господари поменутих области, ако не и прошире, оно бар потврде трговачке повластице које су од раније имали у овим областима. Слободе које су дубровачки трговци уживали у периоду владавине Балшића у Зети, нису се много разликовале од слобода које су имали за ранијих господара, Немањића.

На основу сачуваних докумената из Дубровачког и Млетачког архива у раду је направљен преглед извозне трговине Зете Балшића.

Милош Ђорђевић
Милутин Милтојевић
Филозофски факултет Ниш

ЛИМЕС У ФУНКЦИЈИ ЦАРИНА У 18. ВЕКУ

Циљ овог рада је да пружи увид у организацију аустријске царинске службе у Србији у првој половини 18. века. Граница између Османског царства и Хабзбуршке монархије након Пожаревачког мира 1718. г. представљала је између осталог и поделу српског народа који је живео у обема државама. Начин рада царинске службе био је уређен посебним законским актима цара Карла VI који су се односили на проток људи, примену царинских тарифа, поступке при царињењу робе, увођење привилегованог положаја за Оријенталну компанију, као и спровођење мера заштите од куге на граници са Османским царством.

Andreia Stoian Kardeli
University of Exeter - Dambovita, Romania

THE BALKANS - A TRIFLE FOR THE CENTRAL POWERS 1914-1918

The Balkans' has always been represented as a multiethnic and intercultural area. Placed in a 'buffer zone' between Empires, it wasn't an easy task for the Balkan states to gain their independence. Also, the diplomatic game played by the Great Powers had sad consequences on this geographic zone. The Austro-Hungarian plan to get Bosnia and Herzegovina ,as a first step, and to start the war with

Serbia was put in place. Backed by Germany, the Austro-Hungarian Empire started a war that was to become the bloodiest of that time. Romania kept its neutrality but it was still actively involved in stabilizing the situation through the Treaty of Bucharest (1918). On the other hand, the Ottoman Empire was on the side of the Central Powers, although this meant giving up to another Empire a territory that had been so far considered under the Ottoman control because of its Muslim population.

Marina Bazina
Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti Mostar

RAZVOJ UMJETNIČKE GLAZBE U BIH I BH. KOMPOZITORI

Često se pitamo kako je razvoj umjetničke glazbe i glazbeni život u Bosni i Hercegovini na tako niskom nivou, i ima li ova zemlja uopće svoje kompozitore? Put razvoja bosanskohercegovačke glazbe bio je uvjetovan ratovima, podijeljenošću nacija i mnogim drugim problemima. Bosanskohercegovački glazbeni stvaraoci, kompozitori, dirigenti, pijanisti nalaze se na rubovima naše stvarnosti, potisnuti su sami sebi, možemo reći odbačeni od društva i društvene zajednice. Bosna i Hercegovina je jedina zemlja koja nema udruženje kompozitora. Također nema instituciju za promociju nacionalne glazbe, koja bi bila zadužena za izdavanje nota, za pokretanje raznih programa, organiziranje koncerata i zastupanje bih glazbe u svijetu. BiH je zemlja koja nema razvijenu tradiciju njegovanja

umjetničke glazbe, pa je tako i broj kompozitora koji su djelovali, odnosno djeluju danas, prilično malen. Također podrijetlo tih kompozitora ne smije nas začuditi jer većina nisu rođeni Bosanci i Hercegovci, već utjecajem okolnosti djeluju u BiH dulji ili kraći niz godina.

Ovim radom bit će predstavljen razvoj umjetničke glazbe u BiH nakon Drugog svjetskog rata kao i razlozi zbog čega BiH nema svoje kompozitore, koji bi svakako pridonijeli očuvanju i razvoju umjetničke glazbe.

СЕКЦИЈА ЗА ФИЛОЗОФИЈУ
ПОДТЕМА: ФИЛОЗОФИЈА И СЛОБОДА

Александар Прњат
Алфа универзитет Београд

СЛОБОДА КАО САМООДРЕЂЕЊЕ

У раду се излаже и разматра концепција слободе као самоодређења коју је изнео Михаило Марковић. Он је изнео један минималан појам самоодређења и изнео различите предуслове слободе. Објективно постојање алтернатива је одредио као онтолошки предуслов слободе, а свест о овим алтернативама као психолошки услов слободе. Аутономан избор као и делатност на основу тог избора, по њему, чине неопходне услове слободе, а одсуство принуде и контрола над околином - услов слободне делатности.

Мишо Кулић
Филозофски факултет Пале

ФИЛОЗОФИЈА И СЛОБОДА

Слобода као темељни појам нововјековне филозофије одредила је суштину хуманистичке мисли грађанског друштва и идеје класичног либерализма. Данас појам слободе више није у центру филозофског интересовања и замијењен је неолибералистичким појмом модернизације. Консеквенце овог процеса, како

у филозофији, тако и у разумијевању карактера друштва које израста у савремености, предмет су анализе овога рада.

Владимир Милисављевић
Филозофски факултет Пале

АУТОРИТЕТ И СЛОБОДА У ПОДУЧАВАЊУ ФИЛОЗОФИЈЕ: ОД СОКРАТА ДО ХЕГЕЛА И ДАЉЕ

Реферат ће се бавити проблемима који стоје у вези са односом између учитеља филозофије и његових ученика или следбеника његовог учења. Тај проблем се може поставити у у облику два уско повезана питања: да ли, и у којој мери, учениково признавање учитељевог ауторитета значи ограничење ученикове слободе? Да ли ученикова слобода да преиспитује учитељева схватања значи нарушавање учитељевог ауторитета? У средишту разматрања биће два парадигматична покушаја да се поменути проблем реши: Сократова мајеутичка метода, као и Хегелов концепт Феноменологије духа као својеврсног „увода у филозофију“.

Желимир Вукашиновић
Филозофски факултет Пале

СЛОБОДА И НЕГАЦИЈА: ФИЛОСОФИЈА КАО КРИТИКА НАУКЕ

Питања о статусу философије и смислу философије у времену се у саопштењу постављају као питања о томе шта је човјеков живот и као питање о могућности слободе у оносу на неминовност умирања. Ова питања, овдје покренута читањем Гадамеровог дјела Почетак философије, укључују истраживање душе које се не може успоставити у оквирима позитивне науке, у овом случају психологије. Зато се питање о почетку философије доводи у везу са критиком позитивизма савремене науке и, изван матрица детерминизма и либерализма, води разматрању природе негације уопште.

Zorica Tomić
Filološki fakultet Beograd

NEZNANJE, ĆUTNJA I GRANICE FILOZOFIJE

Rad se bavi pojmom amathia, plemenitog neznanja, koji se nakon Platonove revizije Sokratove teze "da zna kako ništa ne zna", u zapadnoevropskoj filozofskoj tradiciji pojavljuje kao koncept episteme. U radu se izlaže teza prema kojoj se, nasuprot ovoj recepciji, sa Sokratovom maieutikom kao dialektike techne i Vitgenštajnovim "odbacivanjem lestvica" filozofije, otvara prostor njenom stvarnom emancipatorskom potencijalu.

Ева Камерер
Филозофски факултет Београд

СЛОБОДА И СЛУЧАЈНОСТ

Оквир у коме се у савременој филозофији доводе у везу природа и човеково морално делање одређен је, између осталог, и расправом о етичким импликацијама детерминизма. У њему се проблем слободе разматра у форми питања о међусобној спојивости природног детерминизма и слободног избора. У немачкој идеалистичкој традицији можемо да пронађемо један сличан проблем: наиме, Кант могућност човековог моралног делања везује за његову способност да дела "према представи закона, тј. према принципима", а не према законима, као што је то случај код животиња које су у потпуности природна бића. Код Фихтеа, међутим, питање човековог делања у једном његовом касном фрагменту разматра се у контексту питања о случајности, тј. изостанка природног закона. Фихте каже да тамо где природа не пружа човеку објективан основ за делање, о томе шта је добро одлучиће бацање коцке, тј. случајност. Није, наравно, сасвим јасно како би то случајност могла да гарантује могућност слободе избора. Штавише, многи филозофи негирају да је могуће морал засновати на случајности. Циљ моје анализе је да покажем специфичност фихтеанске позиције у односу на позната савремена решења дилеме везане за однос између природне детерминације и човекових моралних поступака.

Бранко Горгиев
Филозофски факултет Ниш

ЕТИМОЛОШКЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ТЕРМИНА СЛОБОДЕ У ИНДОЕВРОПСКИМ ЈЕЗИЦИМА

Проблем слободе је универзални људски проблем који постоји од како је човек спознао њему супротна, негативна стања као што су ропство и робовање у било ком облику, политичком, економском, духовном, физичком и метафизичком, спољашњем и унутрашњем, објективном и субјективном. Овом приликом нећемо се бавити свим могућим теоријским аспектима идеје слободе који су настали у току историје људске мисли, већ ћемо покушати да идеју слободе осветлимо из угла самих термина који носе ово значење, и то претежно у индоевропским језицима: старогрчком, латинском, санскриту, балто-словенским, германским језицима итд.

Samir Arnautović
Filozofski fakultet Sarajevo

POJAM SLOBODE KOD ŠELINGA

Schellingovo zasnivanje slobode kao prvog principa bivstvovanja slijedi temeljna značenja postavljena u Kantovoj filozofiji. Pojam slobode u Schellingovoj filozofiji nije izložen u definitornom značenju. On nije postavljen jednoznačno i u izvijesnom smislu karakterizira cjelokupan pristup transcendentalne filozofije značenjima realiteta zbilje. Ovdje dolazi do izražaja propitivanje pojma u

njegovom posredovanom, a to znači diferenciranom uspostavljanju, u kojem je jedan smisao, kao zbiljski, određen u nadilaženju pozitivnih fakata realiteta zbilje. Pojam slobode kod Schellinga predstavlja jednu od možda najizrazitijih tačaka, koja će karakterizirati smisao filozofijskog mišljenja koji će biti građen u transcendentalnoj filozofiji.

Sloboda kao princip bivstvovanja, dobija značenje pretpostavki bivstvovanja, pri ćemu se i realitet zbilje postavlja na jednu drugu ravan, koja ne dopušta pozitivizaciju i prihvatanje pukosti realiteta. Zadaća filozofija sada biva pomjerena u diskurs preispitivanja mogućnosti, a ne davanja konačnih odgovora. Tendencija redukcije je naslijeđena od Kanta, ali ona ovdje dobija i poticaj da se izađe iz faze kriticizma i utvrde mogućnosti i kriteriji jasne spoznaje, na kojoj je mogućno graditi sistem metafizike. Značenja koja se time uspostavljaju, imaju prije svega metafizičko određenje, a izvan diskursa metafizike imaju validnost u interkontekstualnoj mogućnosti uspostavljanja različnih smislova i ispunjavanja misaonih perspektiva.

Problem slobode izložen na ovoj ravni kod Schellinga treba, dakle, promatrati još i iz značenja mogućnosti, koja se konstituira u njegovoj ranoj filozofiji. Ovdje se, zapravo, polazi od pitanja o tome šta sloboda jeste u fenomenalnom predstavljanju i gdje se to predstavljanje, kao bitno nepredmetno i nestvarstveno, zasniva. Šta je to što sloboda kao princip uvjetuje, na koji način je ona kao transcendentalna kategorija određujuća za bivstvovanje.

Вук Миљановић
Филозофски факултет Пале

(ГУ)БИТАК (НЕ)СЛОБОДЕ (ИЛИ О ТОМЕ ШТА ЈЕСТЕ СЛОБОДА У (ПОСТ)МОДЕРНИ: ШЕЛИНГ, ХАЈДЕГЕР, ПОСТМОДЕРНИСТИ)

У овом раду аутор хоће истражити бивање, поста(ја)ње и растакање слободе, њено (бес)коначно (не)схватање у кретању философске мисли између Модерне и Постмодерне. На том правцу разматрања, оно што слобода јесте, дакле, не и како она јесте, биће размотрено на парадигматски начин, анализовањем њених (пре)окрета од Шелинга преко Хајдегера до постмодерниста. Овакав приступ омогућава не само један хисторијско-философски увид у стање проблема, него и његов систематско-философски (по)став. Овим се уједно показује у коликој се мјери мора разликовати бивање слободе од њеног и хтијења ка њеном остварењу: та разлика између бивања и хтијања, онога што слобода јесте и онога што треба да буде слобода, указује на још један изнимно важан проблем (пост)модерне философије, наиме, кретање између теоријске и практичне философије, као кретање између њеног хтијења и остварења.

Биљана Грачанин
Филозофски факултет Пале

СХВАТАЊЕ СЛОБОДЕ У ДЈЕЛИМА ХАНЕ АРЕНТ

Говорити о слободи у политичком смислу или о суштини политике, што је за Хану Арент слобода дјеловања и говорења, једва да је за филозофе могуће без реферирања на грчко искуство заједничарења. Етимологија старогрчког појма eleutheros означава стање у коме људи живе заједно и припадају једном народу. Отуда и ријеч слобода (eleutheria) упућује на људску међусобност, припадност некој заједници. Грци, наиме, нису познавали идеју индивидуалне слободе, они се чак нису ни бавили издвојеним појмом слободе на начин анализирања слободе као вриједности по себи. Наиме, када се појам слободе појавио у филозофији, то је било подстакнуто религиозним искуством. Додуше, јасно је да уколико и није било слободе као филозофског проблема, она је напросто егзистирала у политичком животу. Дјеловање и политика не могу се замислити без претпоставке њеног постојања, штавише, она, према мишљењу Хане Арент, није тек један од политичких феномена, него је разлог зашто људи живе заједно у политичким заједницама.

Горан Ружић
Филозофски факултет Ниш

НЕПРИКРИВЕНОСТ – ИСТИНА – СЛОБОДА

Наведене именице у наслову рада нису случајно или асоцијативно изабране већ представљају појмовни оквир Хајдегеровог тумачења старогрчког концепта aletheia према истини и истине према слободи, тј. обухватају распон тумачења истине као откривености из периода "Битка и времена" до истине као слободе у спису "О суштини истине" (Vom Wesen des Wahrheit). Намера нам је да анализирамо неколико Хајдегерових теза:

1. Разликовање изворне онтолошке и исказне предикативне истине тј. егзистенцијално-херменеутичко Као исказа (о приручном) и апофатичко Као исказа (о предручном).

2. Премештање истине из теорије у целину битка тубитка која поприма карактере повесности, егзистенцијалности и прагматичности, где је истинитост могућа једино на основу устројства битка-у-свести.

3. Слобода као из-стајање у неприкривеност бивствујућег.

4. Време као пред-назив за истину која се разуме као откљученост, чистина и неприкривеност (Unverborgenheit)

ПОДТЕМА: НАУКА, СЛОБОДА И ОДГОВОРНОСТ ФИЛОЗОФИЈЕ

Александар Петровић
Филозофски факултет Косовска Митровица

О ОДГОВОРНОСТИ ФИЛОСОФИЈЕ ЗА СЛОБОДНО ВАСПИТАВАЊЕ КАО ПРЕТПОСТАВЦИ АКРИВИЧНОГ НАУЧНОГ ДИСКУРСА

Философска паидеја полази од идеје слободног човека и његове способности одупирања падовима у ропска стања духа кроз размишљање о стварима, њихов дијалектички дискурс, или кроз критичко мишљење. Оно подразумева и вољни отпор умности као негативност која се консолидује и у мењању друштвених прилика, када се покаже да са њима не стоји најбоље. Са говором о подршци само оним пројектима и акцијама које доносе непосредну корист и профит, ваља да се има у виду и то, да ниједан извор профита није вечан ни лишен утицаја на друштвене дисбалансе, тако да изградња човечности којом је заокупљена философска паидеја и фундаменталне научне дисциплине, утичу као регулациони елемент модерног живота на карактер његове равнотеже. Ма како на први поглед деловало контрапозитивно, усклађивање слободе људскости са поделама у друштву, где посебни позиви одговарају основним могућностима људског постојања, немогуће је без рефлексије или традиционалног школског образовања овладавање појмовима, а самим тим и стицање икаквог целовитог

увида о правим могућностима. Његово стицање трасира и онај пут који води до идентификација свега онога што човека чини слободним духом, а епоху у којој живи значајном.

Слађана Ристић Горгиев
Филозофски факултет Ниш

ФИЛОЗОФИЈА И ОДГОВОРНОСТ У ДЕЛУ ОЦА ЈУСТИНА ФИЛОЗОФА

Јустин Филозоф представља једног од оних мислиоца и аутора, који не само по имену који је носио (Филозоф) већ и по делима које је написао, представља једног од најзначајнијег сведока значења појма филозоф у раном средњем веку

Он полази од становишта да је у сам појам филозофије већ уграђен и појам одговорности, а аргументе за такве ставове поткрепљује позивањем на античке филозофе. Оно што је посебно интересантно јесте чињеница да он не прави појмовну разлику између филозофије и теологије, већ хришћанство сматра само пуним остварењем мисије која је започета и препозната како код грчких филозофа тако и код јеврејских пророка.

О смислу и значењу филозофије у делима оца Јустина Филозофа могу се издвојити неки врло јасни ставови који говоре о филозофији као врхунској боготражитељској науци. Они се могу конципирати у неколико основних теза: филозофија има мисионарску делатност - она је дар послат од Бога, философско знање је јединствено и неподељено, филозофија је чувар науке

и истине, затим, филозофија је знање о Богу које доноси блаженство, филозофија омогућава стицање врлина и филозофија обавезује на праведан и побожан живот.

Иван Николић
Филозофски факултет Ниш

СПЕЦИФИЧНОСТ ШЕЛИНГОВОГ ТУМАЧЕЊА ПОЈМА `СЛОБОДА` УНУТАР НЕМАЧКОГ КЛАСИЧНОГ ИДЕАЛИЗМА

Политички оквир, у коме се одвијала француска буржоаска револуција, своју теоријску основу дугује просветитељству и ставовима његових кључних представника. Тим ставовима је, између осталог, оцртан значај који промишљања о појму 'слобода' имају како за развој друштва, тако и за развој самог појединца. Истовремено је и у Британији, пре свега кроз Беконову замисао ослобађања човека од предрасуда, отворено још једно поље могућег тумачења овог појма. Ипак, напори око коначног дефинисања и тумачења појма 'слобода' своје ће крајње уточиште пронаћи у Кантовом мишљењу и мишљењу главних представника немачког класичног идеализма. У њиховим је системима похрањена критика поставки континенталних и острвских претходника, али и спроведено једно аутентично тумачење наведеног појма, које, својом спекулативном инспиративношћу, и даље провоцира покушаје интерпретације. Отуда ћемо и ми настојати да, са позиција мишљења о појму 'слобода' које су се искристилаисале на платформама наведених периода, издвојимо оно специфично Шелинговог виђења датог

проблема. При том ће се наша тежња првенствено фокусирати на образлагање значаја овог виђења у хоризонту немачког класичног идеализма. На концу и сам Шелингов прилаз појму ‘слобода’ експлиците је спроведен, с једне стране кроз анализу недостатака њему претходећих система у повести филозофије, с друге кроз отклон од поставки његових савременика.

Saša Laketa
Filozofski fakultet Banja Luka

NEPOJMLJIVOST SLOBODE - KASIREROV PRISTUP PROBLEMU SKEPTICIZMA

Kasirerovom konceptu "nepojmljivosti slobode", iznesenom u diskusiji sa Hajdegerom u Davosu, trebalo bi pristupiti polazeći od jasnog definisanja Kasirerovog pristupa problemu skepticizma. U jednakoj mjeri u kojoj skepticizam u Kasirerovoj teoriji saznanja poprima oblike osnovnog, najopštijeg, pokretača svakog saznajnog akta, time gubeći svoju tradicionalnu odliku konačne, neprelazne, granice saznanja, konceptu "nepojmljivosti slobode", takođe, treba pristupiti iz pozicije kojom se on označava kao jedna od najbitinijih, djelatnih, , karakteristika ljudske prirode. Jasno definisanje navedenih Kasirerovih pojmova i problema treba da doprinese i jasnijem razumjevanju problematike odnosa filozofije i slobode.

Стојан Шљука
Филозофски факултет Пале

ФИЛОСОФИЈА СЛОБОДЕ И ОДГОВОРНОСТ

Живјећи у времену непрестаног преплитања различитих политичких идеологија, отварају се питања проблема слободе и одговорности. Философија је та која баштини низ одговора на та питања. Овај реферат ће се фокусирати на одговоре просвјетитељске философије и њиховим односом са старогрчким и хришћанским одговорима.

Бранкица Поповић
Филозофски факултет Косовска Митровица

ОДГОВОРНОСТ ФИЛОЗОФА У СВЕТЛУ ХУСЕРЛОВЕ КРИТИКЕ НАУКА

Полазиште рада је Хусерлов феномен садашњег човека који се бори за «саморазумевање» и Хусерлов појам универзалне, преображене науке који подразумева њену позваност да започне нову епоху, уверена у своју идеју истинске науке и методе. Међутим, њена властита судбина је неопходност да, на путу саморазумевања, тек пронађе коначну идеју филозофије и своју истинску методу: да најпре открије свој стварни предмет и да га приведе на пут одлуке. У тој ситуацији ми, људи садашњости, налазимо се у опасности, како ће нас сам Хусерл упозорити, да потонемо у општи скептицизам и тако изгубимо властити смисао и осећај за истину. Уместо тога, он

предлаже саморазумевање и освештавање, унутрашње разумевање кретања филозофије, које је у својој противречности ипак јединствено и које олакшава разумевање ове наше данашње ситуације. Истинске и једино значајне борбе нашег времена, по Хусерлу, јесу борбе између једног сломљеног човештва и садашњег, које мора да се бори за једно ново упориште. Другим речима, стварне духовне борбе европског човека одвијају се као борбе двеју поларизованих филозофија: између скептичких (не)филозофија и стварних, још животних филозофија при чему се њихова животност састоји управо томе што се оне боре за свој непатворени и истински смисао а с тим и за смисао истинског хуманитета.

Биљана Радовановић
Филозофски факултет Ниш

СЛОБОДА И ОДГОВОРНОСТ У НАУЦИ

У овом раду ћемо размотрити место и улогу слободе у науци и научном раду. Анализу ћемо започети разматрањем питања о слободи при: постављању, формулисању и усвајању научних теорија, објашњењу и тумачењу научних чињеница, формулисању научних конвенција, при научним открићима, постављању хеуристички плодних хипотеза... Са појмом слободе у науци повезана је и проблематика детерминисаности у смислу предметних, методолошких, интерпретативних, техничких, етичких и др. граница и ограничења у научном истраживању. У оквиру филозофије науке анализираћемо становишта

конвенционализма и конструктивизма поводом питања слободе при формулисању самог садржаја научног знања. Питање слободе у науци довешћемо у контекст етике одговорности. Разматрајући планетарну и глобалну одговорност науке за далекосежне могуће последице њеног деловања и утицаја анализираћемо учење и ставове Ханса Јонаса.

Vladimir Drekalović
Filozofski fakultet Nikšić

SLOBODA I AKSIOMATIZACIJA

Svaka formalna teorija koja nastaje u okviru matematike opisuje jednu vrstu stvarnosti. U postupku nastanka, uobičajeno je da prvo postoji gruba i ne sasvim jasna predstava o teoriji koja se, zatim, tehnički precizno, formalno zasniva kroz odgovarajuću aksiomatizaciju. Sloboda sa kojom se takva aksiomatizacija stvara je prilično široka, no ipak i ograničena, ne samo intuitivnom idejom o teoriji već i strogim formalnim uslovima. Međutim, istorija matematike pokazuje da postoje slučajevi kada hronologija nastanka formalnih teorija nije bila takva. Naime, postoje aksiomatizacije koje su bile, prije, rezultat kombinatorike nego intuitivnih nagovještaja. Sloboda u izboru skupova aksioma u tim slučajevima može biti ograničena samo osnovnim formalnim uslovima kao što su konzistentnost, kompletnost i nezavisnost.

Srboljub Dimitrijević
Filozofski fakultet Niš

VIRTUELNI PROSTOR KAO JEDINO PODRUČJE LJUDSKE SLOBODE

Sloboda je u vezi sa čovekom pojedincem, grupom. Ni sa čim drugim nužnim, kao što su to ljudsko telo i predmetni svet temelj-faktor ljudskog jer od njih ne možemo pobeći. Ljudska sloboda može biti jedino locirana između njih. Ovu lokaciju nazivamo "virtuelnim prostorom". Njega želimo da tematizujemo jer za filozofiju ima "jak problemski status", što ga ograđuje od zbrkanog shvatanja "virtuelnog"u medijsko-informativnoj ravni.

"Virtuelno" nije samo slika, simulacija numeričkog i digitalnog, nije iluzija. Ono je realno, samo moguće, za razliku od mogućeg. Predstavlja negaciju aktuelnog jer "mu predstoji da se aktualizuje u pokretu stvaralačke diferencije". U njemu se obrazuje naše "Ja", svest, opredmećuje saznanje u artefaktima. Obrazovanje je samoobrazovanje ili delovanje i u tom miljeu treba posmatrati i ljudsku slobodu. Ona je proces, delovanje u pravcu aktualizacije mogućeg. Sloboda je "slobodovanje" ili mogućnost koja se opredmećuje u nečemu potvrđujući moći samog pojedinca i kolektiva. Artefakti, npr. čekić ili točak, istovremeno su virtuelni, realni i materijalni. Čekić nije produžetak ruke kao što ni točak nije produžetak noge, većje jedno virtuelizacija pokreta ruke, a drugo virtuelizacija kretanja. Oni proširuju zonu našeg "virtuelnog ja" u uklještenog između telesnog sveta i našeg tela. To nije stroga granična linija već zona koja stalno fluktuira kao deo sferičnog "virtuelnog prostora". U njemu je naše "delatno Ja" u oslobađajućim mogućnostima.

Ружица Петровић
Факултет педагошких наука Јагодина

ЕТИЧКИ АСПЕКТ ГЕНЕТСКОГ ПОБОЉШАЊА ЉУДСКИХ БИЋА

Предмет овог рада јесте филозофско промишљање етичке оправданости генетског унапређења човека као једног од значајних питања биоетике. Оно се проматра из угла потребе и права човека на побољшање властите природе које излази из домена традиционалних метода преображаја и ситуира се у једно ново биотехнолошко подручје генетског инжењеринга. У раду се конституише теоретски дискурс којим се обухватају различити аспекти савремених еугеничких програма. Разматрају се ефекти биотехнолошке употребе резултата научних истраживања у терапеутске сврхе, као и у сврху побољшања људске врсте. Узимају се у обзир приговори и аргументи научника и етичара о оправданости директног деловања на мутиране гене у правцу излечења или рекомбиновања гена да би се постигле жељене особине. Аутор оставља отвореним питање каква би била нова, генетски кодирана људска врста и да ли би такви преамбициозни подухвати биолошке модификације природне структуре човека стваране милионима година, могли да произведу несагледиве негативне последице. Страх и ризик од таквог исхода постоје и зато се све гласније чују иницијативе за ограничавање генетских истраживања и њихове примене у еугеничке сврхе.

Радомир Виденовић
Филозофски факултет Ниш

ТОЛЕРАНЦИЈА И ПАРАДОКС ТОЛЕРАНЦИЈЕ

Живот почива на различитости, супротности су услов кретања.

Али, оно „различито“ је друго, другачије и зато, често – непожељно, јеретичко и прогоњено. Нетолеранција је константа европске историје.

Историја је „рат“ – микросветова и макросветова.

Несумњив је плуралитет светова. Да ли плуралитет нужно води у нетолеранцију?!

Ако је слобода неограничена (било да се као неограничена користи или да се њено такво коришћење дозвољава, трпи, толерише), парадоксално, то неминовно доводи до неслободе и тираније. Исто важи и за толеранцију – укинуће саму себе ако је неограничена.

Најтемељитије заснована философија толеранције је џаинизам, а њена савремена персонификација је Махатма Ганди.

Најпознатије савремено решење је дао Карл Попер, а веома слично решење, пре Попера, изнео је Павао Вук-Павловић.

Миљан Попић
Филозофски факултет Пале

ПРИСУСТВО ПРЕДМЕТНОСТИ У НОВОВЈЕКОВНОЈ НАУЦИ И ОГРАНИЧЕНОСТ ОТКРИВАЊА СУШТИНЕ ПРЕДМЕТНОСТИ

У раду се, реферисањем на Хајдегера, настоји приказати ограниченост нововјековне науке предметношћу материјалне природе којом се бави и њеном тешкоћом да открије суштину предметности у којој се природа појављује.

Данијела Милинковић
Филозофски факултет Пале

ИГРА КАО ЖИВОТ И УМЈЕТНИЧКО СТВАРАЊЕ

Рад има за циљ расвијетлити однос игре и слободе, гдје игра, условљена слободом, покушава да ослободи и играчко биће човјека. То је могуће једино превазилажењем владајућих правила у које спадају и они играчки облици који су оковани неслободом, одсуством човјекових жеља и хтијења. Игра је простор илузорне среће, гдје човјек дехуманизован, покушава да пронађе своју изгубљену људскост. Овдје ћемо нагласити човјекову жудњу да се бори, не толико за слободну игру, колико за друштво у коме ће игра бити врхунац самостварања човјека као универзалног стваралачког бића. Надаље говорићемо о игри као космичком феномену, наиме, игри као људском чину стварања неког новога свијета, новога космоса. Тај нови

космос не треба да буде циљ човјекове игре, те ћемо на концу показати како је неопходно да вратимо игру у оквире друштвенога, у цјелокупни човјеков живот и тиме истакнемо богатство стваралачког бића човјека.

Mladen Milinković, master
Istočno Sarajevo

POIMANJE ISTINE IZ UGLA NAUKE I FILOZOFIJE

U ovom radu pozabavićemo se osnovnim pitanjima nauke i filozofije i njihovom odnosu prema istini, ukazujući na njihov predmet i svrhu, ističući bitnost razlikovanja i prepoznavanja dodirnih tačaka. Takođe, odnos između nauke i filozofije predstavićemo na konkretnom primjeru istoriije filozofije i filozofije i kako su taj problem predstavili Hegel i Koplston, kao istoričari filozofije, uz osvrt na mislioce kao što su bili Hajdeger i Gadamer.

СЕКЦИЈА ЗА СОЦИОЛОГИЈУ
ПОДТЕМЕ:
ИДЕЈА СЛОБОДЕ У СОЦИОЛОШКОЈ НАУЦИ
ПРОБЛЕМ СЛОБОДЕ У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ

Лазо Ристић
Филозофски факултет Бања Лука

КОМПАТИБИЛИТЕТ ИДЕОЛОГИЈЕ ГЛОБАЛИЗМА И ДЈУИЈЕВЕ КОНЦЕПЦИЈЕ СЛОБОДЕ

Глобализам као идеологија има упориште у одређеним концепцијама о слободи. Једно од упоришта свакао је Дјуијева концепција о релативној и контролисаној слободи. У фокусу Дјуијевих разматрања су проблеми везани за демократију, а његово полазиште је став да се демократија треба истраживати заједно са слободом. Ријеч је о концепцији која наглашава да се слобода не може поистовијетити са одсуством друштвеног усмјеравања. Зато је свака слобода релативна. Слобода означава релативност расподјеле моћи и ограничења у друштвеном систему. У том смислу код Дјуија је развијена теорија слободе као равнотеже између слободе и ограничења. Другим ријечима, развијено је учење о релативној и контролисаној слободи. Ова концепција о слободи је компатибилна са идеологијом глобализма.

Зоран Аврамовић
Филозофски факултет Пале

СЛОБОДА УМЕТНИЧКОГ СТВАРАЛАШТВА И ДРУШТВО: СОЦИОЛОШКА ПЕРСПЕКТИВА

Чињеница да у уметности откривамо политичке феномене посредоване аутором, текстом, читаоцима, упућује теоријско мишљење о уметничком стваралаштву на друштвене категорије и политичко искуство. У зависности од аспекта проучавања, теорија уметности ће обратити пажњу на естетичке структуре дела које испитује а таквим приступом она мора да »позове у помоћ« појмове друштва, историјске догађаје и личности које су стварале политику. А то је простор другачијег поимања и практиковања слободе.Да ли уметничка слобода подразумева безусловну слободу? У којој мери друштво може да прошри границе слободе појединца и друштвених група а да не угрози јавне вредности? То су питања која се разматрају у овом раду.

Милимир Мучибабић
Филозофски факултет Пале

СЛОБОДА У ВРЕМЕНУ АНТИХУМАНИЗМА

Ако пођемо од претпоставке да је пут слободе пут свјетске историје у којој се дух отуђује и отуђењем спознаје себе, онда смо нужно на трагу мисли старе Хеладе која је прва поставила човјека као циљ, а смисао његовог трајања у историји јесте освајање слободе.Ако социолошка мисао по својој природи настоји да буде

мисао свог времена онда је она нужно упућена на сусрет са постојећом и надолазећом друштвеном стварношћу. Заправо, њена дјелатна функција се огледа у превредновању кључних теоријских појмова којима се друштвена стварност досада објашњавала.

Наде и могућност епохе која је за нама, осмишљене у инструментализацији човјека и природе (гдје се техника јавља као нова метафизика) нису биле довољне да обезбиједе хуманистички карактер човјековог живљења. Поново се јављају она иста питања која се тичу смисла људског постојања (слобода, једнакост, демократија). У епохи либералне демократије и слободног тржишта која је изњедрила сурову реалност (која опомиње и обавезује) изгубила се социјална имагинација и креативна утопијска димензија. Човјек нашег времена учаурио се у љуштуру егоизма и за свој идеал узео максиму имати и бити, а човјечанство непрекидну борбу за капиталом.

У времену антихуманизма, глобализма и тежње за глобалном владавином борба за „очовјечење опстанка“ је борба за слободу, тј. борба за „истинску људску будућност“. Једно је ваљда извијесно, глобализација није успјела да направи свијет као хармоничну заједницу.

Ljubiša Mitrović
Filozofski fakultet Niš
Dunja Veličković

NAUKA, SOCIOLOGIJA I IZAZOVI ISKUŠAVANJA SLOBODE DANAS

Sociologija je rođena iz društvene krize i kritičkog i slobodarskog duha prosvetiteljstva, u epohi građanske revolucije, u obračunu sa teološkim i metafizičkim dogmatizmom. U vezi s tim, Alvin Guldner, između ostalog pise: "Sociologija bi trebala da bude disciplina koja pomaže čovekovo oslobođenje. Ona počinje oslobađajući svet od iluzija i nastavlja oslobađajući sebe..."

Od samog nastanka pa do danas, sociologija je, u svojoj odiseji, delila uspone i padove društvenih pokreta kao aktera procesa konzervacije, reforme ili radikalne transformacije. Konzervativni pokreti želeli su njenu instrumentalizaciju za održavanje status quo-a; liberalni za reformisanje društva; a radikalni za projekte revolucionarne transformacije. Ona se, kao nauka, poziv i profesija našla razapeta između profesionalizacije, ideologizacije i instrumentalizacije od strane centara/gospodara moći.

U kontekstu savremenog društvenog razvoja sociologija je suočena sa poraznim efektima neoliberalne ideologije "kapitalizma katastrofe", tranzicije bez socijalne odgovornosti sa padom socijalne države, jačanjem i širenjem ekonomske i socijalne krize, rastom protivrečnosti i sukoba u svetu. Uporedo sa agresivnom političkom retorikom o ljudskim pravima i slobodama, i eksportom "krstareće tomahavk demokratije" od strane snaga monocentričnog globalizma, u praksi su na delu brojne radikalne restrikcije socijalnih prava radnika, prava na dostojanstven rad i život.

U fokusu autorovih istraživanja/problematizacije nalazi se sve veća diskrepanca između proklamovanih političkih prava i realnih socijalnih prava građana u savremenom društvu, a posebno istraživanje sistema raspodele društvene moći u postsocijalističkim društvima u tranziciji. Autori ukazuju na ambivalentan odnos savremenih istraživača prema ovom sve izrazitijem problemu socijalne nejednakosti i segregacije. Na beg/otuđenje dela sociioloških kadrova od tzv. "vrućih tema" sadašnjice, u istoricizam i etnokulturološku folkloristiku ili pak u puko komentarisanje dnevno-političkih tema "zvaničnog" društva u duhu političke korektnosti. Time sociologija sve više gubi identitet kritičke nauke, a sociolozi postaju zarobljenici i apologete postojećeg poretka. Na taj način sociologija ne pomaže rastu kritičke samosvesti u savremenosti, ne naoružava društvene aktere u borbi za reformu i napredak društva i širenje prostora ljudskoj emancipaciji.

Autori izlažu svoj pledoaje za obnovu sociologije kao kritičke, teorijske i empirijske nauke o savremenom društvu, putevima i mogućnostima humanizacije društva i emancipacije čoveka.

Урош Шуваковић
Снежана Попић
Филозофски факултет Косовска Митровица

СЛОБОДА ЈЕ ВРЕДНОСТ БЕЗ КОЈЕ ЈЕ НАУКА НЕМОГУЋА

У раду се аргументује становиште у вези са тим да је наука као друштвена товревина нужно заснована и

на одређеним вредностима. Слобода је специфична вредност по којој се човек разликује од других живих бића; она код човека није ствар инстинкта, већ воље. Одузети човеку слободу значи допустити регресију у развоју људске врсте. Неслободан човек није Човек, што имплицира да неслободан научник не може да буде Научник. „Слобода се мора узети - то је једини излаз“ (Михаило Марковић). Стваралаштво које је резултат рада неслободног научника - специфично када је реч о друштвеним наукама - обично завршава у идеологији као облику друштвене свести.

Да би се наука (и научник) истински развијали, неопходно је остварити двоструку слободу: слободу од (ропства, понижења, окупације...) наметања од споља свега што је науци и научнику страно и слободу за (избор предмета, метода истраживања, остваривање научне замисли најопштије говорећи) која омогућује истинско научно стваралаштво и развој науке који доноси прогрес Човечанства. Овај други облик остваривања слободе данас се као људско право назива академском слободом. Стога је слобода истовремено методолошка претпоставка научног стваралаштва.

Gordana Vuksanović
Visoka škola poslovnih studija Novi Sad

AKADEMSKE SLOBODE – MEĐUUTICAJI OBRAZOVANJA I POLITIKE

Cilj rada je da ukaže na protivrečnosti između prakse i akademskih sloboda sadržanih u Zakonu o visokom obrazovanju. Akademske slobode istražuju se i

sučeljavaju u okviru jednopartijskog komunističkog i savremenog višepartijskog sistema. Posebna pažnja posvećena je: prepoznavanju društvenih činilaca koji utiču na naučnu orijentaciju; odnosu između partijskog aktivizma i akademske karijere. Istraživanje se odnosi na područje Republike Srbije, a zasniva se na analizi relevantnih dokumenata, naučne i stručne literature.

Aleksandar Jokić
Portland State University

GRANICE SLOBODE ANGAŽMANA U NAUČNOM RADU

Rad obrazlaže upotrebljivost distinkcije između "angažmana u naučnom radu" i "angažmana sa naučnim znanjem". Argumentiše se protiv prvog i u prilog drugog jer angažman u naučnom radu preti da umanji autonomiju naučnog rada koja je osnov simboličkog kapitala koji naučnik ima, a koji je nužan za angažman "sa" naučnim znanjem.

Љубинко Милосављевић
Филозофски факултет Ниш

СЛОБОДА И РОПСТВО

Аутор овог рада је, поред осталих, и писац књиге "Под/стицање слободе Нововековна мисао о друштву" (Филозофски факултет, Ниш 2008). У њој су приказане идеје социјалних теоретичара од доба ренесанса до

савремених мислилаца. Књига је овако насловљена због уверења да је историја социјалних теорија подстицање на слободу, а друштвени живот обликован њима представља историју стицања слободе, или хегеловски речено, остварењ43е свести о слободи. Код последњег од разматраних аутора, Џорџа Орвела, у једној пароли, идентификују се слобода и њена супротност - Слобода је ропство. Ова идентификација тумачена је као негативноутопијски став, упозорење за будућност, израз страха од ње, као непожељна могућност. Међутим, та будућност је већ увелико време у коме живимо. Овај рад бавиће се вредношћу слободе али и опаком могућношћу да она у савременом и будућем свету уступи место својој негацији.

Милојица Шутовић
Филозофски факултет Косовска Митровица

ПРИНЦИП, СЛОБОДА И ПОБУНА

У принципу тешко може бити слободан онај који није осетио унутрашњу слободу, који нема искуство слободе. Ко има релативан однос према истини, од чега посебно болују источни народи, не поштује достојанство и слободу личности. Отуда народ послушника, поданичке политичке културе, некритичког, карикатуралног прихватања страних идеологија и културних образаца никад неће успети да изабере слободоумну владу. Чак и кад се побуном, успне на виши цивилизацијски ниво, одмах подпадне под нове облике доминације и колонијалног потчињавања. Зато слобода, тешко може прекорачити

сваку постављену границу, без права на побуну, ка слободном простору у чијем средишту слобода може да буде ослобођена или одбачена. Било да је реч о простору слободне комуникације, јавног трга, простор на коме играју загрљена тела или пак простор рата и мира. У том смислу слобода значи учешће у свету са свим његовим ограничењима и способност човека да се изграђује током целог живота, непрекидиним радом на самом себи и оформљивањем нових хоризоната личне слободе, посвећеношћу нечему што му заиста значи.

Љубица Рајковић
Географски факултет Београд

РЕПРОДУКЦИЈА ПАТРИЈАРХАТА У СВАКОДНЕВНИЦИ СЕОСКИХ ПОРОДИЦА И ОДУЗИМАЊЕ СЛОБОДЕ ЖЕНАМА У ДРУШТВУ СРБИЈЕ

Рад разматра проблем ограничавања слободе сеоских жена строгим кодексима понашања у свакодневном животу њихових породица. Реч је о патерналистичким законима –који ограничавају слободу појединца како би га заштитили од њега самог. Ради се о патријархалном систему односа у савременој сеоској породици, који делује кроз "посебне структуре" за наметање /сеоским женама колективних образаца мишљења, осећања и понашања. У првом делу рада разматрамо како се неслобода схвата у теорији патријархата и феминизма. Други део је истраживање емпријски мерљивих последица неслободе избора, кроз анализу посебних структура или елемената стратегија

репродукције патријархата на породичном нивоу, кроз које делује патријархат и којима се одузима слобода женама: полне дискриминације, полни морал и патријархална експлоатације женине репродуктивне способности (абортуси). Патријархална заштита сеоских жена захтевала је интегрисаност жена у патријархални систем односа у породици, њихову окупираност приватном сфером, чиме се спречава развитак индивидуалности, која није по мери "друштвеног карактера" и тиме постиже очување патријархалних образаца живота, као структуралних образаца.

У методолошком погледу, рад је заснован на репрезентативном теренском анкетном истраживању са непосредним посматрањем и селектираним интрвјуима у 97 села са 580 испитаних сеоских жена у седам области (округа) централне Србије: од Севера до Истока и Запада, па до самог центра Србије.

Миљана Барјактаровић
Алфа универзитет Београд

ДЕМОКРАТИЈА И ЈАВНИ ДУГ

Демократија подразумева јаку државу, економску равнотежу и економски раст, опорезивање рентијерских прихода и богатства, задржавање монопола у домену државе и смањење дугова. Проблеми настају онда када држава зајмодавцима, под слоганом “слободног тржишта”, дозволи да своју добит претворе у политичку моћ. Када се банкама дозволи саморегулисање и право вета над владиним регулаторима, резултат је деформисана економија. Једини циљ банкара је –

профит.У потрази за њим банке доводе до деструкције економије. Сваки суфицит држава усмерава на отплату камата и других финансијских трошкова. На тај начин остаје без средстава за нове инвестиције и друштвену потрошњу,улази у нове зајмове, што постепено води у дужничко ропство.То је појава која је обележила протеклу деценију

Чињеница је и да се социјалдемократске владе развијених земаља, у новије време,баве спашавањем банака уместо привредним растом, запошљавањем и изласком из рецесије. Губици по основу лоших банкарских кредита и погрешних шпекулација преузимају се у јавни буџет и преваљују на пореске обвезнике.

Наведени разлози указују да препуштање системске контроле зајмодавацима тешко да може да допринесе економском расту и подизању нивоа животног стандарда. Историја показује да дугови државе имају тенденцију да расту брже од њене способности да их исплати. То је базична константа. Дугови расту (експоненцијално), апсорбују добит и срозавај удржаву на ниво дужничког ропства, све под велом демократије.

Весна Милетић Степановић
Географски факултет Београд

ПРОТИВУРЕЧНОСТИ ДРУШТВЕНОГ ПОЛОЖАЈА ЖЕНА У СРБИЈИ: ГРАЂАНСКЕ И/ИЛИ ЖРТВЕ ПОРОДИЧНОГ НАСИЉА

Циљ рада је анализа амбиваленције у друштвеном положају жена, које су истовремено и грађанке и жртве широко дефинисаног насиља у породици.

Рад полази од претпоставке да основне тековине модерности - једнакост, слобода и солидарност, нису подједнако доступне мушкарцима и женама и да је "брачни уговор" моменат који доводи у питање постојање цивилног друштва, јер производи насилне обрасце свакидашњице жена.

Теоријски, рад ће повезати теорије следећих аутора: Керол Патеман, Пјера Бурдјеа, Емануела Валерштајна и Марине Благојевић. Теорија друштвеног уговора дефинише друштвене односе у јавној сфери тако да су сви људи у друштву у равноправном положају, једнаки и слободни. Идеја полног - брачног уговора, који по моделу друштвеног уговора "склапају" мушкарци и жене, сугерише да се уговорни однос који представља брак разликује од друштвеног уговора по неравноправности уговорних страна - супружника. Брачни уговор остаје једини пример домаћег радног уговора, а брачни односи је заостатак "предмодерног" домаћег поретка, јединим аспектом старог света који није трансформисан уговором. Савремено друштво је конципирано тако да су капитализам и патријархат партнери, а повезује их 'цивилно ропство'' жена, чиме

се производе насилни обрасци породичне свакидашњице жена.

Рад се наслања на емпиријске податке из истраживања Института за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду.

Миле Вукајловић
Филозофски факултет Пале

ГРАНИЦЕ СЛОБОДЕ У ЛЕВИЈАТАНУ: КОНТРАДИКЦИЈЕ У САВРЕМЕНОМ РАЗУМИЈЕВАЊУ ХОБСОВЕ ТЕОРИЈЕ О ДРУШТВЕНОМ УГОВОРУ

Многи проблеми које је Томас Хобс идентификовао у периоду настанка нововјековног начина мишљења су и даље актуелни, али су рјешења које је понудио била универзално одбацивана. Метафора о држави као свемогућој библијској звјери је имала посебног одјека у вијеку свјетских ратова и холокауста у коме је Томас Хобс често класификован као суштинска супротност „апостолима“ слободе попут Аристотела, Спинозе, Монтескјеа, Мила и других. Узимајући у обзир до тада не забиљежену експанзију државне моћи, није изненађење да је Хобсова метафора постала привлачна за многе ауторе који се баве тоталитарним режимима. У овом раду анализирамо могуће границе слободе у његовом дјелу Левијатан, као и контрадикције у разумијевању Хобсових идеја у савременим социолошким теоријама.

Бојан Ћорлука
Филозофски факултет Пале

ПРАВА МАЊИНСКИХ ЗАЈЕДНИЦА – ЛИБЕРАЛНО И КОМУНИТАРИЈАНСКО СХВАТАЊЕ

Основна интенција рада садржана је у схватању права мањинских заједница од стране либерала и комунитараца. Посматрајући либералну традицију можемо закључити да је било доста говора о националним мањинама и њиховим правима, док у новијој историји о томе и није било пуно ријечи, све расправе су се сводиле о намјерном занемаривању или о недискриминацији националних мањина. Мањинска права су битан дио либералне теорије и праксе у деветнаестом вијеку и у међуратном периоду. Ако ништа друго, идеја „намјерног занемаривања“ вратила се у либералну традицију. Различите орјентације унутар теорија мултикултурализма нуде врло различите одговоре на питање културних разлика, као и начина на које се различите културе интегришу унутар једне нације. Политичка формула политика признања представља јединствен тип нове политике и теоријске школе којом се одговара на системске императиве савремених плуралних друштава. Одговор на промјене у политичком дискурсу савремене политичке теорије која увођењем у расправу питања о мањинским правима и статусу етнокултурних група (комунитаризам) и обновом расправе о важности врлина, одговорности и пракси демократског грађанства (републиканизам) подстиче посебну врсту „спора“ између либерала и комунитараца која се мање

изражавала око водећих принципа добро уређеног поретка, а више у захтјеву комунитараца да се успостави нова врста проблема у нормативној политичкој теорији.

Ana Bilinović
Filozofski fakultet Novi Sad

KONCEPTUALNI OKVIR ANALIZE REPRODUKTIVNIH PRAVA I SLOBODA

Reproduktivna prava i slobode predstavljaju složen, multidimenzionalni koncept, koji se najneposrednije tiče pitanja socio-medicinske, etičke, religijske, demografske, pravne, političko-ideološke i ekonomske prirode. Konkretna stanovišta na temu reproduktivnih sloboda su rezultat specifičnih stavova o etici vršenja abortusa, etici prokreacije u religijskim doktrinama, pronatalitetnoj politici i/ili antinatalitetnoj politici, adekvatnom udelu autoriteta državne vlasti u javnoj politici, kao i pravima i odgovornosti žena po pitanju reproduktivnog zdravlja. U radu će se posebna pažnja posvetiti savremenim debatama u oblasti reproduktivnih prava i sloboda koje se vode na temu adekvatnog modela socio-demografskog razvoja društva, opravdanosti prakse manipulacije polom kao i štetnih posledica ove prakse u vidu (potencijalnog) socio-demografskog disbalansa, prakse seksualnog obrazovanja, kao i posledica dostupnosti i/ili ograničenosti kontracepcije.

Milan Kardaš, master
Sremska Mitrovica

PROBLEM SLOBODE U FUNKCIJI I DOŽIVLJAJU UMETNIČKOG DELA

Egipatska umetnost, umetnost srednjeg veka, renesanse, u sebi nosi očiglednost i nalaže umetniku da apsolutno poštuje jasno postavljene principe na osnovu kojih jedno umetničko delo mora biti stvoreno. Ekspresionizam, nadrealizam, kubizam unose nove momente u umetnosti i time menjaju dotadašnja shvatanja slobode. Umetnost XX i XXI veka dobija i prihvata svu moguću slobodu koju nove ideologije i novoformirani postulati mogu da ponude – nastaje raj za kreativnost i originalnost u kome će pokušati da zavlada pakao neznanja, apsurda i kompletnog ništavila. Kritika XX, a naročito XXI veka nudi najneverovatnija tumačenja umetničkih dela, sastavlja romane kojima proniče u suštinu i ističe ono najsuptilnije. Postavlja se pitanje kakva je to umetnost koju treba toliko tumačiti? Da li umetničko delo postaje nerazumljivo posmatraču? Da li je ponuđena sloboda preširoka? Savremeno poimanje slobode omogućilo je da se nerazumljivo prikaže kao kvalitetno, bizarno-prihvatljivo, jezivo-realno i na taj način pronađe adekvatan izgovor pomoću kog se svakoj nakaradnosti mogu pridodati epiteti umetničkog. Idući sve dalje i ponirući sve dublje u materiju, sloboda je omogućila stvaranje neočekivanih umetničkih dela, a kritika ponudila objašnjenje koje bi društvo trebalo da prihvati. Postavlja se pitanje: postoji li ikakav smisao u svemu ovome, ili smo zaronili duboko u vode besmisla iz kojih se ne može izroniti?

Velizar Mirčov
Student doktorskih studija
Filozofski fakultet Beograd

SOCIOLOŠKI ASPEKTI PROBLEMATIZACIJE VREDNOSTI SLOBODE U RAZLIČITIM IDEOLOGIJAMA

Ovaj rad proučava načine na koje različite ideologije operacionaliziraju koncept slobode. Socijaldemokratija, liberalizam, liberterijanstvo, anarhija i konzervativizam na vrlo različite načine pristupaju problemu slobode, njenim osnovama, okvirima i delokrugu. U radu će biti i objašnjeno kako se vrednost idelogije uklapa sa ostalim vrednostima u ideološkoj matrici konketne ideologije. Određenje značenja slobode kao jedne od najvažnijih vrednosti za različite ideologije je vrlo bitno zato što način određenja slobode ima realne implikacije na delovanje političkih partija, zakone koji se donose i praktične mere koje se sprovode. Osim u različitim ideologijama, sloboda nije jednoznačno određen pojam u smislu nivoa na kome se primenjuje. Sloboda kao vrednost različito se operacionalizuje kada se primenjuje na nivou pojedinca, nivou društva i na nivou države. Pitanja kojima ćemo se baviti u radu su i pitanje odnosa negativne i pozitivne slobode, i pitanjem da li je apsolutna sloboda uopšte moguća.

Ivana Kovačević
Student doktorskih studija
Filozofski fakultet Niš
Aleksandra Nikolajević
Student master studija
Filozofski fakultet Niš

„DRESS CODE“ KAO SKRIVENI MEHANIZAM OBJEKTIVIZACIJE ŽENA

U današnjici, gde se naizgled čini da je postignuta rodna ravnopravnost i jednakost među polovima, previđaju se skriveni mehanizmi putem kojih se žena objektivizuje i uniformiše. Neki od skrivenih mehanizama koji se neretko ne prepoznaju kao ograničavajući a kojima se reprodukuje seksistički odnos prema ženama, jesu poslovni "dress code" ali i načini oblačenja u svakodnevici koje propisuje društvo. Ovim radom se sagledava na koji način društvene norme ograničavaju slobodu žena i na koji način objektivizuju ženu kao seksualnog objekta.

СЕКЦИЈА ЗА НОВИНАРСТВО
ПОДТЕМА: МЕДИЈИ И СЛОБОДА

Добривоје Станојевић
Факултет политичких наука Београд

СЛОБОДА МЕДИЈА И ЕРИСТИКА

Извеси медији се, у односу на политички живот у Србији, постављају као непоправљиви еристичари који бране званичне ставове и макијавелисти који одмажу публици да увиди стварну празнину политичког живота. Они, често, изабраним језиком негирају слободу избора и слободу на различитост. Стога не говоре у име стваралачке снаге у језику кадре да сруши сваки наопаки ред већ у име послушности, подаништва и неслободе. Очај новинара-еристичара види се у покушају да се нагласи таутологичност језика. Отуда се у медијским садржајима, суштински, налазе два антиномична положаја: жеља за слободом и страх од ње. Све жешћа таблоидизација медија потиче из недостатака антиперспективног гледишта у коме се не разликује високо од ниског, битно од небитног, далеко од блиског.

Sanja Domazet
Fakultet političkih nauka Beograd

MEDIJI I SLOBODA NA PRIMERU TURSKE JASMIN REVOLUCIJE

U trenutku kada medijski magnati o publici razmišljaju pre svega kao o „potrošačima medijskih

materijala i drugih proizvoda“, a političari samo kao o armiji glasača, postavlja se pitanje koliko je sloboda zaista prisutna, a koliko moguća u savremenim medijima. Iako danas, tokom jednog dana, tvrde norveški istraživači, čovek sazna više informacija tokom 24 sata, nego čovek u srednjem veku za čitav svoj život, čini se da to još uvek ne znači da su informacije koje do potrošača dolaze ispravne, tačne i nefiltrirane. Na primeru izveštavanja o turskom proleću 2013, čemu je pisac ovih redova prisustvovao i odatle izveštavao,ovaj rad bi pokazao koliko je u savremenom svetu sloboda medija još uvek željena budućnost, bitka koja se vodi, a ne ostvarena sadašnjost , srećan proizvod demokratije i razvijenog društva. Ovaj rad bi na konkretnom primeru dokazao kako u kriznim vremenima sloboda štampe momentalno biva ugrožena i to potkrepio primerima iz turske štampe, radio, televizijskog i onlajn programa. Zaključak koji se nameće je da je sloboda medija tek željena budućnost.

Velizar Sredanović
Univerzitet Mediteran Podgorica

STRADANJE ISTINE UOČI PRVOG SVJETSKOG RATA - PRINCIP JE ISTI, NOVE SU NIJANSE

Brojne analize i polemike u medijima podstaknute člancima i knjigama o početku Prvog svjetskog rata, ulogama Mlade Bosne i Gavrila Principa,njihovom i suđenju jugoslovenskih ideja i naroda ne može se naučno rasvijetliti bez svih relevantnih činjenica ne samo o istorijskoj težini Sarajevskog atentata,nego i posljedicama političke propagande tog doba.Istina,kao osnovna

kategorija novinarstva stradala je uoči samog početka Prvog svjetskog rata.

Kako je javno mnijenje reagovalo o tim vidovdanskim događajima u Sarajevu 1914 godine koji će promijeniti svijet?O tome kako je Crna Gora prva objavila rat Austro-ugarskoj i o fenomenu petoro dnevnih listova u crnogorskoj prijestolnici Cetinju, koja je imala oko triu hiljade stanovnika, i kako je jedini zavjerenik Mlade Bosne Muhamed Mehmedbašić izbjegao hapšenje pa pušten iz zatvora u Nikšiću svjedoči crnogorska štampa.

Нада Торлак
Мегатренд универзитет Београд

СЛОБОДА МЕДИЈА – МИТ, ЗАБЛУДА ИЛИ СТВАРНОСТ

Слобода медија је део опште слободе, па је због тога то питање изузетно важно не само за новинарску праксу и теорију, већ и за свако друштво у целини. Осим тога, борба за слободу медија је уједно и борба за слободу изражавања, коју у савременим светским демократским процесима треба да уживају сви грађани.Наиме, Европска унија сматра да је слобода изражавања део људских права универзалне вредности, па је тако фундаментални стандард о том питању садржан у члану 10 Европске конвенције о људским правима.

Има ли заиста данас слободе медија? Чињеница је да у Србији, мали број медија није под контролом власти. Међутим, медији, односно новинари, могу да дају допринос слободи својих гласила и говора

подизањем професионалних стандарда, подстицањем истраживачког новинарства, успоставе равнотежу између права на информисање и права приватности, поштовањем кодекса професије...

Овај рад нема амбицију да одговори на сва важна питања која се тичу слободе медија , али има тежњу да да допринос у бољем сагледавању актуелних проблема и тиме укаже на могуће путеве њиховог бар делимичног решавања.

Татјана Вулић
Филозофски факултет Ниш
Маја Анђелковић
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

УТИЦАЈ КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКОГ ТРЕНУТКА У СРБИЈИ НА СЛОБОДУ ШТАМПЕ У 19. ВЕКУ

У земљи богатој слободарским духом и традицијом слободе јавне речи захтеви за слободом штампе јављају се већ са штампањем првих новина у Србији "Новина Србских". Слободарски дух преточен у захтевима српских скупштинара већ од 1848.године изнедрен је из културно-историјског тренутка 19 века на тековинама борбе Срба за ослобођењем од вековног турског ропства. У раду се предочавају чињенице које се везују за слободу штампе док се са друге стране ти чиниоци посматрају у узрочно-последичној вези са културно-историјским приликама чиме се долази до целовите анализе овог комплексног проблема. Отуда ће се и слобода штампе показати као идеално уклопљена у матрицу српског друштва 19 века.

Vladimir Mučibabić, magistar
Beograd

SLOBODA MEDIJA U REGIONU

Mediji su naša svakodnevica i sasvim je teško zamisliti život bez masovnih medija. Oni su postali sastavni deo života svakog čoveka i prosto je nemoguće izbeći njihov uticaj. Masovni mediji su postali mnogo više od obične vesti i informacije, zabave, edukacije… I zbog toga je pitanje medijske slobode bitnije nego ikada. Medijske slobode bez dileme pokazuju koliko je jedno društvo slobodno i otvoreno. Nažalost, situacija u regionu po pitanju slobode medija nije nimalo ohrabrujuća.

Treba biti iskren i priznati da se sloboda medija u regionu pogoršava, i ako se situacija ne popravi biće dovedeni u pitanje, već ionako diskutabilne sloboda i demokratija. Borba sa cenzurisanim medijima, ograničenom slobodom govora, zakonima koji su izrađeni na takav način da ograničavaju građanima pristup i prava na slobodu informacija, samo su neka od pitanja i problema na prostorima bivse SFRJ kojima se treba baviti.

Slavica Išaretović
BLC College Banja Luka

NOVI MEDIJI - NOVE (NE)SLOBODE

Mediji su vladajuća snaga koja upravlja nama i našim životima, željeli mi to priznati ili ne. Iako sami po sebi ne bi trebali imati moć, ipak stvaraju i ruše ideologije i idole, utiču na načine ponašanja kao i na identifikaciju i

socijalizaciju. Svjedoci smo vrtoglavog rasta broja i vrsta medija i tehnologija,uz istovremeno osiromašivanje kvaliteta sadržaja. Ipak, bez medija se ne može! Oni su najvažnije sredstvo javnog komuniciranja, forum za razmjenu mišljenja, arena za demokratsko sučeljavanje različitih pogleda na svijet, prostor multikulturalne razmjene. Period koji živimo i koji mnogi karaterišu kao postmoderni obilježavaju, između ostalog i novi mediji.

Zahvaljujući njima, nalazimo se u svakodnevnoj oluji informacija i medijskih poruka, koja pred nas stavlja slobodu izbora. Sloboda je nesumnjivo jedan od najvažnijih temelja našeg društva.

Sloboda je nužna, objašnjavao je Milton, zato što ne postoji "prva" istina, postoje samo "prve" zablude. Istina je raspršena, nalazimo je samo u potrazi. U potrazi sa slobodom i istinom novinari i publika se nalaze na istoj strani, s tim što se svako bori na svoj način i sredstvima kojima raspolaže.

Љиљана Булатовић
Горан Булатовић
Факултет за менаџмент Сремски Карловци

РЕЦЕПЦИЈА ЕКСТЕРНИХ УТИЦАЈА КОД ПРОДУКЦИОНОГ ПОДСИСТЕМА ЛОКАЛНЕ ШТАМПЕ

Предмет рада је теоријски и емпиријски приступ цензури медија као екстерном агенсу утицаја на најосетљивији продукциони подсистем – на новинаре и уреднике. У настојању да укажемо на однос новинара у уредника у локалној штампи према схватању појаве и

праксе цензуре, у теоријском делу рада промишљамо појам цензуре кроз историју, регулацију и саморегулацију домаћег медијског система, специфичности и карактеристике екстерних агенаса утицаја, начин(е) поимања и (не)прихватања цензуре као и њеног преласка у данашњи облик економског а не само политичког притиска. Подсећамо на то да у Европи упоредо трају два процеса са циљем да се медији ослободе од екстерних утицаја и контроле, а други је стварање новог регулационог оквира као својеврсног транснационалног консензуса о садашњости и будућности медијских система. Поред искуствене интеракције која брише разлике између појединих националих медијских система и доприноси успостављању јединственог европског медијског простора, ова активност указује на узоре и пожељне правце промена који могу бити путоказ земљама у транзицији. У раду, на основу истраживања "Рецепција екстерних агенаса утицаја код продукционог подсистема локалне штампе у Војводини", указујемо на трендове у локалном штампаном медијском подсистему и на то како различите спољашње притиске на "своје" медијске куће виде њихови новинари. У раду се фокусирамо на део истраживања који указује на генерацијске разлике у ставу медијских радника према цензури.

Анђела Купрешанин Вукелић
Факултет политичких наука Бања Лука

ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА И КОМЕРЦИЈАЛИЗАЦИЈА МЕДИЈСКИХ РЕСУРСА КАО ОГРАНИЧАВАЈУЋИ ФАКТОРИ У ОСТВАРИВАЊУ СЛОБОДЕ МЕДИЈА

Упоредо са настанком технички све савршенијих средстава масовног комуницирања, те са енормним порастом броја већини доступних медијских информација, појављују се и све суптилнији облици контроле над њима.

У раду су представљени видови контроле над медијима који су уједно и резулатат све интензивинијих процеса централизације и комерцијлизације њихових ресурса. Циљ рада је да се укаже на тенденцију коришћења медија као средстава за остваривање политичких и економских циљева медијских конгломерата и богатих и моћних појединаца, а у све мањој мјери као средстава за остваривање интереса јавности.

Наиме, констатује се да су процеси који се на медијском тржишту одвијају од 70-их година двадесетог вијека изњедрили нове видове контроле над медијима а самим тим и над медијским информацијама, те да је оваквом тренду знатно допринијео експанивни развој информационо-комуникационих технологија. Такође, у раду се указује на значајну улогу ових технологија јер су оне са једне стране омогућиле пораст броја информација на планетарном нивоу те њихову доступност, док су са друге стране поспјешујући процесе глобализације, централизације, концентрације

медија, знатно олакшале спровођење механизама контроле над њима.

Анка Михајлов Прокоповић
Филозофски факултет Ниш

ОНЛАЈН НОВИНАРСТВО: ИЗАЗОВИ СЛОБОДЕ

Интернет је створио нове могућности за новинарство и отворио простор за испитивање нових простора слободе говора и слободе штампе. Природа интернета коју је тешко контролисати омогућила је да, с једне стране, многи теоретичари глорификују његов демократски потенцијал, док други указују на ризике које то доноси. Овај рад бави се утицајем који онлајн новинарство има на слободу медија у Србији. Претпоставка од које се полази је да је онлајн новинарство поред промена у новинарској пракси утицало и на слободу медија. Рад испитује како је онлајн новинарство утицало на слободу медија посебно када су локални медији у Србији у питању.

Драгана Павловић
Невен Обрадовић
Филозофски факултет Ниш

ДРУШТВЕНЕ МРЕЖЕ - СЛОБОДНА МЕДИЈСКА ТЕРИТОРИЈА

Слобода традиционалних медија одавно је доведена у питање, стални финансијски, политички

притисци, али и насиље над новинарима доводе до цензуре или аутоцензуре. Вилијам Хорсли (William Horsley) у прегледима Медијских слобода у Европи, које сваке године објављује Асоцијација европских новинара (Association of European Journalist – AEJ), изнова упозорава на проблем криминализације новинарске професије, коју свесрдно помажу националне владе путем рестриктивних закона, који ограничавају права новинара и приступ информацијама. Овакво стање доводи до мањка поверења у извештавање и рад медија од стране шире јавности. Развој технологије, интернета и појава друштвених мрежа отворили су једно сасвим ново медијско поље – поље грађанског новинарства, које, засада, успешно измиче поменутим притисцима. О моћи друштвених мрежа најбоље говори чињеница да су путем њих покретане револуције у разним деловима света, а сваки покушај ограничавања слободе показао се неуспешним јер брзо проналазе нове методе приступа истим. У раду, аутори ће на примерима из домаће и светске праксе указати на значај друштвених мрежа, односно њихов допринос либерализацији савремене медијске сфере.

Љубомир Зубер
Филозофски факултет Пале
Весна Ђурић
Факултет политичких наука Бања Лука

ЗАКОН О СЛОБОДИ ПРИСТУПА ИНФОРМАЦИЈАМА И СТАТУС ПРОФЕСИОНАЛНИХ КОМУНИКАТОРА У РС

у раду ће бити анализирана примјена Закона о слободи приступа информацијама у РС, 13 година од његовог доношења и његов утицај на статус новинарства као професије с једне стране и службеника за односе с јавношћу с друге стране. Посебан акценат биће стављен на Јавне сервисе и јавне институције у РС.

Вук Вучетић
Филозофски факултет Пале

МЕДИЈСКА КОЛОНИЗАЦИЈА ПОЛИТИКЕ – НЕСЛОБОДА ПОЛИТИКЕ И ДОМИНАЦИЈА МЕДИЈА

Развој медија у савременом „глобалном селу“ измјенио је функционисање друштва у цјелини. Утицај медија се, према томе, одразио и на функционисање политичког система. У овом раду аутор се бави посљедицама утицаја медијског система на политички систем који се огледа у појави медиократије. Наиме медиократија заправо угрожава функционисање традиционалне партијске демократије те у први план истиче политичког лидера као медијску звијезду која је у

директној комуникацији са својим бирачким тијелом. Медијска логика покорила је политички систем прилагођавајући његове традиционалне форме новој ери доминације медија. Својеврсна медијатизација политике највише се огледа у појавама: персонализације политике, пласебо политике, боди (body) политичара, неополитике и комунифицирања политике. Међутим, медијску колонизацију треба посматрати као својевољно и свјесно прилагођавање, односно подређивање политике логици профитно оријенитисаног начина функционисања медија у циљу остваривања властитих, политичких интереса.

Смиљка Исаковић
Факултет за хотелијерство и туризам Врњачка Бања

СЛОБОДА МУЗИЧКОГ КРИТИЧАРА – ГДЕ ЈЕ ГРАНИЦА?

Следећи токове музичког развоја, чини се да готово ни један уметник, као ни публика, нису били задовољни музичком критиком и критичарима. Сваки критичар је производ своје епохе, а свака епоха ствара свој стил музичке критике. Музички критичар се понекад одваја од уметника, чији би тумач требало да буде, а судови се заснивају на личним импресијама. Понекад се критика повезује са бизнисом и зависи од музичког тржишта. Намеће се питање, да ли је у настанку музичке критике лежала већ од самог почетка нека основна погрешка, која се продужавала и провлачила кроз све епохе стваралаштва, или је непопуларност која прати критику само несхватање

њених основних принципа. Модерна музичка критика одговара слободама савремених услова живота, економској и друштвеној структури друштва. Често је врло субјективна, али циљ не сме да јој буде искључиво проналажење грешака, не би смела да полази само од личних предубеђења, афинитета или несклоности. Слобода критичарске мисли не би требало да се претвори у диктатуру мањине. Музичку критику данас, у светлу нестајања у многим медијима, требало би начинити блиском и разумљивом, како би постала део свакодневног живота, заједничка духовна потреба и уметника и публике. Примери музичких критика по избору део су властитог критичарског опуса ауторке.

ПОДТЕМА: СМИСАО ИСТИНЕ И ПРИРОДА КОМУНИКАЦИЈЕ

Зоран Јевтовић
Зоран Арацки
Филозофски факултет Ниш

ТЕХНИКЕ МАНИПУЛИСАЊА У САВРЕМЕНИМ МЕДИЈИМА

У добу интернета и дигиталних платформи расте број медијских манипулација, које савршеном естетиком, комуникацијском убедљивошћу и симулираном аргументацијом придобијају пажњу јавности. У кризним и конфликтним ситуацијама слике које репрезентују стварност све чешће су дело пропагандних уметника, који уместо истине имају интерес као први стандард новинарске професије.

Анализом неколико карактеристичних примера из савремене праксе аутори креирају доминантну парадигму најважнијих манипулативних техника. Дезинформације, гласине, фаме, спинови и полуистине избијају у први план, док наиван и медијски необразован аудиторијум заведен нарцисоидним спектаклима скоро и да не уочава како је ухваћен у мрежу лажних значења. Непоуздане интерпретације само појачавају друштвену напетост, глобални медији и друштвене мреже их даље распршују и усмеравају циљајући на слом система. Манипулисање чињеницама, фотографијама и видео записима данас је фаза психолошког ратовања у којем поражена страна не губи територију, већ сопствену свест! У маказама флоскула о бољем животу и ескурса о демократији прикрива се

експлоатација од стране владајућих елита, које читаве народе и културе користе као резервате даљих богаћења.

Раденко Удовичић
Медиа план институт Сарајево

ЈАВНИ СЕРВИСИ У БИХ, ОД ПОДРШКЕ ДРУШТВЕНИМ ПРОЦЕСИМА ДО МАНИПУЛАЦИЈЕ

Јавни РТВ сервис израстао је из државне радио-дифузије засноване на еминентно државним интересима, односно интересима које упоставља и верификује систем власти. Израстање концепта јавних интереса у парламентарном друштву осјетљивом на људска права, колективна и појединачна, те интересе грађанских колективитета и појединаца, довело је у Европи до транзиције државних у јавне радио-телевизије (јавне ртв сервисе грађана).
Систем јавног емитовања у БиХ има и неке карактеристике које су специфичне само за Босну и Херцеговину и које се морају уважавати у периоду недовршене транзиције бх. друштва и још увијек снажно присутног надилажења етничких интереса над свим другим. Међутим, смисао јавног сервиса, на основу кога се убире и ТВ такса, као и професионална начела морају бити уважавана. Јавни сервиси су дужни да представе јавне интересе цјеловито и избалансирано. Они имају у обавези да производе и емитују програме од јавног интереса независно од њихове комерцијалне конкурентности, али зато морају високим

професионалним и етичким стандардима, занимљивом и модерном презентацијом стимулисати гледаоце да их прате. У БиХ јавни сервиси, мишљење је већине грађана у оба ентитета као и медијских аналитичара, не испуњавају своју улогу и подложни су политичким утицајима. Рад ће објаснити ову сутуацију и навести карактеристичне примјере.

Ivan Cvetanović
Vladeta Radović
Filozofski fakultet Niš

EFEKAT PREVARENOG OČEKIVANJA ILI MANIPULACIJA U MEDIJIMA

Termin EFEKAT PREVARENOG OČEKIVANJA koji se koristi u Stilistici kao princip delovanja stilističkih sredstava,a Riffater ga je najviše izučavao, biće , zajedno sa ostalim stilskim kategorijama, primenjen u analizi komunikacije savremenih medija i primalaca medijskih poruka.Primalac u svom dekodiranju medijskih poruka, predviđa, iščekuje,nagađa i td.Ako se ta predvidljivost naruši onda dolazi(Čarkić) "do onoga što se naziva efektom prevarenog(izneverenog) očekivanja."
U ovom radu ćemo pokušati da objasnimo , koristeci ove stilske metode, kako dolazi do manipulacije koju mediji koriste umesto argumentacije i na koji način primalac zauzimanjem određenog stava i analizom može da se zaštiti od medijskog zavođenja.

Dragan Kolev
Panevropski fakultet Apeiron Banja Luka
Ivana Projović
Visoka strukovna škola tržišnih komunikacija Beograd

MEDIJSKA MANIPULACIJA KAO ANTIPOD SLOBODI

U radu se problematuzuju masovni mediji kao sredstvo manipulacije i njihova uloga u ugrožavanju elementarnih ljudskih sloboda. Nastoji se ponuditi adekvatni odgovori na brojna pitanja koja otvara ovaj medijski diskurs: Zašto i kako se medijskom manipulacijom može dovesti u pitanje jedna od osnovnih ljudskih vrednosti kao što je sloboda? Na čemu počiva medijska moć dovođenja u pitanje esenciju čovekovog bivstvovanja? Koji se sve ciljevi konceptom neslobode mogu ostvariti uz pomoć medijske manipulacije? Zašto se pribegava instrumentalizaciji medija u kreiranja privida slobode? U kojoj meri savremena tehnika medijske manipulacije oblikuje virtuelnu stvarnost kao iluziju slobode? Dakle, zloupotrebom medija kao moćnog sredstva uticaja na ljudsku svet, moguće je i kordinate slobode kao što su prostor i vreme učiniti nerealnim i osnovne vrednosti na kojima počiva čovekov život predstaviti kao nevažnim.

Etička dimenzija medijske manipulacije se prvenstveno tiče skrivanja, ili iskrivljavanja istine bez koje nema slobode. Samo spoznajom istine čovek postaje istinski slobodan. U onoj meri u kojoj medijska manipulacija ima za posledicu neistinu u toj meri postaje antipod

Радмила Чокорило
Факултет политичких наука Бања Лука
Љиљана Скокић

МЕДИЈСКЕ МАНИПУЛАЦИЈЕ ФОТОГРАФИЈОМ У МЕДИЈИМА У БИХ

Од свог настанка у првој половини 19. вијека фотографија је имала моћ визуелног описа. Њен задатак био је пренијети поруке, привући пажњу посматрача и потаћи на размишљање. У штампи фотографија илуструје садржај ријечи и представља брзу информацију намијењену широкој читалачкој публици. Фотографије су присутне у свим рубрикама штампе и од великог су значаја за масовне медије, јер је њихов задатак истинито и тачно, објективно и уравнотежено обавјештавати јавност о тренутним збивањима. Понекад је то тешко постићи ријечима без фотографије, јер управо она употпуњује приказ збивања о којем се говори и без ње вијест није довољно увјерљива, а ни потпуна. Крилатицу "фотографија вриједи хиљаду ријечи" нико не оспорава ако пред собом има фотографију која је дјело професионалца и која самостално или у контексту говори о одређеној теми, пружа јасне одговоре на актуелна питања, изазива различита осјећања. С друге стране, фотографија је и гледање на ситуацију кроз очи фоторепортера и уредника који својим избором фотографисања/фотографије могу утицати на читаоца без његовог сазнања, у смјеру у којем они то желе. Начин на који се у медијима графички и текстуално презентују поједине информације може у великој мјери утицати на то како ће ту информацију, односно

фотографију разумјети јавност. Фотографија у новинарству је специфична социолошка порука, она је представник стварности, јер посматрачима омогућава да свједоче о догађајима којима нису присуствовали.

Зоран Јовановић
Ивана Стојановић Прелевић
Филозофски факултет Ниш

ЕТИЧКА КОМУНИКАЦИЈА: ИСКРЕНА КОМУНИКАЦИЈА?

Међу теоретичарима постоји неслагање по питању значаја искрености и истине у комуникацији. У филозофији језика искреност је нужан услов успешне комуникације за Остина, Грајса и др. док за Баха, Сперберову и Вилсонову није. С обзиром да је комуникација сложен феномен, аргументе у прилог својим становиштима налазе обе стране. Међутим, налазимо да принципи које поставља Грајс (Пол Грајс) представљају нормативне принципе и да се његова позиција може бранити само када се ради о етичкој комуникацији у Кантовском смислу. Мишљења етичара су такође подељена, с једне стране Кантовци не допуштају лаж док за утилитаристе лаж има оправдање уколико је циљ коме тежимо користан за већи број људи. Након, испитивања ових позиција питамо се како се новинари носе са моралним дилемама? Шта би била истина у новинарству, када знамо да истина има више лица? На крају, закључујемо да је природа комуникације флексибилна и да зависи од самих учесника у комуникацији или оних који је процењују.

Драган Никодијевић
Факултет за културу и медијеБеоград

ЕКОНОМСКА ЕКСПЛОАТАЦИЈА САВРЕМЕНЕ МЕДИЈСКЕ ПРАКСЕ – ОД ИДЕОЛОГИЈЕ ДО ПРОФИТА

Некада су у теоријским разматрањима друштвене улоге медија доминирале теме везане за васпитни, идеолошки и пропагандни утицај медија. За разлику од ранијих времена, данас се о медијима више говори као о подручју интензивних комерцијалних и профитних активности него као о чиниоцима културног развоја. Све је очигледније да некадашњу политику и праксу које су се залагале за афирмацију и ширење медијске културе наткриљује сенка економске експлоатације медија. Будући да се данашња медијска пракса све више валоризује са становишта економске ефикасности, теоријска интересовања се постепено измештају ка питањима економске експлоатације медија.

Владимир Баровић
Дејан Пралица
Филозофски факултет Нови Сад

ДИМИТРИЈЕ ДАВИДОВИЋ КАО ПАРАДИГМА САВРЕМЕНЕ ЖУРНАЛИСТИКЕ

Димитрије Давидовић је као отац српског новинарства и наш први новинар у модерном значењу те речи изузетно значајна личност, која представља

историјску парадигму чак и са дистанце од два века. Давидовићево залагање за покретање првих новина на српском језику, широк спектар знања и интересовања, као и вера у уставност и поштовање закона који мора бити изнад воље појединца, сигурно истичу ту маркантну личност не само као новинарски узор већ и као особу вредну даљих истраживања. Рад на развоју српског новинарства, залагање на пољу стицања српске државности и уставности показују сву ширину те структуралне личности која је маркирала најзначајније правце у самом зачетка наше журналистике. Давидовић је значајан и као промотер политичких вредности и ставова који нису били радо прихватани у време књаза Милоша који је био познат по аутократској владавини. Давидовићева улога на ширењу образовања и посматрања новина као едукативног средства које ће просветити своје читаоце свакако је чињеница вредна пажње. Рад и дело Димитрија Давидовића сведочи идеалистичку компоненту и љубав према народу који се ставља далеко испред личних интереса, потреба и жеља. Његови новинарски и уреднички принципи били су чврсти и поред веома тешких услова у којима је радио у журналистици како у време издавања новина у Бечу („Новине сербске из царствујушчега града Виене“ 1813. године), тако и у Крагујевцу („Новине србске“ 1834). И поред свих изазова пред којима се није повијао Димитрије Давидовић је српско новин

Дејана Радовановић Шаренац
Филозофски факултет Пале
Сњежан Лаловић, магистар

ТЕМАТИКА ДОКУМЕНТАРНИХ ФИЛМОВА СРНА ФИЛМА ТОКОМ РАТА У БИХ

Избијањем рата у БиХ Српска Република БиХ (Република Српска)суочила се са стварањем сопствених медија. На филмском плану појавио се Срна филм чији аутори су, углавном, били бивши радници ТВ Сарајево. Иако је филм у кризним (ратним) временима у 20. вијеку коришћен као важан медиј, то у случају Срна филма и политичке гарнитуре која је водила српски народ током рата није био случај. Аутори Срна филма бирали су теме без икаквог притиска иако је та установа била основани од стране Владе. Увидом у 14 документаарних остварења видљиво је да су то скоро стопроцентно били антиратни филмови. Неке теме које су филмски обрађене чак нису на листи пожељних у рату. У реферату ће се показати зашто су слобода у изражавању, и избор антиратних тема видљиво карактерисали дјела аутора. У реферату ће се дати и одговор на питање како су финасирани филмски пројекти Републике Српске у рат.

Сања Докић Мрша
Наташа Миљевић Јовановић
Регулаторна агенција за комуникације БиХ – Бања Лука

ПОСТАВЉАЊЕ ДНЕВНОГ РЕДА У ФУНКЦИЈИ КРЕИРАЊА ИСТИНЕ

За потребе истраживања босанскохерцеговачке медијске агенде, спроведена је анализа садржаја централних информативних емисија на четири телевизијске станице у БиХ током мјесец дана, од 20. септембра до 19. октобра 2013. године. Анализирано је колико су на дневној бази одабрани медији у склопу својих централних информативних емисија обрађивали истовјетне друштвено-политичке теме. У склопу истраживања постављања дневног реда особина анализирано је да ли медији фаворизују позитиван, негативан или неутралан приступ представљању вијести како на оба ентитетска, тако и на државном нивоу. У оквиру овог дијела истраживања посебно су испитани случајеви извјештавања о отварању представништва РС у Вашингтону, извјештавање о ратним страдањима и злочинима, афера „Тихиликс“, попис становништва у БиХ и случај „Коњевић Поље“.

Лидија Мирков
Студент докторских студија
Факултет политичких наука Београд

ДИСКУРС ПРИПОВЕДАЊА У ИНФОРМАТИВНИМ НОВИНАРСКИМ ЖАНРОВИМА ДНЕВНИХ ЛИСТОВА ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ И БЛИЦ

Медији све више стварају садржаје који су погодни свима јер појединац у постмодерном друштву не постоји, него постоји само припадник масе. Пожељне теме у медијима одређене су у складу са преференцијама прималаца, што не значи нужно поштовање правила новинарског изражавања и озбиљност у приступу важним друштвеним питањима. Зато не чуди таблоидизација озбиљних новина, недостатак аналитичких текстова и све чешћа употреба наратива који попуњавају просторе намењене фактографији. Наративом сматрамо било који вид умекшавања фактографског начина изражавања којим се у тексту скреће пажња са података и аргумената на особине личности, атмосферу и волшебне околности. У овом раду биће речи о начину на који новинари дневних листова Вечерње новости и Блиц говоре о одређеним темама у текстовима које разумемо као информативне. Оба листа су до недавно у новинарској заједници сматрани информативним новинама, али данас оба важе за полутаблоиде. Како смо утврдили истраживањем датог узорка, наративи којима су новинари склони стварају својеврсни дискурс приповедања.

Милош Маловић
Филозофски факултет Пале

УЛОГА НАСЛОВНОГ БЛОКА У ПРОЦЕСУ ТАБЛОИДИЗАЦИЈЕ ДНЕВНЕ ШТАМПЕ БИХ

Наслов, уз наднаслов и поднаслов, требају да предоче читаоцима кратку, јасну, прецизну и комплетну информацију о садржају текста изнад којег стоје, барем када говоримо о квалитетној дневној штампи. Насловни блок треба да привуче пажњу читалаца, развије њихов интерес за садржајем текста и подстакне их на читање. Ипак најрелевантнија одлика насловног блока је да између информација у њему и информација у тексту који представља мора да буде потпуни склад. Да ли и колико дневна штампа БиХ поштује ове узусе постављене у теорији? У овом раду бавићемо се управо тим с претпоставком да се насловни блокови у дневној штампи БиХ углавном заснивају на карактеристици „привући пажњу“ што иде у прилог свеопштој таблоидизацији.

Seid Masnica
Fakultet humanističkih nauka Mostar

GOVOR MRŽNJE, ETIČKE I PROFESIONALNE NORME U BH. MEDIJIMA

Mediji, kako u svijetu, tako i BiH, imaju veliku moć da predstavljaju osnovni, a često i jedini izvor informacija za javnost, o mnogim važnim događajima i temama. Zbog toga, mediji zavise od tržišta, ali i tržište/javnost je svjesna

da je informacija danas najbolja valuta. Javnost želi objektivne i profesionalne medije, a posmatraju ih s ozbiljnim pristupom. Komunikacijsku situaciju u BiH karakteriše zloupotreba slobode govora koja podrazumijeva i odgovornost, te nedovoljna samostalnost novinara u odnosu na politiku i vlastiti Kodeks. S obzirom na trenutno političko i ekonomsko stanje države, nerijetko su pojedinci ili grupe u medijima pod političkim utjecajem, što stavlja u drugi kontekst i funkcioniranje takvog medija u poređenju sa poslovnom etikom i objektivnosti. Većina medija u BiH, vrlo upečatljivo, izloženi su političkim pritiscima, te na taj način u javnosti ne skrivaju političku naklonost prema nekoj političkoj stranci ili pojedincu. To je indirektno otvorilo vrata govoru mržnje, odnosno širenje huškačke politike kroz medije. Govor mržnje najčešće proizvode režimski mediji. U posljednje vrijeme, govor mržnje obuhvaća i širi kontekst od političkog.

Dušan Šehovac, magistar
Sarajevo

GOVOR MRŽNJE KAO ZLOUPOTREBA SLOBODE GOVORA

Sloboda govora jeste jedno od osnovnih ljudskih prava. Štampa ima poseban status u uživanju sloboda garantovanih članom 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima, a isto tako i odgovornost da se to pravo ne zloupotrebi i pretvori u govor mržnje.

Da bi se pojedinci, društvene grupe zaštitili od govora mržnje, od podsticanja nacionalne i etničke mržnje,

donijeti su zakoni, konvencije, preporuke, kodeksi, kojih se svi moraju pridržavati.

Uvredljive izjave izrečene od strane pojedinaca i organizacija, i oni koji ih objavljuju ne mogu se pravdati slobodom govora. Isto tako, nisu u pravu pojedini analitičari koji tvrde da, konkretno u sarajevskim medijima, nema govora mržnje.

Govor mržnje je verbalni iskaz negativnih stereotipija i predrasuda, i one su trovačke, opake, opasne i podstiču konflikte.

Iznošenje i ponavljanje negativnih sterotipija i predrasuda, selektivno, neistinito i nepotpuno prikazivanje Srpskog naroda, ličnosti i događaja, u javnom prostoru je verbalna agresija koja je najčešće opravdanje i uvod u otvoreno fizičko nasilje, progone i pogrome.

Težište ovog rada je osvjetljavanje i analiza, u sarajevskim dnevnim novinama, diskriminacije po osnovu nacije, pripisivanje negativnih karakteristika Srbima, čitavim kolektivitetima (narodima),pojedincima, njihovim institucijama, događajima iz prošlosti i sadašnjosti u kojima su oni akteri.

Александра Мандић , мастер
Источно Сарајево

НЕОЛИБЕРАЛИЗАМ И КОМУНИЦИРАЊЕ

Неолиберализам, као обновљени покрет либерализма подразумијева минимално учешће државе у економској сфери, потпуну приватизацију, смањење, па и укидање социјалних давања, промовише конкуренцију и одговара најразвијенијим земљама које

контролишу највећи дио свјетског тржишта. Богате земље се, захваљујући томе, све више богате, док сиромашне западају у дугове. У овом раду ћемо комуницирању приступити са политичког, економског и друштвеног становишта, да бисмо показали на који начин друштвена ситуација утиче на комуникацијске процесе. Биће ријечи о настанку неолибералне мисли у 20. вијеку и најзначајнијим представницима. Нарочито ћемо обратити пажњу на утицај масовних медија на публику која све више енергију усмјерава на стицање материјалних добара, познаје цијене, али не и вриједност. Све је прожето интересом, безобзирном конкуренцијом и друштвеном промоцијом, док традиционалне вриједности губе на значају.

Драган Јаковљевић
Српске недељне новине, Будимпешта

УЛОГА МЕДИЈСКИХ САДРЖАЈА У ОГРАНИЧАВАЊУ СЛОБОДЕ РЕЦИПИЈЕНТА И УТИЦАЈ НА ЊЕГОВУ СКЛОНОСТ КА ОПОНАШАЊУ

Процес свеприсутности медија у животима људи и медијског утицаја на обликовање друштвене збиље значајно је убрзан развојем науке и новим комуникационим технологијама које су постале лако доступне свим слојевима становништва. Како се процењује, све брже смењивање новијих и новијих генерација ових средстава, учиниће да 2050. године у употреби остане само 5% комуникационе технологије коју данас користимо, а да ће осталих 95% чинити

техничка достигнућа чији карактер са ове временске дистанце тешко можемо замислити.

Приликом овог истраживања пошли смо од претпоставке да, примајући свакодневно обиље медијских садржаја, њихови конзументи прихватају и различите идеје и узоре које су, свесно или несвесно, склони да опонашају. Такви преузети модели понашања често постају друштвено прихватљиви, па и доминантни, што значајно ограничава слободу оних појединаца који не желе да им се приклоне.

Истражујући ову појаву, настојали смо да дођемо до сазнања које су врсте медијских садржаја гледаоци, слушаоци и читаоци најчешће склони да опонашају и на који начин одређене узрасне и социјалне категорије реципијената у стварном животу имитирају садржаје који се пласирају путем медија.

СЕКЦИЈА ЗА ПЕДАГОГИЈУ
ПОДТЕМА: ПЕДАГОГИЈА И СЛОБОДА

Миле Илић
Филозофски факултет Бања Лука

ДИДАКТИКА И СЛОБОДА УЧЕСНИКА НАСТАВНОГ ПРОЦЕСА

Резиме: У раду су расвјетљаване релације између дидактичких научно теоријских схватања и (не)могућности слободног испољавања учесника наставног процеса – ученика и наставника.

Класичне, па и одређене савремене дидактичке теорије (дидактичког материјализма, поучавања, структурализма...) и дидактичке основе појединих наставних система (предавачког, програмираног, компјутеризованог, алгоритмизованог, егземпларног...) су утемељења традиционалног шематизованог наставног процеса у коме је испољавање ученика и наставника конвенционално и спутавајуће. У условима врло ограничене слободе ученици су претежно у позицијама објекта васпитања, а наставници су у функцијама предавача. Посљедице су репродуктивна знања, изложена заборављању, а запостављен развој психофизичких способности и особина личности.

Модерне дидактичке теорије (учења, креативности, конструктивизма, постмодернизма...) и утемељења нових наставних система (индивидуализованог, интерактивног, респонсибилног,

инклузивног...) проширују просторе и слободе ученика и наставника, а тиме и усвајања трајније вриједних трансферабилних знања, увјерења, умијећа, способности и аутентичних позитивних особина личности. Наставници остварују нове функције – организатора, иноватора и васпитача. Повећани простори слободнијег (флексибилнијег, креативнијег) испољавања учесника наставног процеса омогућују постизање квалитетнијих васпитно-образовних резултата.

Снежана Стојиљковић
Филозофски факултет Ниш

ПОДСТИЦАЊЕМ САМОАКТУАЛИЗОВАНОСТИ ДО СЛОБОДЕ ЛИЧНОСТИ

Хуманистичка психологија подразумева да је човек, по својој природи, конструктивно и стваралачко биће, стога је циљ васпитања подстицање развоја у правцу аутентичности и остварења потенцијала особе да постане она сама „у најбољем издању“. Маслов говори о учењу да се постане личност, а Роџерс о „учеником усмереној настави“, што захтева наставника који ствара услове, помаже, нуди могућност избора уместо да намеће ученицима да се угледају на другог, да постану нечија копија. Импликације оваквог схватања образовања јесу веће уважавање личности ученика у поређењу са традиционално схваћеном наставом. Такође, могу се посматрати и из угла наставника, који

кроз испуњавање професионалних улога треба да се оствари као личност.

У раду ће бити изнети резултати неколико независно спроведених истраживања на наставничкој популацији у Србији током последње две деценије. Степен самоактуализованости је испитиван упитником POI (Personal Orientation Inventory, Shostrom, 1980), који се базира на Масловљевом учењу. Резултати показују да наставници имају до извесне мере развијене одлике самоостварених особа, али постоји још простора за развој у правцу пуне афирмације сопствених потенцијала. Налази су значајни јер говоре о томе колико бављење овом социјално одговорном професијом пружа могућности за лични развој наставника, а такође и због тога што се очекује да виши ниво самоактуализованости наставника може бити фактор који поспешује самоактуализацију ученика.

Бранка Ковачевић
Филозофски факултет Пале

ПРОМЈЕНЕ У ПОЗИЦИЈИ СТУДЕНТА У УНИВЕРЗИТЕТСКОЈ НАСТАВИ

Проблематика позиције студента у универзитетској настави отвара бројна питања: Да ли је позиција студента у универзитетској настави одраз положаја човјека у друштву? У којој мјери тенденције савремене универзитетске наставе омогућавају студенту да оствари позицију активног и креативног субјекта наставе? Циљ истраживања био је на узорку од 162 студента Филозофског факултета испитати и утврдити

промјене у позицији студента у универзитетској настави (скалом процјене мјерена је позиција студента у кључним обиљежјима универзитетске наставе учење, поучавање и наставни контекст), те анализирати да ли постоји статистички значајна разлика у процјени између студената филолошких катедри, разредне наставе и географије. Добијена F вриједност указује на постојање статистички значајне разлике у процјени промјене у позицији студента у универзитетској настави између студената филолошких катедри, разредне наставе и географије. Резултати показују да промјене у позицији студента у универзитетској настави зависе од специфичности студијског програма, улоге и стила рада наставника и асистената, те образовно сазнајно-стваралачких процеса и њихових ефеката. Унапређивање позиције студента у универзитетској настави претпоставља побољшање друштвено-економске позиције студента, стандардизацију професионалних компетенција студената по завршетку додипломских и постдипломских студија, као и континуирано стручно усвршавање универзитетских наставника и сарадника.

Златко Павловић
Филозофски факултет Пале

ПРОЦЈЕНЕ СТУДЕНАТА О ЗАСТУПЉЕНОСТИ ПАРАДИГМИ ВАСПИТАЊА У ПОРОДИЦИ, ШКОЛИ И ИНФОРМАТИВНИМ МЕДИЈИМА

У првом дијелу рада дата је краћа расправа о појму концепције васпитања са посебним освртом на

концепције васпитања које описује Луков (он их назива парадигме васпитања и наводи сљедеће: парадигма ауторитарног васпитања, парадигма васпитања у складу са природом, парадигма васпитања у колективу и парадигма индивидуалног преживљавања у друштву ризика).

У другом дијелу рада приказани су резултати истраживања проведеног на студентима педагогије, студентима психологије и студентима новинарства, а којим су испитиване њихове процјене о томе у којој мјери су у породици, школи и информативним медијима заступљене парадигме васпитања према Луковљевој подјели.

Славица Шевкушић
Институт за педагошка истраживања Београд

СТАТУС НАУЧНИХ ИСТРАЖИВАЊА О ВАСПИТНОЈ ФУНКЦИЈИ ШКОЛЕ У СРБИЈИ

Поред породице, од школе се с правом очекује да учествује у социјалном и моралном формирању деце и младих. Синтагма васпитно-образовна (или у новије време, образовно-васпитна) функција школе јасно упућује на то. Међутим, нарастајући проблеми са агресивношћу и насиљем код младих у нашим школама, присуство болести зависности и деликвенције на све млађим узрастима, конфузија вредности, као и слабљење традиционалних ауторитета одраслих (пре свега, родитеља и наставника) указују на то да васпитна функција школе слаби. Истовремено, у научној педагошкој литератури у свету и код нас, често се

наглашава да су истраживања о васпитним проблемима школе (прецизније, питања социјално-емоционалног и моралног васпитања), релативно занемарена у поређењу са истраживањима образовних проблема (питањима интелектуалног васпитања). Метафорично, говори се о стању које се може описати као „савршенство средстава и пометња циљева“. Циљ овог рада је да се анализира статус емпиријских истраживања о васпитној функцији школе у педагошким часописима у Србији, у периоду од 1990. године до данас. Анализа ће бити усмерена на три основна питања: (1) колика је заступљеност ових истраживања у односу на истраживања о образовној функцији школе; (2) које теме и проблеми се проучавају и (3) који су најважнији резултати ових истраживања и импликације за васпитно-образовну праксу и педагошку теорију.

Jelena Maksimović
Jelena Osmanović
Filozofski fakultet Niš

KREATIVNA SLOBODA NASTAVNIKA U KONTEKSTU EVALUACIJSKIH ISTRAŽIVANJA

Evaluacijska istraživanja postaju aktuelna tek u poslednjoj deceniji prošlog veka, a njihovo sprovođenje počinje tek u novom milenijumu kada nastaju potrebe da se svaki korak u obrazovanju vrednuje i istražuje na odgovarajući način. Razlozi za evaluacijska istraživanja proističu iz zahteva pojedinaca, grupa, institucija, organizacija i svih onih kojima je potrebno analiziranje i

preispitivanje primerenosti obrazovnih tendencija. Kreatori evaluacijskih istraživanja su učenici, nastavnici, profesori, stručni saradnici, nadzornici, kao i svi ostali koji indirektno i direktno utiču na proces prosuđivanja stanja u obrazovanju, a koji su otvoreni prema metodama, tehnikama i instrumentima kojima se proučava i vrednuje ishod projekata, planova i programa. Prevedeno na temu vrednovanja rada nastavnika, procenjivanje valjanosti određenog sredstva u obrazovanju ili uspešnosti nastave pokazuje istovremeno da istraživači i praktičari stalno prolaze kroz proces samoevaluacije, a samoprocenu koriste kao osnovu za zajedničko vrednovanje i unapređivanje prakse vlastitog rada i rada kolega. Ako posedujete uvid u sistem obrazovanja, ako prepoznajete važnost pravilne i suštinske komunkacije u školi, ako posedujete znanje, veštine i sposobnosti za samouviđanje i korekciju, znači da ste istraživač koji koristeći evaluativna istraživanja pokreće školsku demokratiju. U radu se govori o kreativnoj slobodi nastavnika da menja i unapredjuje vaspitno-obrazovnu praksu kroz evaluacijska istraživanja.

Маргарета Скопљак
Филозофски факултет Бања Лука

ИНТЕРАКТИВНО УЧЕЊЕ И ПАРТИЦИПАЦИЈА УЧЕНИКА

Демократска партиципација подразумијева „отвореност према различитим могућностима, вриједности плурализма, слободу избора, спремност на дијалог, кооперативност, компромис, партнерство, разумијевање, толеранцију, спремност за

споразумијевање у заједничком одлучивању, те прихватање одговорности за донијете одлуке“ (Илић, 2002, стр. 13). Између осталог, способност учешћа, односно активног укључивања сваког ученика у интеракцију представља демократску партиципацију у наставном процесу. У раду је примјењен експеримент са ротацијом фактора. Циљ нашег истраживања је био да утврдимо да ли ће модели интерактивног учења (модел групног истраживачког учења, модел партнера и модел тимова) различито утицати на партиципацију ученика. Узорак чине ученици петог разреда (укупно 72 ученика). На основу скалера СДПУО („Демократска партиципација у одјељењу“) дошли смо до података који указују да је модел партнера највише утицао на способност самовредновања и вредновања, и да су ученици у могућности да слободно питају свог партнера ако им нешто није јасно. Модел тимова подстиче позитиван такмичарски дух и одговорност према обавезама. Модел групног истраживачког учења утиче на критичко мишљење, присутно је више размјена информација, као и различитих перспектива.

Живорад Миленовић
Учитељски факултет Лепосавић

МЕНТОРСТВО У ИЗРАДИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ НА ДРЖАВНИМ УНИВЕРЗИТЕТИМА - (НЕ)ОГРАНИЧЕНА СЛОБОДА И/ИЛИ ПРОФЕСИОНАЛНА ЧАСТ И ОБАВЕЗА

Менторство у изради докторске дисертације се дефинише као комплексан и интерактиван процес који се одвија између појединаца различитог нивоа и стручности у којем ментор даје подршку свом млађем колеги како би ефикасно урадио докторску дисертацију. Не улазећи у анализу израде докторских дисертација на приватним универзитетима што је у великој мери без икакве контроле, проблем истраживања овог рада је менторство у изради докторске дисертације на државним универзитетима. У већини случајева ментори професионално испуњавају своје обавезе. Има и ментора који нису у довољној мери компетентни за конкретну докторску дисертацију. Дешава се и да се слобода у менторству злоупотребљава. С једне стране недовољно оригиналне и квалитетне докторске дисертације се веома брзо одобравају, а с друге, кандидати се углавном вољом ментора, а често и из његових личних интереса и страха од угрожавања од стране кандидата без нарочитог и/или без објашњења оспоравају. То је посебно дошло до изражаја увођењем институције продужења радног стажа до три године услед недостатка наставног кадра. Да би се утврдиле процене наставника и сарадника о најчешћим проблемима менторства у изради докторске

дисертације на државним универзитетима, у првој половини 2014. године године биће спроведено истраживање на узорку наставника и сарадника у Србији, БиХ и Хрватској. Прикупљени подаци биће обрађени факторском анализом и анализом варијансе.

Биљана Сладоје Бошњак
Филозофски факултет Пале

ОСНОВНИ ПЕДАГОШКИ ПОЈМОВИ У ИЗВОРНОМ СЛОВЕНСКОМ ЗНАЧЕЊУ

У процесу преузимања друштвених позиција, данашња генерација свих оних који су директно укључени у васпитно-образовни систем неке земље, требало би да постави питање у чему је смисао и значај васпитања, какво јесте и какво би требало да буде. Један од могућих праваца на који би наша данашња педагошка мисао требало да обрати пажњу, јесте правац повратка традиционалним и духовним вриједностима васпитања и образовања. Имајући у виду свеобухватност и значењско богатство словенске ријечи – васпитање, нема никакве потребе ни разлога за површно и наивно клањање страним изразима на рачун наше сопствене педагошке терминологије. Рад има задатак да освијетли основне педагошке термине - васпитање и образовање кроз вјековну традицију српског народа и српског језика и да сагледа промјене које су се десиле према стварним потребама, у садржају и значењу ових термина.

Перо Спасојевић
Педагошки факултет Бијељина

ПЕДАГОШКА ТЕОРИЈА И ПРАКСА У ТРАГАЊУ ЗА СМИСЛОМ ИЗМЕЂУ СЛОБОДЕ И ИНФЕРИОРНОСТИ

Будући да слободу можемо разумјети као есенцију људског бића уопште, у педагошкој дјелатности, сходно томе, сваки учесник васпитања и образовања, укључујући ученике и оне којима је повјерена та узвишена мисија, слободан је само ако се не мора подвргнути било каквим условима или диктату који нису његов избор, а подвргнути су његовој аутономној одлуци. Осим тога, ваљда у свијету рада и не постоји тако значајна дјелатност у којој је слобода нужност, а било каква присила контраверза њеном основном смислу. Педагогија „присиљавања“ на учење, нажалост, одржала се предуго на овим просторима и поред обилног теоријског бављења мотивацијом и рђавим посљедицама присиљавања на учење. Па ипак, треба указати да слобода за коју се залажемо ни у ком случају није „анархичност“, нити одсуство смисла укупне дјелатности, под условом да тај смисао буде окренут општем просперитету у условима слободе. Разумије се, без обзира на то што слобода избора подразумијева сопствену одлуку, у свакој одлуци су већ и „ограничења“, самоодрицање „од слободе“ и јасне детерминанте које уређују смисао васпитања. Овај рад је критички осврт на стање теорије и праксе васпитања и образовања код нас, у којем је једно од битних обиљежја „пренормираност“, пристајање на инфериорност и, у

већој мјери, „одрицање од слободе“, стваралаштва и креативности свих актера васпитања и образовања.

Горан Шекељић
Милован Стаматовић
Учитељски факултет Ужице

СЛОБОДА У ИНТЕРПРЕТАЦИЈИ НАСТАВНИХ ПЛАНОВА И ПРОГРАМА

Закон о основама система образовања и васпитања (Службени гласник – Просветни гласник РС, бр. 72/09,52/11 и 55/13) прописују да се основно образовање остварује на основу школског програма. Садржи упутства о начинима и поступцима остваривања прописаних наставних планова и програма. Школски програм представља основу на којој сваки наставник планира и реализује свој рад.

Циљ овог рада јесте да утврди колико је реализација наставних и ваннаставних активности у првом циклусу образовања у складу са наставним плановима и програмима. У ту сврху прикупљани су подаци из око 1000 одељења из тридесетак школа са територије западне Србије. Резултати истраживања указују да је реализација часа физичког васпи-тања и ваннаставних активности препуштена слободној вољи извршилаца наставе. Активности током часа најчешће зависе од материјално-техничке опремљености школа, расположења наставника и афинитета ученика. И поред чињенице да је у савременој школи настава физичког васпитања јасно дефинисана школским програмом који је Законом о основном образовању

обавезујући за све актере школског система, очигледно је да је овај сегмент образовно-васпитног система ван озбиљне друштвене контроле, па у том смислу треба предузети одговарајуће мере.

Живорад Марковић
Сандра Милановић
Факултет педагошких наука Јагодина

СЛОБОДНО ВРЕМЕ СТУДЕНАТА ФАКУЛТЕТА ПЕДАГОШКИХ НАУКА УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

У слободном времену појединац своје време може испуњавати и обликовати према сопственим жељама, потребама и интересовањима. Циљ истраживања је утврдити евентуалне разлике између студената и студенткиња у обиму и испуњености слободног времена. Истраживање је трансверзалног карактера, реализовано на Факултету педагошких наука у Јагодини на узорку од 167 студената подељених у два посебна субузорка - према критеријуму пола и то: субузорак од 37 студената и субузорак од 130 студенткиња. У обради података добијених емпиријским истраживањем поред поступака дескриптивне статистике за утврђивање значајности разлика између слободног времена студената и студенткиња примењен је Пеарсонов χ2 тест. Констатована је статистички значајна разлика између студената и студенткиња у обиму и испуњености слободног времена. Општа констатација је да студентима недостаје слободног времена након

извршавања свих професионалних, друштвених и породичних обавеза за одмор, обнављање енергије, рекреацију и релаксацију.

Славиша Јењић
Желимир Драгић
Филозофски факултет Бања Лука

УЧЕЊЕ О ПРОШЛОСТИ У НАСТАВИ ПОЗНАВАЊА ДРУШТВА - СЛОБОДА ИЛИ СПОСОБНИ ВЛАДАРИ И ВЕЛИКА ОСВАЈАЊА

Резиме: Анализа Наставног плана и програма за наставу познавања друштва за ученике петог разреда основне школе показује да постоје садржаји помоћу којих се ученици упознавају са далеком и ближом прошлошћу. Планирани фонд часова је сигурно довољан да ученици могу у потпуности овладати овим садржајима. Анализирајући уџбеник који се користи у Републици Српској аутори закључују, без намјере да умање вриједност истог, да се мање пажње посвјећује схватању вриједности слободе, а више способним владарима међу народима, великим освајањима и свјетским ратовима. У раду аутори сугеришу да исходи учења у настави познавања друштва, између осталих, буду и они који се односе на разумијевање слободе и њених вриједности. Са тим у вези сагледане су могућности рада у настави познавања друштва које ће ученицима омогућити потпуно разумијевање вриједности слободе. Схватање слободе и свих њених вриједности могуће је кориштењем различитих извора знања, интеграцијом садржаја наставе познавања

друштва са другим наставним предметима, посјетама музејима, архивима, галеријама и другим установама.

Драгана Станојевић
Љиљана Митић
Учитељски факултет Врање

КООПЕРАТИВНО УЧЕЊЕ - ПУТ ДО САМОАКТУЕЛИЗАЦИЈЕ УЧЕНИКА КАО ОСНОВЕ И ЦИЉА ВАСПИТАЊА

Хуманистички оријентисана педагогија наглашава потребу развоја својстава личности означених, најчешће, као индивидуалност, креативност, стваралаштво, аутентичност, аутономност, социјализованост, кооперативност, самоактуелизованост. Лична афирмација има посебан значај за процес учења и формирања личности, па је природно и пожељно да ученик непрестано тежи самопотврђивању, али у прогресивном смислу, у свом настојању да освоји наклоност, пажњу или признање у свом окружењу.

У раду се потенцира да је у таквим ситуацијама кооперативно учење природна и нужна психолошка и педагошка подршка и помоћ у томе. Оно је „тражени“ погодан пут у форми конструктивистичког организационог решења наставног рада за развој целовитих аутентичних личности, захваљујући својим потенцијалима који се, у том смислу, односе на демократску васпитну климу, слободније комуникацијске и интерперсоналне односе у школи, могућности избора свог пута учења у подстицајним и

изазовним наставним ситуацијама (учење истраживањем и откривањем) и који доводе до самоактивности. Могућност да ученик бира своје циљеве, да их мења у складу са заједничким циљем и захтевима, развија код њега спремност за преузимање одговорности, самоконтролу (одговорна слобода).

Ради илустровања наведених тврдњи, у раду ће бити изложени и резултати неких истраживачких ефеката кооперативног учења, пре свега, у социоафективном домену.

Жана Бојовић
Данијела Судзиловски
Учитељски факултет Ужице

СЛОБОДА - ПЕРСПЕКТИВА СТУДЕНАТА УЧИТЕЉСКОГ ФАКУЛТЕТА

Уважавајући интердисциплинарни приступ, разумевање појма слободе се везује за природно право човека да, на основу сопствене воље, врши избор у свим сферама свог деловања и у различитим подручјима индивидуалног и заједничког живота уз очување своје али и потштовање туђе слободе.

Истраживачки део рада се односи на испитивање ставова студената о појму и разумевању слободе као једне од универзалних вредности, а одвија се кроз реализацију следећих научно-истраживачких задатака: (1) утврдити шта студенти подразумевају под појмом слободе (2) утврдити ставове студената о начинима остварења слободе; (3) утврдити хијерархију појавних облика слободе.

За потребе истраживања конструисан је Упитник за студенте састављен од питања отвореног типа у оквиру којег су студенти, без ограничења, износили сопствена схватања о томе шта подразумевају под слободом односно који појавни облик слободе као универазлне вредности за њих има већи или мањи значај. Истраживањем су обухваћени студенти прве и завршне године студија који слушају наставу на Учитељском факултету у Ужицу, у текућој 2013/2014. школској години.

Исидора Кораћ
Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре Сремска Митровица

СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ – ПОДСТИЦАЈ АУТОНОМИЈИ И СЛОБОДИ НАСТАВНИКА

Проблеми значајни за овај рад односе се на актуелну праксу стручног усавршавања наставника у Републици Србији и могуће правце развоја у контексту подстицања веће аутономије и слободе наставника. Представљени су резултати истраживања које је имало за циљ да се утврди колико су наставници предметне наставе задовољни понудом акредитованих програма и како виде допринос свог стручног усавршавања у стицању компетенција. Истраживање је извршено на основу упитника на узорку од 220 наставника српског језика и књижевности и ликовне културе. Примењен је неексперименталан корелациони нацрт уз коришћење методе попречног пресека. Резултати показују да се више од половине испитаних наставника изјашњава да

је мало задовољно понудом програма стручног усавршавања и да је у програмима дат нагласак на усвајању готових знања. Наставници не опажају своје стручно усавршавање као најзначајнији извор стицања наставничких компетенција. У закључним разматрањима дати су предлози за унапређење стручног усавршавања наставника. Концепт стручног усавршавања треба тако осмислити да он омогућава партиципативност, рефлексивну праксу и да има уграђене механизме праћења процеса примене у пракси. Кроз програме стручног усавршавања наставници треба да су у прилици да освешћују и преиспитују лична значења појединих проблема из педагошке праксе, сопствена имплицитна и експлицитна разумевања васпитања и образовања. Неопходно је померање тежишта са наставника као примаоца знања ка наставнику агенсу промене.

Мирјана Томић
Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре Сремска Митровица

ВОЛОНТЕРИЗАМ – КОНТЕКСТ СЛОБОДНЕ РАЗМЕНЕ ЗНАЊА И ПОДРШКА РАЗВОЈУ ПЕДАГОШКИХ КАПАЦИТЕТА СТУДЕНАТА

Полазећи од уверења да се процес учења остварује путем сложене интеракције постојећег знања и вредности са новим идејама, догађајима и активностима кроз лични ангажман и слободан контекст изражавања, аутор разматра у којој мери студије педагогије, целокупном својом организацијом и садржајем,

доприносе порасту броја волонтера током студирања. Циљ истраживања био је утврђивање интересовања студената прве и четврте године за област волонтерског рада, њихову мотивацију и начине информисања. Узорак чини 53 студента прве године и 51 студент четврте године студија педагогије Филозофског факултета у Новом Саду. Истраживање је обављено поступком анкетирања за чије потребе је конструисан посебан анкетни упитник. Добијени резултати указују да између студената прве и четврте године постоје статистички значајне разлике у погледу интересовања. Студенти четврте године се много више интересују за област волонтерског рада од студената прве, што показује да се током студирања сазнаје више информација и самим тим се повећава мотивација и укљученост студената педагогије у волонтерске активности. Предлози за праксу су истакнути у закључном делу. Потребно је организовати различите акције и манифестације у оквиру студија како би се студенти више активирали и својим личним примером подстицали друге на укљученост. Волонтеризам креира простор стицања вредних знања, искустава и развој способности у условима који се могу окарактерисати као слободни и оријентисани на праксу.

Радмила Дакић, мастер
Добој

КОМПЈУТЕРИЗОВАНА НАСТАВА И ПРОЈЕКАТ „ДОСИТЕЈ“ У ПРАКСИ

Захваљујући убрзаном развоју науке, технике и технологије свједоци смо и убрзаног протока

информација. Свакодневно се појављују нове научне истине које замјењују постојеће. Међутим, наш образовни систем је сувише спор да би пратио убрзан проток информација тако да заостаје за савременим научним истинама. Наши ученици стичу застарјела знања на традиционалан начин. Како би се премостио тај јаз и осавременила настава у основним школама, наш образовни систем мора бити отворенији и слободнији у погледу иновација.

Међу иновацијама које се појављују у посљедње вријеме је и компјутеризована настава. Свој допринос развоју компјутеризоване наставе дало је и Министарство просвјете и културе кроз пројекат „Доситеј“.

Циљ овог рада је да се укаже на могућност да се уз употребу ИКТ-а у настави може значајно унаприједити и осавременити наставни процес. Ова врста наставе активира више чула, обезбјеђује правовремену повратну информацију, ученика доводи у директан однос са садржајем учења, омогућава индивидуализацију наставе, веома је погодна за рад са дјецом са посебним потребама итд.

Овај рад се састоји из теоријског и практичног дијела. Теоријски дио обухвата тумачење компјутеризоване наставе те могућности програма „еУчионице“. Други дио даје практичан примјер реализације часа Природе и друштва путем електронске учионице у другом разреду основне школе, те резултате мјерења трајности знања стеченог на овом часу

ПОДТЕМА: ВАСПИТАЊЕ И СЛОБОДА

Драго Бранковић
Филозофски факултет Бања Лука

СЛОБОДА – ЦИЉ И/ИЛИ СРЕДСТВО ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

Слобода је велика и незаобилазних тема сваког људског постојања и стварања. У развоју људског друштва и науке слобода је третирана као искључиви садржај природе човјека (појединца), и колективитета (колективна слобода) па се сматрала темељним циљем и садржајем историје. Цијела историја није ништа друго до напредак свијести о слободи (Хегел) или, човјек је управо биће слободе коју задобија властитим ангажовањем (Жан Пол Сартр). Васпитање и образовање као сегмент властитог потврђивања човјека битна је претпоставка и конституента личне и друштвене слободе. У одређењу слободе као циља или средства васпитања и образовања налази се формирање и развијање „слободног мислиоца“, слободног човјека који неће живјети по било каквим догмама, рецептима, формама и шаблонима.

У педагогији, слобода се може схватати као циљ али и као средство васпитања и образовања. Слобода као циљ васпитања наметнута је споља (друштвени контекст) а средства као унутрашња конститутивна компонента самог процеса васпитања. Дуализам циљ – средство може се превазићи једним новим приступом феномену слободе као истовременог и циља и средства. Слобода у истовременом значењу средства и циља уграђена је у концепцију развијања

критичког мишљења, стваралаштво учења, еманципаторског васпитања, интерактивног учења, учење учења, искуственог учења (слобода учења), партиципације у процесу учења.

Новак Лакета
Данијела Василијевић
Учитељски факултет Ужице

СЛОБОДА И РАЗВОЈ ЛИЧНОСТИ

Слобода и развој личности су неодвојиви педагошки феномени. Међусобно су условљени, без слободе се не могу, до крајњих граница, развијати генетски потенцијали личности, као ни њена својства условљена срединским факторима. Без развоја личности се не може остваривати моћна идеја слободе од које нема ништа привлачније и теже. Слобода, као и личност се не могу добијати на дар од других, они се морају освајати кроз сложен процес самоостваривања личности.

Свестрани развој личности је могућ само у условима слободног развоја, те две ствари – идеал и слобода су темељ човековог развоја и среће. Бројни фактори утичу на слободу и развој личности, а највише разноврсни системи, које је човек стварао у одређене сврхе, на одређеном простору и одређеном времену. То су друштвени системи, педагошки системи, школски системи, дидактички системи и други бројни модели којима се профилише личност и шематизује њена сложена природа.

Ниједан друштвени систем, због својих идеолошких стега прожетих интересима владајуће мањине, није обезбеђивао слободан и равноправан развој свих својих чланова, што наводи на закључак да је пуна слобода привилигија ретких појединаца, научника и уметника. Само личност ослобођена страха, било које врсте, је слободна, стога се с правом поставља питање слободе у савременој школи.

Milica Andevski
Filozofski fakultet Novi Sad
Jasmina Arsenijević
Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitačaKikinda

MEDIJSKE SLOBODE U DISKURSU PLURALIZACIJE I UNIVERZALIZACIJE OBRAZOVANJA

Ideološki sindrom duha vremena (Zeitgeist), gotovo potpuno je potisnuo pojam slobode iz javnog mnjenja i javne svesti. Ono što je prvobitno postulirano kao reakcija na ekonomske potrebe, obrazovanje kao prilagođavanje novim okolnostima i profesionalnom svetu, postalo je paradigma načina života u društvu u kome vladaju nestabilnost i nesigurnost.

Mediji ovde igraju očiglednu ulogu, ne (isključivo) kao didaktičke instance, nego više svojom zalihom znanja na koje se može nadovezati dalja komunikacija. Otuda je nastala i neobična ideja kako za pedagoge tako i za ljude u medijima, da mediji koriste pedagogiju kao što pedagogija koristi medije. Priliku za ovo, poslenicima obrazovanja pružila je i dijagnoza pluralizacije i univerzalizacije

obrazovanja, koja se sve manje definiše i ograničava na svoje prvobitne oblasti, a sve više odnosi na povećanje „pedagoških“ ponuda i usluga u gotovo svim oblastima života. Kolike su slobode izbora i samoodlučivanja klasifikovanih pod ključnom rečju druge ili refleksivne moderne, u prostorima povećanog rizika, nesigurnosti, refleksivnosti kao tipičnih uslova, pod kojima članovi društva danas žive i rade? Ovi uslovi postavljaju doživotne zadatke pojedincima - stalnu spremnost na promene i učenje, izbore i oblikovanje lične biografije.

Mogu li medijske kompetencije pomoći u sticanju mudrosti oslobađanja od uloge primaoca i objekta intervencije, u znanju mainstream-a kojem se može prilagoditi ali iz kojeg se može i istupiti? Može li medijska pedagogija pružiti otpor pritiscima medijske (ne)slobode jačanjem subjekta koji može da pravi izbore onoga što mu se sa svih strana nudi, a što je najbliže njegovoj dispoziciji, interesima, sklonostima, znanju i veštini? Može li pasivni konzumenat postati kreator sa slobodom da budemo nepažljiv, da ometa ili čak da opazi uvek isto?

Бисера Јефтић
Марина Ивановић
Филозофски факултет Ниш

СОЦИЈАЛНА ДИСТАНЦА У КОНТЕКСТУ ПОДЗАСТУПЉЕНИХ МАЊИНСКИХ ИДЕНТИТЕТА

Социјална дистанца представља степен присности до кога особа пристаје да ступи у односе са другим појединцима или социјалним групама као и

степен разумевања и осећања које особе изражавају једна према другој. Она рефлектује природу њихове интеракције, карактер друштвених односа. Социјална дистанца може да буде ниска, и тада указује на прихватљивост неке популације, или висока, када говори о тенденцији ка дискриминацији одређене групе. Школски систем треба обезбедити једнако право на образовање и његову доступност без дискриминације и издвајања деце из маргинализованих и осетљивих друштвених група, укључујући ромску и децу са сметњама у развоју. Поред тога што је ромско дете јединствено са културолошко-етничког аспекта средине из које долази, исто је тако посебно и са гледишта различитости међу децом свог узраста независно од етничке припадности. Емоционални аспект предрасуда према деци са инвалидитетом подразумева осећаје сажаљења и нелагоде у контакту. Аутори се у овом истраживању питају да ли међу адолесцентима постоје предрасуде и стереотипи, и до које мере су изражени када су у питању два подзаступљена мањинска идентитета. Такође, аутори трагају за културном подршком и опредељењем адолесцената за партнерском сарадњом и међусобном подршком. У раду ће се анализирати атрибуција коју адолесценти у позитивном и негативном смислу приписују у контексту подзаступљених мањинских идентитета. Рад нуди нове спознаје о стереотипима и степену социјалне дистанце ученика.

Ратко Пејић
Филозофски факултет Пале

ПРАВА И СЛОБОДА ВАСПИТАЊА ДЈЕЦЕ У ПОРОДИЦИ

Апстракт: Циљ рада је да се укаже на улогу и значај уважавања дјечијих права и слобода у сфери развоја, васпитања и учења дјеце у породичној средини. Ово из разлога што је породица била и остала веома значајан - незамјенљиви чинилац успешног развоја, васпитања и учења деце. Од рођења па све до пунољетства, а зашто не и даље, породица има обавезу да уважава права и обезбједи слободу одрастања, васпитања и учења своје дјеце. Иако су дјечија права и слобода васпитања и образовања регулисана многим законским актима и препорукама, конвенцијама и сл., чињеница је и то, да се поједини родитељи оглушују од ових обавеза, па су стога учестале и појаве злостављања дјеце у породичној средини. Но осим обавезе уважавања права и слободе васпитања дјеце, све чешће се намеће и питање, да ли су у примјени дјечијих права и уважавања дјечије слободе потребна и одређена ограничења, јер није непознаница да поједина дјеце нису ни спремна и зрела за доношење одређених одлука без сагласности родитеља. Иначе, уважавање права и слободе дјеце и сфери развоја, васпитања и учења увелико зависи и од стила, става и односа родитеља према дјеци у породичној средини што указују и одређени резултати истраживања добијени на основу примијењеног полуструктурираног интервјуа.

Драженко Јоргић
Филозофски факултет Бања Лука

ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ У СЛОБОДНОМ ВРЕМЕНУ

Неформално и информално образовање одраслих данас добија све више на значају. Многи недостаци формалног образовања одраслих компензују се у простору неформалног и информалног образовања. Ту посебно значајно мјесто заузима слободно вријеме одраслих, односно вријеме изван радног мјеста и изван организованог формалног образовања. С обзиром да су капацитети слободног времена много већи од времена на радном мјесту и формалним образовним установама оно представља изазов за убрзано додатно образовање одраслих. Слобода избора циљева, садржаја, метода, облика, времена и темпа стицања нових знања и способности битна је надоградња формалном образовању и недовољно искориштен феномен у професионалном и личном развоју, како сваког појединца, тако и друштва у цјелини.

Снежана Мирков
Николета Гутвајн
Институт за педагошка истраживања Београд

ПОДСТИЦАЊЕ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА У НАСТАВИ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ УЧЕНИКА

Подстицање критичког мишљења код ученика представља један од незаобилазних циљева савременог

образовања, а критички однос према информацијама важну претпоставку квалитетног знања. У овом раду испитивани су ставови ученика према подстицању критичког мишљења, начини на који ученици опажају активности наставника усмерене на подстицање критичког мишљења, као и повезаност ученичких ставова са њиховим опажањима. Узорак је чинило 850 ученика осмог разреда из 40 основних школа у Србији. Примењен је упитник са питањима затвореног типа на којима је урађена факторска анализа. Резултати показују да се ученички ставови групишу на следећи начин: незадовољство због непостојања могућности за изражавање мишљења и постављање питања; потреба за различитим облицима рада у настави; слободно изражавање мишљења и отвореност наставника за критику. У ученичким опажањима активности наставника издвојени су следећи фактори: подстицање продукције идеја и различитих приступа у решавању проблема; подстицање истрајности у решавању проблема, остваривања идеја и самоевалуације; подстицање изражавања мишљења, постављања питања и дискусије; подстицање формулисања и анализирања проблема и извођења закључака; подстицање уочавања проблема и аргументовања става и подстицање групног рада у настави. Добијени налази указују на неопходност уважавања перспективе ученика о појединим аспектима подстицања критичког мишљења у наставној пракси.

Весна Минић
Учитељски факултет Лепосавић
Марија Јовановић
Филозофски факултет Ниш

ВАСПИТАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ ЗА ДЕМОКРАТИЈУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Имајући у виду чињеницу да је данас питање демократије, нарочито у друштвима у транзицији, постало кључно питање њиховог функционисања и даљег развоја, разматрање ове тематике је оправдано са више аспеката. Школа као васпитно-образовна институција у Србији има бројне и одговорне задатке у утемељавању и развијању демократских односа, међусобних односа толеранције, уважавања, ненасиља и сл. Усвајањем потребних знања и демократских вредности, ученици се оспособљавају за живот у друштвеним разликама, за преузимање одговорности и активно деловање које је усмерено на конструктиван начин.

Демократија није само облик политичког система, већ је и средство којим се остварују практични циљеви. Демократска свест и знање се стичу у великој мери у школама, у којима се развија одређени начин мишљења, комуникација и спремност за практично деловање, што је предуслов васпитања и образовања за демократију. Међутим, треба водити рачуна о правилном схватању демократије, јер она не значи апсолутну слободу, већ поштовање правила и извршавање обавеза које подразумевају складан и хармоничан живот у датом друштвеном окружењу.

Далиборка Шкипина
Филозофски факултет Пале

ИДЕЈА СЛОБОДНОГ ВАСПИТАЊА У ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОМ РАДУ ПЕДАГОШКИХ КЛАСИКА

Може се поставити питање, да ли је идеја слободног васпитања одржива у пракси? Посматрано историјски, многи педагошки класици, директно или индиректно, говорили су о идеји слободног васпитања. Од оних који су оштро критиковали и били против сваког насиља над дјететом, као и бирократског образовног и васпитног поступања у 19. вијеку био је Лав Николајевич Толстој. Он се залагао за идеју слободног васпитања коју је преузео од Жан Жак Русоа. Слобода је за Толстоја, највиши критериј у васпитању. Многи педагошки мислиоци и класици и прије, а и послије Толстоја су говорили о идеји слободног васпитања. Зато ће аутори у овом раду, што је и његов циљ, покушати да сагледају са историјског аспекта, који су то педагошки мислиоци и класици пропагирали и говорили о идеји слободног васпитања и како се она одражавала на васпитно-образовну праксу.

Мирјана Јефтовић
Филозофски факултет Пале
Марица Цвјетковић Травар
Педагошки факултет Бијељина

ПРОСТОР СЛОБОДЕ ДЈЕТЕТА У ПЛАНИРАЊУ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА У ВРТИЋУ

У савременим концепцијама раног учења једна од најбитнијих претпоставки је процес учења у којем су дјеца слободни актери тог процеса, без било каквог присиљавања на учење и ограничења која, гледано из њихове перспективе, немају прави смисао и оправдање. Па ипак то није негирање изразите важности постојања правила и уређености живота и рада у вртићу у којима се простор слободе користи за добробит дјетета и његовог развоја. У овом раду аутори се баве проблемима планирања, препознавања и уважавања једне од најважнијих потреба одрастања дјеце предшколског узраста жеђи за сазнањем, потребом за слободним испољавањем интересовања и жеље за игром као водећом активности, која управо произилази из основне карактеристике игре, а то је слобода. Планирање живота и рада вртића свакако спада у најсложеније функције васпитача, сваки вртић је аутентичан микро-систем, специфичан и непоновљив, због чега актуелни Програм предшколског васпитања и образовања у Републици Српској промовише слободно и флесибилно планирање, не прописује садржаје активности којима се уређује учење, већ поштује индивидуалне могућности дјеце, њихове потребе и интересовања. Примјеном дескриптивне методе и поступака анализе садржаја овог докумената и актуелних искустава праксе, аутори су

покушали да сагледају простор слободе дјетета у процесу планирања живота и рада у вртићу.

Радован Чокорило
Факултет спорта и физичког васпитања Нови Сад

ПОТРЕБЕ И МОГУЋНОСТИ ОСВАЈАЊА СЛОБОДЕ У ВАСПИТАЊУ

У вриједносном смислу слобода је феномен за који нема никакве аксиолошке алтернативе о чему постоје свједочанства у религији, филозофији, умјетности… У педагошкој теорији, озбиљније него у пракси, напредни мислиоци су на узвишено мјесто постављали слободу, било као васпитни циљ било као васпитно средство. Безмало свака епоха и свако од мислилаца понаособ на другачији су одрђивали мјесто и улогу слободе у васпитању (Русо, Монтесори, Толстој, Дјуи, Маркс, Маслов…). На основу анализе важнијих концепција слободе у васпитању, могуће је закључити да је она у највећој мјери одређивана социјалним околностима и индивидуалним карактеристикама појединца. Ако бисмо се држали најчешће (најприхватљивије) дефиниције слободе која датира од стоичких филозофа па све до Спинозе и Хегела (слобода је спозната нужност), онда би било неопходно спознати савремени друштвени тренутак и тражити модалитете освајања слободе у васпитању који најбоље одговарају том тренутку уз уважавање историјског насљеђа о слободи као неотуђивом човјековом праву. Ни једна од познатих перспектива не тврди да слобода долази сама по себи нити да је поклања било која конвенција, а још

мање утопистичке идеје о слободном васпитању. Освајање слободе је веома тежак, напоран и доживотан процес учења, рада и стицања компетенција. Дакле, човјек је апсолутно слободан само док осваја слободу градећи своју личност.

Зорица Станисављевић Петровић
Филозофски факултет Ниш
Слађана Анђелковић
Географски факултет Београд

ДВА ЛИЦА ВАСПИТАЊА: СЛОБОДА У МОНТЕСОРИ СИСТЕМУ

У раду се разматра однос слободе и дисциплине у васпитном систему Марије Монтесори. За разлику од традиционалних педагошких концепата који углавном почивају на антагонизму ова два појма, у систему М. Монтесори слобода и дисциплина се посматрају као јединственог процеса васпитања. Природни развој унутрашњих потенцијала детета заснован је на кључним аспектима слободе: слободе осећања, слободе мишљења и слободе одлучивања. Васпитање се посматра као средство за ослобађање дечије природе од свих спољашњих утицаја који нарушавају његов спонтани развој. Значајну улогу у ослобађању дететове личности у Монтесори систему има васпитна средина, која је унапред припремљена и опремљена адекватним дидактичким материјалима. У таквој средини деца имају слободу избора активности и материјала у оквиру датих алтернатива, што омогућава развој самосталности, независности, одговорности, али и поштовање

одређеног реда и правила, изградњу дисциплине и послушности. Сходно томе, битно је измењена улога одраслих, васпитача и учитеља, од којих се очекује стварање оптималних услова за неометан развој природних капацитета детета.

Мила Бељански
Педагошки факултет Сомбор

ОСОБИНЕ И ВРЕДНОСТИ МЛАДИХ: КОНСТРУКТИВИСТИЧКА ПАРАДИГМА У ВАСПИТАЊУ СЛОБОДА

У овом раду фокус пажње је усмерен на младе са поремећајима у социјалном понашању у чијој основи леже личне димензије значења, односно конструкти. Другим речима речено, намера нам је била да разумемо угао посматрања младе особе која има проблеме у социјалном понашању, како бисмо разумели њене разлоге за такво социјално понашање и на основу тога могли усмерити даљу социјалопедагошку делатност. Један од праваца промене васпитне парадигме у смеру истицања већих индивидуалних слобода би био прихватање и разумевање индивидуалних особина, различитих вредности у креирању личног и културног развоја. Стога, овако конципирано квалитативно истраживање је нацрта студије случаја у којој је теорија личних конструката била референтни оквир овог рада. Истраживањем је обухваћено 20 испитаника, младих који имају изречену васпитну меру на основу евиденције центра за социјални рад и који су у периоду од шест месеци имали више облика претежно активних

поремећаја у социјалном понашању. Значајан налаз овог истаживања јесте да већина испитаника наводи као своју позитивну особину да је добар друг и да помаже друговима. Испитаници се слажу да имати много новца није предуслов за срећу, задовољство и слободу у животу. Искреност је димензија која заузима високу позицију пожељних особина код младих са поремећајима у социјалном понашању. Ови млади нипошто не би желели да буду сами, да буду кварни, осрамећени и не би желели да буду обични пропалитети.

Миља Вујачић
Институт за педагошка истраживања Београд

РЕАЛИЗАЦИЈА ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА: ИСКУСТВА И МИШЉЕЊА УЧИТЕЉА И НАСТАВНИКА

У раду су приказани резултати истраживања чији је циљ испитивање искустава и мишљења учитеља и наставника у вези са реализацијом инклузивног образовања. Узорком је обухваћено 82 учитеља и 120 наставника из 10 основних школа у Србији. Коришћен је упитник којим смо испитивали њихова мишљења и искуства о предностима инклузивног образовања,проблемима са којима су се сусретали, условима у школама, подршци коју су добијали, социјалној интеракцији деце са тешкоћама у развоју и сарадњи са родитељима. Основне предности инклузивног образовања односе се на обезбеђивање услова за квалитетније образовање и социјализацију ове

деце. Недовољна обученост наставника, захтеван план и програм и недовољна припремљеност школа за овај процес су кључни проблеми у реализацији инклузивног образовања. Подаци указују на то да је већина учитеља и наставника подршку добијала од стручних сарадника школе. Сарадња са родитељима деце са тешкоћама у развоју одвијала се уз бројне проблеме који су последица недовољне припремљености наставника и родитеља за овај процес. Искуства учитеља и наставника показују да код родитеља остале деце у одељењу није било већих отпора према инклузивном образовању, али да деца са тешкоћама у развоју нису била у потпуности прихваћења од својих вршњака. Наглашава се потреба за већом подршком школама и наставницима у овом процесу која би, поред обучености наставника, подразумевала и припрему родитеља и деце за овај процес. Кључне речи: инклузија, наставници, мишљења, искуства.

Mira Jovanović
Visoka škola strukovnih studija za vaspitače Šabac

SLOBODA I SAMORAZVOJ UČENIKA U SAVREMENOJ ŠKOLI

U radu se prikazuju neki pokušaji definisanja samorazvoja učenika u savremenoj školi i odnos slobode i samovaspitanja .Pod uticajem novih saznanja iz pedagogije i drugih relevantnih nauka menja se uloga savremene škole , nastave i zadaci vaspitanja. U skladu sa temom ovog rada, zadržaćemo se na razmatranju koncepta obrazovanja koji su

razvili teoretičari kritičkog humanizma, oštro kritikujući školu i stanje u njoj u drugoj polovini 20.veka.

Humanistički opredeljeni autori su davali uputstava nastavnicima kako treba da daju podršku učenicima da izgrađuju vrednosni sistem. Ako se vaspitanje shvati kao podrška procesu razvoja i odrastanja i ako ta podrška zadovoljava potrebe učenika , rezultat može biti slobodan, samostalan i kreativan pojedinac. Smislenije i bogatije oblikovanje života, po mišljenju nekih autora , moguće je jedino iz stanja slobode, a ona je postignuta kad su učeniku urođene fizičke, duhovne i intelektualne sposobnosti u potpunosti razvijene.

Rad predstavlja pokušaj da se odgovori na pitanja : Da li je učenik istinski slobodan ako ima pravo izbora?Da li je učenje najuspešnije ako se vaspitava i poštuje učenikova samosvojnost i ako je on slobodan da istražuje odnose, ideje, nastavne sadržaje u skladu sa svojim interesovanjima, potencijalima i iskustvom? Da li su "vrednosti samorazvoja" učenika: emancipacija, autonomija, kritičnost?

Милорад Станић
Липница

СЛОБОДНО ВАСПИТАЊЕ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

-Циљ рада је сагледавање односа школске дисциплине и слободе ученика у нашим школама;

-обрадити актуелан педагошки захтев за слободним и хуманим васпитањем, који се поред слободе избора огледа у откривању и поштовању разноврсних дечјих интересовања;

- анкетирати један број ученика у сеоској и градској основној школи и истражити ставове и мишљења ученика о слободи;

- У раду ће се обратити пажња о педагошкој концепцији Лава Николајевича Толстоја заговорника слободног васпитања, Мотесори метод и др.

- Објаснити значај савремених модела наставе за подстицање слободе ученика;

Тамара Стојановић Ђорђевић
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

САТИА САИ ШКОЛЕ – ПРИНЦИПИ ВАСПИТАЊА

У раду се указује на учење и школе Сатија Саи бабе, духовног учитеља из Индије, утемељивача више школа и колеџа, као и једног универзитета у Индији. Школе Сатиа Саи су слободне школе које повезују световно васпитање са духовним васпитањем и у први план стављају развитак карактера деце и примену људских вредности у свакодневном животу.

У друштву које се непрестано „ развија“, мења, у којем људи стално покушавају да пронађу своје корене и осећај заједништва, главни задатак васпитања треба да буде да се људима пружи помоћ да створе јак, стабилан и трајан идентитет. До овога циља је могуће доћи само онда ако се људи могу позвати и ослонити на вредности које су потпуно независне од времена и простора. Оживљавање и стално практиковање универзалних и трајних људских вредности као што су: љубав, мир, ненасиље, истина и исправно опхођење (поступање),

које у себи обједињује велика достигнућа, знања и мудрости различитих цивилизација у историји човечанства пружа, по Сатиа Саиу васпитању и образовању, велику помоћ да се успоставе универзални и непромењиви оквири за дожиљавање осећаја заједништва. Саи васпитање и образовање темељи се на учењу и поштовању пет људских вредности. То су: истина, исправно поступање, мир, љубав и ненасиље.

Рајка Ђевић
Емилија Лазаревић
Институт за педагошка истраживања Београд

УЛОГА НАСТАВНИКА У ПОДСТИЦАЊУ РАЗВОЈА САРАДНИЧКИХ ОДНОСА У ИНКЛУЗИВНОМ ОБРАЗОВАЊУ

Подстицање развоја сарадничких односа, код свих ученика, па и деце са сметњама у развоју, у редовној школи, условљен је променом педагошко-психолошких и социјалних услова у којима се развој ових ученика одвија. У фокусу савремене педагошке теорије и праксе налази се проучавање не само наставних метода које подстичу сарадничко понашање ученика, него и улога које наставници имају у овом процесу. Када је реч о инклузивном образовању, проблематизација ове чињенице је веома значајна зато што улога наставника не представља само реализацију предвиђеног наставног плана и програма, него и креирање најоптималнијих услова за васпитање и образовање деце са сметњама у развоју, који би одговарали њиховим специфичним развојним и

образовним потребама. У раду се разматра улога наставника у подстицању сарадничких односа у инклузивном образовању, и даје приказ релевантних истраживачких студија које су се бавиле овим сложеним питањима. Демократски начин руковођења разредом, креирање атмосфере у којој се подстиче кооперативно учење, афирмисање деце са сметњама у развоју кроз пружање могућности избора партнера и активности током наставе, сензибилизација вршњака за разумевање специфичних потреба деце са сметњама у развоју, само су нека од питања која су предмет разматрања овог рада.

СЕКЦИЈА ЗА ПСИХОЛОГИЈУ
ПОДТЕМА: ДАРОВИТОСТ И СЛОБОДА

Елена Ачковска Лешковска
Филозофски факултет, УКИМ, Скопље, Македонија

МЕНТАЛНОСТ (MINDSET) ДАРОВИТИХ УЧЕНИКА

И након сто година истраживања људске интелигенције и даровитости, велика дебата урођено / стечено не губи на актуелности. Међутим, како су се прикупљали докази током година, на даровитост се све више гледало као на динамични квалитет који може да расте или стагнира. Данас нагласак у овом подручју је померен са проблема идентификације даровите деце ка култивисању даровитости. Истраживачи који проучавају људе високих способности сугеришу да је њихов креативни допринос производ страсти, учења, труда и упорности. На основу ових налаза, Керол Двек претпоставља да уверења ученика о природи њихове интелигенције играју кључну улогу у њиховом достигнућу. Она је предложила модел фиксне менталности (fixed mindset) и менталности раста (growth mindset) као мотивациони оквир за академска достигнућа. У оквиру два облика менталности (mindsets), ученици имају различите циљеве, ставове о улагању напора, као и реакције на тешкоће. Ученици са fixed mindset страхују да ако раде напорно, праве грешке, или имају потешкоћа у постизању циљева, више неће бити виђени као даровити. С друге стране, ученици са growth mindset усмерени су ка њиховим

напорима, не на томе да изгледају паметни, већ да постану паметнији.

Овај рад приказује мотивациону перспективу даровитости, објашњава како је менталност (mindset) научена и осврће се на емпиријске налазе о могућностима њене промене.

Драгољуб Крнета
Филозофски факултет Пале

ДАРОВИТИ И ЕФЕКАТ КОНФОРМИЗМА

У раду су представљени резултати истраживања положаја даровитих у друштву. Полази се од досадашњих сазнања да је конформистичко понашање веома раширено на овим просторима (Кузмановић, Б. и сар. 1995, Крнета, Д., 2007, Кецмановић, Д. 1973.) и да представља реметилачке социјалне факторе у испољавању даровитости. Појам конформизам се односи на понашање појединца у друштву које је карактеристично по настојању да појединци прихватају кон¬формистичко понашање да би избегли конфронтацију са својом друш¬тве¬ном средином те на тај начин постају слијепи послушници, који извршавају (или бар јавно манифестују) опште прихваћене ставове као своје властите, губећи на тај начин сопствени идентитет и самосвојност креативног члана заједнице.

Стим у вези постављен је циљ истраживања да се утврди: 1) раширеност конформистичког понашања код даровитих и 2) да се анализирају релације између битних карактеристика даровитих и њихове перцепције положаја даровитих у друштву. Истраживање је

реализовано на двије групе студената и то: на групи даровитих, тј. оних који су до сада испољили изразиту талентованост у једној или више активности (студенти Академије умјетности у Бањалуци и Академије ликовних умјетности у Требињу и Факултета физичког васпитања и спорта у Палама) и контролној групи коју су сачињавали студената који до сада нису испољили изразиту талентованост у некој активности (студенти других факултета).

Татјана Миливојевић
Драгана Јовановић
Факултет за културу и медије Мегатренд универзитет

СТВАРАЛАШТВО КАО ПАРАДИГМА ПАРАДОКСАЛНОГ КАРАКТЕРА СЛОБОДЕ: АУТЕНТИЧНОСТ И УНУТРАШЊА ДЕТЕРМИНАЦИЈА

Спиноза слободу није схватао као слободу избора нити као супротност нужности, већ као супротност притисцима и ограничењима. Слобода је, по њему, моћ да се буде оно што јесте, узрок сопственог бића и својих акција, док се ограничење састоји у томе да се буде и дела под одређеношћу ствари изван себе самог. Зато постоји „слободна нужност“, као унутрашња нужност словесног бића, која га ослобађа од спољње детерминације (хетеродетерминације). Појам аутентичности има сличности са Спинозиним схватањем слободе, утолико што слободу схвата као усклађеност мисли, чинова, избора, поступака са сопственом личношћу. Аутентично је оно што изражава

дубоку истину једне особе, насупрот површних навика, мњења, конвенција и конформизма. Открити и следити своју личност значи следити унутрашњу мотивацију, која се рађа на тлу сопствених дарова, диспозиција и склоности. Таква мотивација се не бира, а ипак чини срж слободе самоодређења и осећања слободе. Слобода избора је ту присутна, јер се човек може одупрети зову сопствене личности, али то чини, само наизглед парадоксално, по цену губитка слободе као властитости, тј. као верности законима свог бића. У раду ћемо приказати стваралачку личност, њене мотиве и рад као модел, узор и илустрацију парадоксалног карактера слободе, у којој је најснажнија унутрашња детерминација воље уједно и највиши облик слободе. Стваралаштво разумемо као остварење слободе у одазиву тој унутрашњој нужности. Такво значење слободе налазимо и у појму вокације (позива).

Јасна Вељковић
Факултет политичких наука Београд
Радомир Чолаковић
Филозофски факултет Пале

ПСИХОДРАМА МЕТОДА ГРУПНЕ ПСИХОТЕРАПИЈЕ - ПУТ КА РАЗВИЈАЊУ СПОНТАНЕ И КРЕАТИВНЕ ЛИЧНОСТИ

Психодрама је акциона форма групне психотерапије у којој се животне ситуације појединца одигравају уз помоћ чланова групе, на психодрамској сцени.Творац психодраме је бечки психијатар, Ј.Л.Морено(1889-1974),који је такође творац социодраме

и социометрије. Данас је психодрама један од најраспрострањенијих групно-терапијских приступа. Оно што је главно богатство психодраме јесте широк дијапазон примене ове методе у различитим контекстима. Основне теоријске поставке психодраме базиране су на егзистнцијалистичким филозофским приступима и Мореновој теорији улога, спонатности и креативности. Богатство психодраме је у томе што она ослобађа често блокирану спонатност људи и омогућава им на тај начин да дођу у контакт са сопственом кретавношћу. Развијање спонтаности кроз психодрамску акцију, у циљу је развијања капацитета личности. Једино тако човек може доћи у контакт са сопстевним вредностима којих не ретко није свестан. У овом раду приказаћемо основе теоријске постулате психодраме а потом их илустровати са резултатима примене психодраме у различитим контекстима.Евалуационе студије показују широко индикационо подручје за примену ове методе.

Олгица Стојић
ДУ"Дечија радост" Ириг

ДАРОВИТО ДЕТЕ - ДАР ЗА СВЕ

Рад промовише систематски институционалан приступ у одређењу, препознавању и подршци потенцијалним "даровима" деце предшколског узраста, који се развија кроз сарадњу шест вртића Војводине и Одсека за психологију Филозофског факултета у Новом Саду.Иницран је вишеструким идентификовањем детета са изузетним креативним потенцијалима у

припремној групи, као својеврсног изазова за одабир адекватних стратегија у подстицању потенцијала, на узрасту, када је развој општијег карактера, одвија се по законитостима - интермитентности и алтернативности, те захтева и широко постављену, мултидимензионалну дефиницију даровитости. Радом се приказује обогаћен, редован програм, уз индивидуализацију метода, садржаја и циљева васпитно-образовног рада, као изабран начин рада. На нивоу васпитне групе поштован је принцип аутентичности и стимулисања, општег, свеукупног развоја деце. Кроз едукацију је остварено партнерство са родитељима детета, као предуслов стварања подстицајног окружење и код куће. Рад актуализује васпитача као "креатора" и "стваралоца", који суптилно, без елитизма и издвајања, ствара контекст у коме дечак унапређује потенцијале. Истраживањем је утврђено да васпитачи мултидимензионално сагледавају даровитост на раном узрасту и да је подршка потребна у подизању нивоа сарадње са породицом и едукацији васпитача (Стојић О., Пекић. Ј., 2013), а све у правцу отварања Центра за подстицање креативних потенцијала деце.

Драгана Станимировић
Бранка Јаблан
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију
Београд

ОГРАНИЧАВАЈУЋИ И ПОДСТИЦАЈНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ПОТЕНЦИЈАЛА ДВОСТРУКО ИЗУЗЕТНЕ ДЕЦЕ

Даровитост је појава повезана са изузетним интелектуалним, уметничким или спортским постигнућима. Двоструко изузетна деца истовремено имају развојне сметње и високо развијене способности у једном или више домена. Заблуда је да деца са сензорним или моторичким сметњама не могу бити (интелектуално) даровита. Али, ова деца испољавају социјалне и емоционалне проблеме уколико не добију одговарајућу подршку. Циљ рада је размотрити услове за оптималан развој потенцијала двоструко изузетне деце.

Рана интервенција у овој области треба да обухвати рано откривање двоструко изузетних и програме намењене деци од рођења до пете године. Битно је да буде препозната централна улога родитеља у развоју малог детета.

Традиционални образовни систем се означава као главни кривац за спутавање слободе даровите деце да актуализују потенцијале. Фокусиран је на просечног ученика, више вреднује памћење него мишљење... Инклузивно образовање подразумева уважавање и задовољавање образовних потреба по мери сваког детета, те треба да омогући квалитетно образовање за сву укључујући и двоструко изузетну децу.

У пракси је даровитост често прикривена ометеношћу или додатно (двоструко) и подбацивањем. Са друге стране, тешкоће у учењу ове деце се некад приписују немотивисаности, лењости, инату и сл. Полазну основу за планирање наставног процеса и „неслободног“ слободног времена треба да чине и снаге и слабости.

Gorjana Koledin
Filozofski fakultet Pale

RAZLIKE IZMEĐU DAROVITIH I NEDAROVITIH U INTENZITETU I VRSTAMA ISPOLJAVANJA SOCIJALNO NEPRIHVATLJIVOG PONAŠANJA

Darovitost je skup osobina koje omogućavaju pojedincu da doslijedno postiže izrazito iznadprosiječan uspjeh u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi, dok se kao najčešće karakteristike darovitih navode: iznadprosiječno razvijene sposobnosti, specifične osobine ličnosti, motivacija za rad i kreativnost. Socijalno neprihvatljivo ponašanje je definisano kao ponašanje kojim se krše pravne i moralne društvene norme i koje, kada je društveno vidljivo, izaziva spontano i organizovano društveno reagovanje u namjeri da se zaštite društvena dobra i vrijednosti, ali i akteri takvog ponašanja.

Cilj istraživanja je ispitati da li postoje razlike između darovitih i onih koji nisu u vrstama i intenzitetu ispoljavanja različitih oblika socijalno neprihvatljivog ponašanja. Uzorak istraživanja čine dvije grupe studenata i to grupa studenata koja su identifikovani kao daroviti i grupa nedarovitih studenata. Socijalno neprihvatljivo

ponašanje ispitivano je istoimenom skalom koju čini 25 stavki čiji sadržaj se odnosi na različite oblike socijalno neprihvatljivog ponašanja, a ispitanici odgovaraju u skladu sa tim koliko često su manifestovali navedene oblike ponašanja. Primjenjeni statistički postupak je kanonička diskriminativna analiza.

Na osnovu dobijenih rezultata moguće je izvesti generalni zaključak da postoje statistički značajne razlike u vrstama i intenzitetu ispoljavanja socijalno neprihvatljivog ponašanja između darovitih i nedarovitih studenata.

Јелена Малинић
Филозофски факултет Пале

РАНО ИСКУСТВО И ДАРОВИТОСТ

Даровитост је склоп особина (способности, мотивација, креативности) који омогућује појединцу да има потенцијале за досљедно постизање изразито надпросјечног успјеха у неком друштвено цијењеном подручју, а може се препознати као нови и изворан допридонос. Под утицајем психоанализе и класичног схватања раног искустав, искристализовало се временом схватање о пресудном утицају раног искуства на развој личности. Битне карактеристике раног искуства или учења су, између осталог, да рано искуство оставља трајан, некад „неизбрисив печат“ на развој индивидуе. Перманентност, иверзибилност ефеката је прва и најзначајнија његова карактеристика.

Научни циљ истраживања је испитати да ли постоје разлике између даровитих ученика и ученика који нису у групи даровитих, у односу на рано искуство

и њихова постигнућа. Узорак истраживања чине двије групе студената и то група студената која су идентификовани као даровити и група недаровитих студената. Рано искуство испитивано је кроз два аспекта, рану животну угроженост и степен стресних доживљаја у раном искуству.

Добијени резултати указују на податак да је могуће извести генерални закључак да постоје статистички значајне разлике у оствареним постигнућима испитаника, даровитих и недаровитих, у односу на рана животна искуства.

Наташа Костић
Шуајб Солаковић
Филозофски факултет Пале

ПРАКСА ИСТРАЖИВАЊА ДАРОВИТОСТИ

У раду су првенствено разматрани различити приступи дефинисања и теоријског разматрања природе даровитости, као и почеци њеног истраживања у психологији. Након тога су представљени различити аспекти и резултати истраживања даровитости у задњих десет година да би даље били анализирани методолошки приступи и проблеми уочени на основу анализе презентованих истраживања. У завршном дијелу су дати закључци који указују на значај истраживања даровитости, као и приједлози за даља истраживања.

Небојша Милићевић
Филозофски факултет Ниш

ФАКТОРИ КРЕАТИВНОГ ПОСТИГНУЋА НА СТУДИЈАМА ПСИХОЛОГИЈЕ

На узорку студената психологије Филозофског факултета у Нишу (Н=100) испитивани су ставови студената о позитивним и негативним факторима креативног постигнућа. Као позитивни фактори највише су рангирани: ентузијазам професора, објективно и квалитетно оцењивање, креативност у настави, динамика и занимљивост наставе, директна похвала и награђивање предиспитних обавеза. Као негативни фактори најчешће су навођени: инсистирање на меморисању а не разумевању градива, недовољно праксе, дистанца између студента и професора, као и недовољно праћење најновијих достигнућа из области психологије. Добијени налази указују на могућност побољшања квалитета наставе. Неке погодности реформисаних програма се не примењују у потпуности а величина група онемогућује квалитетни индивидуални рад са студентима. Такође, било би корисно наведене факторе укључити у редовне студентске евалуације и већу пажњу посветити заступљености дивергентне продукције у раду са студентима. Реформа у настави на високошколским установама у складу са Болоњским процесом, би требало да потенцира активно укључивање студента и измењену улогу наставника, што би допринело поптунијем развоју личне, стручне и социјалне компетентности студената.

Aleksandar Kontić
Visoka škola likovnih i primenjenih umetnosti Beograd

KREATIVNI DAR I SLOBODA OD UNUTRAŠNJIH KONFLIKATA

Površno proučavanje psihoanalitičke literature se naslanja na stav da se izuzetno daroviti pojedinci u jednoj stvari ne razlikuju od bilo kog neurotičara: usled nemogućnosti da se suoče sa i uskratama i konfliktima koje neminovno nosi realnost svakodnevice, oni, u određenoj meri prekidaju kontakt sa stvarnošću, ali zahvaljujući upravo svojoj izrazitoj obdarenosti, izbegavaju zamku neuroze, te umesto simptoma, kreiraju civilizacijska dela univerzalne vrednosti.

Prihvatanje ove, u suštini ispravne-ali veoma pojednostavljene- tvrdnje, kreiralo se uverenje o nužnosti unutrašnjih konflikata kao preduslova za kreativni čin obdarenog pojedinca. Iskustvo u psihoanalitičkom radu sa darovitim pojedincima pokazuje mnogo složeniju sliku psihodinamike ovih osoba: njihovi unutrašnji konflikti se nesumnjivo prepoznaju, ali njihov kvantitet i količina određuju da li će izrazito kreativna-produktivna ličnost ostvariti svoje natprosečne potencijale ili će ostati samo neostvarena mogućnost. Njihova hipersenziblinost, neretko odsustvo zaokruženih socijalnih veština, te niska tolerancija na frustraciju, između ostalog, samo usložnjavaju ovaj problem. Izvesna istraživanja nalaze da se dve trećine potencijalno darovitih ne izbori sa složenošću i žestinom svojih unutrašnjih konflikata, osobito kada okruženje ne pokazuje dovoljno interesa za ove retke pojedince. Ukoliko je procena tačna, predstavlja gubitak

koji ni jedna društvena zajednica ne može ravnodušno prihvatiti.

Јелена Давидовић Ракић
Факултет за менаџмент Сремски Карловци
Ранко Рајовић
Агенција за образовање НТЦ Нови Сад

САМОПОШТОВАЊЕ ДАРОВИТИХ ОСНОВАЦА

Када је реч о даровитима, у првом плану је интелектуални аспект личности. Прихватање сопствене различитости од већине условљена је управо реаговањем околине, које се рефлектује на емоционални аспецт личности. Основни проблем истраживања је ниво самопоштовања даровитих ученика. Рад се интересује и за потенцијалне корелате породичног и вршњачког миљеа са нивоом самопоштовања даровитих.

Узорак чини 54 ученика четвртог разреда осам Основниш школа из Суботице. Ученици су селектовани на основу: -одговора које су дали на загонетна питања НТЦ програма, -препоруком разредних старешина и препоруком психолошко-педагошке службе. Ограничење је било да се из сваког одељења одаберу по два најбоља ученика. Ниво самопоштовања је мерен Росенберговом скалом, која је за прилагођена узрасту испитаника. Осим социодемографских обележја испитаника, прикупљени су и подаци о породичном и вршњачком окружењу даровитих, са акцентом на емоционалном доживљају.

Значај проучавања самопоштовања даровитих ученика нижих разреда Основе школе интересантно је најмање из два разлога: а) самопоштовање присутно у детињству је битан предиктор менталног здравља на каснијем узрасту, б) као информација о самовредновању даровитих кроз рефлексију односа околине према њима.

Јелена Машнић
Филозофски факултет Никшић

ПРОБЛЕМ КРЕАТИВНОСТИ У ОРГАНИЗАЦИЈАМА

Да би било која организација постигла успјех, на све конкурентнијем тржишту рада, неопходно је да примјењује различите моделе иновативности и креативности. Примјећујемо да су ти обрасци својственији развијенијим земљама свијета и да се као захтјев одрживости и развоја намећу овдашњим организацијама. Размотрићемо услове примјене интегративног модела који карактерише пословање малих и средњих предузећа. Анализираћемо постојећа научна истраживања кроз концепт умрежене креативности и сагледати структурални менаџерски оквир чији је задатак да стимулише примјену предложеног модела. Потенцијалне баријере ће бити проблематизоване у контексту свјетских кретања, организационих и личних карактеристика. Овом приликом ћемо указати на примјере свјетске праксе када је у питању посматрани феномен. Рад има за амбицију покретање мотивације у правцу

идентификовања препрека креативном испољавању, трагања психолошких рјешења за уклањање баријера креативности у организацијама и, у пуном смислу те ријечи, афирмације расположивих кадровских потенцијала.

Mirjana Matović
Student doktorskih studija
Filozofski fakultet Niš

POVEZANOST PROFESIONALNIH INTERESOVANJA I KOGNITIVNIH SPOSOBNOSTI MATURANATA

Cilj ovog istraživanja je bio da se na uzorku od 206 maturanata Gimnazije i Srednje ekonomske škole proveri da li se ove dve subpopulacije razlikuju po svojim profesionalnim interesovanjima i kognitivnim sposobnostima, kao i po izboru budućeg obrazovnog profila. Dalje, postoji potreba da se dovedu u vezu i neke socio-demografske karakteristike (pol, školski uspeh, obrazovanje oca i majke) ispitanika sa profesionalnim interesovanjima, intelektualnim sposobnostima i izborom zanimanja. U istraživanju su primenjena dva testa: KOG 3, baterija testova inteligencije (Wolf, Momirović, Džamonja, 1992) i Test profesionalnih interesovanja (Dragović, Balkovoj, Mirković, Kozić, 1998). Dobijeni rezultati pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika kako između opštih intelektualnih sposobnosti, tako ni između posebnih intelektualnih sposobnosti učenika Gimnazije i učenika Srednje ekonomske škole. Utvrđeno je da postoji veća zainteresovanost učenika Gimnazije za oblast kulture i

nauke, a da su učenici Srednje ekonomske škole više zainteresovani za oblast administracije i trgovine. Rezultati ispitivanja su pokazali da postoje statistički značajne razlike između polova u opštoj intelektualnoj sposobnosti, kao i u posebnim intelektualnim sposobnostima u korist muških ispitanika, osim u verbalnoj inteligenciji. Analiza pokazuje da postoje oblasti koje se preferiraju u zavisnosti od pola, kao i oblasti koje se preferiraju u zavisnosti od obrazovanja roditelja.

Miroslav Komlenić
Marija Mladenov
Filozofski fakultet Niš

ODNOS IZMEĐU MAKSIMA I AFORIZAMA

Postoji oblast pojava koja je u svim aspektima (faktorima) adekvatna humoru, a nije humor. To su maksime (mudrosti, sentence, poslovice, apoftegme). One imaju četiri osnovna faktora vica ili aforizma:

brzi sled dve reakcije (dva stimulusa), tj. iznenađenje
suprotnost ili disparatnost reakcija
reaktivnu inhibiciju prve reakcije
reakcioni potencijal druge reakcije u sledu

Ipak se razlikuju od viceva, jer ne izazivaju smeh (ha-reakciju – reakciju analognu bacanju prethodno naučenog), već doživljaj sličan divljenju (ah-reakciju – analognu učenju i brzom i efektnom novom saznanju).

Poznato je (Komlenić, 2013) da vicevi i aforizmi za brzi spoj dve reakcije koriste – i u svojoj genezi i u prijemu – principe asocijacija i grupisanja draži (dodir, sličnost,

kontrast, simetrija, kontinuitet) i u ovom radu se dokazuje, između ostalog, da ove osobine imaju i maksime, na primer:

Dodir:

Kleknite, ako hoćete da startujete.

Reč je srebro, ćutanje je zlato, a došanuto dijamant.

Sličnost:

Život je borba, a ne berba.

Mašta nije ma šta.

Kontrast :

Ljudi prvo nauče da govore, a zatim da ćute.

Prazna torba je najteža.

Simetrija:

Ne treba ciljati u metu, već treba metati u cilj

Život je takav, nekome pluta tone, a nekome tone plutaju.

Kontinuitet (dobra forma ili zajednička sudbina):

Prava linija je često najduži put između dve tačke.

Ne veruj svom srcu, žedno je tvoje krvi.

Ručak uz muziku uvreda je i za kuvara i za violinistu.

Аница Златевска
ОУ-Коле Канински, Битола
Вилма Петреска
Завод за рехабилитацију деце оштеченог слуха и говора Кочо Рацин, Битола

ЛИКОВНИ КОНЦЕПТ О СЛОБОДИ КОД УЧЕНИКА У РЕДОВНОЈ И ПОСЕБНОЈ ШКОЛИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА

Главни циљ нашег истраживања да испитаму ликовни концепт о слободи код ученика у редовној и посебној школи основног образовања и евентуалне разлике у концепту слободе код ученике у редовној и посебној школи.

Примерак истраживања су 15 ученике од 9 до 14 година из посебној школи основног образовања (деце оштеченог слуха и говора) и 15 ученике од 9 до 14 година из редовној школи основног образовања, одабрани случајном избором, тако су добиене две еквивалентне групе.

Метод истраживања-сваки ученик је требао на бјели лист А4формат нацртати и обоити цртеж на тему Шта је слобода! Добиене резултате су компаративно анализиране у четири категорије природа, дјецу у природи, дом и остало.

Постоје разлике у концепту слободе код ученика из редовној и посебној школи основног образовања. Код ученике из редовној школи основног образовања концепт о слободи приказује природе и веселе дјеце у природи, док код ученике са оштеченог слуха и говора приказује природу и веселе дјеце у затвореном простору.

Милена Белић
Државни универзитет Нови Пазар
Миодраг Миленовић
Филозофски факултет Ниш

СИМЕТРИЧНОСТ ЛИЦА – ИЗМЕЂУ ИДЕАЛНОГ И ПРИВЛАЧНОГ

Чињеница је да физичка привлачност игра значајну улогу у животу појединца и његовим социјалним интеракцијама. Једна од најважнијик компоненти те привлачности представља лице, које представља вишесигнални систем са највећим комуникационим потенцијалом. Бројни су индикатори фацијалне привлачности, између осталих и симетричност.

У раду је приказан експеримент којим је процењивана привлачност симетричних и несиметричних емотивно "неутралних" лица 30 мушкараца и 30 жена од стране 130 испитаника, такође оба пола. Резултати иду у прилог тврђењу да симетричност, лепота и привлачност нису једнакозначне категорије, при чему је утицај пола као стимулус-особе и као особе која процењује био статистички значајан. Жене су у улози процењивача биле критичније и давале ниже оцене стимулус-особама оба пола. Ово се може објаснити, са еволуционе тачке гледишта, Триверсовом теоријом родитељског улагања, по којој је избирљивији пол при избору партнера онај који више инвестира у родитељство, а то су у људској врсти и даље жене, које због ограниченог периода рађања теже да максимално остваре репродуктивни успех што пажљивијим избором партнера.

Закључак истраживања, независно од дарвинистичког објашњења, био би да симетрија, као одраз математичке правилности, не води нужно естетској лепоти и психолошкој привлачности, чиме се потврђује теза енглеског теоретичара уметности Едмунда Берка, из 18-ог века, да савршенство припада сфери идеалног, док су лепота и привлачност у служби људског.

Aleksandra Stojilković
Stefan Đorić
Filozofski fakultet Niš

ZANIMANJE RODITELJA I OSOBINE NJIHOVE DECE

U radu je prikazano istraživanje usmereno na ispitivanje razlika u stepenu izraženosti empatije, anksioznosti i samopoštovanja ispitanika u zavisnosti od toga da li se njihovi roditelji bave pomagačkim ili nepomagačkim zanimanjima.

Uzorkom je obuhvaćeno 95 ispitanika, uzrasta od 13 do 25 godina, od kojih približno jedna polovina (53,7%) ima roditelje koji se bave nepomagačkim profesijama, dok se makar jedan od roditelja ostalih ispitanika bavi nekom od pomagačkih profesija (posao lekara, medicinskih sestara, psihologa, psihoterapeuta, socijalnih radnika, nastavnika, vaspitača i pedagoga). Primenjeni su Dejvisov (Davis) Indeks interpersonalne reaktivnosti – IRI, Spilbergerov (Spielberger) Upitnik anksioznosti kao stanja i osobine ličnosti – STAI i Kupersmitov (Coopersmith) Inventar samopoštovanja- SEI.

Obrada podataka pokazala je da je stepen izraženosti empatije veći kod ispitanika čiji se roditelji bave pomagačkim profesijama, i kada su u pitanju očevi ($t(88)= 5,95$, $p<0.00$), i kad su u pitanju majke ($t(88)= 6,68$, $p<0.00$), dok razlike nema u pogledu stepena izraženosti anksioznosti i samopoštovanja.

Aleksandra Milunović Petrović
Udruženje telesnih psihoterapeuta Srbije

RAJHOV KONCEPT OKLOPA KAO IZRAZ ROPSTVA I SLOBODE U ČOVEKOVOJ LIČNOSTI

Rajhovo otkriće muskularnog oklopa, uzročnika mnogih psihičkih i somatskih bolesti, je poznato naučnoj javnosti. Manje je poznata "sudbina" ovog koncepta u radovima njegovih učenika. On nije uspeo da pruži zadovoljavajuće objašnjenje porekla nastanka oklopa. Verovao je da je nastao davno u ljudskoj prošlosti, a potom se putem socio-ekonomskih uticaja ustalio.

Jedan od njegovih učenika, Keli, smatra da oklop ne može biti rezultat iščezlog događaja u prošlosti, jer bi ga, zbog velike biološke štetnosti, proces evolucije eliminisao. Iako hendikep, bitan je za čovekov opstanak. Keli se poziva na Riboova proučavanja psihologije pažnje. Mehanizam voljne pažnje formira oklopljenost koja, naučena uz veliki napor u detinjstvu, zahteva mišićnu tenziju i disajne promene. Da bi dete naučilo voljno da usmeri svoju pažnju, mora da nauči kako da blokira svoje spontane impulse. Osobe koje su u stanju da potisnu spontane impulse koji ometaju njihovo dugoročno usmerenje, postižu dugoročnije ciljeve.

Keli smatra da suptilni izrazi ljudske civilizacije potiču od akumuliranih dostignuća svrhovitih ljudi, oslanjajući se na pozitivne efekte oklopa. Nauku i tehnologiju, literaturu, umetnost i muziku su stvorili oklopljeni ljudi. Neophodno je da čovečanstvo razvije fleksibilniji sistem blokiranja osećanja, tj. da se postigne svesna kontrola nad osećanjima. Razvio je svoj pristup, nazivan Radiks edukacija o osećanjima i svrsi, koji nas "podučava" kako da upotrebimo oklop za zrelu regulaciju osećanja.

Зорица Марковић
Душан Тодоровић
Филозофски факултет Ниш

МОТИВ ПОСТИГНУЋА И УСПЕХ НА СТУДИЈАМА КОД СТУДЕНАТА РАЗЛИЧИТИХ ПРОФЕСИОНАЛНИХ УСМЕРЕЊА

Мотив постигнућа представља тенденцију да се улаже напор да се постигне и оствари нешто што се сматра вредним и чиме ће се истаћи пред другима. Циљ истраживања је испитивање степена израженості мотива постигнућа и карактеристика његове структуре код студената различитих професионалних усмерења. Инструменти: МОП2002 (Францешко и сар.,2002)- мери мотив постигнућа кроз четири аспекта, и упитник конструисан за потребе овог истраживања за добијање информација о социодемографским одликама и просечној оцени у досадашњем току студија. Узорак чини 302 испитаника (студенти Департмана за англистику, журналистику и психологију са

Филозофског факултета, и студенти Медицинског факултета Универзитета у Нишу). Резултати показују да студенти будући журналисти (АС=199.1) и будући лекари (АС=198.4) имају статистички значајно израженији мотив постигнућа у односу на студенте будуће психологе (АС=195.5) и будуће англистичаре (АС=188.5). Разлике су посебно изражене на аспектима мотива постигнућа који се односе на компетитивност и тежњу ка циљу и постигнућу. Постоји и статистички значајна позитивна корелација успеха на студијама и свих аспеката мотива постигнућа (r=.138 до.218). Претпоставка је да разлике у програмима студирања али и сами захтеви будуће професије могу бити разлог израженије компетитивности и тежњи ка постигнућу код будућих новинара и лекара. Налазе је потребно потврдити даљим истраживањима.

Нада Половина
Институт за педагошка истраживања Београд

МЕСТО И УЛОГА ПОРОДИЦЕ ПРОКРЕАЦИЈЕ У ВИЗИЈАМА БУДУЋНОСТИ МЛАДИХ У СРБИЈИ

Рад је заснован на истраживању које је обухватило 206 испитаника адолесцентног узраста (17 година) и имало за циљ да допринесе сагледавању места које заснивање породице прокреације има у представама о будућности младих у Србији. За потребе ширег истраживања креиран је упитник који је садржао опште податке о испитаницима и више питања отвореног типа. У овом раду анализирани су одговори на два отворена питања: Када млади постају одрасли? и

Како замишљаш да ће изгледати твој живот за 10 година? У обради података коришћени су поступци семантичке анализе садржаја и поступци дескриптивне статистике. Резултати показују да свега 7.78 % адолесцената стварање породице прокреације види као аспект улоге одраслог, а 9.22% их (од тога ¾ девојака) у својим визијама будућности види себе као особу која је пред формирањем своје породице или већ живи у њој. Тема заснивања сопствене породице заступљена у описима адолесцената елаборисана је на три начина: у оквиру традиционалног образац преузимања улога одраслих (завршиш школу, запослиш се, заснујеш породицу), у оквиру визије о реализацији личних потенцијала (па и потенцијала за блискост и прокреацију); у оквиру осамостаљивања од породице порекла. Добијени резултати дискутовани су у контексту актуелних демографских показатеља везаних за улазак у брак и стопе наталитета, као успостављања нових животних стилова и критеријума одраслости.

Ирена Ристић
Факултет драмских уметности, Универзитет уметности Београд

КОНФОРМИЗАМ ВАНИНСТИТУЦИОНАЛНИХ АКТЕРА У КУЛТУРИ

У досадашњим истраживањима потврђено је да се радници у култури издвајају по аутономији и независности суђења, посебно у односу на деловање државне и друштвене контроле. Под претпоставком да су ове карактеристика изразитије код

ванинституционалних актера културе покренуто је истраживање како би се проверило до које мере је конформизам присутан у савременој културној пракси. Метод је био заснован на класичној експерименталној парадигми Соломона Аша, уз извесна прилагођења за изабрану популацију и њено поље деловања. Учесници су били различитих старосних категорија, ангажовани и активни у оквиру локалне културне сцене(N=49). На самом почетку понуђен им је, путем наменске апликације, текст уговора који је представљен као нов, а који би требало да регулише односе државе и уметника поводом извођења нових уметничких иницијатива. Учесници су позвани да пажљиво прочитају текст, и да избором опција које се налазе у дну стране истакну да ли би уговор потписали или не. Изнад понуђених опција "да" и "не" учесници су могли да виде и бројач који је показивао колико је људи гласало за једну или за другу опцију. Током гласања бројач није показивао право стање ствари већ је фаворизовао одређену опцију. Резултати показују да је 61,22% гласало у складу са мишљењем већине, док је 38,78 % изабрало мањинску позицију. Конформистичке тенденције су јасно изражене у одлукама независних актера, што може бити резултат немоћи и опште друштвене апатија у условима крајње разједињености.

Milorad Todorović
Filozofski fakultet Kosovska Mitrovica

PSIHOLOGIJA IZMEĐU NAUKE I ISTINE

Psihologija je pre svega praksa, menjanje (a ne samo njegovo proučavanje) Realnog, koje je Lakan definisao kao ono što ne zavisi o mojoj ideji o njemu. U tom odnosu psihologija jedino i može shvatati istinu kao uzrok. Istina o stanju pacijenta – o njegovoj (ne)slobodi – ne zavisi od toga kako će analitičar protumačiti diskurs pacijenta, već od toga kako će pacijent i analitičar odigrati svoje uloge pri ponavljanju scenarija iz prošlosti pacijenta. Sloboda koju pacijentu donosi znanje koje se ne može svesti na nauku ne stiče se ispravnim analitičarovim tumačenjem pacijentovog teksta izrečenog u terapiji, već ponovnim „odigravanjem" scenarija pacijentove doživljene prošlosti. Zbog toga korelativnost nauke i slobode koja se ispostavlja samim pominjanjem nauke nije ni malo naučno.

I upravo je psihologija kao praxis otkrila psihologiji kao nauci da cela istina o duši nije istina o svesnom i da se preko njega može ostvariti samo nesloboda. Put do naučne spoznaje duše teško da se može ostvariti preko prirodnonaučne metode, koje je mnogo lakše vezati za nauku, ne vodeći računa o prirodi predmeta. Insistirajući – u ime naučnosti psihologije – na ovakvim naučnim metodama, a zanemarujući pitanje primerenosti takvih metoda predmetu psihologije kao nauke o duši, mnoge psihologije su, kako kaže Ugo Vlaisavljević, „izgubile dušu".

Мирослав Гаврић
Филозофски факултет Пале

СТАВОВИ О ЗЛОУПОТРЕБИ ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ У ДИСТРИКТУ БРЧКО У ПЕРИОДУ ОД 2003. ДО 2013. ГОДИНЕ

Злоупотреба психоактивних супстанци је глобални проблем који погађа многе локалне заједнице у БиХ. У адолесценцији се дешавају веома интензивне промјене у сфери емоционалног, когнитивног и психосоцијалног функционисања. Генерације средњошколаца, адолесцената, су другачије јер се опште друштвени и локални услови одрастања нужно разхликују. У овој доби се усвајају или испробавају различити образци и облици понашања, а многи од њих, као што је злоупотреба психоактивних супстанци, могу бити штетни по здравље и са дугорочно лошим послиједицама. Ово истраживање настоји да сагледа злоупотребу психоактивних супстанци у Брчко дистрикту у десетогодишњем раздобљу, односно школска 2003/2013. Циљ је утврдити постоје ли статистички значајне разлике у посматраним појавним облицима присуства и злоупотребе психоактивних супстанци, те ставова о наркоманији као појави, десет година послије. Кориштен идентичан упитник МГ1 конструисан за ово истраживање, те ССОН скала ставова о наркоманији (Гаврић, 2005). Узорак је бројао 360 ученика првих и других разреда 4 средње школе у Брчком нешто је већи него што је то било у иницијалном истраживању (323). Употребом Х2-теста се неевидентирају значајне разлике свих посматраних параметара, од злоупотребе психоактивних супстанци,

присутности дрога у окружењу младих, до ставова о наркоманији. Међутим, евидентира се квалитативна промјена појединих поскала, скале ставова о наркоманији након 10 год. уз непостојање полне разлике.

Благоје Нешић
Филозофски факултет Косовска Митровица

РАСПРОСТРАЊЕНОСТ НАСИЉА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Истраживање је спроведено у циљу испитивања распрострањености насиља у основним школама.

Узорак је обухватио 510 ученика основних школа из Ниша. Инструмент за испитивање раширености насиља у основној школи конструисан је за потребе истраживања и има задовољавајуће метријске карактеристике. Резултати су показали да је 42,90% испитаника на питање о томе шта је насиље, навело да је то малтретирање, за узроке појаве насиља ученици су наводили да се угледају на одрасле (17,50%), да је у питању незадовољство (20,00%), нејасна правила (13,70%), узори са телевизије (18,20). Кад је у питању начин рјешавања сукоба, ученици су у највећој мјери навели да проблеме рјешавају тако што се буне (20,60%), да се обострано договарају (17,8%), да попуштају (13,30%) и њих (11,60%) је навело да проблем рјешавају свађом или тучом. На питање како родитељи рјешавају сукобе (60,40%) је навело да попуштају, а (15,10%) да не разговарају.

Aleksandra Kostić
Filozofski fakultet Niš

POLNE RAZLIKE U VRLINAMA, SNAGAMA KARAKTERA I DEPRESIVNOSTI KOD ADOLESCENATA

Osnovni cilj je bio da ispitamo da li postoje razlike između mladića i devojaka u izraženosti vrlina, snaga karaktera i depresivnosti. Uzorak je činilo 209 učenika trećeg i četvrtog razreda gimnazija iz Novog Sada. Za utvrđivanje Vrlina i snaga karaktera je korišćena srpska verzija upitnika VIA-IS (Virtues in action-Inventory of Strengths; Peterson i Seligman, 2004), dok je za merenje nivoa depresivnosti korišćen prevod skale CES-D (The Center for Epidemiological Studies-Depression Scale, Radolff, 1977). Diskriminativnom analizom je izolovana jedna značajna funkcija koju definišu snage Ljubav, Integritet, Radoznalost i Ljubaznost i na tim snagama su devojke postigle više skorove u odnosu na mladiće. Međupolne razlike nisu pronađene kada je u pitanju nivo depresivnosti. Rezultati se mogu primeniti u prevenciji psiholoških poremećaja kroz razvoj određenih vrlina i snaga karaktera.

Весна Петровић
Јасмина Недељковић
Факултет за правне и пословне студије "др Лазар Вркатић" Нови Сад

ПОВЕЗАНОСТ ВРЛИНА И СНАГА КАРАКТЕРА СА ДЕПРЕСИВНОШЋУ КОД АДОЛЕСЦЕНАТА

Циљ овог истраживања је био да се утврди да ли постоји повезаност између врлина и снага карактера и депресивности. Узорак је чинило 209 ученика трећег и четвртог разреда гимназије. За мерење врлина и снага карактера је коришћена српска верзија упитника ВИА-ИС (Виртуес ин ацтион-Инвентору оф Стренгтхс; Петерсон и Селигман, 2004), док је за мерење нивоа депресивности коришћен превод скале ЦЕС-Д (Тхе Центер фор Епидемиологицал Студиес-Депрессион Сцале, Радолфф, 1977). Резултати су показали да су највеће негативне корелације са депресивношћу су остварилe снаге Нада, Виталност, Упорност, Љубав, Радозналост, Саморегулација, Хумор, Обазривост, Социјална интелигенција, Отвореност ума, Тимски рад и Перспектива чиме је потврђено слагање са резултатима страних студија. Налази овог истраживања представљају значајан допринос у разумевању и примени принципа позитивне психологије у Србији, али исто тако могу послужити за креирање програма за развој младих и превенцију психолошких поремећаја кроз циљани развој одређених врлина и снага карактера.

Дамјана Панић
Студент докторских студија
Филозофски факултет Ниш

ПОЗИТИВНИ И НЕГАТИВНИ ПЕРФЕКЦИОНИЗАМ, СИНДРОМ ИЗГАРАЊА И СКЛОНОСТ КА ПСИХОСОМАТСКИМ ИСПОЉАВАЊИМА

У раду је разматран однос позитивних и негативних аспеката перфекционизма са склоношћу ка психосоматским испољавањима и синдромом изгарања. Бројне студије где је истраживана природа конструкта перфекционизма доследно потврђују његову повезаност са разним психопатолошким и соматским корелатима, али и са позитивним психолошким исходима – актуализацијом сопствених потенцијала, самоефикасношћу, задовољством животом. Истраживање је спроведено на узорку од 108 испитаника (81,5% мушког пола, М = 46,38, СД = 10,04). Од инструмената су примењени Скала позитивног и негативног перфекционизма – PANPS, Хартов упитник за испитивање нивоа изгарања и ХИ тест за мерење склоности ка психосоматици. Резултати указују на повезаност негативног перфекционизма и са психосоматским испољавњима ($r=.384$, $p<.01$) и са синдромом изгарања ($r=.281$, $p<.01$). Испитивањем постојања индиректних ефеката помоћу поступка за тестирање мултиплих медијација утврђено је да се веза између негативног перфекционизма и синдрома изгарања у овом случају остварује посредно, преко психосоматских испољавања (индиректни ефекат $ab=.2887$, $p<0.1$), са којима је синдром изгарања иначе

значајно повезан (r=.588, p<0.1). С друге стране, није утврђена повезаност позитивног перфекционизма ни са психосоматским испољавањима ни са синдромом изгарања. Резултати су сагласни налазима ранијих истраживања и теорисјком становишту о вишедимензионалној природи перфекционизма кога карактеришу и позитивна и негативна својства.

Aleksandra Kovač
Institut za onkologiju Vojvodine
Snežana Tovilović
Filozofski fakultet Novi Sad

KOPING STRATEGIJE KOD ŽENA KOJE BOLUJU OD KARCINOMA DOJKE

Cilj istraživanja bio je da se utvrdi koje su dominantne koping strategije koje koriste žene pri suočavanju sa karcinomom dojke, te njihova povezanost sa bazičnim dimenzijama ličnosti i procesom emocionalne regulacije. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 53 žene koje su bile hospitalizovane u februaru i martu 2014. godine, a primenjeni su upitnik Velikih Pet + 2 (Smederevac, et al 2010), CSI (Amirkhan,1990), ERQ (Gross & John, 2003), te upitnik za dobijanje opštih informacija. Rezultati indikuju da je prevladavanje usmereno na problem dominantna koping strategija koju koriste pacijentkinje, dok ne postoji razlika u korišćenim koping strategijama u različitim fazama lečenja kao i u odnosu na prisustvo progresije bolesti. Strategija fokusirana na traženje socijalne podrške pokazala je pozitivnu vezu sa Ekstraverzijom (ρS=.406, p<0,01), Pozitivnom valencom

($\rho S=.372$, $p<0.01$) i Savesnošću ($\rho S=.295$, $p<0.01$), dok je negativnu vezu pokazala sa Neuroticizmom ($\rho S=-.280$, $p<0.05$). Strategija fokusirana na problem pokazala je pozitivnu vezu sa Pozitivnom valencom ($\rho S=.303$, $p<0.05$), dok je strategija izbegavanja pokazala pozitivnu vezu sa Neuroticizmom ($\rho S=.538$, $p<0.05$). Osobe koje su koristile emocionalnu supresiju i ponovnu procenu pri regulaciji emocija češće su koristile izbegavanje kao koping strategiju. Rezultati su u skladu sa dosadašnjim istraživanjima.

Jelena Sladojević Matić
Student doktorskih studija

REALIZACIJA RAZVOJNIH KAPACITETA KLIJENATA KROZ ANALITIČKI PROCES

Osnovni cilj psihološkog razvoja po teoriji analitičke psihologije je individuacija, odnosno proces kojim postajemo ono što zaista jesmo (Jung) . Individuaciju možemo posmatrati kao prirodan samoregulatorni proces psihološkog razvoja ali i kao cilj psihoterapijskog tretmana. U radu ćemo kroz primere iz prakse i teorijsku analizu pokazati na koji način psihoterapija pomaže u osvešćivanju i razvoju kreativnih potencijala klijenata .

Senka je jedan od osnovnih pojmova analitičke psihologije, ključan za definisanje identiteta osobe kao i za uspostavljanje i održavanje odnosa sa drugima. U procesu individuacije, promene i veći stepen integrisanja i razmevanja sadržaja Senke možemo tretirati kao vrlo jasne kriterijume psihološkog razvoja osobe (u procesu psihoterapije ali takođe i u spontanom psihološkom razvoju pojedinca). Još šire, veći stepen prepoznavanja,

razumevanja i integrisanja sadržaja grupne i kolektivne Senke, mogu predstavljati indikatore kvalitativnih vrednosnih pomaka određenih socijalnih i društvenih sistema.

Kada terapijski proces »otvori« prostor za prepoznavanje i prihvatanje sadržaja Senke, otvara se i prostor za integrisanje velikog kreativnog potencijala koji mi kao ljudska bića u sebi nosimo, a koji često ostaje zarobljen »u senci nesvesnog«. Uporedo sa ovim procesom odvija se i faza preuzimanja odgovrnosti za ove sadržaje. U njoj leži i ogroman kreativni potencijal u značajno drugačijem pristupu sebi i drugima.

Gorica Vukasanović
Olivera Kalajdžić
Medicinski fakultet Foča

RELACIJE IZMEĐU OSOBINA LIČNOSTI I PROFESIONALNE ORIJENTACIJE UČENIKA

Izbor zanimanja je specifičan i životno važan problem za svakog pojedinca,jer profesionalni status utiče i na sve druge aspekte njegovog života. Razlike u uspješnosti u nekom poslu prouzrokovane su razlikama u temeljnim ljudskim osobinama : sposobnostima, vještinama, znanju, motivaciji. Cilj istraživanja je ispitati i proučiti odnos između karakteristika ličnosti i profesionalne orijentacije.

Metod: U empirijsko – neeksperimentalno istraživanje uključeni su učenici završnih razreda srednjih škola (167 učenika). Instrumenti koji su korišteni za prikupljanje podataka su: petofaktorski model ličnosti (Big

five inventory) i Test profesionalnih intersovanja zasnovan na Holandovoj teoriji.

Rezultati: Ustanovljeno je da postoji statistički značajna razlika između bazične crte ličnosti neuroticizma i istraživačkog tipa profesionalnih intersovanja; Ekstraverzije i socijalnog tipa profesionalnog interesovanja; Otvorenosti ka iskustvu i istraživačkog, umjetničkog, socijalnog i preduzetničkog tipa profesionalnih intersovanja.; Savjesnosti i istraživačkog, socijalnog i konvencionalnog tipa profesionalnih interesovanja. Ne postoji statistički značajna razlika između dimenzije ličnosti saradljivosti i šest tipova profesionalnih interesovanja.

Zaključak : Osobine ličnosti imaju važnu ulogu pri izboru zanimanja, zbog toga prilikom njegovog izbora treba voditi računa o individualnim karakteristikama pojedinca.

Анида Фазлагић
Државни универзитет Нови Пазар

ОДНОС ИНТЕГРИТЕТА И ЗАХВАЛНОСТИ ОБЗИРОМ НА ЖИВОТНУ ДОБ

Одрасли који комплетирају свој психосоцијални развој разрешењем конфликта у последњем стадијуму развоја интегритетом, осећају се целовито, потпуно и задовољно својим постигнућима. Осећај интегритета има способност синтетизације друштвених вредности и појединцу пружа незамењљив осећај слободе и захвалности. Захвалност са друге стране можемо посматрати и као свестан, рационалан избор особе да се фокусира на благодати живота пре него на животне мане и недостатке. Стога је циљ овог истраживања био

испитати у каквом су односу интегритет и захвалност код испитаника млађе и старије доби, као и да ли постоји повезаност са другим социодемографским варијаблама. Испитаници у овом истраживању били су студенти завршних година студија са различитих студијских програма и испитаници средње и старије одрасле доби. Укупан број испитаника је 150 (Н=150), просечне старосне доби 36 година. У истраживању смо користили Упитник о социодемографским обележјима, Скалу интегритета и Упитник захвалности.

Резултати истраживања указују на средње јаку повезаност интегритета и захвалности, док су групе испитаника подељених између студената и старијих одраслих не разликују у погледу изражености интегритета и захвалности. Резултати такође указују и на то да што испитаници своје материјално и здравствено стање процењују лошијим, показују виши ниво изражености захвалности.

Одлука да испитамо однос интегритета карактеристичног за старије одрасло доба и захвалности пожељном у свим животним стадијумима омогући

СЕКЦИЈА ЗА МАТЕМАТИКУ, РАЧУНАРСТВО И ФИЗИКУ

ПОДТЕМА: СЛОБОДА У КОНТЕКСТУ НАСТАВЕ МАТЕМАТИКЕ, ФИЗИКЕ И ИНФОРМАТИКЕ

Саво Ћебић
Висока техничка школа струковних студија Зрењанин

ШТА ТО БЕШЕ УГАО?

Међу геометријским фигурама истакнуто место има угао. Постоје разни приступи формирању овога појма и његовом дефинисању. У раду је указано какве све проблеме могу изазвати различити приступи овоме појму у школској настави математике. Слобода коју има наставник код формирања појма угла је невероватно велика. Дат је и један савремени приступ формирању појма угла. Посебно је истакнута недоследност у уџбеничкој литератури за основну школу кад је у питању формирање овога појма. Појам угла код свршених ученика основне школе није у потупности формиран!

Миленко Пикула
Јелена Бозало
Филозофски факултет Пале

СЛОБОДЕ И ОГРАНИЧЕЊА УЧИТЕЉА У РЕАЛИЗАЦИЈИ НАСТАВЕ МАТЕМАТИКЕ

Са аспекта интелектуалног развоја ученика разредне наставе и математике као науке учитељ има одређене слободе и ограничења у реализацији наставног процеса. У овом раду бавимо се односом компоненти слободног и ограничавајућег као сталним реалностима наставног процеса. Наставник, као кључни фактор наставног процеса, довољно добрим успостављањем односа наведених компоненти развија и код ученика осјећај слободног и ограничавајућег. Та проблематика је садржајна и значајна како са теоријског, тако и са практичног аспекта.

Мирко Дејић
Учитељски факултет Београд
Ивана Јовановић
Основна школа Ваљево

ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ РЕШАВАЊА ПРОБЛЕМСКИХ ЗАДАТАКА У ПОЧЕТНОЈ НАСТАВИ МАТЕМАТИКЕ

Решавање проблемских задатака у настави математике има низ позитивних ефеката од којих се у први план истичу: активирање мисаоних процеса ученика, мисаоно ангажовање ученика, изазивање

интелектуалне радозналости ученика, подстицање логичког, критичког, апстрактног и стваралачког мишљења, мотивисање ученика, подстицање даровитости ученика, неговање самосталности у раду и сл. Због многобројних квалитета до којих се долази решавањем проблемских задатака, пре свега, због њиховог позитивног утицаја на мисаони развој ученика, они добијају све већи значај у почетној настави математике. То је још разумљивије ако се има на уму да ученике од првих дана школовања треба учити да мисле и логички расуђују, односно оспособљавати их за решавање проблема. Тешкоће и препреке, које су главна карактеристика проблемских задатака, су управо оно што подстиче мисаони развој ученика и има позитиван утицај на процес учења.

У раду се указује на теоријске основе решавања проблемских задатака у почетној настави математике, на способности ученика које су од значаја за процес решавања проблемских задатака, на значај решавања проблемских задатака, односно њихов позитиван утицај на процес учења у настави математике. Такође, указује се и на методе решавања проблемских задатака у почетној настави математике.

Јасмина Милинковић
Учитељски факултет Београд

ФУНКЦИЈЕ ИГРЕ У НАСТАВИ МАТЕМАТИКЕ

Рад осветљава могућности коришћења дидактичких игара у настави математике са посебним освртом на математичке игре. У првом делу се указује

на уобичајено виђење игре као суштински важне активности за развој математичког сазнања у предшколском периоду. Примећује се да игра у потпуности губи значај са поласком деце у школу. У том периоду игра се повезује са разонодом и ваншколским, рекреативним активностима. У наставку рада анализира се могућност циљаног коришћења игара и у млађим разредима основне школе. Игре о којима је реч у раду се могу користити у настави математике у циљу мотивисања ученика, увежбавања поступака, развијања способности комуникације, итд. Указујемо кроз примере да математичке игре могу утицати на развој математичких способности, врлина, вештина, навика и сазнања. Посебно, се осветљава значај игре у подстицању дивергентног / имагинативног мишљења и холистичког развоја деце. У раду дајемо приказ одабраних игара из уџбеника и друге наставне литературе где су преопознате могућности примене игара у учењу математике. Одабране игре су анализиране са аспекта функције коју могу имати у наставном процесу.

Bernadin Ibrahimpašić
Pedagoški fakultet Bihać

PITAGORINE TROJKE

Uređenu trojku prirodnih brojeva (x, y, z) zovemo Pitagorina trojka ako su x i y katete, a z hipotenuza nekog pravouglog trougla. Ako su brojevi x, y i z relativno prosti onda se takva trojka zove primitivna Pitagorina trojka. U radu se analiziraju mogući oblici Pitagorinih trojki i

određene zakonitosti o elementima Pitagorinih trouglova, a zatim se kao posljedica analizira rješivost nekih nelinearnih Diofantovih jednačina.

Karmelita Pjanić
Pedagoški fakultet Bihać
Sanela Nesimović
Pedagoški fakultet Sarajevo

IDENTIFIKACIJA I KLASIFIKACIJA GEOMETRIJSKIH OBLIKA UOČENIH NA FOTOGRAFIJAMA REALNIH OBJEKATA - SLUČAJ STUDENATA RAZREDNE NASTAVE

Jedan od zadataka početne nastave geometrije je razvijanje prostornog zora kod učenika. Preporuka je da se ovaj zadatak realizuje povezivanjem geometrijskih sadržaja sa realnim situacijama i objektima. Stoga bi se među osnovnim kompetencijama učitelja trebale naći i kompetencije vezane za prostorni zor, preciznije prostornu vizualizaciju. Sposobnost prepoznavanja geometrijskih oblika koje susreću svakodnevno u različitim okruženjima te sposobnost tačnog i preciznog opisivanja tih oblika korišćenjem geometrijske terminologije pripadaju kompetenciji prostorne vizualizacije učitelja.

U radu analiziramo (kvantitativno i kvalitativno) odgovore studenata razredne nastave tokom aktivnosti identifikovanja geometrijskih oblika na 8 fotografija realnih objekata.

Analiza odgovora studenata usmjerena je na sljedeće ciljeve:

• Analizirati termine navedene u odgovorima studenata, s posebnim osvrtom na tačnost, frekvenciju i raznolikost odgovora.

• Utvrditi i analizirati kriterije po kojima su studenti klasifikovali geometrijske oblike.

• Analizirati korištenje termina geometrije ravni nasuprot terminima prostorne geometrije.

• Razvrstati netačne odgovore studenata.

Драгица Милинковић
Педагошки факултет Бијељина

КОМПЕТЕНЦИЈЕ СТУДЕНАТА ЗА МАТЕМАТИЧКО МОДЕЛОВАЊЕ

Исходи учења у високом образовању представљају компетенције које студент треба развити током студија, а које су профилисане компетенцијама факултета који их школују. Европска комисија за унапређивање образовања наглашава интердисциплинарно и мултидисциплинарно образовање будућих учитеља које подразумијева знања из предмета које предаје, али и других, њима сличних предмета, педагошко-психолошка знања која се односе на разумијевање развојних карактеристика ученика, стилова учења и културе ученика, вјештине поучавања у смислу познавања стратегија, метода и техника, те разумијевање друштвеног и културног контекста.

У том смислу, у раду се даје теоријски осврт на опште и специфичне математичке компетенције студената учитељског студија, те врши детаљније разматрање компетенција у области математичког

моделовања. У фокусу су „школска знања“ математичког моделовања, знања учитеља, те њихове компетенције за математичко моделовање.

У ту сврху конципирали смо истраживање у коме смо за испитанике узели студенте четврте године студијског програма разредне наставе Универзитета у Источном Сарајеву. У обзир смо узели показатеље улазних (УК) и излазних компетенција (ИК), вршили њихову компаративну анализу, те упоређивање резултата ИК са курикуларним компетенцијама.

С обзиром на значај математичког моделовања у савременом свијету, очекујемо да питање компетенција за ту област постане кључна тема у правцу осигурања квалитета математичког образовања на свим нивоима.

Petar Vuca
Filozofski fakultet Pale

NASTAVA FIZIKE U KONTEKSTU PROMJENA U OBRAZOVANJU

Pitanje rezultata obrazovnog procesa u novije vreme zaokuplja društvo. U savremenom društvu tradicionalna nastava, koja je zasnovana na memorisanju i reprodukciji činjenica, nije u mogućnosti razviti kompetencije potrebne za izazove i tempo života kakvog ga znamo u današnjem svetu. Dosadašnja istraživanja su pokazala da reprodukcija znanja razvija pasivnost podložnost, i poslušnost nego kreativno mišljenje i snalažljivost u novim životnim situacijama.

Živimo u vremenu u kojem se znanje multiplicira neverovatnom brzinom, da više nije moguće izučiti neko

zanimanje u ranom periodu života u kojem se školujemo i smatrati to poglavlje života okončanim, kako je to bio slučaj u devetnaestom i dvadesetom veku. Teško prihvatamo činjenicu i argumente da je obrazovni proces savremenog doba doživotni proces. Danas je važnije da učenik/student zna kako odabrati informaciju koja mu je potrebna i kako odabranu informaciju, upotrijebiti je, nego je memorisati. Važnije nego ikad je operativno znanje. Kako nova saznanja i činjenice aktivno primjeniti u životu, nego memorisati mnogobrojne informacije. Prelaskom na doživotno obrazovanje, je izuzetno bitna prilagođenost znanja određenom životniom dobima učesnika/studenta u nastavnom procesu.

Милан Живановић
Висока школа струковних студија за образовање васпитача, Крушевац
Јелена Стојковић
Гимназија "Јосиф Панчић", Бајина Башта

НАСТАВА СТАТИСТИКЕ У СРЕДЊОЈ ШКОЛИ И МЈЕРЕЊЕ ФРЕКВЕНЦИЈЕ САОБРАЋАЈА

Настава статистике у четвртом разреду је завршна тема средњошколског математичког образовања. Често, због пада мотивације и заокупљености припремама за матурске радове и пријемне испите, та тема остане недовољно прихваћена од стране ученика. Због тога смо покушали да мотивацију за учење статистике подигнемо кроз практичну примену наставних садржаја у обради

података мерења фреквенције саобраћаја у општини Бајина Башта. Локална администрација је препознала корисност овог истраживања за пројектовање нових и реконструкцију постојећих саобраћајница, те је подржала ову акцију. У овом раду ће бити описан модел активне наставе статистике изведен кроз практичну примену решавања наведеног конкретног проблема из непосредног реалног окружења.

Мићо Милетић
Висока школа за васпитаче струковних студија Алексинац

ТИПИЧНЕ ГРЕШКЕ УЧЕНИКА (ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ЗНАЊЕ МАТЕМАТИКЕ КОД УЧЕНИКА ОСНОВНИХ И СРЕДЊИХ ШКОЛА)

Грешке налазимо не само код слабијих ученика већ и код неоспорних стручњака у одређеним пољима науке.У том смислу је неопходна анализа учињених грешака ученика. Најслабије резултате на разним тестовима ученици показују из оних подручја која траже логичко расуђивање и примену знања. Шта и како даље да би се исправили учињени пропусти у настави.

Alma Šehanović
JU Gimnazija "Meša Selimović"
Dragana Kovačević
KŠC Sarajevo

PRAVILA DJELJIVOSTI

Pojam djeljivosti u skupu prirodnih brojeva, učenici prvi puta sreću u šestom razredu osnovne škole. Nakon obrađene nastavne jedinice, učenici bi trebali da znaju rastaviti složeni broj na proste faktore, prepoznati brojeve koji su djeljivi sa 2,3,4,5,9,10 i 15. Trebaju znati odrediti NZS i NZD, te razlikovati proste od složenih brojeva, kao i relativno proste brojeve. Dakle, sa pojmom djeljivosti i pravilima djeljivosti učenici se upoznaju veoma rano, ali je činjenica da ta naučena pravila kasnije rijetko koriste na rješavanju nekih konkretnih zadataka i problema. Kao dokaz za to proveli smo jedno istraživanje u JU Gimazija "Meša Selimović" u Tuzli i KŠC "Sveti Josip" u Sarajavu. Rezultati su pokazali da učenici na konkretnim zadacima jako malo koriste naučena pravila, te da do rješenja pokušavaju doći uglavnom koristeći digitron, pogađanjem ili rješavanjem nekih sistema, što predstavlja puno teži način.

Александра Михајловић
Факултет педагошких наука Јагодина

ПОСТАВЉАЊЕ ПРОБЛЕМА У ПОЧЕТНОЈ НАСТАВИ МАТЕМАТИКЕ

Ученици би требало да својим сопственим мисаоним напорима активно конструишу знања. У настави математике не би требало активности ученика свести само на налажење решења рутинских проблема, већ и оних нерутинских, нестандардних и неструктурираних. Веома важну улогу у области математике и математичког мишљења, осим решавања проблема, има и постављање проблема. Наиме, у математици као науци постављање, формулисање, генерисање проблема представља процес који захтева богато искуство и експертизу у области, али и креативно мишљење математичара. Када ученике ангажујемо у постављању проблема, тада их заправо стављамо у „улогу“ математичара као научника и нудимо могућност да искусе нешто другачији аспект математике. Постављање проблема омогућава ученицима да продубе своја математичка знања, да побољшају разумевање математичких концепата, мотивише их да развијају сопствене математичке идеје и подстиче креативно мишљење. Ипак, у настави математике се овој активности посвећује мало времена. У првом делу рада даје се приказ неких теоријских разматрања и истраживања о активностима постављања проблема, указује се на њихов значај, и приказују се примери примене у почетној настави математике. У другом делу рада приказани су резултати истраживања спроведеног међу учитељима чији је циљ био да се

испита у којој мери примењују постављање проблема у свом наставном раду, као и њихови ставови о значају ових активности.

Милорад Бањанин
Филозофски факултет Пале

МУЛТИМЕДИЈАЛНИ СИСТЕМИ И МРЕЖНО УЧЕЊЕ

Актуелни ниво рачунарски базираног учења је мрежно учење. Едукативни софтвер, апликације намењене за учење, као и мултимедијски системи за учење, добијају нови квалитет њиховим коришћењем у мрежи. Када су садржаји доступни преко мреже студент може да их користи без обзира на локацију на којој се налази: у учионици, на факултету, у библиотеци, у интернет-клубу или кући. Ово омогућава да се е-учење организује као учење на даљину, али и у оквиру самог наставног процеса.

Поред биолошких неуронских мрежа, постоје и вјештачке неуронске мреже (ВНМ) које представљају покушај имитације рада људског мозга захваљујући модерној електроници. Сличност са радом људскога мозга се огледа кроз структуру, функцију и начин обраде података и информација. Вјештачка неуронска мрежа се састоји из већег броја процесних елемената-вјештачких неурона, што је аналогно са мозгом у коме су основни елементи нервне ћелије.

Као нова генерација система за информационо процесирање, ВНМ показују способност учења, меморисања, генерализације на основу сета података за

обуку. Њихова примјена је веома широка, а посебно су ефикасне у препознавању облика, слике, говора, апроксимацији функција, оптимизацији, кластеризацији података, обради непрецизних и непотпуних података и сл. Да би конвенционални рачунари вршили исправну обраду података, мора им се претходно предочити алгоритам у тачном низу корака, тј. програм. За разлику од овог начина обраде, ВНМ уче самостално или са учитељем.

Ivica Boljat
Prirodoslovno-matematički fakultet Split

USPOREDBA ALICE, NXT-G LEGOMINDSTORMS-A I PSEUDO-KODA U POUČAVANJU PROGRAMIRANJA POČETNIKA

Petosatni program poučavanja osnovnih programskih koncepata poput grananja i ponavljanja obuhvatio je 115 učenika drugog razreda gimnazije. Korišteni su različiti alati i programska okruženja: alat za vizualizaciju programa Alice, vizualni programski jezik NXT-G s LegoMindstorms robotima te pseudo-kod kao službeni programski jezik državne mature.

Istraženi su stavovi učenika o zanimljivosti i korisnosti programiranja ovisno o spolu učenika i načinu poučavanja programiranja. Odredilo se koliko je način poučavanja programiranja utjecao na promjenu interesa učenika za izbor programiranja kao budućeg poziva. Usporedili su se rezultati svake skupine na testu iz programiranja, posebno za analitička pitanja vezana za

vještinu praćenja izvršavanja koda a posebno za sposobnost rješavanja jednostavnih problema u pseudo-kodu.

Ivica Luketin
Prirodoslovno-matematički fakultet Split

IMPLEMENTACIJA DIJELOVA INOVATIVNOG MOOC-A U TRADICIONALNI SEMINAR IZ DIDAKTIKE FIZIKE TEMELJENOM NA VJEŠTINI ZNANSTVENOG RASPRAVLJANJA

Seminar iz didaktike fizike je dio kurikuluma koji omogućava budućim nastavnicima fizike usvojiti znanje kako poučavati fiziku da bi dobili diplomu Magistra fizike-nastavnički smjer. Verzije seminara iz prošlih nekoliko godina, osim naglaska na kultiviranju prakse znanstvenog raspravljanja u kontekstu povijesti fizike, imale su istraživački sadržaj eksperimentirajući s didaktičkim mogućnostima računalno stvorene stvarnosti (npr.udaljeni laboratorij ili simulacije klime u mreži računala).

Ove godine realiziramo seminar čiji je sadržaj inspiriran s inovativnim MOOC-om (masivnim otvorenim online predmetom) u produkciji edX korporacije u kojem se provjerava mogućnost poučavanja kratkog, jednostavnog predmeta iz kvantne mehanike i njene primjene u razumijevanju prednosti kvantnog nad klasičnim računanjem. Koristeći online dostavu nastavnih sadržaja (udžbenik, video lekcije) i vježbi (forum, kvizovi, ispiti, pomoć u realnom vremenu) uz rasprave i sastanke uživo na fakultetu i uz kontroliranu provjeru kompetencija nadamo se razviti oblik poučavanja koji zadržava najbolje običaje tradiionalne akademije (kritičko mišljenje i kultura

raspravljanja) usvajajući informativne prednosti suvremene računalne tehnologije.

Гордана Ђорђевић
Алфа универзитет Београд

УНАПРЕЂЕЊЕ НАСТАВНИХ ПРОЦЕСА ПРИМЕНОМ ИНФОРМАЦИОНИХ ТЕХНОЛОГИЈА

Савремено друштво све више базира на информационим технологијама које постајудео свакодневног живота људи. Концепт "информационо друштво" управо подразумева интезивнију употребу ових технологија у пословању, управи, банкарству, здравству, образовању. Примена информационих технологија у настави, а посебно слободно коришћење едукативних и других софтвера, води ка унапређењу реализације и крајњих ефеката наставних процеса.

Татјана Бајић
Шабац

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО ЗА СТРУКОВНЕ ВАСПИТАЧЕ – ПЛАНИРАЊЕ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НАСТАВНИХ САДРЖАЈА

Полазећи од чињенице да се поједини кориснички програми могу прилагодити потребама различитих професија, у савременом информатичком друштву почетни ниво познавања рада у њима се

сматра основом информатичке писмености. Међутим, будући да обука у било ком апликативном програму претходно изискује одговор на питање због чега, и са којим унапред постављеним циљем се она спроводи, уопштена обука не задовољава у потпуности потребе једног струковног васпитача у смислу информатичког образовања. Самим тим намеће се неопходност за увођењем извесних теоријских основа у наставни садржај предмета Информатика са рачунарством за струковне васпитаче, при чему се приликом планирања наставних садржаја, првенствено мора поћи од образовних потреба будућих струковних васпитача из ове области, као и од претходног предзнања студената. Имајући у виду наведене чињенице, у раду се излаже одређен приступ наставним садржајима са циљем приближавања и прилагођавања нивоу образовања струковних васпитача. Такође се истиче значај специфицирања одређених могућности појединих апликативних програма у циљу решавања конкретне класе проблема са којима се струковни васпитачи сусрећу, како би јасније увидели које предности рачунар може да им пружи током њиховог школовања, као и у будућем професионалном раду. Поред тога, образлаже се и увођење наставних садржаја из увода у статистику, значајних у смислу теоријске подлоге за обраду података која је студентима неопходна у методологији педагошких истраживања.

Vladimir Šašo
Alfa univerzitet Beograd

SLOBODAN PRISTUP INTERNETU I NASTAVA INFORMACIONIH TEHNOLOGIJA

Slobodan pristup Internetu ima mnoge važne implikacije, a jedna od njih je njegova upotreba u nastavi. Mnogi autori istraživali su različite konsekvence slobodne upotrebe Interneta u nastavi različitih stručnih predmeta (stranog jezika, geografije, računarstva). U ovom radu biće izloženi primeri ovakve upotrebe Interneta, a posebna pažnja će biti posvećena njegovoj upotrebi u univerzitetskoj nastavi Informacionih tehnologija.

Александра Станковић
ОШ "Свети Сава" Фоча

ИНТЕРНЕТ И ДРУШТВЕНЕ МРЕЖЕ ИЗМЕЂУ ЗЛОУПОТРЕБЕ И СЛОБОДЕ

Када неко покушава да објасни на који начин Интернет функционише, обично наглашава да је то неформалан и отворен медиј. Информације слободно теку и свима су доступне, што значи и да свако своје информације може да пласира у свијет. Демократија, рекао би неко. Међутим, све више то личи на анархију. Интернет је свакако направио револуцију у многим аспектима друштва, а социјалне мреже су направиле своју револуцију у оквиру интернета. Социјалне мреже, а прије свега Фејсбук, представљају нови модел понашања.

Интернет се сматра слободним медијем, и у приступу нема временског, географског, расног, полног, политичког или другог ограничавања. У већини држава још увијек не постоји законска регулатива која ограничава дјеловање путем овог медија, те се он слободно користи у најразличитије сврхе.

Овај рад је написан са жељом да се укаже на предности и недостатке кориштења интернета и друштвених мрежа, те се покушава одгонетнути гдје је граница између употребе и злоупотребе.

Дакле у тренутку када већина нас има приступ овом моћном систему, покушаћемо одгонетнути како би требало да се односимо према њему тако да минимизирамо могуће опасности и евентуалне штете, како не бисмо постали жртва неког облика сајбер криминала.

Gordana Maksimović
Kruševac

PRIMENA SLOBODNOG SOFTVERA U NASTAVI WEB DIZAJNA I PROGRAMIRANJA

Nastava informatike nije ograničena na jedan softverski alat ili razvojno okruženje. Termin “slobodan” softver ne umanjuje kvalitet softvera i mogućnosti primene. U radu su objašnjeni termini softverska licenca, Free softver, Open softver i sistemi otvorenog koda za upravljanje sadržajem CMS. U nastavi informatike - web dizajna izučava se dizajn statičkih web stranica (HTML i CSS) i rad sa gotovim dizajn rešenjima CMS. U ovom radu je prikazano razvojno okruženje NetBeans. NetBeans IDE je

integrisano razvojno okruženje koje omogućava kreiranje web stranica, desktop i mobilnih aplikacija. Pored HTML, CSS, JavaScript, PHP za izradu web stranica, NetBeans podržava i sledeće programske jezike C/C++, Java tako da svoju primenu može imati i u nastavi programiranja.

СЕКЦИЈА ЗА ГЕОГРАФИЈУ
ПОДТЕМЕ: ГЕОГРАФИЈА И СЛОБОДА
ПРИРОДНИ РЕСУРСИ И СЛОБОДА

Stevo Pašalić
Fakultet pedagoških nauka Bijeljina

UTICAJ BUDUĆIH DEMOGRAFSKIH PROMJENA NA DRUŠTVENI RAZVOJ REPUBLIKE SRPSKE

Prognoze, pretpostavke i projekcije pokazuju kontinuirano smanjenje broja stanovnika Republike Srpske. U radu se posmatraju posljedice takvih demografskih promjena. Tako će buduća bioreprodukcija biti pod znatnim uticajem demografskog starenja stanovništva. Brojne su društveno-ekonomske i druge posljedice demografskih promjena. Neizbježna redukcija broja učeničke populacije rezultiraće smanjenom potrebom za nastavničkim kadrom. Uslijediće zatvaranje mnogih škola, posebno u depopulacionim krajevima. Starenje radnog kontingenta prouzrokovaće smanjenje obima radne snage. Doći će do daljnjeg pogoršanja odnosa broja penzionera i broja zaposlenih. Povećanje udjela starog kontingenta stanovništva umnogome će opteretiti fondove socijalne i zdravstvene zaštite. U Srpskoj će sela u velikoj mjeri postati naselja staračkih domaćinstava, bez mladih i nasljednika.

Miroslav Doderović
Filozofski fakultet Nikšić
Dragomir Kićović
Prirodno matematički fakultet Kosovska Mitrovica

POTENCIJALI CRNE GORE I RAZVOJ

Crne Gore ima ogroman razvojni potencijal, zahvaljujuci ocuvanim prirodnim potencijalima- prvenstveno poljoprivrednom zemljištu, drvnom i stocnom fondu, i dobrim uslovima za zimski i eko-turizam. Za razliku od sjevernog regiona, središnji i primorski region su u prethodnom periodu u velikoj mjeri koristili svoje razvojne potencijale, koji još uvijek nisu u potpunosti iskorišceni. Prelaz sa centralno planske na tržišnu ekonomiju, ratovi u okruženju i sankcije devedesetih godina uslovili su stagnaciju i kolaps velikih kompanija u Crnoj Gori, naročito u sjevernom dijelu zemlje, koje se nisu brzo i dovoljno oporavile kroz proces privatizacije. Znacajan kontigent radne snage, sa specijalizovanim tehnickim znanjima i vještinama, ostao je neupošljen, a teško se nalazio nacin njihove prekvalifkacije za angažovanje u sektoru turizma, koji je dominirao u ogranicenom razvoju posljednjih godina. Preostali dio privrede, uglavnom u kategoriji malih i mikro kompanija, karakteriše nedovoljni tehnološki razvoj, nedostatak standarda u poslovanju, kao i nepovoljna starosna i strucna struktura radne snage. Bez strateškog pristupa planiranju i razvoju, u ovakvim uslovima, prisutna je, sa jedne strane, neracionalna eksploatacija potencijala koja prijeti da trajno ugrozi razvoj pojedinih djelova zemlje, dok sa druge strane postoje brojni neiskorišceni resursi Prostor i prirodno izobilje Crne Gore predstavljaju njenu osnovnu razvojnu šansu.

Goran Jović
Filozofski fakultet Pale

SLOBODA KAO PREDUSLOV ZA RAZVOJ TURIZMA

Putovanja uopšte, pa i turistička, se ne mogu posmatrati izolovano od svog društvenog okruženja i konteksta u datom istorijskom periodu. Postavši masovni fenomen planetarnih razmera, u okviru koga se milioni ljudi, pripadnika različitih nacija i kultura, kreću i stupaju u međusobni kontakt, turizam u svojoj suštini predstavlja specifične migracije ljudi u ,,traganju,, za turističkim zadovoljstvom. U suštini tog fenomena stoji sloboda: turista slobodnom voljom bira destinaciju, putuje slobodno izabranim transportnim sredstvima i saobraćajnim koridorima, na slobodan način troši svoja novčana sredstva...

U radu se kroz odgovarajući eksplikativni okvir, uzročno-posledično razmatraju pojmovi turizam i sloboda.

Дејан Дашић
Академија за пословну економију Чачак

РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА У ФУНКЦИЈИ ОДРЖИВОГ И РАВНОМЕРНОГ РАЗВОЈА СРБИЈЕ

Рад разматра једно од најконтараверзнијих теоријских и практичних питања данашњице у Србији, питање регионализације. Основни циљ сваке регионалне заједнице јесте, повећање квалитета живота свих њених припадника. Искуства из Европске Уније

потврђују да су територијалне јединице боља опција за остваривање вредности него што је то држава. Сматара се, да је регионализација кључ за решење развоја локалних руралних заједница, све више спомињаном проблему одрживог развоја, равномерног просторног, социо-економског и демографског развоја. Регионализација обезбеђује бржу идентификацију проблема на одређеном простору и што је још битније, ствара услове за складан и миран развој, односно благостање у друштву, ретенцију становништва на простору на коме се налазе, а познате и успешне регије успешно брендирају и државу из које потичу. Србија је већ крајем XVIII века имала веома добар и организован систем локалне самоуправе, различите територијалне облике народне самоуправе и децентрализације (села, градови, области, жупе, крајишта ...), које су са јачањем моћи државе, постепено се потчињавале ауторитету централне власти. Истовремено поставља се питање, да ли је у овом тренутку, у овом духовном стању српске нације, у оваквом распореду становништва, регионализација и пут ка могућем цепању државе, узевши у обзир историјски аспект, тежње ка сепаратизму, што има за последицу страх власти од даљег дробљења и смањивања државне целине.

Zlatko Bulić
Filozofski fakultet Nikšić
Vasilije Bušković
Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore Podgorica

PIVA (MAGLIĆ, VOLUJAK I BIOČ) – BUDUĆI REGIONALNI PARK U CRNOJ GORI

Planinski lanac Maglić, Volujak i Bioč se nalazi u sjeverozapadnom dijelu Crne Gore i graniči se sa Republikom Srpskom (Nosna i Hercegovina). Prostornim planom Crne Gore do 2020. godine, planirano je proširenje Nacionalnog parka „Durmitor“ i proglašenje regionalnog parka „Piva“ (Maglić, Volujak i Bioč) u cilju njihovog povezivanja sa Nacionalnim parkom „Sutjeska“ u Republici Srpskoj. Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore (2008), predlaže ustanovljavanje regionalnog parka „Piva“ (Maglić, Volujak i Bioč), kao jedan od tri prioritete novih zaštićenih područja, pored Nacionalnog parka „Prokletije“ i regionalnog parka „Komovi“, kako bi se proširila mreža zaštićenih područja prirode u Crnoj Gori. Prostor planina Maglić, Volujak i Bioč, koji će biti uključen u granice Regionalnog parka „Piva“, pripada opštini Plužine. Regionalni park „Piva“ će obuhvatati površinu od oko 32.000 ha, odnosno oko 38% opštine Plužine, čija površina iznosi 85.232,1 ha.U granicama regionalnog parka izdvojeno je nekoliko kategorija posebno zaštićenih cjelina (prema Studiji izvodljivosti za Regionalni park „Piva“, Zavod za zaštitu prirode Crne Gore, 2011). Proglašenje prvog regionalnog parka „Piva“ u Crnoj Gori i veći stepen zaštite koji će imati područja koja uključuje regionalni park, značajne su i sa aspekta ekološke infrastrukture, novog koncepta Evropske unije o zaštiti životne sredine. Značaj

formiranja Regionalnog parka „Piva“ je višestruk, njime će se značajno uvećati zaštićena teritorija u Crnoj Gori, poboljšati prekogranična saradnja nacionalnih parkova Durmitor i Sutjeska,i omogućiti jedinicama lokalne samouprave da kroz dobre modele upravljanja štite prirodne i kulturne vrijednosti ovog područja.

Јелена Пецељ Пурковић
Филозофски факултет Пале

ПОТЕНЦИЈАЛ КОРИШЋЕЊА ШУМА КАО НАЈВЕЋЕГ ПРИРОДНОГ РЕСУРСА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Шуме представљају обновљиви расурс биомасе од највећег значаја у Републици Српској. Током развоја људског друштва шуме су масовно коришћене као први извор енергије и сировог материјала. Тај је процес попримио шире размере након развоја индустријских грана које користе дрво као сировину. Умеће дуготрајног газдовања шумама као и осталим екосистемима и ресурсима везаним за шуму, у циљу њиховог економског искоришћења, је данас императив који уважава мере и принципе њихове заштите и одрживости. Другим речима, нема заштите шума без газдовања шумом. Задатак рада је да сагледа могућности и потенцијал одрживог коришћења шума за енергетске потребе и потребе дрвне индустрије и испита тренутно стање шумских екосистема у Републици Српској.

Бранислав Драшковић
Филозофски факултет Пале

ФИЗИЧКО-ГЕОГРАФСКА СВОЈСТВА И ПРИРОДНИ ПОТЕНЦИЈАЛИ ТРЕСКАВИЦЕ

Највиша планина сарајевске регије Трескавица (2086 m) подијељена је на двије цјелине различите по величини и физичко-географским својствима: на Туровску и Калиновачку Трескавицу. Туровска Трескавица је под утицајем тектонских сила издигнута, шумовита, са бројним врелима, језерима и водотоцима, док је Калиновачка крашко подручје, слабије шумовито и безводно на површини, које се према југу постепено спушта ка Калиновику и висоравни Загорју.

У најзначајније природне потенцијале (ресурсе) Трескавице спадају хидролошки објекти, прије свега планинска језера формирана у удубљењима на контакту верфенских пјешчара и кречњачких наслага. Према већини аутора настала су током плеистоцене глацијације и представљају типична циркна језера позната под називом ''горске очи''. Њихова надморска висина креће се од 1550 до 1697 метара. Поредани по величини то су: Велико, Црно, Бијело и Платно језеро. Дио језерске воде подземно отиче и поново се на површини појављује у виду неколико извора, формирајући изворишну челенку Храсничког потока. Од осталих хидролошких ресурса Туровска Трескавица је позната по бројним врелима и локалитету Казани на ријеци Жељезници. Планина је позната и по лијепим пејсажима и биогеографској разноврсности и богатству, који погодују развоју различитих облика рекреације.

Dajana Vukojević
Istočno Sarajevo

GEOGRAFSKE OSOBENOSTI TREBINJA U FUNKCIJI RAZVOJA TURIZMA

Trebinje je grad i opštinski centar smješten u slivu rijeke Trebišnjice, na krajnjem jugu Bosne i Hercegovine, u sjeveroistočnom dijelu trebinjskog polja, na nadmorskoj visini od 274 m. Geografske karakteristike trebinjskog kraja iskazane osobenim odlikama prirodne sredine i prisustvom specifičnog materijalnog i duhovnog bogatstva stanovnika ovog prostora predstavljaju dobru osnovu za razvoj različitih vrsta turizma.

U ovom radu, kroz odgovarajući teorijsko-metodološki okvir, analiziraju se geografske osobenosti Trebinja u funkciji razvoja turističkih proizvoda koji afirmišu slobodu.

Милка Грмуша
Мариана Лукић Тановић
Филозофски факултет Пале

ПРИРОДНИ УСЛОВИ И РЕСУРСИ КАО ФАКТОРИ СОЦИОЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА ГРАДА ИСТОЧНО САРАЈЕВО

Град Источно Сарајево је територијално-административна јединица која се налази у источном дијелу Републике Српске. Град обухвата подручја шест општина а то су: Соколац, Пале, Источна Илиџа,

Источно Ново Сарајево, Трново и Источни Стари Град. Овако издвојен простор има површину од 1425.77 km2.

Природни услови и ресурси представљају основу развоја сваког географског простора.

У раду се анализирају природни услови и ресурси града Источно Сарајево који су значајни у економском смислу као што су рељеф, климатски услови, пољопривредно земљиште и шуме. Имајући у виду ове природне потенцијале града Источно Сарајево може се закључити да су најзначајнији пољопривредни и туристички ресурси и да су носиоци привредног развоја града Источно Сарајево пољопривреда (сточарство), шумарство и туризам. Такође, поред привредног је веома важан и еколошки аспект развоја. Потребно је сачувати пољопривредно земљиште, повећати економичност и рентабилност у газдовању шумама, развијати туризам али и обезбједити квалитетну заштиту животне средине.

Радослав Бошковић
Гацко
Гордана Петровић
Крагујевац

НОСЕЋИ КАПАЦИТЕТ ПОЈЕДИНИХ ХЕРЦЕГНОВСКИХ ПЛАЖА КАО ЕЛЕМЕНТ РАЗВОЈА ОДРЖИВОГ ТУРИЗМА

Апстракт: Општина Херцег Нови обилује бројним природним и културно-историјским ресурсима који чине битан потенцијал развоја туризма. Јединство природног и културно-историјског наслеђа даје посебан

значај и атрактивност простору. Херцег Нови представља једну од најзначајнијих туристичких дестинација Јадранске обале, а уз Будву и најзначајнију туристичку одредницу Црногорског приморја. Смјештен између динарског масива Орјена (1.895 m.) и улаза у један од најљепших залива свијета, Боку Которску, Херцег Нови осим веома повољног географског положаја има и дугу туристичку традицију. Почеци развоја туризма на овом подручју вежу се за другу половину XIX вијека. У савременом периоду Херцег Нови апсорбује преко 200.000 туриста и остварује око 1.800.000 ноћења на годишњем нивоу. Посједује 25 категорисаних хотела и два пансиона, уз респектабилан број лежаја како у основним тако и у комплементарним смјештајним капацитетима.

У погледу очувања животне средине и одрживости квалитета туристичких услуга које туристи очекују у Херцег Новом веома значајно је анализирати носећи капацитет херцегновске дестинације.

Данијел Даниловић

ДЕМОГРАФСКИ РАЗВОЈ И ТУРИСТИЧКИ РЕСУРСИ ГОРЊЕГ ПОДРИЊА

Основни циљ овог рада је да се на темељима релевантних теоријско-методолошких поставки истражи демографски утицај, заједно са утицајем природних и антропогених вредности за развој туризма на простору горњег Подриња. Хронолошким редом кроз историју развоја овог краја утврдиће се врло богато материјално, социјално и духовно стваралаштво људи

на овом простору, о чему нам свједоче бројни културно-историјски споменици.

У складу са демографским развојем као једним од фактора за развој туризма, циљ је и што рационалније привредно активирање природних и антропогених туристичких вриједности да би се експлоатација материјалне базе ускладила са законитостима заштите, те принципима доходовности како би се подигао животни стандард становништва горњег Подриња.

Тематски, рад ће бити усмјерен искључиво на демографски развој простора око горњег тока ријеке Дрине, са указивањем на популационе потенцијале овог простора, али и са очуваним природним и антропогеним вриједностима, што може значајно довести до економског напретка овог краја. Утврдиће се структура становништва, миграционе карактеристике, програм и перспективе демографског развоја становништва.

СЕКЦИЈА ЗА МЕТОДИКУ

Снежана Марковић
Факултет педагошких наука Јагодина

ДРАМАТИЗАЦИЈА КЊИЖЕВНИХ ТЕКСТОВА У ФУНКЦИЈИ ОСЛОБАЂАЊА ПОКРЕТА, ГОВОРА И МАШТЕ УЧЕНИКА РАЗРЕДНЕ НАСТАВЕ

У раду ће бити истакнуте карактеристике драмских техника и потреба да се њиховом применом у настави оствари дубљи доживљај и разумевање књижевних текстова, односно књижевних ликова и догађаја у којима они учествују. Модификација наративног књижевног текста у драмски захтева од ученика уживљавање у мисли и осећања књижевних ликова и пружа могућност за стваралачко осмишљавање монолошких и дијалошких исказа. Замишљајући и описујући ситуације и догађаје у којима учествују књижевни ликови ученици развијају способност причања и описивања и постају, у извесном смислу, сатворци такста. Драматизација пружа ученицима могућност да се претварају да су неко други, што се не може остварити без ослобађања имагинације и учешћа маште. Јединствена равнотежа између мисли и осећања, која се постиже драмским извођењем продубљује разумевање књижевних текстова, а подражавање покрета и понашања књижевних ликова даје нову димензију запажањима, чини их узбудљивим, изазовним и подстицајним за тргање и проналажење нових решења. Драматизација ослобађа дечју машту,

реч и покрет у ситуацијама које су ученицима углавном непознате, придајући подједнаку важност невербалној и вербалној импровизацији. Она помаже да се учи искуствено, активно и садржајно и да се стичу знања важна за живот.

У раду ће бити приказани примери драматизација остварених са ученицима разредне наставе.

Јелена Михајловић
Александра Костић Тмушић
Филозофски факултет Косовска Митровица

СРПСКА И ДРУГЕ КЊИЖЕВНОСТИ У НАСТАВНИМ ПРОГРАМИМА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ У РС, ФБИХ И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У уводном делу рада дат је осврт на методологију израде актуелних наставних програма за основну школу у Републици Српској, Федерацији Босне и Херцеговине и Републици Србији. Суштински део рада чини поређење садржаја поменутих докумената за матерњи језик – предметно подручје Књижевност. Циљ компарирања програмских захтева, датих у овом подручју, јесте да се констатује и образложи какав је однос српске и других књижевности у важећим програмима за Српски језик и књижевност у Републици Српској и Републици Србији и какав је однос бошњачке, српске и других књижевности у програму за матерњи језик у Федерацији Босне и Херцеговине, те да се, у складу с резултатима добијеним током компаративне анализе, о томе донесу одређени закључци.

Јелена Гркић
Педагошки факултет Јагодина
Маја Ћалић
Учитељски факултет Ужице

СЛОБОДАН ИЗБОР НАСТАВНИХ САДРЖАЈА У УЏБЕНИЦИМА ЗА МУЗИЧКУ КУЛТУРУ ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Рад представља теоријску анализу уџбеника за Музичку културу за први разред основне школе који су одобрени од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Полазећи од чињенице да уџбеник заузима значајно место у васпитно-образовном процесу и представља основно и целовито средство за стицање знања, аутори указују на: структуру и карактеристике ових уџбеника, усклађеност уџбеничког садржаја са наставним планом и програмом, као и на избор и тематски садржај композиција у уџбенику.

Посебна пажња у овом раду посвећена је поглављима у уџбеницима Музичке културе за први разред основне школе која се односе на слободан избор наставних садржаја, како од стране аутора уџбеника, тако и од стране учитеља, у циљу актуелизације програма за Музичку културу. Овакав избор наставних садржаја треба да је у складу са циљем и задацима програма, и исто тако да задовољи критеријуме васпитне и уметничке вредности.

У раду су истакнути елементи које учитељи треба да имају у виду приликом слободног избора наставних садржаја, чему доприноси поред уџбеника, одговарајућа алтернативна литература.

Биљана Павловић
Учитељски факултет Лепосавић
Драгана Цицовић Сарајлић
Факултет уметности Звечан

ЗАСТУПЉЕНОСТ И ЗНАЧАЈ ПАТРИОТСКИХ ПЕСАМА У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

У раду се говори о заступљености српских патриотских песама у основношколској настави музичке културе, и њиховом значају у националном васпитању младих. Патриотске песме изражавају колективна осећања у којима доминира љубав према отаџбини и свом народу. Говоре о чежњи народа за слободом, о вери у народне снаге, о херојству и пожртвованости за своју отаџбину, у чему се огледа њихов васпитни значај. Анализирани су наставни планови и програми и уџбеници музичке културе од 1. до 8. разреда да би се утврдило које патриотске песме су предложене за обраду у настави. Указано је на недовољну заступљеност српских патриотских песама у настави музичке културе, и на неопходност обогаћивања наставног плана и програма већим избором песама патриотског садржаја за певање и слушање. Истакнут је значај корелације наставе музичке културе са другим наставним предметима у циљу подстицања и развијања патриотских осећања. Посебно је указано на значај примене патриотских песама у основним школама на територији Косова и Метохије, које треба да допринесу развијању и учвршћивању осећаја националног идентитета, као и моралној подршци у опстанку српског народа на Косову и Метохији.

Маја Димитријевић
Факултет педагошких наука Јагодина

ПРЕОБРАЖАЈ КЊИЖЕВНОГ ЈУНАКА КАО ЧИН ОСЛОБАЂАЊА (НАСТАВНО ТУМАЧЕЊЕ У МЛАЂЕМ ШКОЛСКОМ УЗРАСТУ)

У раду се са књижевнотеоријског и методичког аспекта разматра мотив преображаја књижевног јунака у ауторској прози намењеној за тумачење у млађеразредној настави књижевности.
Циљ је да се утврди повезаност између трансформације и превазилажења просторне лимитираности, односно покаже како је измењена визуелна форма истовремено спрегнута са слободним испољавањем естетских, етичких и емоционалних потенцијала књижевних ликова. Метаморфоза се у одабраним причама за децу може тумачити као чин ослобађања јунака – он се измешта из првобитног скученог просторног окружења или доживљава драматичну позитивну спољашњу и психолошку промену.
Указује се на могућност сукцесивног усложњавања методичког приступа тематици слободног и неспутаног живота будући да наставни програм у сваком разреду предвиђа обраду бар једне уметничке приче са јунаком обликованим према карактеролошкој матрици у чијем је средишту одређен вид метаморфозе.

Наталија Брајковић
Филозофски факултет Никшић

ИЗГРАЂИВАЊЕ НАВИКЕ САМОКОНТРОЛЕ КАО БИТНЕ КОМПОНЕНТЕ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ НАСТАВЕ

Ово наше разматрање ћемо започети тумачењем питања-шта је то индивидуализована настава? Наиме, овај вид наставне дјелатности подразумијева такав облик наставног рада у ком се води рачуна о индивидуалним разликама појединих ученика или групе ученика и према степену изграђености, развијености, специфичним карактеристикама, способностима, темпу и брзини напредовања у учењу уводе се, одмјеравају и подешавају методе и облици рада.

Квалитет наставе једног предмета одређује се зависно од тога у коликој мјери и степену доприноси оспособљавању ученика за процес самообразовања. У вези са тим истаћи ћемо да уџбеник у васпитно–образовном процесу обавља двојаку функцију: он је, с једне стране усредсређен на наставни процес и на сам поступак подучавања, чинећи тако „алатку“ за обављање међусобног и складног, заједничког, кооперативног рада наставника и ученика, док је, с друге стране окренут самом процесу учења и самообразовању, представљајући „оруђе“ за остваривање и реализовање самосталних и индивидуалних радних ученичких активности. Сваки уџбеник треба да обухвати низ конструктивних рјешења која ће изграђивати, подстицати и развијати способности самоконтроле и самокорекције. У ком

степену ће се указани захтјеви остварити зависи од вјештина и умијећа аутора уџбеника, његових инвентивних и креативних способности да осмисли најадекватнија и најкомпетентнија рјешења у поступку конципирања и обликовања уџбеничког текста и вантекстуалних компоненти које ће пружити могућност ученику да сагледа празнине, пропусте, грешке, ограничења у систему сопствених постојећих знања које га спречавају у процесу усвајања нових чињеница и података. Аутоконтрола и аутокорекција су чврсто повезани са аутоевалуацијом ученика која такође мора бити утемељена у одређену уџбеничку структуру.

Остваривање самоконтролне, самокорективне и самоевалуационе функције уџбеника страног језика битан је показатељ квалитета његовог дидактичког обликовања. Да би уџбеник допринио аутоедукацији ученика он мора бити обликован и конципиран на начин да свим својим компонентама „увлачи“ ученика у интеракцију која ће оријентисати његове поступке и дјелатности ка самосталном усвајању језика и обезбјеђивати напредак и успјех у способностима аутоконтроле, аутокорекције и аутоевалуације.

Наташа Вукићевић
Факултет педагошких наука Јагодина

СЛОБОДНО ИЗРАЖАВАЊЕ МУЗИЧКОГ ДОЖИВЉАЈА У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Креативан приступ планирању и реализацији наставе музичке културе у млађим разредима основне школе подразумева слободу избора садржаја и

методологије рада и претпоставка је савременог образовног процеса. Осим специфичности у дефинисању васпитно-образовних задатака који се остварују у свим областима рада, важна одлика савремене наставе музичке културе је и могућност подстицања слободног изражавања музичког доживљаја ученика различитим садржајима и активностима. Најпогоднија област у којој ученици млађих разреда могу да искажу свој музички доживљај јесте дечје музичко стваралаштво, али се његова улога препознаје и у осталим предметним подручјима. Музички доживљај представља основу музичког образовања ученика, повољно утиче на њихов музички развој и стварање критичког односа према музичкој уметности у целини. У раду су разматране могућности слободног изражавања ученика и интензивирања музичког доживљаја у свим областима рада у настави музичке културе.

Сања Пантовић
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац

СЛОБОДА У ВАСПИТАЊУ ПИЈАНИСТЕ

Слобода је свесна неопходност.Она је антипод произвољности и непријатељ анархије,као што је космос непријатељ хаоса,а ред - непријатељ нереда.,Васпитати',значи помоћи да се неко свестрано или у одређеном правцу душевно развије.Ова дрфиниција најверније одражава схватање улоге наставника у клавирској педагогији.Као и у сваком

сегменту живота, у раду на клавирском делу слобода је условљена васпитањем.

у основи претшколског развоја музичких способности код деце лежи интерес који дете показује за звуке,а условљен је могућношћу слободног избора,разумевањем и подршком околине.

Фаза обуке свирања на клавиру од самог почетка подразумева истовремени рад на уметничко - музичкој претстави и стицању свирачких навика,конкретно повезаних са музичким задатком.Слобода маште,базирана на претходном васпитању и образовању развија уметничку претставу музичког дела.Стицање свирачких навика је условљено слободом покрета извођачког апарата.Слободним избором пута ка практичном решењу тих задатака,заснованом на претходном искуству,наставник различите индивидуалности води ка истом циљу.

На крају,морамо напоменути да је слобода есенцијална како у самом животу,тако и у бављењу било којом професијом.Она претставља и крајњи резултат до кога треба да дођемо.Долазак до супериорности у пијанизму пружа пуну уметничку слободу свакој индивидуи,а тиме и могућност постизања врхунских резултата у тој области.

Ivana Milić
Fakultet pedagoških nauka Jagodina

MUZIČKO VASPITANJE I OBRAZOVANJE U FUNKCIJI SLOBODNOG RAZVOJA DETETA

Muzička pedagogija, u skladu sa savremenim tendecijama pedagogije, prihvata stavove o vaspitanju dece u prirodnoj, podsticajnoj sredini. Okruženje koje je ispunjeno radošću, neposrednošću, koje je otvoreno za komunikaciju, saradnju, prijateljski naklonjeno muzici, okruženje bez ograničavanja slobode i bez unapred određenih dečjih individualnih mogućnosti, doprineće samoaktualizaciji svakog pojedinca. Deci je potrebno omogućiti da samostalno izvode zaključke, donose odluke, neguju svoju pozitivnu volju i iskazuju svoje stavove kroz raznovrsne aktivnosti.

Međutim, kruti kurikulumi u vaspitno-obrazovnim ustanovama, a potom neinventivnost vaspitača, učitelja, pa i roditelja, mogu predstavljati prepreke u napredovanju dece. Suština je upravo u rušenju tradicionalnih brana i stvaranju horizontalne i vertikalne povezanosti i aktiviranju razvojnog potencijala deteta.

Poštovanje i uvažavanje individualnih razlika, spontanost i oblikovanje harmonične individue, iskorišćenost mogućnosti svakog pojedinca do maksimuma i kreativnost, moguće je podsticati kroz muzičko vaspitanje i obrazovanje. Svojim postupcma i metodama, kao i različitim pristupima radu, muzika će postati sredstvo u slobodnom, sveobuhvatnom kreiranju ličnosti deteta.

Ивана Гаврић, мастер

МЕТОДИЧКИ ПОСТУПЦИ И РАДЊЕ У ТУМАЧЕЊУ ЗБИРКЕ ПРИПОВИЈЕДАКА У НАСТАВИ („БАШТА СЉЕЗОВЕ БОЈЕ“ БРАНКО ЋОПИЋ)

С обзиром на то да се проучавање књижевног дјела остварује помоћу низа повезаних, корелативних радњи, тако је и наставнику дозвољено да у зависности од књижевноумјетничког дјела изабере методичке радње које ће користити на часу. У овом раду разматра се заступљеност збирки приповиједне прозе у наставном плану и програму за средњу школу, као и могућност увођења нових. У средишту истраживања је збирка приповиједака Бранка Ћопића Башта сљезове боје. У раду су обухваћени практични поступци и истраживања којима се обезбјеђују ваљани и поуздани прилази Ћопићевој прози, са посебним освртом на мотивисање и истраживачке задатке, као двије најважније методичке радње, усклађене са наставним циљевима и очекиваним исходима. Рад садржи смјернице како успјешно и ваљано интерпретирати дјело Бранка Ћопића, осврћући се на приче са ратном тематиком и мотиве слободе, хероизма и идеала.